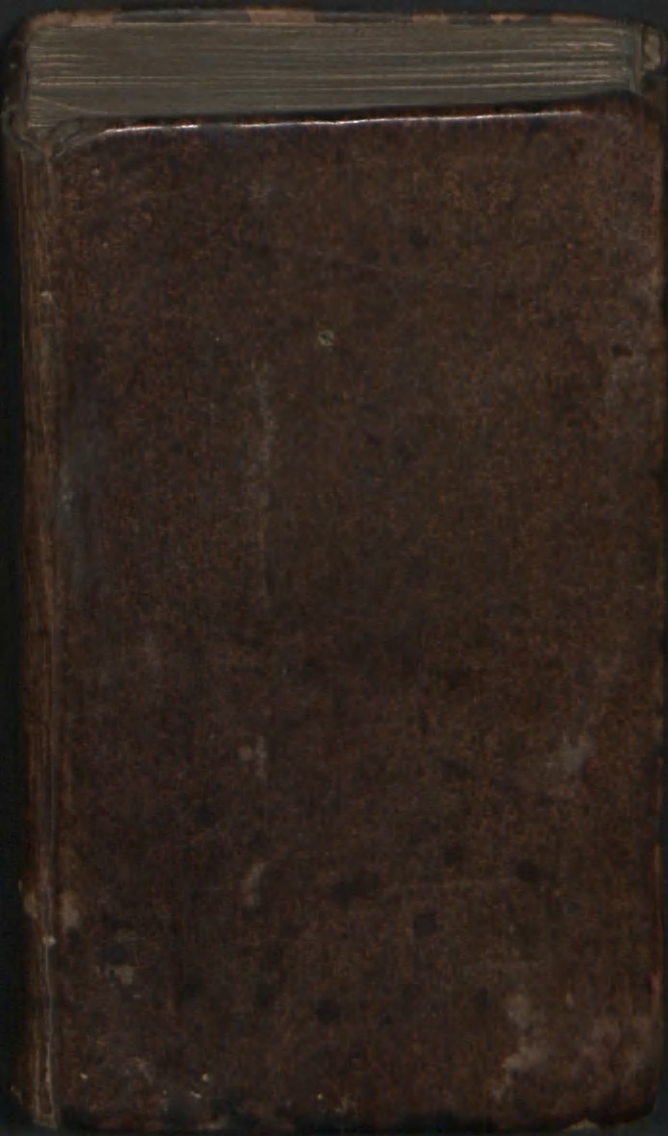

Lemo eua par e hte
Cnfer tuf

h2108

P-18-0-2582

80-8493

INSTITUTIONES
POETICÆ

Et

RHETORICÆ,

AUCTORE

R. P. JOSEPHO

JUVENCIO

Societatis IESU,

Ad usum Gymnasiorum ejusdem
Societatis,

Editio secunda in Litvania.

V I L N Æ

Typis S.R.M. Academ: Soc: JESU,

1757:

Ad Lectorem.

INstitutiones Pœticas & Rhetoricas
R. P. Josephi Juvencii, sæpius mul-
torum typis seorsum editas, nunc in uno
volumine exhibemus; ut Eloquentie
Candidati simul præmanibus habere que-
ant præcepta earum artium, quæ con-
junctione & affinitate quadam inter se
uniuntur. Institutiones Pœticas ad e-
xemplar Venetum, Rhetoricas ad exem-
plar Posnaniense: (quod auctum & ac-
curatum 1743. prodiit,) retentis omni-
bus iis, quæ in eo adjecta sunt, confor-
mavimus; ac præterea in parte septima
de modo scribendæ Epistolæ, formulas
varias ex libello Buchleri, (qui inscri-
bitur: Thesaurus conscribendarum Epi-
stolarum,) adjicimus.

IN-

 INSTITUTIO-
 NUM
 POETICARUM
 LIBER PRIMUS.

M. UM in omni re, quæ in quæ-
 sitionem venit, debeat atten-
 di primum quid sit, dein-
 de quæ sint ejus affectio-
 nes; ideò Pœseos definitio
 præferenda; tum de materia illius, forma,
 ornatu, causâ efficiente, fine, ac divisione
 disputandum.

CAPUT PRIMUM.

Definitio Pœseos.

D. Quid est Pœsis?

M. Q. I. Si vocis vim ac potestatem quæ-
 ras: Pœsis nomen habet *ῥητορικὴ ποίησις*,
ῥητορικὴ, quod est facere seu fingere; unde *ποίησις*,
ποίησις, ars faciendi seu fingendi, & *ποιητής*,
 Pœta, id est Fictor, seu Effector: quòd Fa-
 bula, quam texit, ab ejus mente tota esse vi-
 deatur.

A2

2.

P-18-o-2582

80-8493

2. Si rei significationem spectes: Poësis modò dicitur Ars Poëtica: modò dicitur opus aliquod ex arte elaboratum. Juxta primam vocis acceptionem Poësis est: *Ars ritè conficiendi Poëmatis*: sive, Collectio præceptorum in unum & eundem finem certò tendentium, nimirum ad unum aliquod opus Poëticum perficiendum. Juxta secundam vocis significationem intelligitur Usus & Praxis illorum præceptorum; atq; hoc sensu agimus hic de Poësi.

D. Quomodo definitur hoc posteriori sensu accepta Poësis?

M. Definitur Ars imitandi Actiones humanas; seu Imitatio humanarum Actionum cum fictione.

D. Imitaturne reipsa omnis Poësis humanas Actiones?

M. Imitatur utiq; De præcipuis Poëmatibus non potest ambigi, Epico, Tragico, Comico. Minora quoq; Poëmata ad humanas Actiones suo modò referri primariò & per se, suis locis patebit inferius.

D. Cur potius humanas Actiones imitatur Poësis, quàm Mores?

M. Ratio hæc petitur ex Philosopho: (a) Cum sit Poësis omnis politicæ & Civilis Disciplinæ pars: civilis autem disciplina habeat pro fine Civium felicitatem; hunc certè finem Poësi præstitutum esse necesse est. Jam verò cum felicitas sit in Actione, juxta
Philo-

(a) Poët: c. 4.

Philosophos, non in moribus; quin ad ipsas Actiones, ut ad finem referantur; planè sequitur, ut, quemadmodum Civilis Disciplina, sic & Pœsis non tam ad mores referatur, quàm ad Actiones, easq; primarià & per se imitetur.

D. Num Pœsi tam necessario addicta est Fictio, seu Fabula: ut sine illa non possit esse Pœsis?

M. Planè dicendum est; ita censet Aristoteles, (b) ejusq; Interpretes, qui vim eandem ac dignitatem in Pœsi tribuunt Fictioni, quam Animæ concedunt in homine. Cùm autem sublatâ animâ nullus sit homo; sicne sublata Fictione potest esse ulla Pœsis. Ita sentiunt probatissimi Authores benè multi. Plauto in Phædone, Plutarchus libro de audiendis Pœtis, &c. Non erit itaq; Pœta dicendus is, qui sine Fictione, sicut qui sine Metro scripserit. Ratio patebit utriusq; c. 3. ubi quid nomine Fictionis seu Fabulæ veniat, exponetur.

C A P U T II.

De Materia Pœseos.

D. Quæ est Materia Pœseos?

M. Q Est id omne, de quo tractat Pœsis.

D. Quotuplex est illa Materia?

M. Duplex, una remota, altera proxima.

D. Quænam est Materia remota?

A3

M. Tam

(b) cap: 4.

M. Tam longè latèq; diffusam Pœticæ, quam Oratoriz Facultati Materiam assignat Tullius, (a) cui Pœta cum Oratore in hoc idè est, nullis ut terminis uterq; circumscribat, aut definiat jus suum, adeoq; possit uterq; de rebus omnibus disputare.

D. Quenam est Materia proxima Pœseos?

M. Sunt Actiones humanæ, prout potuere vel debuere geri.

D. Numquid debent esse vera, quæ in Pœseos materiam assumuntur à Pœta?

M. Tenetur aliquando Pœta ea dicere, quæ verè contigerint: aliquando non tenetur. Quamvis enim Iôëtice, Pœsis, & Pœma artem faciendi, effectiorem, effectumq; significant, non eo sensu tamen sunt accipiendæ illæ voces, ut suam sibi semper materiam procreare Pœta debeat: immo in Epopœia, Tragedia, atq; etiam in aliis minoribus Pœmatis, qualia sunt Genethliaca, Epicedia, Epinicia, &c. subesse debet quasi fundus historiz, cui magnificè aliquid inædificetur. Potest autem suam sibi condere materiam in Comoedia, aliisq; pœmatis benè multis, atq; etiam debet materiz, quæ vera sit, novam formam inducere, atq; eatenus falsâ referre. Curandum autem utrohiq; diligenter, ut quæ proferentur, sive vera, sive falsâ, ea sint omnino verisimilia.

D. Quid vocas Verisimile?

(a) I. de Orat:

M.

M. Est id, quod naturali quodam rerum exitu debet, aut certè potest contingere in iis circumstantiis, in quibus dicitur contingere.

D. Itanè sunt verisimilia, quæ Virgilius narrat in descensu Æneæ ad inferos, de mutatione navium in Nymphas marinas, aliæque hujusmodi.

M. Fuere utiq; verisimilia; quòd ab Heroibus, Diisq; & fieri posse, & reipsa fieri aliquando putarentur.

C A P U T III.

De Forma Pœseos.

D. Quæ est forma Pœseos?

M. **Q**uest Fictio, seu Fabula. Cùm enim Pœtica sit ars fingendi, ut vox ipsa sonat: debet certe Fictio sic naturam Pœseos constituere, ut eam ab omni alia re secer-
nat atq; distingvat: quo modò Forma, quæ vocatur in Phycis, uniuscujusq; rei materiam sic perpolit ac perficit: ut ejus naturã plane dicatur constituere. Ita censet passim Aristoteles, qui Fabulam sic Pœsi attribuit: ut sine illa Pœtam esse nolit.

D. Quid est Fictio, seu Fabula?

M. Non una est, eademq; vocis illius notio.

1. Significat sermonem quemdam merè fictitium: qualia sunt Ælopica colloquia bestiarum, & inania quædam Ethnicorum commenta. 2. Usurpatur à Philosopho pro Acti-

one ipsa & Materia Pœmatis, vel etiam pro toto Pœmate. 3. Sumitur ab eodem Philosopho pro structura quadam Pœmatis, sive, ut loquitur, pro Constitutione rerum, & Compositione in Pœmate.

D. Quo sensu Fabula dicenda est Forma Pœseos?

M. Juxta postremam hanc vocis acceptionem. Nam eodem modo de Pœtica videtur dicendum, ac de aliis Artibus, quæ imitatione perficiuntur: in quibus certa quadam Dispositio & Compositio universè dici debet earum Forma. Sic in statua aurea, aurum est materia, & artificiosa auri dispositio est ultima Statuæ Forma in genere operis artificiosi. Et ut exemplum proferam, quod non semel usus est Aristoteles: Pingatur v. gr. Socrates. 1. Picturæ materies est Socrates, qui pingi debet; is materiam repræsentat Pœseos. 2. Corporis descriptio cum apta membrorum omnium conformatione ac dispositione est Forma: & hæc Fabulæ comparatur. 3. Colorum varietas & contemperatio est ornatus picturæ, & cum Fabulæ ornamentis rite potest conferri. Recte itaq; pronuntiavit Aristoteles: (a)

λέγω γὰρ τῆτον τὴν μύθεον σύνθεσιν τῶν πραγμάτων.

Definitio Fabulam esse Compositionem rerum.

D. Qua-

(a) lib. 6. cap: 4.

D. Qualis debet esse illa Fictio, seu constitutio & Structura Pœmatis?

M. I. Exquisitam illam esse jubet universè Horatius; (b) atq; etiam in majoribus Pœmatis magnificam: nec vult Pœtam dici posse illum, qui talem Formam Materix non induxerit.

*Neq; enim concludere versum
Dixeris esse satis: neq; si quis scribat, uti nos,
Sermoni propiora, putes hunc esse Pœtam.
Ingenium cui sit, cui mens divinior, atq; os
Magna sonaturum, des nominis bujus honorem.*

2. Hæc Structura, ut de illa aliquid magis distincte singillatimq; statuamus, complectitur varia, quæ à Philosopho appellantur, Fabulæ ornamenta, Peripetias, Agnitiones, Episodia, Machinas, graphicam Morum expressionem, Sententias, accuratam Dictionem, Numerum Pœticum, aliaq; omnia: unde mirabile dicendi genus efflorescat; adeo, ut nulla sit Fictio, quæ aut omnibus his destituta sit, aut aliquibus saltem instructa non sit ornamentis.

D. Quæ pœmata aut hæc omnia, aut aliqua saltem sibi vendicant Fabulæ ornamenta?

M. In sublimioribus Pœmatis frequentius, parcius in humilioribus sunt usurpanda. Sic epicum pœma, Tragicum vè eo omni ornatu debet splendere: aliquo nitere debent minora pœmata; vel quæ in genere heroico sunt

AS

posita,

(b) Sat: 4.

posita, ut Adhortationes, Laudationes, &c. vel quæ suapte natura simpliciores, minusq; figuratum dicendi habitum requirunt. Verum, quæ Fictio cuiq; illorum, qui cultus ornatuq; conveniat: exponetur commodius suis locis, cum de singulis agetur pœmatum generibus.

D. Licetne in Pœsi adhibere Fictiōem, quatenus vox illa aliquid merè fictitiū sonat?

M. Sanè licet. 1. Nihil opus est in majoribus pœmatis esse usquequaq; vera, quæ in peripetiis, Epifodiis, Machinis, &c. proferuntur.

2. Placent maxime, quæ à veteribus sæpè recentioribusq; Pœtis in pœmate Epico, Tragico, Comico, Bucolico etiam, & Satyrico Fictitiæ inducuntur personæ.

3. Non sine dignitate ac venustate rebus inanimis spiritus, mutis vox tribuitur; ut cum Roma, Gallia, Africa loquentes inducuntur, vel cum Scientiæ, Artes, in personas item conformantur.

4. Suus est etiam in sacris argumentis, neq; angustior, quam in profanis, ejusmodi Fictiōi locus: ut evicit manifestissimè in suo Opere vere aureo de Pœmate Frinzoni-
us. (a) cujus ex animadversione id unum maximè curandum est, ut moderentur prudentiæ Fictiōes; ne quid vanum, insolens, aut à communi sensu alienum alteretur.

(a) Lib: I.

Ex dictis collige, 1. Pœtæ perinde esse, vera ac falsa dicere, modò verisimilia dicat; nisi forte in aliquibus pœmatis, quæ supra attigimus, in quibus debet esse vera, quæ profertur, materies: quamvis falsi aliquid in eadem ornanda possit aspergi: quod tamen intra verisimilitudinis septa contineri debet.

Collige 2. quàm malè jubeantur è Parnasso exulare Pœtæ, qui mera commenta in sua carmina non invexerunt, & eo nomine Fabulam non scripsisse dicuntur; quasi verò ipse Virgilius in suo opere absolutissimo Georgicon Pœta non sit appellandus; cùm vera dixerit, sed splendide, sed artificiosè, sed pœtice, adeoq; non sine Fictione.

Collige 3. Non esse illum propriè dicendum Pœtam, qui tenuiter, ac jejune, servata dumtaxat legitima syllabarum, pedumq; dimensione rem tractavit: eumq; verificatorem appellandum; quòd sine Fictione Pœtica scripserit: quæ ut minimum requirit habitum loquendi aliquem figuratum, floremq; eloquentiæ leviter delibatum, versuq; exornatū.

D. *Quæ sunt jam ornamenta Fictiōis, seu fabulæ.*

M. Septem numerantur ab Aristotele, Peripetia, Anagnorisis, Episodium, Machina, Mores, Sententia, Dictio: de quibus omnibus singillatim agendum est.

CAPUT

CAPUT IV.

De Peripetia.

D. Quid est Peripetia?

M. **Q** Peripetia à περιπνπτω, incido, nihil aliud est, ut vox indicat, quam rerum in statum contrarium lapsus: quapropter definitur ab Aristotele (a) Eorum, quæ aguntur, mutatio in contrarium, sive mutatio hæc prospera sit, sive adversa.

D. Da exemplum utriusq; Peripetiae.

M. Exemplum esto prosperæ rerum conversionis, Josephus fratribus suis infelicem suam sortem lugentibus, quis tandem ipse sit, aperit, timoremq; excutit; unde efficiuntur illi verè fortunati.

Adversæ verò mutationis exemplum sit istud. Nuntius Corinthò missus Oedipum rogat Thebanorum regem, ut Corinthiorum quoq; regnum communi omnium consensu post mortem Polybi regis ipsi delatum velit capessere. Corinthum adire abnuitt Oedipus; ne forte, quod oraculum præcinerat, incesto flagitiò matris pollundæ, quam putabat esse Meropem Polybi demortui uxorem, periculum subiret. Dat operam Nuntius, ut hoc eum metu liberet; sed simul ea refert, unde cognoscit Oedipus impletum jam fuisse Oraculum, & matrem Jocastam eo flagitiò pollutam, & patrem Lajum à se fuisse interfectum; atq; hinc tantum concipit mœro-

(a) C. 9. Pœt:

rem.

rem: ut vagus, & exul effossis sibi oculis, reliquam vitam transigere constituat, in summam proinde prolapsus calamitatem.

D. *Quæ sunt conditiones ad perfectam Peripetia formam requisitæ?*

M. Tres assignantur. Prima est, ut sit magna illa mutatio rerum fermè omnium fortunarumq; sive ex felici statu ad infelicem, sive contra.

Alterâ, ut sit illa mutatio subitâ & inopinata: ut si præter expectationem ea rerum oriatur perturbatio: ut metus repente lætitiæ, vel terrori lætitiæ succedat.

Tertiâ, ut sit verisimilis ejusmodi rerum conversio. Contra quam præceptionem peccant imprimis Romantiorum Auctores: qui nulla habita verisimilitudinis ratione, rerum dumtaxat captant delicias, nec fidem facere curant, modò lectorum animos admirabilitate rei teneant & delectent. Habes etiam Peripetia formam apud Virgilium (a) ubi Trojanis in Italiam appulsis cum fauste omnia, atq; ex sententia cederent: dimissis à Latino rege cum bonis verbis, atq; amplis muneribus legatis, pactaq; Æneæ Lavinia, Juno, iratum plena, omnia commutat, perturbatq; summaq; in rerum tranquillitate summum derepente bellum excitat.

CA-

(a) *Æneid: lib: 7.*

CAPUT V.

De Anagnorisi.

D. *Quid est Anagnorisis?*

M. *Q*uoniam Anagnorisis latinè *Agnitio*, dicitur ab Aristotele (a) *ex ignorantia in cognitionem mutatio*: Id est, personarum *Agnitio*, ex qua amicitia oritur, vel inimicitia inter eos, qui felices esse debent, vel infelices. Unde colliges per hoc Fabulæ ornamentum. 1. Intelligi personarum inter se agnitionem. 2. Amicitiam vel inimicitiam. 3. Felicitatem, vel infelicitatem ex illa agnitione nasci.

D. *Da Exemplum Agnitionis.*

M. Orestes Iphigeniæ frater ad aram maclandus præfente sorore, quam non agnoscebat, ait: simili fato perire se, ac sororem, quam Dianæ immolatam fuisse credebat. His illa auditis fratrem agnoscit: inito deinde inter se consilio aufugiunt, & morti se Orestes, & foedo homines immolandi ministerio Iphigenia se subducit.

D. *Quotuplex est Agnitio?*

M. Duplex; una dicitur simplex, duplex altera: ut si in allato modo exemplo Iphigenia tantum agnoscat Orestem: simplex erit; si Orestes quoque agnoscat Iphigeniam: duplex erit Agnitio.

D. *Ultra præstat alteri?*

(a) Cap. 9. Poët.

(M.)

M. Sanè duplex; atq. illa imprimis magni facienda est, quæ admixtam habet Peripetiam. Historia Josephi, de qua in superiori capite, duplicem continet Agnitionem, & mirabilem peripetiam.

Varias Agnitionum species, sive modos latè prosequitur ex Philosopho Daniel Hein-
sius librò de Tragediæ constitutione. (a)

CAPUT VI.

De Episodio.

D. Quid est Episodium?

M. 1. Si vocis etymon spectes: est insertum quiddam in Carminis Fabulam: cum idem sonet, atq: adjectum aliquid ad cantum.

2. Si Definitionem quæras: est *Actio adjectitia*, apta & necessaria quodam modo connectione cum *Actione primaria conjuncta*.

D. Explica quæso singulas voces.

M. 1. Dicitur *Actio*: neq; enim Descriptiones, Comparationes, & Narrationes aliquot dici debent *Episodia*. Sic tempestatis descriptio, in 1. *Æneid.* v. gr. non est *Episodium*: sed in 2. *Troja excidium*, & in 3. *Æneæ peregrinatio* ex omnium sententia sunt *Episodia*; quia habent suas *Actiones*.

2 Dicitur *Actio adjectitia*; qua voce discernitur ab *Actione primaria*, cujus ne pars quidem esse debet *Episodium*, sine quo potest esse *Actio primaria*. Sic potuit *Æneas*

Italiz

(a) Cap: 6.

Italix applicare, Turnumq̃, vincere, omiſſa excidii Trojani narratione, item & præterita errorum luorum expolitione: quæ duæ ſunt *Epifodia*.

3. Dicitur ejuſmodi *Actio* aptè conjuncta cum *Actione* primaria: ut neq̃, petita longius, neq̃; affectata ſtudioſius, neq̃; contorta violentius eſſe debere *Epifodia* ſignificetur.

4. Præcipitur, ut neceſſitate aliqua cum primaria *Actione* connectatur: ut indicetur, ſic eſſe cum *Actione* illa cõmitendũ *Epifodiũ*: ut ſine aliqua culpa præteriri non poſſe videatur. Nunquid debuit v. gr. Virgilius, qui arma virumq̃ canebat, Trojæ, qui primus ab oris Italiam fatõ profugus, Lavinaq̃ venit littora, ſuo operi Trojæ incendium non in texere? Num debuit hoc in aula Didonis ſilere, quod jam per totum orbem fama vulgaverat? Qui potuit ipſa Dido de iis ſuum hoſpitem non interrogare, quorum pars magna fuerat? Qui verò potuit *Æneas* Reginæ de ſe quàm optimè meritæ, præſertim roganti, narrationem hanc denegare? Debet itaq̃; ſemper ſubefſe cauſa aliqua *Epifodia* attexendi: quamquam non ubiq̃; par eſſe debeat.

D. Nunquid Philoſophus damnat *Epifodia*, cum ait: (a) nihil eſſe inſulſius *Actionibũs* *Epifodicis*?

M. Appellat eõ loci *Epifodia*, quæ neq̃; veriſimiliter, neq̃; neceſſario cum *Fabula* conjuncta ſunt: quæ certè eo nomine ſunt rejicienda: quantumvis habeant aliunde ad

(a) Cap: 8. Pœt:

mi-

mirabilitatis; quòd parum ad rem, aut nihil faciant.

C A P U T VII.

De Machina.

D. *Quid est Machina?*

M. *Q* 1. Si vim vocis quæras: Machina dicitur in Pœsi quodcumq; auxilium extraordinarie collatum. Nam cùm Deos Tragœdi tamquàm è cœlo delapsos producebant, vel homines è theatro offerebant adhibita Machinâ; auxilium illud aut à Diis præstitum, aut aliò quovis modo, sed extraordinario, ut supra humanas vires exhibitum, Machina solebat appellari.

2. Si rei definitionem postulas: Machina dici potest *Actio* vel *Actionis* modus quidam viribûs humanis superior, qui nodo difficili solvendo adhibeatur.

D. *Explica singulas voces.*

M. 1. Dicitur *Actio*. Sic apud Homerum irato Achille, miles discessum parabat: retinendus tamen erat: en Minerva, Junonis impulsu in terras delapsa, susceptum redeundi consilium discutit.

2. Dicitur vel *actionis* modus: cùm videlicet Deus latet, & occulta quadam efficentia juvat hominis actionem. Sic Juno Turnum, & Venus Æneam passim juvant apud Virgilium.

3. Dicitur *humanis viribûs superior*. Ecquid enim Deus aliquis excitetur: si virtus huma-

humana sufficiat? Rectè itaq; monet Horatius: (a)

Nec Deus interfit, nisi dignus vindice nodus Inciderit.

Homerum certè reprehendit Aristoteles, quòd Minervam è cœlo deduxerit, milites ut moraretur: quod operâ, consilioq; viri prudentis effici potuisset.

D. *Quandonâ igitur adhibenda est Machina?*

M. Cùm opus est sciri aliquid v. gr. aut eorum, quæ præterita sunt, aut futura, quod sine Deorum ope sciri omnino non possit: aut aliquid est agendum, quod suapte naturâ vires humanas excedat: tunc enim licet ad superiorum auxilium confugere. De Machina recurret mentio in Carminè Epico & Tragico.

C A P U T VIII.

De Moribus.

D. *Quid intelligis per Mores ornandos*

M. *Fabulæ servientes?*

Quod Græci ἦθος, Latini Mores dixerunt: quâ voce non tam mores, quàm eorum proprietas, & cuiusq; indoles & ingenium designatur. Mores autem diversi esse solent in singulis pro habitu, affectuum, nationum, ætatum, & fortunâ diversitate. v. gr. ex habitu dicitur aliquis iustus, mitis, temperans; ex affectibus, amans, iratus; ex natione, Græcus, Romanus; ex ætate puer, juvenis,

(a) *In Arte Pœt:*

nis, vir, senex; ex fortuna victor, vel victus.
Ita morum voce usus est Horatius:

Ætatis cuiusq; notandi sunt tibi mores.

Itaq; per mores Fabulæ intelligo ejusmodi morum graphicam expressionem.

D. Quales debent in Pœsi Mores exhiberi?

M. Exhibendi sunt Boni, Convenientes, & Equabilis tenoris.

D. Quo modo mores bonos exprimet Pœta?

M. Si Mores illos effingat, qui virtutis amorem, ac vitii odium ingenerent: eòq; revocet pravos Mores, si quos exhibere necesse sit. (a) Ita fit mentio in Æneide Sinonis, & Mezentii; quo majori sint odio, execrationeq; eorum mores pessimi. Cùm enim sit ille prætstitutus omni Pœsi finis, ut mores jucundè instituat; sanè liquet, à suo fine plane aberrare Pœtam, qui malos mores in suum opus de industria velit inducere, ac celebrare. Non debent itaq; mores pessimi in viro principe accuratè depingi, minimè vero omnium in Heròe.

D. Quo modo describit Pœta Mores convenientes?

M. Quando virtutem cuiq; tribuit, quæ ipsi convenit; & sic scæminæ non tribuet fortitudinem, quæ congruat Achilli, aut prudentiam, quæ sit propria Nestoris.

D. Quo modo Mores erunt æquabilis tenoris?

M. Si sic effingantur, ut non discrepet aliquis à seipso. Ajax certè discreparet v. gr.

Si mores

(a) *Arist: 1. cap: 2.*

si mores primum Ajacis, ac post paulò Ulyssis referret. Ea de re sic præcipit Horatius:

Si quid inexpertum scenæ committis, & audes,

*Personam formare novam; servetur ad imū
Qualis ab incepto processerit, & sibi conslet.*

C A P U T IX.

De Sententia.

D. *Quid est Sententia?*

M. *Q* Duplex hujus vocis notio est apud Philosophum, (a) cui 1. Sententia dicitur *Gnome*, estq; pronuntiatum aliquod de re aliqua universè. 2. Dicitur *Dianœa*, & eo sensu est vis animi, quæ explicat tum naturam rei, tum eas, quæ ipsi congruunt, affectiones; cujus est proinde demonstrare, quæ latent, dissolvere, quæ nexa sunt, motus animo rû ciere, augere, quæ sunt exigua, & quæ grandia, minuire, Utroq; modò ad Fabulæ ornamentum pertinet Sententia; nihil est tamen, quod de illa juxta secundam hanc vocis acceptionem hic agamus; cum tractentur hæc in Rhetoricis; sed satis fuerit juxta primam acceptionem in Sententiam inquirere.

D. *Quo modò definitur eo sensu accepta sententia?*

M. Est simplex pronuntiatum universè de vita rectè informanda. Hinc patet triplicem esse Sententiæ dotem. 1. esse unam. 2. dici universè. 3. esse moratam.

D.

(a) 2. Rhet: c. 4. & 19. Pœt:

D. Quomodo erit una simplexq; Sententia?

M. Si non diffundatur in plura, quæ illam efficiant quodammodo multiplicem. Ita posset hæc Horatii Sententia, *pulvis & umbra sumus*: sic explicari ac dilatari: ut illius causæ afferentur quàm plurimæ, adhiberentur similitudines, comparationesq; unde non tam una aliqua, quàm plures existerent Sententia.

D. Quomodo erit uni-verse dicta?

M. Si libera sit, ac soluta à loco, tempore, persona, aliisq; adjunctis, quæ res afficiunt singulares. Talis est hæc Horatii: *dulce & decorum est pro patria mori.*

D. Quo modo erit morata?

M. Si vitam rectè informet. Talis est alata jam Sententia, qua pietas erga patriam sic pradicatur: ut vitæ propriæ dicatur anteponenda.

D. Quodnam est discrimen Sententiam inter, & acutè dictum?

M. Sententia pugnâ caret & conflictu; Acutè dictum verò totum est in eo conflictu. Exempla subjicio de sententia pura, de acutè dicto purè, & de utroq; mixto.

Sententia pura illa est, quæ dicti quidem amplitudinem habet, ac majestatem, sed contentione caret; sic dicitur apud Senecam: (a)

Cogi qui potest, nescit mori.

Acutè dictum purè est contentio sine sententia; tale est apud eundem Senecam illud Hecubæ: (b)

Ille

(a) *Her: fur: (b) Tro:*

*Ille tot regum parens
Caret sepulchrō Priamus, & flamma indiget,
Ardente Troja.*

Sententia mixta est, cui annexa est contentio; tale est illud: *Avaro tam deest, quod habet, quàm quod non habet.* Seposita enim contentione, viget tamen Sententiæ vis, & dignitas; idemq; est, ac si diceretur: *Avarus nemo dives.*

C A P U T X.

De Dictione.

D. *Quid est Dictio?*

M. *Q*uod Dictio (a) universe describi potest, dicendi ratio, quæ animi sensa declarat, quò demum cumq; modo id fiat. Atq; hac latius patenti notione Dictio omnis, sive Oratoria, sive Pœtica, aut alia quæcumq; attingitur.

D. *Quænam est igitur Dictio Pœtica?*

M. Est illa dicendi ratio, quæ soli Pœsi convenit: ac proinde quæ & communes omni Dictioni, & proprias, sibiq; uni addictas doctes vendicat.

D. *Quæ sunt illæ dotes Dictionis Pœticæ?*

M. Tres vulgò assignantur, ad quas cæteræ omnes facilè revocantur. 1. Perspicuitas. 2. Majestas. 3. Numerus.

D. *Quomodò Dictio Pœtica erit perspicua?*

M. Cum Dictio Pœtica, ut quævis alia, ex verbis constet, ac sententiis; ideo & in ver-
bis

(a) *Aristot: c. 4. Pœt:*

bis & verborum contextu quærenda est illa
erspiciuitas.

D. In quo posita est verborum Perspicuitas?

M. In vocabulorum propriorum, & rei
exprimendæ maximè accommodatorum usur
patione. Itaq; fingiendæ sunt verba obsoleta,
atq; ex antiquitatis ruderibus effossa: adhi
benda, quæ versantur in sermone, & con
suetudine quotidiana, atq; imprimis, quæ
clarissimorum auctorum uti non trita mi
nùs, quàm splendida, afferenda quæ ejus rei
verba sunt, de qua loquemur.

*D. Quomodo in sententiis, siue in verbo
rum contextu perspicuitas elucebit?*

M. Si neq; abrupti pendentelq; sensiculi,
neq; oblongæ, exitumq; non inuenientes in
ducantur periodi; si neq; cùm dicitur, vel
incisim, vel membratim, vel periodicè, la
boret intricata Dictio. Nam & Pœtis, ut
Oratoribus, sua sunt incisa, sua membra, suæ
verborum sententiarumq; comprehensiones
& clausulæ, tam apertè, quàm concinnè con
cludentes.

*D. Jam verò qui cultus, qui splendor con
uenit Pœticæ Dictioni?*

M. A proprio dicendi genere, vulgariq;
recedendum esse Pœtæ, statuit Aristoteles (a)
cui consentit omninè Horatius: qui ait, (b)
non satis esse ad Pœtæ nomen pro dignitate
sustinendum puris versum præscribere ver
bis, & scribere sermoni propiora: si desit os
magna

(a) Cap: 21. (b) Satyra 4.

magna sonaturum. Quamobrem postea posuit:
Idcirco quidam Comœdia, nec ne Pœma .
Effet, quasi verè; quòd acer spiritus, & vis
Nec verbis, nec rebus inest: nisi quod pede
certo

Differt sermoni sermo merus.

D. An eadem semper, eaq; sublimis dicendi
ratio usurpatur a Pœtis?

M. Cùm iria sint apud Pœtas, uti apud
 Oratores gênera dicendi, tenue, grande, me-
 dium: miscentur illa saepe inter se, ac tem-
 perantur in pluribus pœmatis; distinguuntur
 tamen aliquando, ac planè fecernuntur; atq;
 adeo non sublimem ex æquo dicendi formam
 omnia requirunt. Quæ tenue, quæ grande,
 quæ medium dicendi genus postulent, no-
 tabitur inferius: cùm varias pœmatum at-
 tingemus species. Nunc satis fuerit statuere
 universè haud vulgarem esse debere Pœti-
 cam Dictionem, sed sublimem, sed grandem,
 sed maiestatis plenam.

D. Unde comparatur hujus Dictionis maje-
stas?

M. Præter ea, quæ diximus, duo insuper
 ad eam Maiestatem conferunt plurimum 1.
 Si apposita, quæ vocant, nomina, sive Epi-
 theta aliquid eximii præferant. 2. Si quæ
 occurrunt trita, ac vulgares loquendi for-
 mæ, mutantur in alias exquisitiores, ac re-
 conditiores.

D. Quo modò apposita nomina, sive Epitheta,
aliquid eximii præferent?

M. Si

M. Si adhibeantur ea, non ut impleatur duntaxat, sed etiam ut ornetur versus; si contra quærantur ea, quæ vim ac dignitatem vocibus, quibus attribuuntur, adjiciant.

D. *Qui numerus Poëticæ Dictioni convenit?*

M. Numerum ab Oratorio longè diversum indicit Aristoteles, qui numerus *μετρεσ* græcè, latinè *dimensio* appellatur.

D. *Quid requiritur ad illum Numerum?*

M. Duo requiruntur maximè, 1. Ut religiosè servetur legitima pedum dimensio. 2. Ut numerus ille rebus ipsis, quæ celebrantur, sit imprimis accommodatus.

D. *Quo modo legitima servabitur pedum dimensio?*

M. Servabitur 1. Si prosodix, syllabarum, ac pedum ratio habeatur, quæ omnis disciplina traditur à Grammaticis,

2. Si versus solutus non sit, & sine cæsura; qualis est hic Ennianus;

Sparsis hastis longis campus splendet & horret.

3. Si crebriora continenter in versu non subsultent monosyllaba; ut in hoc Ovidiano:

Si quis, qui, quid agam, fortè requirat, erit.

Vel contra grandiorum vocabulorum continuatio non inducatur: ut enim minutiones vocum humilitatem, sic grandiora vocabula tumorem in versum inducunt,

D. *Quo modo numerus rebus ipsis accommodabitur?*

M. Si pedes ita coagmententur, ut verba re-

bus ipsis quasi concinere videantur. Atq;
ideo observandum est, qui numeri ad lætiti-
am & celeritatem, qui ad moram, difficulta-
tem, molem & tristitiam, qui verò faciant
ad lenitatem; & exempla ponenda in versu
omnium spectatissimo, hexametro, locaq;
adducenda ex Pœtarum Principe Virgilio.

D. Qui numeri valent maximè ad lætiti-
& celeritatem?

M. Valent ad id numeri fluentes ac libe-
ri, cum ipsa Carmina decurrunt expedita
perpetuis, aut frequentibus Dactylis; raris,
aut molliusculis elisionibus.

Inde ubi clara dedit sonitum tuba, finibus
omnes

Haud mora, prosiluerè sui; ferit æthera cla-
mor.

Nauticus, adductis spumant freta versa la-
certis.

... Trepidusq; repente refugit.

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula
campum.

D. Qui pedes ad moram, difficultatem, mo-
lem, tristitiam, & majestatem faciunt?

M. Faciunt ad hoc crebri spondei, eli-
siones, verba longiora:

Luciantes ventos, tempestatesq; sonoras.

Monstrum horrendum, informe, ingens, cu-
lumen ademptum.

Amisum Anchisen flebant, cunctaq; profund-
Pontum aspeclabant flentes.

Alti inter sese magna vi brachia tollunt.

In

In numerum, versantq; tenaci forcipe massā.

Item excurrit aliquando hypermetrum carmen, & rerum granditatem ipsa syllabarum redundantia demonstrat:

Et magnos membrorum artus, magna ossa
lacetosq;

Exiit;

Famq; iter emensi, turres ac tecta Latinorū
Ardua cernebant Juvenes.

Exit quoq; versus in monosyllabam cum energia in sequentibus exemplis. Procumbit humi bos. Mole sua stat. Tota nituntur opum vi. Subsedit aquæ mons.

D. Qui pedes faciunt ad lenitatē carminis?

M. Lenissimē fuit alternorum dactylorum & spondeorum contemperatione.

Flectit equos, curruq; volans dat lora secundo;

Sidoniam picto chlamydem circumdata limbō.

Neq; pedum tantum, sed literarum etiam ratio habenda est: cum alix svavitatem concilient; asperitatem inducant alix: quædam granditati seruiant & amplitudini. Primum elementum A. nescio, qua mollitie carmen exhilarat; quare à sapientissimo Pœta libentissimē frequentatur.

Mollia luteola pingit vaccinia caltha.

Vel, mista rubent ubi lilia multā

Alba rosa.

Potuiſſet luteolis calthis scribere & multis roſis. E. & I. sonum habent exilem. V. vastitatem sonat: vastos volvunt ad littora

Auctus. Vorat æquore vortex. Litera O. omnium lenissima, maximeq; sonora est. R. carmini affert asperitatem, ideoq; dicitur litera canina; hanc sæpius usurpavit Virgilius agens de Cane inferorum:

*Cerberus hæc ingens latratu Regna trifauci
Personat, adverso recubans immanis in
antro.*

Quàm aptè dicitur! ergo ægre rasis ter-
ram rimantur. Sed hæc iufficiant, ex quibus
capi possit conjectura cæterorum: est enim
eadem ratio pedum in aliis carminum gene-
ribus, ubi metrum rebus aptari debet, ut
in versu heroico,

C A P U T XI.

De causa efficiente Pœseos.

D. *Uæ est causa efficiens Pœseos?*

M. *Q* Mens Pœtæ certis imbuta præceptis,
& arte instructa omnem efficit Pœsin.

D. *Igitur Pœtica appellanda est Ars?*

M. Sane appellanda est; Quia Pœtica est
facultas animi, quæ certis quibusdam, & non
errantibus præceptis ad finem suum tendit, o-
pusq; perficit: quæ est Artis notio.

D. *Num Furor aliquis Pœticus, quod a-
junt, requiritur ad efficiendam Pœsin?*

M. Requiritur utiq;: si modo bene intel-
ligatur, quid veniat furoris illius nomine

D. *Quid est ille Furor?*

M. Est quidam impetus vehementior, quò
cum impellitur animus, furere dicitur: ori-
turq;

turq; ille impetus à variis animi perturbationibus, quæ undecim numerantur: Amor, Desiderium, Gaudium, Odium, Fuga, Dolor, Ira, Spes, Desperatio, Audacia, Timor. Neq; existimandum est, afflari divinitus, ut fabulantur Pœtæ, hujusmodi Furorem; verū cum vehementius solito his agitur, quos appellavi, motibus, qui Pœticè scribit, & in rei cujuscpiam maxima contentione fertur contemplationem: calorem concipit, vi cujus sic loquitur: ut à sensibus alienatus esse videatur.

D. Quando nam opus est illo Furore?

M. Nihil opus est illo Furore, cum Pœta Fabulam instruit suis partibus; nihil, cum aliquid sedatè ac consideratè imprimis canendum est: sed in aliquibus orationibus, narrationibus, descriptionibus, objurgationibus, querelis, &c. commodè aliquando accidit ille Furor.

D. Ultra plus confert ad Pœsin, Ars, an Natura?

M. Parum certè sine Arte Natura, parum Ars sine Natura conferet. Ars enim sine Natura tristis est & exsucca; Natura sine arte vasta est & inculta. Ita sentit Horatius, cum ait:

*Naturâ fieret laudabile Carmen, an Arte,
Quæsitū est. Ego nec studium sine divite vena,
Nec rude quid prosit video ingenium: alterius sic*

Altera poscit opem res, & conjurat amicè,

*Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit fecitq; puer, iudavit, & alsit &c.*

Quare quod vulgò dici solet, nasci Pœtas,
sic intelligendum est: ut multæ dotes à natura requirantur ad Pœsin, quæ tamen arte debent perfici.

D. Qui fuere Pœseos Inventores?

M. De hoc certi nihil asserri potest. Orpheus certè, Linus, Musæus, aut Homerus Inventores Pœseos dicendi non sunt, sed illustratores, ante quos constat floruisse Pœtas,

C A P U T XII.

De fine Pœseos.

D. Quis est finis Pœseos?

M. Q Est jucunda morum Institutio. Nam eo tendit Pœta, ut doceat delectando, juxta illud Horatii: (a)

*Aut prodesse volunt, aut delectare Pœta,
Aut simul & jucunda, & idonea dicere vita,
Et paucis interjectis versibus.*

*Cum tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectiorem delectando, pariterq; monendo.*

D. Explica quæso singulas responsionis voces.

M. 1. Cùm Finis sit id, cujus gratia aliquid fit; sitq; alius Arti, alius Artifici propositus: non agitur hic de fine Artificis, qui est multiplex: cùm possit Pœta scribere, vel ut famam aucupetur, vel ut aliquem demereatur, vel ut gratiam alteri reponat, vel ut opes comparet. Verùm agitur de fine Ar-

tis

(a) cap: 1.

tis, propter quem est illa instituta: ac proinde ad quem suapte naturâ collineat.

2. Dicitur ille Finis esse *morum institutio*: quia Civilis Facultas cum ad perfectum Civitatis statum, Civiumq; facultatem tota collimet: & Ars Poëtica ad Civilem illam Facultatem, ut pars illius eximia, pertineat; plane sequitur Poësim omnem ad ejusmodi felicitatem referri. Cum autem ejusmodi felicitas per optimam morum informationem comparetur; ad eum finem instituta est Poësis: ut hoc modò mores informet; atq; etiam, cum id commodè obtineatur, actiones humanas celebrando, in quibus sita est felicitas, ut superiùs tradidimus; hinc factum est, ut actiones celebrando, mores instituat.

3. *Fucunda* appellatur *morum informatio*, propter naturam Poëseos, cujus ornatus omnis miras habet delicias. Et sane debuit in hoc Poësis, ut in multis aliis, à Philosophia, quæ ad mores pertinet, discrepare: ut austerè & jejunè Philosophia, jucundè verò, ac planè, magnificè mores Poësis instituat.

D. Nonne Fines sibi propositos peculiare ac diversos habent singula Poëseos genera? Quo modo igitur Poësis habere dicitur pro fine jucundam morum institutionem?

M. Habent utiq; suos diversos fines, ut dicetur inferiùs, sed huic primo Fini subiectos sic: ut singuli omnes ad eum demum referantur: v. gr. Epica Poësis ex fine suo ad id instituta est, ut Viros Principes admira-

bili dictione ad virtutes comparandas incitet; Tragica, ut quasdam animi perturbati-ones componat, ac perpurget: sed isthæc ad ineundam quoq; morum institutionem referuntur. Neq; etiam aliò tendunt Comœdix sales ac joci, quàm ut derisa palam vitia, ludibrioq; in scenis habita, evitentur diligentiùs; sicq; suo modò ad hanc morum informationem alia Pœseos genera revocantur, ut patebit clariùs ex dicendis inferiùs.

C A P U T XIII.

De Divisione Pœseos.

D. *Uo modò dividitur Pœsis?*

M. **Q**uò Pœsis omnis, ut initio diximus, aut ferè omnis in imitatione posita sit: optima erit illa Pœseos divisio, quæ à diverso genere imitationis peteretur.

Quotuplex est imitandi genus?

M. Triplex vulgò assignatur. Nam in pœmatis vel Pœta per se ipse narrat aliquid, & sermonem alterius refert sine ullis personarum inter se colloquiis; vel non ipse narrat, sed alios tantùm loquentes, & quasi negotiantes inducit; vel & ipse narrat aliquid, & alios inducit loquentes agentescvè. Atq; ex tribus his Imitationis generibus, totidem petuntur genera Pœseos.

D. *Qui vocas primum genus?*

M. Narrativum, vel Enunciativum hoc genere continetur: v. g. tres primi libri Georgicon, & prima pars quarti; ubi semper

per ipse narrat Virgilius.

D. Qui vocas secundum genus?

M. Dramaticum. sive Activum, quò genere comprehenduntur Tragicæ & Comicæ Fabulæ, item Eclogæ: ubi inducuntur agentes intente se pastores.

D. Qui vocas tertium?

M. Mixtum appellatur, in quo Pœta ipse narrat, atq; etiam personas inducit agentes. Ad hoc genus pertinent Illas & Odyssææ Homeri, Æneis Virgilii, & alia id genus Pœmata. Ad hæc tria genera facillè revocantur, ut patet, omnes elegiæ, odæ, satyræ, aliæq; pœmata.

D. Nonne alia est divisio Pœseos?

M. Alia est maximè vulgaris, in pœmata multum aliunde inter se discrepantia. Celebrantur imprimis Epopœia, Tragedia, Comœdia, Satyra, Elegia, Ode, Epigramma, &c. Unde Pœtæ Epici, Tragici, Comici, Satyrici, Elegiaci, Lyrici, Epigrammaticarii appellati: de quibus singulis, aliisq; momenti alicujus pœmatis deinceps agendum erit.

INSTITUTIONUM POETICARUM

LIBER II.

De Epopœia.

M. **C**um principem inter Pœmata locum obtineat Epopœia; de illa nobis modò agendum est. Illius naturam ac varias affectiones ut exponamus: definitio primum illius proferenda est, deinde examinanda Materia, quam statuemus esse Actionem, cujus dotes singulas prosequemur: tum Forma explicanda, & apta partium tradenda Dispositio, ubi de propositione, Inventionem, Narratione, & Epilogo pœmatis Epici, quantum satis erit, disputabitur.

CAPUT PRIMUM.

Definitio Epopœiz.

D. **Q**uæ est vis, & potestas hujus vocis, Epopœia?

M. Ut locutio omnis, oratio est, antonomastice tamen Oratio appellatur ornatißima, quæ utuntur Eloquentes; sic Epos, quod generatim Verbum significat, addictum est specificationi Pœsi; atq; ab illa communi significatione contractum est ad Pœma, quod vocatur Heroicum. Item ποιέειν Græcè idem est ac latine *facere vel fingere*. Hinc fit, ut Epopœia secundum vim vocis sit quasi fictio, seu scriptio pœmatis Epici, quod Heroicum dicitur.

D. Quo

D. Quo modo definitur Epopœia?

M. Definitur Imitatio actionis unius totius, vera, verisimilis, Illustris, felicitis, & à nobili persona profecta, narratione drammatica, & versu hexametro, quæ Viros Principes ad primarias virtutes excitat, atq; adhortatur.

D. Explica, quæso, singulas voces.

M. 1. Dicitur Imitatio; quia Pœsis omnis, aut quæ saltem spectatissima est, ut Epica, in imitatione posita est.

2. Dicitur Actionis imitatio, quia Actiones humanæ sunt materia Pœseos; ut supra docuimus (a)

3. Dicitur Actionis unius, totius, vera, verisimilis, Illustris, felicitis, & à nobili persona profecta; quibus verbis designatur materia Pœmatis epici: ratione cujus partim convenit cum aliis pœmatis, partim ab iisdem discrepat: puta à Comœdia, cujus materia est Actio vulgaris, & plerumq; obscura.

4. Dicitur Imitatio Actionis narratione drammatica insignis, eo sensu: ut nec Pœta semper ipse narret, sed personas loquentes, agentesve sapè etiam inducat; quod jucundius multò vitæ rite instituendæ hoc pacto præcepta tradat.

5. Dicitur hæc imitatio versu hexametro exornata: quòd necessario illud requiratur ad Epicum Carmen; juxta illud Horatii.

Res gestæ Regumq; ducumq; & tristia bella,
Quo scribi possent numero, monstravit Ho-
merus.

B6

6. Di-

(a) lib: 1. cap: 2.

6. Dicitur imitatio Actionis, quæ Viros Principes ad primarias virtutes incitet: quibus verbis attingitur Epopœiz finis. Ad id enim illa instituta est, ut omnium animos, sed Principum præsertim ad præclara facta accendat, ad eaq; quasi viam sternat, ponendo ob oculos illustrem quandam actionem, de qua in capite proximè consequenti.

CAPUT II.

De Materia Epopœiz.

D. Quæ est materia Epopœiz?

M. Q. Est Actio personæ nobilis, una, tota, vera, verisimilis, illustris, ac felix.

D. Quare debet esse Actio personæ nobilis?

M. Quia cum finis ille sit Epopœiz propositus, ut Viros Principes ad præclara facta accendat: debet certè proponi personæ actio, quam imitari sit gloriosum. Certum est autem sibi laudi vertere Principes, non plebejas, aut obscuras personas: sed nobiles, atq; illustres imitari. Sit itaq; illa Actio insignis alicujus v. g. Herois, qui Principum animos, laudis studio incensos, ad sui admirationem, imitationemq; rapiat.

D. Quem vocas Heroem?

M. Antiqui fabulantur Heroas esse quoddam genus Deos inter, & homines; natos illos vel ex Dea aliqua, & mortali viro, ut Achillem, & Aeneam; vel ex Deo, & muliere mortali; ut Herculem. Jam verò Heros virum extraordinarium sonat, in quem tria

hæc maximè dicuntur confluere. 1. Corporis habitudo firma, ac laborum patiens. 2. Animus præsens, erectus, & robustus quodammodò, cui ab optima corporis temperatione accedat magnitudo. 3. Divina quædam vis, & efficientia: qua, qui afflatur, supra hominem & sapere & posse videatur.

§ I. Actio Fœminæ in materia
Epopœiæ.

D. Tunc Actio Epopœiæ debet esse Herois, ut non possit esse Fœminæ, quæ dicatur Heroïnæ?

M. Actionem Fœminæ esse posse materiam Epopœiæ, affirmant aliqui, negant alii. Utriusq; partis rationes subjicio.

Qui affirmant, ajunt, 1. Non obesse Fœminæ animum, qui virili similis est, ejusdemq; naturæ; huic posse esse armorum usum; atq; etiam Fœminas aliquando & corporis firmitate, & laborum patientiâ viris præcellere. 2. Fœminæ actionem esse sæpe materiam Tragœdiæ: quidni & Epopœiæ? 3. Fœminæ actione ad prælata facta accendi posse Viros Principes, quibus, turpe sit ea non posse agere, quæ fœmina gesserit. 4. Fœminas à præstantissimis Pœtis inductas esse in Epopœias, & maximis celebratas laudibus propter fortitudinem bellicam: puta Chlorindam à Tasso, à Virgilio Camillam. 5. Excitari à Deo posse Heroïnæ quendam, cui belli alicujus summa committatur; quæ habeat

habeat omnes Herois dotes, nullos habeat
sexûs defectus.

Qui verò negant Actionem fœminæ esse
posse materiam Epopœiæ, respondent. 1. Ani-
morum quidem sexum esse nullum: at fœmi-
neum corpus esse imbelius, cujus contagi-
one langvet animus: neq; rebus bellicis per-
fectè tractandis idoneas esse fœminas: qui-
bus Aristoteles curam rei domesticæ attribu-
it: arma verò, & ea, quæ non modò extra civi-
tatem, sed etiam extra privatos parietes fie-
ri necesse est, viris concedit.

Reponunt 2. Actionem fœminæ conveni-
re Tragœdiæ, non item Epopœiæ: quia finis
hic est Tragœdiæ, ut excitentur, purgenturq;
quidam animi affectus; qui finis tam facîle
obtinetur, siue viri, siue fœminæ celebretur
Actio; at Epopœiæ cum sit ille finis, ut ad
ardua quæq; & præclara facta accendant
Viros Principes: huic rem imparem esse fœ-
minæ Actionem; unde

Negant 3. Actionem fœminæ talem esse
posse, quam velint Viri Principes imitari.
Esto possit illa fœminæ Actio incitare Viros
Principes ad arduum aliquid suscipiendum:
sed actione illi fœminea movebuntur tan-
quam argumentò, quod vocant: *à minori ad*
majus: quod turpe sit viro, maximè princi-
pi, illud non aggredi, quod fœmina for-
titer gesserit. At enim non erit hæc Actio
exemplaris locò, quod sibi proponant Viri
Principes imitandum.

Obter-

Observant. 4. Nullam unquam foeminae Actionem à præstantissimis Pœtis in materiam Epopœiæ fuisse assumptam Celebratas quidem à Tasso, & Virgilio foeminas; sed in Epifodia quasi contrusas illas fuisse; atq; etiam in poenam temeritatis obscura morte fuisse mulctatas; ne fuso imbelli, indignoq; sanguine virum aliquem fortem contaminarent. Sic Chlorinda de nocte, & ab imprudenti Tancredo perimitur apud Tassum; ab ignobili viro occiditur Camilla apud Virgilium. Atq; etiam fictitiæ illæ Heroinae non stant ab Heroe Epopœiæ, immò ipsi adversantur: ut Chlorinda, quæ Mahometanis, & Camilla, quæ Turno militabat: Adde quod unam Camillam uno in libro pugnantem adducit Virgilius, quæ Venatorem, & Sacerdotem interimat, Heroem nullum.

Notant 5. Actionem foeminae à Deo excitatæ, quæ nullos habeat sexus defectus, non esse aptam Epopœiæ: quod solvatur hoc pacto Actio primaria per machinam: quod vitiosum imprimis esse contendunt. Verum ne quid modò dicam de solutione per machinam, de qua postea in Forma Epopœiæ, bellè reponunt hujus secundæ sententiæ patroni de Actione Heroinae ordinariæ, at non extraordinariæ, & per miraculum à Deo excitatæ, procedere quæstionem. Atq; hæc sunt utriusq; partis rationes, quæ suum utrumq; pondus, suamq; quamvis fortè non ex æquo, videntur habere probabilitatem.

S. II. Actio Epopœiæ quo modo
Una?

D. *Quo sensu Actio Epopœiæ debet esse Una?*

M. *Q*uo sensu, ut sit illa Actio per se simplex, nec dividi possit in plures Actiones primarias. Sic Virgilius Trojæ ruinam, & multiplicia sui Herois facta contexit in Æneide, quæ sunt quidem varix per se Actiones; sed habet tamen unam, simplicemq; Actionem, eamq; primariam, quæ est in Italia Religionis, Regniq; per victoriam de Turno constitutio: unde pendet. Herois felicitas, ad quam ceteras omnes retulit tamquam Actiones secundarias.

D. *Quare una debet esse Actio Epopœiæ?*

M. Hanc affert rationem Aristoteles, quod omnes artes, quæ imitatione aliquid perficiunt, ad unum quid imprimis absolvendum allaborent, cujus gratiâ alia esse videantur: talis v. gr. Pictura, quæ unum aliquid in unaquaq; tabella sic perpolit: ut cetera ad id referri omnia satis intelligantur.

D. *Qui Pœtæ contra Epopœiæ peccant unitatem?*

M. 1. Qui multas Actiones unius, ejusdemq; Herois primarias uno pœmate complectuntur. Reprehendit certè Aristoteles eos, qui ab Hercule, vel Theseo res omnes præclarè gestas uno eodemq; opere definiri posse putaverunt. Vitio vertitur Statio, quod in Achilleide Herois sui vitam persequi velit integram; canit enim initio pœmatis: *Ma-*

Magnanimum Eacidem, formidatamq; Tonanti
Progeniem, & patrio vetitam succedere Coelo
Di-va, refex: Quamquam aëlia viri multum in-
clyta cantu

Maonio, sed plura vacant. Nos ire per omnē
Sic amor est, Heroa velis, Scyroq; latentem
Dulicbia proferre tuba, nec in Hectore traëtio
Sistere, sed tota juvenem deducere Troja.

2. Qui duas diversas Actiones primarias,
quod uno eodemq; tempore contigerint, unā
Epopœia velit celebrare; esto id concedatur
Historix: at Epopœix non licet

3. Qui plures Heroas: inducunt; quibus
eandem ex æquo gloriam tribuant. Plures
ad sint, esto, uno in pœmate Heroes, modō
unus ceteris videatur præcellere, cujus sit
Actio primaria. Sic Pallas & Tarchon
Ænez nihil officiunt gloriæ: quāvis for-
titer pugnet uterq; atq; unus multū
conferat ad victoriam de Turno reportan-
dam.

S. III. Actio Epopœix quo modō Tota?

D. Quo sensu Actio Epopœix debet esse
tota?

M. Eo sensu vult esse Totam Aristote-
les; ut sit in illa Initium, Medium, & Finis.

D. Quid intelligis per initium, Medium, &
Finem Actionis?

M. Per Initium intelligo causas, & con-
silia Actionis suscipiendæ; per medium, cau-
sarum

farum illarum effectus omnes accipio, & effectuum difficultates ad felicem exitum perducendorum: per Finem verò illarum omnium difficultatum solutionem interpretor,

D. Rem pone in exemplo?

M. Exemplum esto in *Æneide*. (a) *Æneas* incensa Trojâ in eam regionem, unde majores sui venerant, vocantibus fatiis, collecta Trojanorum manu conferre se constituit: *Ecce initium* Post multos terrâ mariq; exantlatos labores, Junone totam Trojanorû gentem dirissimis odiis ubiq; prosequente, in Italiam tandem appellit. Amicè à Latino Rege accipitur, atq; etiam in generum asciscitur. *Ægrè* admodum id ferens Turnus, Dauni Rutulorum regis filius, qui jam dudum Laviniz Latini filiz nuptias ambiebat, grave bellum movet contra *Æneam*, quocum sæpe pugnat, & atrociter: *en Medium*. Sed victor tandem *Æneas*, Turnò occiso, & Laviniam, & regnum obtinet: *en Finis*. Reliqua sunt in Episodiis.

D. Quid itaq; Maphæus Vegius librum adjecit Æneidi, in quo dolorem Rutulorum, Dauni fletum de morte filii, nuptias Laviniz, & Æneæ Aptheosin prosecutus est?

M. Vitiosè nimirum, & ineptè egit: cum id satis intelligatur consecutum, & multa circa duo postrema insinuet Virgilius in suo opere absolutissimo.

D. An ideo perfecta dicenda est. quòd Totâ sit Actio Epopœiæ?

M.

(a) Cap: 5.

M. Cùm tota sit illa actio, cui nulla pars deest; perfecta ut sit, requiritur præterea, ut partes inter se aptè cohæreant, accedatq; rerum omnium perfectio, & absolutio. Quare præcipit Philosophus, ut Pœta, qui Fabulam rectè velit constituere, non tantùm eam non incipiat temerè, aut finiat, sed etiam formis traditis insistat. Verum & hæc, & quæ ab eodem traduntur de magnitudine Actionis, commodius, cùm agetur de forma Epopœiæ, tractabuntur.

S. IV. Actio Epopœiæ quæ Vera, & Verisimilis?

D. *Quo sensu debet esse Vera Actio Epopœiæ?*
M. *Q*uo sensu, ut Pœta teneatur proferre Actionem, quæ verè contigerit; quàm tamen sic ornabit, ut ornamentis studeat magis verisimilitudini, quàm veritati.

D. *Quare Actio Epopœiæ debet esse Vera?*

M. Quia nemo ad præclare aliquid gerendum incitabitur proposito aliquo consimili factò, quod certè tamen cognoverit esse falsum; ac proinde sine suo excideret Epopœia, si falsa inducetur Actio primaria. Idem planè de Tragedia dicendum est, cujus Actio illustris sic vera debet esse: ut moveat.

D. *Quo sensu debet esse Verisimilis Actio Epopœiæ?*

M. Eo sensu, ut, quod narratur, credi facilè possit contigisse. Nihil præcipit studiosus Philosophus, quàm ut verisimilitudinis habeatur ratio.

D. *Qua*

D. *Quare debet esse illa Actio verisimilis?*

M. Quia non satis est aliquid esse verum, nisi & illud idem verisimile sit, ut ad imitationem excitet. Nam qui fieri potest, ut, si Actio proponatur, quæ quidem vera sit, sed vires tamen humanas longè superet: hominem illa ad simile quid suscipiendum, aut gerendum impellat?

§. V. Actio Epopœiæ quo modo
Illustris, & Felix.

D. *Quo sensu debet esse Illustris Actio Epopœiæ?*

M. Debet esse Illustris vel ratione sui, vel ratione personarum. Illustris est ratione sui Actio Æneidos, ubi inter alia agitur de fundatione Imperii, & constitutione Religionis, juxta illud:

Dum conderet urbem

*Inferretq; Deos Latio: genus unde Latinum,
Albaniq; Patres, atq; altæ moenia Romæ.*

Illustris non est ratione personarum Actio Odysseæ, quæ Viris non admodum illustribus potest convenire; illa enim sic habet. Ulysses classe amissa, occisis fociis, multiplices iniquissimi maris tempestates expertus, multos annos domo absuit; rem illius domesticam interea proci decoquebant: ejus uxoris nuptias ambiebant: Telemachum filium insidiis petebant; reversus ille procos ex insidiis occupat, atq; interficit. Quid hic illustre præter personas.

D. *Quæ*

D. Quare illa Actio debet esse Illustris?

M. Quia cùm Epopœia Viros Principes ad præclarè facta debeat incitare, proponi debet illustris Actio, quam illi imitentur.

D. Quo sensu debet esse Felix illa Actio?

M. Eo sensu, ut felici semper terminetur exitu. Nam præterquàm quòd sæpe Actio tota non erit, quæ infelici claudetur exitu; si præterea Heros miserè pereat, aut grandi aliqua calamitate sub finem excipiatur; concitabit illa indignationem, ac dolorem: verùm ad imitationem sui minimè commovebit: & sic Epopœiæ finis non comparabitur. Debet itaq; Actio primaria felicem fortiri exitum: quàmvis nihil opus sit, Heroas inducere usquequaq; & in omnibus adjectitiis actionibus fortunatos.

C A P U T III.

De Forma Epopœiæ.

D. Quæ est Forma Epopœiæ?

M. **Q**uæ est Forma Pœseos universè sit fictio, seu constitutio, & compositio rerum, quæ tractantur in Pœsi; sic Epopœiæ Forma erit earum rerum compositio, quæ soli conveniat Epopœiæ; posita illa in quadam cultu, ornatuq; Actionis, qualem in superiori capite descripsimus, adeo: ut illa Forma nihil aliud sit, quàm Actio suò modò composita, culta, ornata.

D. Quid requiritur ad illam Formam, si ve Actionis compositionem?

M.

M. Requiritur, ut Forma illa, Fabula, compositio (eodem enim recidunt hæc vocabula) sit una, magna, splendida, in suas partes rite distributa, & certo quodam ordine disposita: quibus verbis attinguntur, 1. Fabulæ epicæ dotes 2. Partes. 3. Dispositio: de quibus omnibus breviter disputandum est.

§. I. Fabulæ Epicæ Dotes.

D. *Quæ sunt dotes Epicæ Fabulæ?*

M. **Q** Tres imprimis memorantur: Unitas, Magnitudo, Majestas.

D. *Quo modo erit Una illa Fabula, quæ res adeo diffuses, diversasq; complectitur?*

M. Erit illa una, si tanta sit illarum rerum omnium inter se connexio: ut in unum aliquid videantur coalescere; si, cum loco movetur aliquid, aut refecatur: non bene sibi constet Fabula. Laudat Homerum Philosophus, (a) quod sive naturâ duce, sive arte in Odysseam non conclusit ea Ulyssis facta, quæ alia ex aliis non satis penderent. Ea certe laude florere dicenda est Æneis; cui si v. gr. Trojani excidii, vel Æneæ per septem annos peregrinationis narrationem detrahas, à Didone tam appositè expetitam, ut quis, ac quantus vir tenderet in Italiam, plane liqueret; vel si ludorum celebritatem, qui ad posteros transmitti deberent, subducas; vel si descensum ad inferos ubi tam multa de Romano, quod fundaturus erat,

Impe-

(a) Cap: 5.

Imperio didicit Æneas: silentiò prætermittas; aliquid certè in ea Fabula desiderari lentias.

D. Quo modò Magna erit Fabula Epica?

M. Philosophus (a) Epopœiam comparat cùm animali, quod quàmvis elegans, si pusillum est, bellum vocari potest, non pulchrum: sin præter modum excreverit, monstrum fiet; debet videlicet naturali florere magnitudine. Ita se habet Pœma, quod nec brevius, nec longius esse oportet: sed ita temperatum: ut oculos magnitudine impleat, non fugiat.

Quæ cùm universe dicta sint: propriè magis ac definite aliquid de iusta Epopœiæ magnitudine statuendum est, monendumq; imprimis: aliam esse Actionis, aliam Fabulæ magnitudinem: de prima non ago hoc locò, quæ in eo sita est: ut habeat Actio Initium, Medium, & Finem; ut supra docuimus: (b) sed de altera institutam esse quæstionem, ac proinde videndum, quæ sit illa magnitudo Fabulæ. Duplicem igitur illam facit Philosophus: unam Actionis, quàm vocat, non nudæ, aut suo carentis ornato, sed compositæ: alteram quantitatis.

D. Quænam est magnitudo Actionis compositæ?

M. In eo posita est, ut uno circiter annò gesta fuerit, quæ est Actio primaria; sic Iliadi annum dedit Homerus ex animadversione Mambruni: (c) Odysseæ tantum quin-

(a) Cap; 5. (b) Cap; 2. §. 3.

quæ-

(c) Dissert; perip: q. 7. n. 7.

quaginta dies idem attribuit; *Aeneidi* quatuor menses supra unum annum concessit Virgilius. Sed *Episodia*, aliaq; adjectitia ornamenta nullis definiuntur temporis limitibus: cum *Ilias* novem annis, *Odyſſea* undeviginti res gestas comprehendat: & *Aeneis* quidquid interfuxit ab heroicis *Aeneæ* temporibus ad ætatem Augusti Imperatoris.

D. Quanam est magnitudo quantitatis?

M. Posita est hæc in numero versuum, qui ad dena fere millia excurrit in *Aeneide*: duodena excedit in *Odyſſea*: octo, vel novem Tragedias vulgò dicitur æquare versuum numerò *Epopœia*, Sed de hoc argumento redibit sermo inferius, cum de magnitudine dramatis disputabitur.

D. Unde arcessetur majestas Epicæ Fabulæ?

M. Ex triplici potissimum capite. 1. ex mirabili peripetiarum, agnitionum, episodiorum, machinarumq; contextu. 2. ex narratione drammatica: cum personas loquentes, agentes vè adducet Pœta. 3. ex dictione illustri ac splendida, de qua diximus superius. (a)

§. II. Fabulæ Epicæ Partes,

D. Quæ sunt partes Fabulæ Epicæ?

M. Quæ assignantur, Nexus nimirum, & solutio,

D. Quid est Nexus Fabulæ?

M. Est ea pars, quæ ab initio Fabulæ ad eam usq; partem excurrit, qua transit Pœta

(a) 1. l. c. 10. §. 3.

ab

ab infelicitate ad felicitatem in Epopœia,
vel contrà à felicitate ad infelicitatem in
Tragœdia.

D. Quid est solutio?

M. Est altera pars Fabulæ, quæ ab illo
transitu usq; ad finem pertinet, v. gr. quid-
quid in Homeri Illiade certamen antecedit,
quo decertavit cum Hectore Achilles, in
Nexu ponitur: ipsam verò certamen est in
Solutione; Item in Æneide, quæcumq; Ænex
& Turni monomachia præmittuntur, sunt
in Nexu: ipsa monomachia in Solutione est.

*D. Quid potissimum observandum est circa
Nexum Fabulæ?*

M. Ne varia sic texantur episodica, quæ
in Nexum cadunt potissimum: ut animum
auditoris delectando longius aberrant ab A-
ctione primaria, aut à finè pœmatis sint
prorsus aliena

*D. Quid observandum est circa Solutionem
Fabulæ?*

M. Primum, ut si qua sint in Solutione
episodica, ne longius petantur illa, sed spon-
te quasi oblata, & è re nata esse videantur;
alterum, ut ea sint brevia imprimis: quan-
doquidem in Solutione ad finem anhelat au-
ditoris animus, quem proinde longioribus
episodiis morari, minimè convenit.

*D. Licetne adhibere Machinam in Solutio-
ne Fabulæ?*

M. Alii negant; affirmant alii. Qui negant
suam I. ex eo capite tuerentur sententiam:
C quòd

quod solutio facta per machinam, Epopœiæ fini maximè officiat. Nam qui poterit ad Actionis imitationem Vir Princeps impelli, cui se sentiat planè imparem: cùm intelligat auxiliò se plusquam humano ad simile aliquid suscipiendum indigere 2. auctoritatem obtendunt Aristotelis, qui vult fieri Solutionem non per machinam, sed ex verisimili, id est, ratione naturali, quâ res exire solet.

Qui verò affirmant: ajunt nihil ob stare, quo minus per machinam solvatur Epopœiæ Fabula. 1. ad imitationem Actionis posse impelli Viros Principes, in qua externò quidem numinis alicujus auxiliò adjuvatur Heros: dum otiosus ille Heros non remaneat, sed præstet per se plurimum, undè feliciter cedat præclarè factum. 2. Sic clausisse Epopœias præstantissimos Pœtas; esse v. gr. machinam in Odyssæ clausula, quæ Minervæ ope solvitur; esse in Æneide, ubi Turni cædes Jovis ductu & auspiciò, atq; etiam Furæ ministeriò conficitur. 3. Aristotelis præceptionem maximè locum habere in Tragœdia: in Epopœia non item: ratio est, quia in Epopœia cùm lateat magis machina, quàm in Tragœdia, ubi machina Dei è cœlo delapsi in theatrum producebatur: magis certè animos feriebat subjecta oculis ea machina in Tragœdia, quàm suscepta auribus in Epopœia; ac proinde minus erat ferenda in Tragœdia, quàm in Epopœia. Vide Frizonium,

nium, qui tam fusè, quàm doctè eo de argumento agit in Pœtica dissertatione de narratione (a).

S. III. Fabulæ Epicæ Dispositio.

D. *Quænam est Fabulæ Epicæ Dispositio?*

M. *Q* Duplex est illa Dispositio: una rerum, partium altera.

D. *Quænam est Dispositio rerum?*

M. Intelligitur illa Dispositio, è celeberrima inter magni nominis in re Pœtica aucthores orta dudum contentione: quorum alii volunt rerum, prout contigerê, servari ordinem naturalem; alii contendunt, eundem debere perturbari: unde quæstio extitit, an Pœta, ut Historicus, hunc servare debeat narrandi ordinem: ut quodcumq; primum contigerit, narret primum, & in ultimum locum conjiciat, quæ postremò facta sunt: vel contra, an debeat relicto naturali ordine pro arbitrato suo à mediis, aut etiam postremis auspicari?

D. *Quid statuis ea de re sentiendum?*

M. Eodem puto utramq; recidere sententiam; ac proinde non tam de re hic, quàm de voce disputari; nimirum quò nomine appellanda sit ejusmodi narratio, ambigitur; cum in id omnes consentiant, optime fuisse institutum narrandi ordinem ab Homero, Virgilioq, usurpatum, rerumq; permixtionem perbellè cadere: verùm alii contendunt

non ideo perturbari ordinem dicendi naturalem: alii perturbari volunt. Quæ ut concilientur inter se, dicendum videtur: non perturbatè narrari, si spectetur sejuncta ab episodiis Actio primaria: perturbatè verò narrari, si omnia simul accipiantur, neq; à primaria Actione secernantur Episodia.

D. Jam verò quis ordo Partium servandus est in Fabula Epica?

M. Posteaquàm Pœta Actionem, qualem descripsimus, animò informavit, personarum mores, & officia excogitavit, episodia, peripetias, agnitiones, & machinas commentus est, & suum cuiq; locum destinavit, ac opus tandem aggreditur: 1. proponendo, quid canendum suscipiat. 2. invocando numen aliquod, cujus afflatu arduum opus perficiat. 3. rem totam narratione prosequendo. Deniq; epilogum aliquando, sive perorationem attexendo. Unde 4. Epopœiz partes existunt: Propositio, Invocatio, Narratio, & aliquando Peroratio, de quibus omnibus modò nobis agendum est.

CAPUT IV.

De Propositione Epopœiz.

D. Quid est Propositio Epopœiz?

M. **Q**uod est prima pars Pœmatis Epici, in qua Pœta breviter proponit, & summatim, quid in reliquo pœmate sit dicturus.

D. Quæ sunt dotes illius Propositionis?

M. Quod Rhetores in Orationis Exordio præ-

præcipiunt, ut appositè, ut breviter, ut ver-
recundè contextatur; idem omninò de Propo-
sitione Epopœiz, quæ est ejus Exordium, di-
cendum est.

*D. Quo modò appositè præmittetur Propo-
sitiò?*

*M. Si non vagè, sed propriè, congruen-
terq; argumentò prætextatur, id est, si rei
caput designetur primis verbis; talis est
Propositio Æneidos.*

*Arma, virumq; cano, Trojæ qui primus ab oris
Italiam fatò profugus, Lavinaq; venit
Littora.*

Quo modò brevis erit Propositio?

*M. Si non excurrat latiùs in iis, quæ pa-
rum ad rem faciunt: ea enim tantùm adhi-
benda sunt, quæ valeant ad docilitatem, &
attentionem comparandam cùm aliqua, si o-
pus est, benevolentia. In legem brevitatis
peccat Jovianus, Pontanus in principio U-
raniz:*

*Qui cœlo radient ignes, quæ sidera mundo
Labantur tacito, stellis quibus emicet ingens
Signifer, &c.*

*Ubi vides crebram ejusdem rei expressio-
nem; ignes, sidera, stellas, cœlo, mundo ta-
cito &c. quæ omnia eòdem recidunt. Quan-
tò aptius est initium Georgicon Virgilii!*

*Quid faciat lætas segetes, quo sidere terram
Vertere, Mecœnas, ulmisq; adjungere vites
Conveniat: quæ cura boum, qui cultus ha-
bendo*

*Sit pecori, atq; apibus quanta experientia
parcis:*

Hinc canere incipiam.

Hic nihil redundat, sed libri Georgicon
singuli singulis fere numeris, aut incisus de-
signantur,

Verum alia est prorsus ratio Panegyrico-
rum, ubi exordimur aliquando à descriptio-
ne; vel, proposita quaestione, latius excurri-
mus: ut videre est apud Claudianum in pa-
negyricis.

*D. Quo modo verecundè & modestè fiet Pro-
positio?*

*M. Si absit omnis ingenii, doctrinaq; ja-
ctatio, omnis granditas ac tumor, & exqui-
sitior ornatus. Cyclicum Pœtam, seu cir-
cumforaneum, qui Carmen in Coronam ad
gloriam aucupandam recitabat, acriter repre-
hendit Horatius; quod sic exorsus fuisset:*

*Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
adjungit mox.*

Quid dignū tanto feret hic promissor biatu?

Parturient montes, nascetur ridiculus mus.

Deinde prædicat Homerum, qui modesti-
us Odyssæam incipit, & paulatim assurgit
magnificentius.

Quantò rectius hic, qui nil molitur inepte?

*Dic mihi, musa, virum captæ post tempora
Trojæ,*

*Qui mores hominum multorum vidit, & ur-
bes.*

*Antiphatem, Scyllamq; & cum Cyclope
Charybdim.*

Initi-

Initium Pharsaliæ affectatius videtur & tumidius:

*Bella per Æmathios plusquā civilia campos,
Fusq; datum sceleri canimus, populumq; po-
tentem,*

*In sua victrici conversum viscera dextra,
Cognatasq; acies & rupto fœdere regni*

Certatum totis concussi viribus orbis

In commune nefas, infestisq; obvia signis

*Signa, pares aquilas, & pila minantia pi-
lis.*

Quæ carmina, ut nihil dicam de voce plusquam initio pœmatis usurpata, tam vasta sunt, sonantia, tumida: ut fateatur Scalliger, se videri sibi audire Lucanum, non tam canentem, quàm latrantem. Nihilò fuit verecundior Statius in principio Achilleidos:

*Magnanimum Æacidē, formidatamq; Tonanti
Progeniem, & patrio vetitū succedere cœlo,
Diua. refer!*

Ubi versu primo sexies literam a. repetitam habes, tres continuas voces tetrasyllabas, quæ negotium facessant pronuntianti.

CAPUT V.

De Invocatione Epopœix.

D. Quid est invocatio in Pœmate Epico?

M. Quid est ex pars Pœmatis Epici, in qua numen aliquod invocatur, cujus assiatu carmen, quod per se arduum est, & humano ingenio majus habetur, tandem perficiatur. Quæ invocatio attentionem & admi-

rationem commovet, atq; etiam summam operi conciliat auctoritatem: ut quasi divinitus, quæ canuntur, postmodum efferantur.

D. Estne semper adhibenda Invocatio?

M. Cum grave aliquod scribitur pœma, illa adhibetur; in minoribus verò pœmatis, maximè in panegyricis frequenter omittitur.

D. Sejungiturne Invocatio à Propositione?

M. Sejungitur aliquando, aliquando cum illa involvitur. Latini Epici ut plurimum sejungunt; sic apud Virgilium post hanc propositionem, *Arma Virumq; cano.* &c. sequitur invocatio: *Musa mihi causas memora* &c. Græci vulgò Invocationi Propositionem implicant; sic Homerus orditur Iliadem: *Iram cano Dea Pelidæ Achillis,* &c. Sic Odysseam: *Virum mihi dic Musa,* &c. Atq; etiam apud Latinos Lucretius, Statius, Vida, & Virgilius ipse in ecclogis Invocationem cum propositione permiscet. Id autem fit opportunè, cum opera principibus inscribuntur viris, quos honorificè statim appellamus.

D. Repetitur invocatio in decursu Pœmatis?

M. Repetitur, cum res gravior dicenda occurrit, ac cum comparatur attentio: cum significatur tanti rem esse: ut opus sit divino quodam afflata ad eam pro dignitate exponendam.

D. Qui sunt invocandi in pœmate?

M. Ethnico Pœtæ profana, & commentitia

tia numina liceat invocare; at Christiano Divinus Spiritus, Christus Servator, Virgo Leipara, Angelus Tutelaris, aut is, cujus res gestæ canuntur, Vir Sanctus implorandus est. Item si res præclarè gestas Ducis alicujus, aut Principis scribimus, aut si illi opus dicamus: commodè ille potest invocari; uti exemplò suo docuit Virgilius in 1. Georg: his luculentis carminibus:

Tuq; adeo, quem mox, quæ sint habitura Deorum

*Concilia, incertum, Urbesne invisere Caesar,
Terrarumq; velis curam, &c.*

Sic Lucanus Neronem in Pharsalia, Valerius Flaccus initiò Argonauticon, & Statius initiò Thebaidos Domitianum invocant. Atq; hic observandum est, licere Pœtæ Christiano in Sacro pœmate Musas usurpare pro Pœtica facultate, pro sacro impetu, atq; enthusiasmo, Jovem pro cœlo, Neptunum pro mari, pro bello Martem; adeoq; hæc aliaq; his similia hoc sensu accepta posse pœmatis de Christianis mysteriis scriptis inferi.

C A P U T VI.

De Narratione Epopœiæ.

D. *Quid est Narratio Epopœiæ?*

M. *Q* Est pars, seu potius corpus pœmatis, cui Propositio & Invocatio quasi faciem præferunt, parantq; attentionem, & docilitatem. Cùm autem non tam verum, quam

quàm verisimile Pœtæ sit propositum; sic non tam rei gestæ, quàm velut gestæ expositio dici debet hæc Narratio.

D. Quid est spectandum maximè in illa Narratione?

M. Cùm tam latè pateat, ut totum pœma exhauriat; cadunt in illam, quæ hæctenus omnia de Epopœia, atq; etiam de pœsi universè sumpta diximus. Quare addenda sunt aliqua dumtaxat circa proprias, quæ vulgò assignantur, illius dotes.

D. Quæ sunt illæ dotes?

M. Tot Epicæ, quot Oratoricæ Narrationi dotes tribuuntur: Brevitas, Perspicuitas, Probabilitas, & Svavitas.

D. Quo sensu narratio Epica debet esse brevis?

M. Eo sensu, ut crebriores, proluxioresq; digressiones ne adhibeantur, maximè si ad re parum faciunt. Arguitur Catullus, quòd dimidiū Pœmatis de nuptiis Pelei, & Tethidos in descriptione vestis, Ariadnæq; fabula consumpserit. Fabulæ epicæ, qualem descripsimus, fervetur magnitudo, quæ longior non erit: si nihil adducatur inane, quod recidi possit; Nā ut acutè Martialis.

Non sunt longa, quibus nihil est, quod demere possis,

Sed tu, Coschoni, dissicha longa facis,

D. Quo modò debet esse perficua Narratio?

M. Si alludatur quidem ad fabulas, & historias, si usurpentur helenismi, seu formæ loquen-

loquendi à Græcis desumptæ: sed ita tamen: ut à quovis non imperito facilè intelligantur; si vocabula obsoleta, & ex altissimis antiquitatis ruderibus effossa, ac proinde obscura vitentur. Sanè ut quisq; disertissimus est, ita loquitur apertissimè; sed sat multa eo de argumento tradidimus supra in Dictione Pœtica.

D. Quo modo debet esse Probabilis illa Narratio?

M. Eo sensu, ut sit verisimilis: nihil debet magis curare Pœta, ut jam sæpe docuimus. Itaq;, quod rectè monet Horatius:

*Ficta voluptatis causâ sint proxima veris,
Nec quodcumq; volet, poscat sibi fabula credi.*

In locis, temporibusq;, notandis, maximè verò in effingendis personis, hujus verisimilitudinis habenda est ratio.

*Ætatis cujusq; notandi sunt tibi mores,
Mobilibusq; decor naturis dandus, & annis:*
inquit idem Horatius, qui varios hominum mores luculenter ibidem describit. Ubi tamen velim advertas, non tam arctis circumdari terminis probabile, ut locus non sit Admirabili, quod in pœmate spectatur imprimis.

D. Quo modo savavis erit Narratio Epica?

M. Si elegantia, & jucunditate verborum sonantium, leniumq; floreat, quod de oratione monet Tullius: si neq; asperos habeat concursus, neq; disjunctos atq; hiantes: si sit circumscripta non longo anfractu, sed ad

spiritum vocis apto: si eodem semper tenore non decurrant carmina. Item suavis erit, si intexantur hypotyposis, suspensiones, metaphoræ, exclamationes, & admirationes: si interponantur motus animorum, mores & colloquia personarum, obliquæ orationes, exitus inopinati, dolores, lætitiæ, metus, cupiditates, iracundiæ pro rerum varietate. Sed nihil ad suavitatem accommodatius est, quàm idonea rebusq; ipsis consentanea modulatio numerorum: de qua egimus in Dictione Pœtica.

C A P U T VII.

De Epilogo Epopœiæ.

D. **A**pponitur Epilogus, & quasi peroratio Epopœiæ?

M. Apponitur, non semper quidem, sed aliquando tamen; & Epopœiæ, & aliis Pœmatis: atq; etiam interdum in ipso decursu operis post aliquod nobile factum. Ita Virgilius in 9. Æneid: narrata Nisi, & Euryali celeberrimi paris amicorum cade, rem hoc Epilogò sive epiphonemate concludit:

*Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt,
Nulla dies unquam memori vos eximet æ-*

vo:

*Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
Accolet, imperiumq; pater Romanus habebit.*

In fine sapius suorum operum Epilogum usurpant Pœtæ variis modis. Nam aliquando

do indicant ea, quæ cecinerunt, & temporis, loci, ætatis, occupationum suarum aliquam mentionem attexunt; Ita Virgilius in fine Georgic.

Hæc super arborum cultu, pecorumq; cane-
bam,

Et super arboribus: Cæsar dum magnus ad
altum

Fulminat Euphratem bellò, victorq; volantes
Per populos dat jura, viamq; affeclat Olym-
po.

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope studiis florentem ignobilis otii,
Carmina qui lusi pastorum, audaxq; juven-
ta;

Tityre, te patula cecini sub tegmine fagi.
Alicquando gratulantur, & immortalitatis
spe sibi blandiuntur. Sic Ovidius in fine Me-
tamorphoseon canit:

Famq; opus exegi, quod nec Fovis ira, nec
ignes,

Nec poterit ferrum, nec edax abolere ve-
tustas.

Cum volet illa dies, quæ nihil nisi corpo-
ris hujus

Fus habet, incerti statium mihi finiat ævi;
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Æstra ferar, nomenq; erit indelebile nostrû.
In eundem sensum librum tertium carmi-
num claudit Horatius:

Exegi monumentum ære perennius,
Regaliq; situ Pyramidum altius:

Quod

Quod nec imber edax, aut Aquilo impotens
 Possit diruere, aut innumerabilis
 Annorum Series & fuga temporum.
 Non omnis moriar, &c.

Modestius suam Thebaida affatur Staius
 in fine.

Durabisne procul, dominoq; legere superstes.
 O mihi bis senos multum vigilata per annos
 Thebaidæ jam coactæ præsens tibi fama beni-
 gnum

Stravit iter, cepitq; novam monstrare fu-
 turis.

Fam te magnanimus dignatur noscere Cæ-
 sar,

Itala jam studio discit, memoratq; juvent9.
 Vive precor; nec tu divinam Æneida ten-
 ta,

Sed longè sequere, & vestigia semper a-
 dora.

Mox tibi si quis adhuc prætendit nubila li-
 vor.

Occidit, & meriti post me referentur bono-
 res:

Epilogum Epopœiæ minimè necessarium
 esse, demonstrant, Ilias, Odyssea & Æneis,
 quæ ipsa narrationis abfolutione concludun-
 tur.

INSTITUTIONUM POETICARUM

LIBER III.

De Dramate.

M. **E**picam Pœsim excipit proximè Dramatica, de qua sic disputabimus: ut in Pœma Dramaticum univèrsè primum, deinde in singulas ejus species inquiramus, ac pro instituto dicendi ordine, definitionem, materiam, formam, partes, finem, aliasque, quæ ipsũrum generatim, tum singulatim afficiunt, proprietates breviter exponamus.

CAPUT PRIMUM.

Definitio Pœmatis Dramatici.

D. **Q**uid est Pœma Dramaticum?

M. **Q**1. Si vocis etymon spectes: à voce græca latina agere, dicitur Pœma Dramaticum, quòd totum sit in actione: unde Actores vocantur ii, qui eo in Pœmate colloquuntur.

2. Si rei definitionem quæras: est Imitatio Actionis, unius, totius, justæ magnitudinis, vere, vel falsæ, verisimilis, insignis, vel vulgaris, felicitis, vel infelicitis; quæ metris & harmoniâ, non narrando, sed agendo, vel quosdam animi affectus excitat, & per purgat, vel vitæ privatæ exemplum proponit.

D. Explica, quæso, singulas voces.

M. 1. Dicitur Imitatio Actionis; quia cum Pœsis

Pœsis in Imitatione actionum humanarum sit posita, ut initio decuramus: species quoq; illius singulæ ejusmodi actiones imitantur.

2. Dicitur *Actionis unius, totius, justæ magnitudinis, veræ, vel falsæ, verisimilis, insignis vel vulgari: felicitis, vel infelicitis*: quibus verbis partim Dramatica Pœsis cum Epica convenit, cujus Actio est una, tota, magna, vera, verisimilis illustris, ac felix: partim ab eadem discrepat: cum Actio Dramatica possit esse falsa & vulgaris: si scribatur Comœdia; infelix, si Tragoedia.

3. Dicitur *Pœma Dramaticum imitari metrum & harmoniâ*: quia inducuntur personæ colloquentes inter se, non soluta, sed vincula oratione: cui cantus in certis quibusdam locis adjicitur.

4. Dicitur *non narrando, sed agendo imitari*: quia nihil ipse Pœta exponit, aut commemorat, ut in Epopœia: productis in scenam personis sermonem tribuit, easq; inter se agentes, negotiantesq; exhibet.

5. Dicitur *vel excitare ac purgare affectus, vel privata vitæ exemplum proponere*: quibus verbis, tum officium, tum finis pœmatis illius attingitur. Excitat enim, ac purgat affectus Tragoedia; vitæ privata proponit exemplum Comœdia; mores utraq; ut omnis Pœsis, rectè instituit.

CAPUT II.

De Materia Pœmatis Dramatici.

D. *Quænam est materia Pœmatis Dramatici?*
M. *Est Actio una, tota, magna, vera, vel falsa, verisimilis, insignis, vel vulgaris, felix, vel infelix.*

D. *Quo sensu debet esse una, & tota illa Actio?*

M. *Eo sensu, ut nec in plures actiones primarias dividatur: nec suò initio, medio, ac fine careat, ut supra docuimus.*

D. *Quo sensu debet esse Magna?*

M. *Eo sensu, ut eò usq; crescere possit ac debeat: donec tandem pro rerum natura, quæ aguntur, necessario, vel commodè mutatio inferatur in Fabula implexa; & in simplici juxta naturalem rerum exitum finis imponatur, qui supremus est Actionis terminus; qualis sit ille, patebit ex dicendis inferius.*

D. *Quo modo erit Vera, vel Falsa?*

M. *Si verè contigerit, aut non contigerit; quando autem, & quatenus veritas, vel falsitas Actioni Dramaticæ conveniat: dicitur postea, cum agetur de Tragœdia, & Comœdia (a)*

D. *Quo sensu debet esse Verisimilis?*

M. *Eo sensu, ut nihil afferatur, quòd sit præter naturalem rerum ordinem, spectatis circumstantiis, in quibus dicitur illa actio contigisse.*

D.

(a) c. 8. & 12.

D. Quo modo *Actio* illa insignis erit, vel *Vulgaris*?

M. Talis erit vel ratione sui, vel ratione agentium personarum. Quid conveniat *Tragœdiæ*, quid *Comœdiæ*, explicabitur inferius. (a)

D. Quo modo erit *Felix*, vel *infelix* illa *Actio*?

M. Ratione exitus felicitis, vel infelicitis solet hic appellari *felix*, vel *infelix Actio*; adeoq; *felix* est, quæ licet multas contineat turbas, fortunato tamen exitu concluditur: & contra *infelix* illa est, quæ quàmvis prosperè admodum in decursu succedat, luctuoso tamen fine terminatur. Quatenus autem *Actioni* *Tragicæ*, vel *Comicæ* congruat felicitas, aut infelicitas: suis locis exponetur.

CAPUT III.

De Forma Pœmatis Dramatici.

D. Quæ est Forma Pœmatis Dramatici?

M. Q. Est *Fabula*, sive *Compositio Actionis*: in qua, ut in *Epica*, considerandæ sunt *Dotes*, *Partes*, & *Dispositio*.

D. Quæ sunt *Dotes Fabulæ Dramaticæ*?

M. *Prima* est *Unitas*, altera *Simplicitas*, tertia *Magnitudo*.

§. I. *Unitas* & *Simplicitas Fabulæ Dramaticæ*.

D. In quo posita est *Unitas Fabulæ Dramaticæ*?

M. In

(a) c. 9.

M. In tanta partium omnium, rerumq; diversarum inter se connexione: ut in unum aliquid videantur coalescere.

D. *Quo modo simplex esse debet Fabula Dramatica?*

M. Geminam tribuit huic voci notionem Philosophus, (a) qui Fabulam simplicem modò duplici, modò opponit implexæ. Fabula simplex, quæ duplici opponitur, est ea, in qua oritur unus status eorum, de quibus est Fabula: qui è felicibus infelices, aut contrà ex infelicibus felices existunt. Duplex verò ea est, in qua alii felices, infelices alii evadunt; uti fit in *Odyssæa*, ubi felix *Ulysses*, *Proci* infelices: & in *Æneide* felix *Æneas*, *Turnus* infelix efficitur. Atq; hoc sensu simplicem Fabulam esse vult *Aristoteles* (b) in *Dramate*; aut saltem longè anteponit duplici; quòd multò magis valeat ad affectuum commotionem. Commoventur enim illi vehementius: cum grandi omnes, nullo exceptò, excipiuntur calamitate in *Tragedia*; in *Comœdia* verò placet magis, si latus est omnibus Actoribus, ac fortunatus exitus.

Fabula simplex, quatenus opponitur implexæ, ea est, quæ est una continua sic, ut sine peripetia, id est, sine manifesta in contrarium mutatione, aut agnitione ad finem deducatur. Fabula verò implexa ea est, quæ cum peripetia sive mutatione, aut agnitione, aut utraq; simul ad finem usq; procedit.

D. Da

(a) c. 9. *Pœt: 1.* (b) cap: 1.

D. Da exemplum utriusq; Fabulæ, simplicis & implexæ.

M. Habes simplicem Fabulam in Ajaxe Sophoclis, & Hercule furente Senecæ, & aliibi passim multis in locis. Ibi enim nihil accidit præter expectationem; v. gr. Ajax plenus animi, & contemptus impatiens fuit posteaquam verò ad se rediit, præ pudor si bi mortem consciscit: eodem fere modo Hercules se gerit, nisi quæd supersit.

Fabulæ implexæ eximium habes exemplum apud Senecam in Oedipo: ubi cum Oedipum missus Corinthò senex adisset, ut significaret, Regem ipsum à Corinthiis pronuntiatum esse, atq; hac ratione gratissimum illi nuntium afferre se existimaret: contrarium effecit. Paulatim enim intellexit ille, se & parricidam, & incestis Jocastæ matris implicatum nuptiis; atq; hinc subito, & præter omnium expectationem factus est intelligissimus. Ubi vides mirabilem peripetiam simul, & agnitionem. Atq; hæc Fabula, quæ implexa dicitur, longè præstat simplici, juxta mentem Philosophi, qui præcipit Fabulam Dramaticam esse simplicem: quatenus videlicet et illa duplici, non verò quatenus implexæ opponitur.

§ II. Magnitudo Fabulæ Dramaticæ.

D. Quenam est justa Magnitudo Fabulæ Dramaticæ?

M. Quod oculis evenire solet, cum corpus

pus videmus: idem planè accidit memoriæ, cum dramaticam Fabulam excipimus. (a) Ut enim, quæ vastiora sunt, oculorum conspectum, sic memoriæ captum, quæ sunt longiora, facile excedunt: utriusq; verò facultatis vim, quæ sunt minutiora, fugiunt. Atq; hinc factum est, ut, quemadmodum in omni corpore, sic quolibet in Fabula Dramatica iusta quidam debeat esse magnitudo, quam uo quasi intuitu complecti possit auditor; ne distracto in plura, aut obruto rerum multitudine animò remittant, ac frigeant, qui concitabuntur, affectus. Quæ lex pro Tragicis posita, valet etiam pro comicis: ubi per affectuum commotionem privatæ vitæ ritè instituendæ ratio quaritur.

D. Quanam est igitur illa Magnitudo?

M. Præter assignatam superius magnitudinem Actionis, quæ materiæ locum tenet, duplicem insuper facit illam Philolophus: unam Actionis compositæ, quæ Forma est, seu Fabula; alteram, quam vocat quantitatis.

D. Quanam est magnitudo Actionis compositæ?

M. In eo posita est, quæ dicitur Actio primaria: ut uno Solis ambitu contineatur, (b) id est, ut unum diem naturalem, vel nullò modo, vel parum certè excedat, atq; etiam ut breviori temporis spatio, puta duabus, vel tribus horis possit definiri; imò eò perfectior, & convenientior erit illa Actio: quò magis

(a) *Arist: cap: 5.* (b) *Arist: cap: 2.*

magis accedet ad tempus, quo solet in scena exhiberi. Sed latius multò possunt excurrere, quæ adhibentur Episodia, quàmvis & rariora, & breviora esse oportebit, quàm quæ adjiciuntur in Epopœia; ne rerum multitudinem, ac varietate animus distrahatur, atq; obruatur, sic in dramate ut ad primariam actionem non satis attendat, minusq; concipiat, qui debent hinc oriri potissimum affectus. Atq; eo sensu accipienda sunt Philosophi verba: cùm Tragœdiam inter, & Epopœiam id quoq; assignat discrimini; ut certò, quodam tempore Tragœdia, nullo definiatur Epopœia.

D, Quanam est magnitudo Quantitatis?

M. Quantitas illa posita est in numero virtutum: ad ducentos, trecentosvè supra mille, atq; etiam apud Recentiores ad duo milia recensentur; hæc autem lex optimâ fuerit, ut inter ternas & senas horas exhibeatur Drama: adeo, ut nec brevius sit, nec longius: non brevius quidem; ne forte locus non detur concitandis, ut par est, affectibus; non etiam longius; ne possit usurpari illud Plautinum: *Lumbi sedendo, & oculi spectando dolent.* Jam verò quæ sint partes Fabulæ Dramaticæ, aut quæ illarum dispositio: patebit ex dicendis capite proximè consequenti, & ex capite II.

CAPUT IV.

De Partibus Pœmatis Dramatici.

D. *Quæ sunt partes Pœmatis Dramatici?*
 M. *Q* Cum Pœma Dramaticum ex materia constet, quæ est Actio, quam descripsimus, & forma, quæ est eadem Actio composita, exultaq; de qua modo egimus; hinc factum est, ut modò materiæ, modò formæ, modò utriusq; simul habita ratione, in suas partes variè soleant Auctores illud pœma distribuere, Sex omninò Dramatis in suas partes reperio divisiones.

D. *Affer, quæso, & explica illas omnes divisiones.*

M. Prima divisio est in *Diverbium* & *Choricum*, quæ omnium maximè generalis est; nam quidquid est in Dramate, ad hæc duo genera revocatur, ut geratur, aut canatur. *Diverbium* itaq; est ea pars Dramatis: in qua colloquuntur, aguntvè inter se, qui dicuntur Actores. *Choricum* verò dicitur illa pars, in qua iidem Actores, vel alii concinunt aliquid cùm Dramate conexum, de quo postea.

Altera divisio in *Nexum* & *Solutionem* tã latè patet, quàm prima: quàmvis alio modò Drama partiatur. *Nexus* in Dramate, ut habet Aristoteles, (a) est totū id, quòd à principio ad ultimam usq; pertinet partem, ex qua fit mutatio fortunæ: hac autem mutatione

(a) Cap: 16. Pœt:

one felicitati infelicitas in Tragoedia, & felicitas infelicitati succedit in Comoedia. Solutio verò à mutationis principio ad finem usq; protenditur. Sic in Oedipo Senecæ, quidquid antecedit illum locum, ubi se tandem & patris interfectorem, & matris maritum agnoscit Oedipus, unde summa oritur infelicitas, est in Nexu: reliqua sunt in solutione. Sed de Nexu & Solutione, quantum satis est, dictum superius (a) in Fabula epica.

Tertia divisio (b) fit in Prologum, Episodium, Exodum, & Choricum. Prologus præcedit primum cantum; diciturq; ea pars continere quasi semina omnium, quæ dicenda sunt in reliquo dramate: adeo, ut Actorum nemo producat in Scenam, qui non sit cognitus in Prologo, vel de vultu, vel de nomine, vel alio quovis modo. Quod tamen de illis debet intelligi, quorum res hic agitur præcipue; potest enim è domesticis, amicisvè de novo aliquis induci.

Episodium hoc loco juxta Aristotelem, continet tres Actus intermedios, adeoq; tam primariam Actionem, quam secundarias, sive adjunctitias comprehendit. Ubi notari velim: & Actionem illam primariam, & secundarias etiam esse Actoris primarii: quamvis hæ quoq; actiones adjunctitiz possint esse illorum, qui sunt post primarium Actorem nobiliores, qui vocantur ideo Actores Episodici.

(a) *Lib: 2. cap: 3 §. 2.* (b) *Arist: cap: 1. 10.*

dici. Exodus est quintus Actus, ubi Catastrophe, de qua mox, sicuti & de Choro capite proximè consequenti.

Quarta divisio fit in *Protasin*, *Epitasin*, *Catastasin*, & *Catastrophem*.

Protasis, quæ significat præstitutionem & præordinationem, est Dramatis initium: in quo proponitur summa rei sine exitûs declaratione, ut animus auditoris suspensus teneatur; nam si præsciretur Fabulæ exitus: non sic placerent, quæ postea dicerentur.

Epitasis, quæ rei constitutionem significat, vel, ut alii interpretantur, exaggerationem, est ea pars, quæ *Protasin* proximè consequitur, & in qua turbæ excitantur, totaq; rei negotiatio magis ac magis involvitur, diciturq; Latinis *nodus erroris*.

Catastasis est ea pars, in qua continuatur rerum perturbatio: ostenditur tamen quo modò possint illæ postea explicari: unde à multis *Catastasis* confunditur cum *Epitasi*.

Catastrophe, quæ subversionem sonat, est ea pars, in qua totum negotium dissolvitur; cum Actor primarius à felicitate transit ad infelicitatem, vel contrà. Ad extremum drama, si ita fieri possit, illa est rejicienda: quò magis auditoris animus suspendatur, ac delectetur.

Quinta divisio fit in quinq; Actus, qui sic appellantur ab actione, cujus sunt partes; quare tot sunt illi Actus: quot habet Actio diversas partes, & præcipuas; quinq; recensentur,

sentur. Primus argumentum exponit, at non rei exitum; secundus rem propriè deducit in actum; tertius turbas ciet; quartus viam ostendit, quâ res implicite dissolvantur; quintus impedita artificiose expedit. Quare nec plures, nec pauciores esse jubet Horatius.

Nec vè minor, nec sit quintò productior actus Fabula, quæ posci vult, & spectata reponi.

D. Estne semper eadem Actuum magnitudo?

M. Augetur illa, vel minuitur pro ratione rerum, quæ tractantur, quæ possunt esse magis minusvè graves, populoq; jucundæ. Jam verò Actus in varias Scenas distribuuntur.

D. Quid vocas Scenam in Actu?

M. Scena dicitur pars Actûs, in qua una, vel plures personæ colloquuntur: designatur autem personarum vel, adventu, vel interventu, vel abitu.

D. Quot sunt Scenæ in uno Actu?

M. Plures sunt pro ratione rerum, quæ possunt esse graviores, vel jucundiores: pauciores olim adhibebantur: jam ad tredecim, & ampliùs numerantur.

D. Quot sunt Actores in Dramate?

M. Plures esse quàm quatuordecim, vetant Artis Magistri: qui, si prodeant simul in Scenam. tres tantùm, aut quatuor ad summum loqui permittuntur. Ita præcipit Horatius:

Nec quarta loqui persona laboret.

Sexta divisio (a) fit in Fabulam, Morem,
(a) *Arist: cap: 4.* Sen

Sententiam, Dictionem, Melodiam, & Apparatum.
Fabula, quam diximus esse constitutionem rerum, & actionum compositam, imitar animæ obtinet in dramate: & continet actiones, mores, affectus, peripetias, agnitiones, ac reliqua, quæ vocantur Fabulæ ornamenta: quare non tam pars Dramatis, quam ipsum Drama debet appellari.

D. Quo modo itaq; Mores, Sententia, & Dictio cum Fabula dicuntur Drama ex quo partiri?

M. Quia inter Fabulæ partes sic eminent: ut Drama partiri cum ipsa dicantur ab Aristotele.

D. Quid hic intelligis per Mores, Sententiam & Dictionem?

M. Morum nomine docuimus intelligi indolem, & ingenium cuiusq; diximusq; requiri bonos, convenientes, & æquabilis tenoris. Sententia significat sensus, qui genuini Morum partes esse solent, ac proinde debent esse illis imprimis accommodati. Dictio est dicendi ratio, quæ Dramati conveniat: de qua in Tragedia & Comœdia.

D. Quo sensu Melodia, & Apparatus dicuntur esse partes Dramatis?

M. Quia quàmvis extra Drama esse censeantur: ad ejus tamen splendorem cum conferant plurimum, (sicut ad commotionem affectuum,) dux quoq; Dramatis partes vocantur à Philosopho (a) Quare de aliis cum

egerimus superius: de his quoq, modò agendum est.

C A P U T V.

De Choro in Dramate.

D. *Quid est Chorus in Dramate?*

M. *Q* Est pars Fabulæ, quæ sequitur, vel etiam præcedit Actum cum concentu. Dicitur 1. pars Fabulæ eo sensu, quò dictum est jam in fine proximè superioris capituli. 2. Sequi Actum, aut etiam præcedere: quòd Actui soleat postponi, raro præponi. 3. Cùm concentu, quòd, qui chorum agunt, concinere soleant, atq; etiam aliquando loquantur.

D. *Quid canitur à Choro?*

M. Non canitur quidlibet, sed aliquid cum Fabula conjunctum, & affine argumento, quod tractatur. Nam vel ferebant judicium de iis, quæ agerentur in Fabula: vel favebant bonis & lugentibus: vel monebant iram esse frenandam, insanosq; motus còercendos: vel lugebant cum miseris, vel superos deprecabantur. Chori officia expressit Horatius his versibus:

*Actoris partes Chorus, officiumq; virile
Defendat: non quid medios intercinat Actus,
Quod non proposito conducat, & hæreat aptè.*

*Ille bonis faveatq; & consilietur amicis,
Et regat iratos, & amet peccare timentes.
Ille dapes laudet mensæ brevis, ille salubrem
Fusti.*

*Fustitiam, legeſq; & apertis otia portis.
Ille tegat commiſſa, Deoſq; precetur & oret;
Ut redeat miſeris, abeat fortuna ſuperbis.*

C A P U T VI.

De Scenico Apparatu.

D. *Quid eſt Apparatus Dramatis?*

M. *Q* In Fabulæ partibus reponitur à Philoſopho Apparatus ille, qui rectè dici poſteſt ornatus ille omnis, quò & Scenæ, & Perſonæ inſtruuntur ad exhibendam ex arte Fabulam.

D. *Qualis debet eſſe Scenæ ornatus?*

M. Per Scenam hic intelligitur locus, ubi exhibentur Dramata: de quo difficile eſt ali- quid præcipere, ob multiplicem Dramatum varietatem. Agebantur ludj ſcenici in the- atro, quod in modum hemicycli erat: in eo tria ſpectabantur maximè: Scena, Orchestra, Proſcænium. Scena eſt frons theatri ab uno cornu ad alterum cum coopertura. Orche- ſtra locus eſt, in quo ſpectatores Dramā in- tuebantur. Proſcænium item locus ante Sce- nam porrectus, in quem Actores dicturi pro- dibant. Scena itaq; altior erat pulpitò, pul- pitum proſceniò, proſcænium Orchestrâ.

D. *Qualis debet eſſe Perſonarum ornatus?*

M. A diverſo veſtium genere diverſas quoq; ſortiebantur appellationes Dramata, ſive Fabulæ: palliata vocabantur Græcorum Fabulæ; quòd palliò Græci Actores uteren- tur; Latinorum togatæ; quòd togas illi ad- hibe-

hiberent; dicebantur item apud eosdem Latinos prætextæ Fabulæ, quæ Regum, Principum, & Virorum illustrium actiones imitabantur; quòd personarum istiusmodi esset prætextæ. Togatæ tantum vocabantur, quæ actiones privatorum hominum exhibebant; quia toga erat vestis popularis, juxta illud Horatii: *vel qui prætextas, vel qui docuere togatas*. De vestium forma, ornatuq; in Dramate nihil certi jam potest afferri; quòd varientur vestes pro diversitate regionum, ac personarum, quæ in Scenam inducuntur.

Postquam ea protulimus, quæ ad Drama spectant universè: nunc de Tragœdia & Comœdia, quæ sunt ejus partes, videamus.

C A P U T VII.

Definitio Tragœdiæ.

D. *Quid est Tragœdia?*

M. **Q**ui. Secundum vim vocis Tragœdia est cantus ob hircum: deducitur enim à vocabulis τραγὸς Hircus, & ὄδῃ cantus; quòd Tragœdia prius fieret cantando in honorem Bacchi, cui hircus vinearum hostis mactabatur; sive quòd hircus præmium esset certantibus, juxta illud Horatii;

Carminè qui tragico æilem certavit ob hircum.

Deducitur etiam Tragœdiæ vox, juxta alios, à nomine τραγὸς Fæx: quia ora facibus perlinebant Actores ante usum personarum

narum ab Æschylo repertum; juxta hæc
Horatii carmina:

Ignotum Tragica genus invenisse camœnæ
Dicitur: & plausivis vexisse Poëmata The-
pis,

Quæ canerent, agerentvê perunchi facibus
ora.

2. Definitur (a) Tragedia: Imitatio A-
ctionis unius, totius, veræ, verisimilis, &
insignis: quæ metro, & harmonia, non narra-
do, sed agendo, misericordiam ciet, ac terro-
rem; ut affectuum expiationem, seu purgationem
inducat.

D. Explica, quæso, singulas definitionis par-
tes.

M. 1. Dicitur Imitatio Actionis, quia Po-
ësis, maximè Dramatica, Actiones humanas
imitatur: ut diximus superiùs.

2. Dicitur Actionis unius, totius, veræ, ve-
risimilis, insignis: quibus verbis notatur ma-
teria Tragediæ, qua partim convenit cum
Epopœia, & Comœdia, partim ab iisdem
discrepat. Nam materia Epopœiæ est Actio,
quæ habet quidem omnes illas dotes, sed
debet insuper felici exitu terminari: quod in
Tragediam non cadit, quæ sæpius infelicem,
rarò admodum felicem habet exitum. Comœdiæ
verò Actio vulgaris est, & obscura.

3. Dicitur Metro, & harmonia perfici Tra-
gœdia; quòd sermonem non qualemcumq;
sed metro adstrictum, ut alia Poëseos gene-
ra,

D4

(a) Arist. Cap. 3.

ra, requirat; item & harmoniam, seu cantum, qui ad affectuum commotionem faciat imprimis.

4. Dicitur non narrando, sed agendo exhiberi Tragedia: quia, cum sit poema dramaticum, tota debet esse in Actione: quò pacto ab Epopeia discrepat, quæ partim in rerum narratione, partim in actione sita est: Poëta modò narrante per se, modò alios narrantes, agente vel inducente.

5. Dicitur excitare misericordiam, & terrorem, ut affectuum expiationem purgationemque inducat; quibus verbis Tragediæ finis attingitur: de quo postea pluribus.

C A P U T VIII.

De Materia Tragediæ.

D. *Quæ est Materia Tragediæ?*

M. *Est Actio una, tota, vera, verisimilis, insignis, & infelix. (a)*

D. *Quò sensu Actio Tragediæ debet esse una?*

M. *Eo sensu 1. ut sit quædam Actio primaria, quæ in plures alias dividi non possit. 2. ut omnia, quæ sunt illius Actionis primaria, in uno eodemque loco facta esse videantur; in eodem cubiculo v. gr. in eadem domo, in eadem urbe, in iisdem castris: unde Tragediæ apponi solet; Scena est Roma, vel Corinthi, vel Athenis, vel alibi, ubi res gesta est. Sed quo modò Actio debeat esse una & tota; diximus alias. (b)*

D.

(a) *Arist: cap: 5. (b) Lib: 2. §. 2. & 3.*

D. Quo modo debet esse Vera & Verisimilis Actio Tragediæ?

M. Eo sensu, ut verè contigerit Actio primaria: alioqui non multum moveret Tragedia: si falsa esse crederentur, quæ referrentur in scena: crederentur autem esse falsa, si talia essent; quia sunt Actionis insignis, quæ non solet ignorari. Non ita dicendum de Episodiis, quæ, cum sint actiones adjectitiæ, per se sæpe non adeò spectabiles, nihil opus est esse vera.

D. Possuntne esse falsa Actionis primariæ, quæ dicuntur Adjuncta?

M. Duplex genus est hujusmodi Adjunctorum. Primum est eorum, quæ sunt per se spectatissima: atq; illa tam vera esse debent, quam ipsa Actio, cujus Adjuncta sunt; non licet v. gr. fingere à patre filium, vel à filio matrem fuisse interfectam: nisi fide historiarum id constet; pro falso enim habetur, quod istiusmodi est, nisi consignetur Historiarum monumentis, quæ non debuit illud omittere. Alterum genus est eorum, quæ sunt minus spectabilia, adeoq; non solent, aut certè non debent necessariò in Historia notari: quæ si verosimilia sint, faciliè vera esse credentur. Peccabit itaq; contra hanc præceptionem, qui Casarem naturali morte, non violenta extinctum induxerit; non peccabit qui eundem singulos interfectores alloquentem exhibuerit; quòd primum, non item alterum Historia notare debuerit. Quà ratione debeat esse

Verisimilis Actio Tragoediae, satis indicatum est superius cap: 3. in materia Dramatis universè spectata.

D. Quò sensu Insignis erit illa Actio?

M. Insignis erit non ratione tantum personarum, quæ inducuntur; sed etiam, & quidem præcipuè, ratione sui. Nimirum id requirit propositus Tragoediae finis: cum melius multo cieantur affectus, purgenturq; quando illustriores inducuntur personæ, quæ à summa felicitate ad infelicitatē maximam deveniunt, ut inferius (a) docebitur. Insignem certè, notamq; vult esse Horatius hanc Actionem:

Rectius Ilia cum Carmen deducis in Aëius,

Quam si proferres ignota, indictaq; primus.

Quamquam & ius sit in Tragoedia, ut in Epopzia, locus personis ignobilioribus, seu iis, quæ Actores Episodici appellantur.

D. Quò sensu debet esse Actio Tragoediae infelix?

M. Eò sensu 1. ut sit Actio illa plena luctus, & terroris. 2. Ut infelici plerumq; terminetur exitu: quia misericordiam & terrorem debet concitare; ut animi affectus ex fine suo purget.

D. Quo modo delectabit, quæ plena luctus erit Tragoedia?

M. Non quidem res ipsæ tragicæ voluptatem afferent, ut notavit Aristoteles: (b) sed excellens illarum delectabit imitatio.

Nam

(a) Cap: 10. (b) Pœt: c. 2.

Nam eorum, quæ vel fugimus, vel detestamur, imagines, ut ferarum formas, & cadaverum affabre factas non sine lætitia intuemur: quòd insitum sit à natura hominibus imitari, ut idem observavit Philosophus. Adde quòd tantæ calamitatis expertes nos esse, ac doceri, quæ cavere oporteat, non mediocriter gaudeamus.

D. Numquid licet aliquando felici exitu claudere Tragœdiam?

M. Quamvis fatius sit exitum Tragœdiæ esse terribilem, & inexpectata felicitis fortunæ in luctuosam mutatione stupendum; volunt aliqui tamen licere ab ea lege deflectere in gratiam auditorum, qui domum redire malint læti, quàm tristes; adeoq; indignius non habitum v.gr. primum Actorem expedire se posse è magna, quam incurreret, calamitate; atq; id unum inquiri contendunt: ut luctuosa sit tota Tragœdiæ facies, ad illius finem obtinendum.

C A P U T. IX.

De Forma Tragœdiæ

D. Quænam est Forma Tragœdiæ?

M. Q Est Fabula, sive compositio Actionis Tragicæ.

D. Qualis debet esse illa Fabula, sive Compositio?

M. Debet esse una, simplex, juxta cujusdam magnitudinis, in suas partes ritè distributa, & variis Fabulæ ornamentis conspicua:

quæ dotes explicata sunt superius; cum egimus universè de Forma Dramatis.

D. Quid specialim præcipitur circa Fabulæ Tragicam?

M. Ut Fabula illa sit implexa, id est, ut annexam habeat peripetiam, vel agnitionem, vel utranq; simul; atq; etiam vult talem esse Philosophus, (a) ut ex peripetia & agnitione oriatur maxima affectuum perturbatio; unde tres Fabulæ illius partes designavit, peripetiam, agnitionem, & perturbationem.

D. Qualia debent esse ornamenta Fabulæ Tragicæ?

M. 1. Peripetia, & Agnitiones, ut diximus, sunt adhibendæ concitandis affectibus cum primis idoneæ. 2. Interenda Episodia pauciora, & breviora, ut supra monuimus. 3. Machinæ usurpandæ, modo non in solutione Fabulæ, sed in nexu, ut docuimus. 4. Circa Mores præcipitur non tantum ut boni sint, convenientes, & æquabilis tenoris: sed etiam graviore, severioreq; pro rerum, quæ inducuntur, natura. Unde matronæ gravi confertur Tragoedia apud Horatium:

*Effutire leves indigno Tragoedia versus,
Ut festis matrona moveri iussa diebus.*

Intererit satyris paulum quælibunda protervis.

De eadem sic habet Ovidius (b)

Omne genus scripti gravitate Tragoedia vincit.

(a) *Arist: c. 11. (b) 2. Trist: lib: 1. c. 9.*

§. Aspergendæ Sententiæ, quæ graves personas deceant: qua cautione, superius tradidimus. 6. Dictio tam gravis esse debet, quam res ipsa, quæ tractantur; versus jambicus trimeter usurpandus, quem vocat post Aristotelem Horatius alternis aptum sermonibus: quod ille numerus familiaris sit, & in omnem facili sermonem incurrat. Demittit tamen se decenter Tragedia, uti se attollit Comœdia: ut idem observavit Horatius:

*Interdum tamen & vocem Comœdia tollit,
Iratusq; Chremes tumido delinquit ore;
Et Tragicus plerumq; dolet sermone pedestri.*

C A P U T X.

De Fine Tragediæ.

D. *Quis est Finis Tragediæ?*

M. **Q** Finis Tragediæ est concitare quosdā animi affectus ad reliquos omnes purgandos. Hanc affectuum expiationem, purificationemq; quam vocat, Tragediæ, ut finem, indicit Aristoteles: cui consentiunt alij, qui ea de rescripsere Authores. Atq; hic finis tam accuratè, quam dilucidè breviterq; describendus est: cum exquisitus ab eo tum argumentorum, tum personarum, qui solet hic præcipi, delectus, atq; adeo optima pendeat Fabulæ Tragicæ constitutio. Quare disquirendum 1. Qui affectus in Tragedia. 2. A quibus: 3. Quo modo debent concitari.

§. I.

§. I. Qui affectus concitentur in Tragoedia.

D. *Qui affectus concitantur in Tragoedia?*

M. Misericordia & Terror, quorum operâ purgantur omnes alii Affectus; unde Scena appellata est quædam quasi palæstra humanorum affectuum, ubi præparantur illi, & perficiuntur.

D. *Quo modo purgant alios Affectus Misericordia, & Terror?*

M. Misericordia tangimur, cùm videmus aliquem grandi aliqua calamitate pressum, præsertim immerentem: timemusq; ne quid simile nobis contingat, quod alteri nobis quodammodo æquali accidit; & sic misericordia parit timorem, cautumq; præstat, quem afficit; ne gerat aliquid, unde tanta sibi miseria proveniat. Item ad objectam gravis infortunii speciem terror incussus, ejusmodi vitandi mali desiderium injicit: quò desiderio efficitur, ut afflētibus moderemur, qui sunt veræ omnium germanaq; causæ nostrarum calamitatum.

§. II. A quibus concitentur affectus in Tragoedia.

D. *Quinam debent concitare Misericordiam, & Terrorem in Tragoedia?*

M. Multò melius Actores, qui neq; improbi, neq; admodum probi sunt, sed inter illos mediis, & qui cum amicis rem habebunt,
aut

aut consanguineis, illos affectus commovebunt.

D. *Quare minus commovebunt, qui sunt improbi?*

M. Quia ut improborum felicitas indignationem parit; sic non parit infelicitas misericordiam, aut terrorem; non misericordiam; quia dignum existimat quisq; improbum calamitate, quâ premitur; non terrorem; quia nemo sibi eventurum putat, quod improbi culpâ factum esse videt; terreatur esto, qui scelestum affligi scelestus aspicit: sed vulgò non sunt aut censentur improbi, qui adsunt spectatores, adeoq; non est existimandû, improbi calamitate illos esse perterrendos.

D. *Non poterunt igitur improbi in scenam produci?*

M. Poterunt utiq; ut jam præmonuimus, sed ea adhibitâ cautione: ut, si minus misericordiam, terrorem saltem vel probis spectatoribus incutiant; quod sane fiet, si non tam ex culpa, quàm ex errore humano lapsi videantur.

D. *Quare minus apti sunt movendæ commiserationi, incutiendoq; terrori, qui sunt maxime probi?*

M. Quia qui probus est imprimis, cum sit infelix, non parit misericordiam: cum solam pariat indignationem, eamq; maximam, si abominando facinore tollatur è vivis; non terrorem: quia, ut tradit Aristoteles, nemo sibi propter probitatem idem eventurum esse putat, cujus præmium est felicitas. D.

D. Non licebit ergo probos in Scenam producere?

M. Constat Christianos Martyres datos esse aliquando feliciter in theatrum, uti & viros alios probos, qui semel aut amore ducti impotentius, aut irâ abrepti vehementius, cœcò quodam impetu mortem aliis intulerunt. Quare lex illa, quæ improbos, probosvè arcet à theatro, pro optima Tragoediz forma posita est: nec quidquam aliud voluit Philosophus, cum sic praecepit, quàm quid sit ea in re præstantissimum, indicare.

D. Quem facis Aëtiorem medium probum inter & improbum?

M. Is est, juxta eundem Philosophum, qui nec virtute, nec vitio admodum excellit, qualè Oedipum fuisse accipimus: cujus neq; magnæ virtutes, neq; summa vitia commemorantur, quæ abripere in contrarium affectus auditoris solent.

2. Qui peccat imprudens, ac proinde nec viri boni nomen meretur, quia illius officium est transgressus: nec contra improbi, quia inconsultò peccat. Sic idem Oedipus, cum parricidium summum esse crimen non ignoraret: Lajum tamen miser per ignorantiam peremit. Debet etiam summa ille dignitate præcellere: ut hac ratione major calamitas terrorem simul, & commiserationem augeat.

D. Quare amicos inter, & consanguineos res geri debet in Tragoedia?

M. Quia 1. si inimicus inimicum occidat,

occat, nulla excitabitur commiseratio; nisi quatenus factum ipsum communi humanitatis recordatione commovet; atq; etiam facile ferent homines in alio, quod essent ipsi quoq; facturi. 2. Si nec amicus, nec inimicus alteri mortem inferat, sed ignotus ignoto, cum hoc agat sine affectu: nec ipse movebit affectus. 3. Si nec affinitate, aut sanguine conjunctus occidat, non adeo commovebit. Quare præstat, ut inter amicos, & cognatos res geratur; ut si frater fratrem, parens filium, filius parentem aut occidat, aut invadat. Ab amicis, enim ista cum fient: movebunt commiserationem: à consanguineis; atrociam etiam videbuntur: ut cum Clytemnestram Orestes, Eriphylem tollit Alcæon.

§. III. Quo modô concitentur affectus in Tragoedia.

D. *Quo modô concitantur Affectus in Tragoedia?*

M. In hoc variant Tragoedi, (a) apud quos vel committit Actor facinus, vel non committit; iterum vel committit ignarus rei, vel conscius; item sic committit: ut factum vel post, vel ante agnoscat. Item ante agnoscit, ut animum mutet, priusquam id conficiat, aut poenitentiam agat.

Atq; ex his variis modis concitandorum affectuum ortæ sunt variz species Tragoediarum; quatuor celebrantur imprimis. 1. est quando

(a) *Arist: c. II.*

quando agnoscitur qui occiditur; ut cum Medea liberos occidit. 2. quando agnoscitur post mortem, qui occisus est: ut cum Oedipus Lajum sua manu peremptum audit. 3. quando agnoscitur eò tantum momento, quo perire debet, & periculo eripuit; ut cum Iphigenia agnitum Orestem morti subducit. 4. quando agnoscitur, qui periturus est, & ad mortem quæritur; nihil tamen conficitur: ut cum Æmon apud Sophoclem stricto ense parentem insequitur, neq; tamen quidquam agit.

D. Licetne oculis objicere atrociora spectacula, quibus sanguis effunditur, & horror animis incutitur?

M. Non licet: neq; enim debent induci in theatrum aut incredibilia quædam, ut sunt metamorphoses: aut foeda aspectus, aut visu atrocia juxta illud Horatii:

*Nec pueros coram populo Medea trucidet,
Aut humana palam coquat exta nefarius A-*
treus:

Aut in avem Progne mutetur, Cadmus in
avem.

Quodcumq; ostendis mihi sic, incredulus odi.

D. Qui referri poterunt, quæ oculis non licebit subjicere?

M. 1. Prænunciabuntur gerenda vel ab eo, qui facinus patraturus est, vel ab aliquo alio, 2. postquam gesta fuerint: narrabuntur, quod Nunciorum munus esse solet: sic præceperat Horatius:

..... Non tamen intus.

*Digna geri, promes in Scenā, multaq; tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens*

*D. An non licebit aliquid ob oculos ponere,
quod speciem aliquam habeat crudelitatis?*

*M. Licebit vincula, ipsumq; demortui
Principis cadaver deferre in medium, ad com-
movendum auditorem; item verbera, aliaq;
scævitæ instrumenta licebit coram exhibere:
at non percutere, aut perimere, nisi post
Scenam id fieri simuletur.*

CAPUT XI.

Præceptorum usus in scribenda Tragoedia.

*D. T Raditas baslenus de Tragoedia præce-
ptiones, quæso te, ad usum ut re-voces,
& scribendæ Tragoediæ unum aliquod
Paradigma proponas.*

*M. Si velis ex arte Tragoediam scribere:
nudam primùm ac sine ullo ornamento de-
lineabis Actionem, quæ est materia Tragoe-
diæ; deinde ad Fabulam, quam voles indu-
cere, attendes, videbisq; sitne simplex, an
implexa; si implexa, an peripetiam simul, &
agnitionē, & qualem utramq; admittat; & cū
superioribus an benè cohæreat; an terror ex
rebus oriatur, ac commiseratio, aut quomodò
possint aliunde commoveri; cū personas con-
quires, earum ipse habitus, affectusq; animò
indues: Episodia postmodum excogitabis.
Postquam sic fuerit constituta Fabula: quid
in Nexu, quid in Solutione inducere neces-
se sit, examinabis; nam in Nexu, non in
solu.*

solutione debent esse episodica. neq; etiam proluxa illa, aut otiosa, sed brevia, & cum Actione primaria ritè connexa. Si simplex fuerit Fabula: curabis artificiosè ut designati sin implexa, agnitionem ut habeat, & peripetiam elegantem, & quæ tragicos affectus, seu perturbationes ipsa per se excitare possit.

D. Profer, quæso, exemplum tum simplicis, tum implexæ Fabulæ.

M. Fabulæ simplicis exemplum sit Troadum Tragoedia apud Senecam, quæ sic habet. Græci. expugnatâ Troja, Calchantem consulunt, quo pacto salvi domum pervenire, ac faventes sibi Deos redituri habere possint. Calchas Polyxenam, & Astyanacta necandos esse pronuntiat: atq; id conficitur. Reliqua sunt episodica, aptè illi Fabulæ inserta; sic Episodium est Agamemnonis cum Pyrrho colloquium, quod ex Calchantis de mactanda Polyxena consilio nascitur; item episodium est tota illa scena, in qua ab Ulyssæ quæritur Astyanax, & tandem invenitur: quod pariter è consilio de præcipitando Astyanacte oritur.

Fabulæ implexæ exemplum esto Oedipi Tragoedia apud eundem Senecam, Oedipus disquirens, qui sit Laii interfector; se & illius filium, & interfector rem, atq; etiam Jocastæ matris suæ maritum esse agnoscit; quare effossis sibi præ pudore, & irâ oculis abijt in exilium, & Jocasta se gladio confodit. Hæc est Actio primaria; ad quam non spectat necess-

necessariò Oedipi in prologo de pestilentia sermo: quatinvis cum eadem apte cohzreat. Item ejusdem Oedipi cum Creonte, & Tiresia colloquium, tum proluxa illa inferorum descriptio, umbrarumq; evocatio sunt Episodia: nisi forte cum nominatim de Laiæ orde agitur: Oedipi autem, & Senis, & Phorhantis ex parte colloquium ad mutationem paulatim deducunt: ad Nexum tamen referri possunt: reliqua sunt in solutione, ubi est peripetia, & agnitio mirabilis.

CAPUT XII.

De Comoedia.

D. Quid est Comoedia?

M. Q Comoedia secundùm vim vocis est paganus cantus: καμῆν enim græcè significat pagum, latinè, & ὠδὴν cantum; sic appellata; quòd in pagis habuerit originem; vel, ut alii volunt, à Como hilaritatis, ac temulentia Deo dicta est Comoedia, quasi καμῶδεῖν sit, canere Como digna.

D. Quo modò definitur Comoedia?

M. Definitur Imitatio Dramatica Actionis unius, totius, civilis, aut privatae, & vulgaris, stylo populari exhibita, & lato semper exitu terminata, ad proponendum vite privatae exemplum. Atq; hæc definitio, Comoediae materiam, formam, & finem attingit; de quibus breviter admodùm agendum est: cum satis ea sint exposita in Materia, Forma, & Fine.

Fine pœmatis dramatici, universè spectati,
& alibi partim pluribus in locis.

D. Quid habes circa materiam Comœdiæ?

M. Est actio, cujus jam recensitæ sunt in definitione, & superius explicatæ in materia dramatis variaz affectiones. Veritatem, vel falsitatem admittit illa; quia privati hominis est actio, obscura per se, & ignota; neq; imitatur res illustres, & terribiles, aut admirabiles, sed civiles, & privatas; ut avaritiam senum, fraudes servorum, & similes: quæ alios sollicitudine, latitia alios impleant: quare debet esse insuper jocularis, ut delectet, & ea vitia exagitare, quæ risum potius, quam misericordiam moveant.

D. Quid præcipis circa Formam Comœdiæ?

M. Præter ea, quæ dicta sunt in Forma pœmatis dramatici, curandum est: ut intexantur, 1. quædam peripetiz, non quæ magnos, ac vehementes, sed remissiores, lenioresq; cieant animorum motus. 2. Agnitiones, non ex, unde oriantur maximæ perturbationes, sed quæ levioribus de causis ortæ, non admodum moveant: ut in Plautinis Comœdiis, quæ fit è crepundiis, nonnunquam cistulis, aut annulis, agnitio. 3. Episodia brevia, & apta. 4. Mores solutiores, & jocis, salibusq; conditi: in quibus magno opus est delectu: videndumq; ne sint frigidi, multò minus obscœni: quod jure in Plauto reprehendit Horatius:

At nostri proavi Plautinos & numeros, &

Lau-

*Lauda vere sales, nimium patienter utrumq;
Ne dicam stulte mirati; si modò ego, & vos
Scimus inurbanum lepido se panere dicto.*

5. Sententiæ rariores, ac vix aliæ, quàm pertinentes ad vitam quotidianam, & in frequentiori usu positæ; ut sunt trita, ac vulgaria proverbialia. 6. Dictio apta rebus, adeoq; non grandis, ut in Tragedia; sed contra humilis, suaviter, & mediocri ornatu contenta: quàmvis possit aliquandò altius assurgere: cum graviores affectus sunt exprimendi, ut ait Horatius;

*Interdum tamen & vocem Comœdia tollit,
Iratuq; Chremes tumido delitigat ore.*

Adeoq; metrum optimum erit, quod proximè accedit ad solutam orationem.

D. Quid statuis circa Finem Comœdiæ?

M. Vult Philosophus, Comœdiæ esse ex inimicis amicos efficere; quod universè dictum esse oportet: ut cum pater filio reconciliatur, aut cum fraude aliqua, vel casu ex ipsa Actionis natura exorto à se invicem disjuncti duo homines mutuo in gratiam redeunt. Sed istud est officium Comœdiæ potius, quam Finis: qui in eo positus est, ut vitæ privatæ exemplum proponatur; ut inde mores quisq; suos corrigat.

Ex dictis colliges, à Tragedia potissimum differre Comœdiam, 1. Materiâ; Tragedia res grandiores, Comœdia tractat humiliores. 2. Personis; in Tragedia nobiles sunt, in Comœdia humiles, & obscuræ. 3. Dictione;

ctione; grandior est in Tragoedia, vulgaris in Comoedia. 4. Exitu; funestus esse solet in Tragoedia, in Comoedia felix est atq; hilaris.

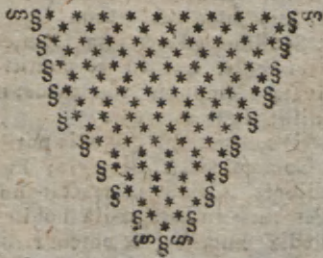
D. Quid si personæ illustres inducantur in Scenam, quæ Fabulam Comicam peragant?

M. Non erit hæc Tragoedia, aut Comoedia, sed tertium Dramatis genus, ortum ex utraq; quod appellabitur Tragicocomoedia, cujus finis est semper lætus; personæ partim illustres, partim vulgares; res modò ludicræ, modò tristes. Amphitruonem vocat Tragicocomoediam Plautus, ubi sic loquitur in Prologo Mercurius:

*Faciam ut commixta sit Tragicocomoedia.
Nam me perpetuo facere, ut sit Comoedia,
Reges quo veniant, & Dii, non par arbitror.*

Quid igitur? quoniam hic servus quoq; partes habet:

Faciam proinde, ut dixi, Tragicocomediam.

94

XIX
INSTITUTIONUM
POETICARUM
LIBER IV.

De Reliquis Pœmatibus.

M. **P**ost Epicam, & Dramaticam Pœsin celebrantur multa minora pœmata; quorum alia sic à se invicem differunt, ut singula singulas, easq; maximè diversas constituent species, ut Elegia, Epigramma, Satyra, Ode, &c. alia verò cum sint ut plurimum in genere heroico: majorem habent inter se conjunctionem, ac velut affinitatem; quamquam ad Oden quoq; referri possint, cum commodè canantur ad Lyræ; sunt hæc, Epithalamia, Genethliaca, Epicedia, Epinicia, Soterica, Propemptica, Parænitica, &c. de quibus omnibus breviter modò, pro dicendi instituto, disputabimus.

CAPUT PRIMUM

De Elegia.

D. *Quid est Elegia?*

M. **Q**uæ Elegia propriè est funebris cantus, à flebili lugentium sono sic dicta, qui crebro, *ἔἑ λῆγ' αὖ be! be!* ingeminant.

D. *Quæ est materia Elegiæ?*

M. Est propriè res funebris, & tristis, unde Ovidius in mortem Tibulli canit:

Flebilis indignos Elegiæ solve capillos:

Ab! nimis ex verò nunc tibi nomen erit:

Et 5. Tristium:

E

Fle-

Flebilis ut noscer status est, ita flebile carmen.

Factum est tamen deinde, ut non tantum res funebres, ac tristes, sed res quoque laetæ, amores, vota, preces, gratulationes, & convivia elegiaco carmine scriberentur; ut videre est apud ipsum Ovidium. De materiæ primisq; Elegiz Authoribus sic statuit Horatius,

Versibus impariter junctis querimonia præcipuum,

Post etiam inclusa est voti sententia compos.

Quis tamen exiguos Elegos emisit Author:

Grammatici certant, & adhuc sub judice lis est.

D. Quæ est Forma Elegiæ?

M. Forma Elegiæ, est ipsius constitutio & compositio, seu quædam eorum, quæ continentur elegiacæ, dispositio; de qua sic præcipi potest, ut poema illud terium sit, lenè perspicuum, dictio mollis, & æquabilis, morumque, tenera, affectibus plena, & delicata quædam suavitate condita. Quamquam pro ratione rerum, quæ celebrantur, magnificè etiam procedat Elegia: ut quæ apud Propertium scripta est in Actiacam victoriam, & alibi passim apud Authores probatissimos.

CAPUT II.

De Epigrammate.

D. Quid est Epigramma?

M. Si vocis etymon attendas, est inscriptio quævis: ἐπιγραφεῖν enim græcè est, inscribere latinè. Si definitionem quæras, dicitur breve pœma cum simplici cuiuspiam rei, vel personæ, vel facti indicatione, aut aliquid ex propositis deducens.

D. Quotuplicis generis est Epigramma?

M. Duplicis, ut indicat definitio; aliud enim simplex est, quod simplici rei, personæ, aut facti indicatione continetur: ut sunt inscriptiones denariorum, & statuarum, ut ista clypei:

Aeneas hæc de Danaïs victoribus arma,

Alterum compositum dicitur, quod in ratione ducenda colligendæq; & quasi in argumentatione positum est.

D. Quæ est materia Epigrammatis?

M. Sunt res universæ, personæ, facta, quæ exornari, reprehendi, fieri, probari vè possunt.

D. Quæ est ejus Forma?

M. Est ipsa ratio tractandi Epigrammatis, quod solet scribi carmine vel hexametro, vel elegiaco, vel phaleucio, vel jambico.

D. Quis est Finis?

M. Est communis omni Poësi, delectare docendo, seu laudet, seu vituperet Poëta, qui ab hoc fine non debet recedere.

D. Quot sunt Epigrammatis dotes?

M. Tres numerantur præcipue, Brevitas, Perspicuitas, & Acumen.

C A P U T III.

De Satyra.

D. Quid est Satyra?

M. Satyra videtur nomen ducere à Satyris, Diis petulcis, lascivis, & dicacibus: qui inter Actus Tragicarum, ac postea Comædiarum inducti in theatrum, non tantum sermone parum verecundo, libero, aculeato, vultu ac corpore risum movebant; verum etiam cives improbos nominatim carpebant; unde Satyra ab aliquibus ad pœma dramaticum revocatur. Videtur etiam dicta Satyra, quasi Saturæ; quod varium complectantur argumenti genus. Quare definitur Satyra: Pœma jocosum, liberum, & aculeatum, ad reprehendendos, corrigendosq; mores corruptos.

D. Quæ est materia Satyræ?

M. Dicitur potest turpitudine risu digna, vel odio; exagitant enim Satyrici Pœtæ, Inertes, Parasitos, Deformes, Loquaces, Ingratos, Ambitiosos, Prodigos, Avaros, &c. Materiam Satyræ his duobus versibus definivit Juvenalis:

*Quidquid agunt homines, votum, timor, ira,
voluptas,*

Gaudia, discursus, nostri farrago libelli.

D. Quæ est Forma Satyræ?

M. Est

M. Est ipsius constitutio, & compositio, in qua illinendæ sunt quibusdam scavitatibus objurgationes, ut æquiore animo excipiantur; adeoq; versutum, sagax, callidum, differtum, acutum ingenium requiritur. Amat Satyra crebras sententias, acutas & acres, puritatem, & elegantiam in verbis, remissos; mollioresq; numeros, dictionem submissam, quotidianæ locutioni similem: unde Horatius, qui in Odis usq; adeo numero studuit, ut idcirco numerosus vocetur ab Ovidio; idem tamen in satyris numerum illum neglexit; non quia aliter non posset, sed quia hunc neglectum Satyris putaret convenire. Nullæ certæ partes in hoc Pœmate assignantur; aliquando insinuatio, sæpius abruptum & incitatum principium adhibetur.

D. Quis est Finis Satyræ?

M. Est objurgando, & irridendo absterre-re homines à vitiis, & ad virtutem incitare. Videndum tamen: ut joci, ac sales satyrici careant obscœnitate: ne, dum animos vult purgare Pœta, ad morum turpitudinem invitet.

CAUT IV.

De Pœmate Lyricò.

D. Quid est Pœma Lyricum?

M. Quid dictum est pœma Lyricum à Lyra, quæ inter organa musica celebris est, adhibeturq; ad hujusmodi carmen concinnandum. Quare vocatur etiam illud pœma Ode,

& Melos, id est cantus; unde Pœta Lyrici,
& Melici.

D. Quæ est materia pœmatis Lyrici?

M. Longè, lateq; patet hæc materia: continet enim laudes Deorum, & hominum, vota, preces, exhortationes ad virtutem capefendam, ad vitia fugienda, deplorationes calamitatum, disideria, conquestiones, fontium, montium, villarum aliorumq; locorum amœniorum laudes, & descriptiones; deliberationes item, & invitationes; aliaq; innumera, quæ brevi pœmate concludi possunt, comprehendit. Nam, ut docet Horatius:

Musa dedit fidibus Divos, puerosq; Deorū,

Et pugilem victorem, & equum certamine primum,

Et juvenum curas, & libera vina referre.

D. Quæ est forma pœmatis Lyrici?

M. Est ipsa compositio, seu ratio scribendi illius pœmatis; ubi notandum est, quod est Epopœiæ gravitas, Tragediæ vehementior affectus, Comœdiæ jocus, Elegiæ molities, Satyræ acerbitas, Epigrammati acumen: idem esse pœmati Lyrico sœavitatem. Quare debent adhiberi verba florida, polita, non sine majestate, induci sententiæ, vitari litterarum collisiones duriores, aliaq; observari, quæ diximus facere ad sœavitatem Narrationis Epicæ, & ad dotes dictionis Pœticæ.

D. Quot sunt Versuum genera in Odis?

M. Sunt sane quæ plurima: quæ suas dicunt

cunt appellationes vel ab Authoribus: ut Alcaici ab Alcæo, Sapphici à Sappho, Asclepiadei ab Asclepiade, &c. vel à metris, quibus constant: ut Trochaici à Trochæo, Dactyli à Dactylo, Anapaestici ab Anapæsto, &c. sed illorum metrorum leges à Grammaticis petendæ sunt.

D. Quid est Strophe, Antistrophe, & Epodus?

M. Ode dividebatur in Strophen, Antistrophen, & Epodum. Strophe erat pars illa Ode, quam Chorus in lustranda ara in Deorum laudem modulabatur, progrediendo ab oriente in occidentem. Antistrophe vocabatur, cum Chorus revertebatur canendo ab occidente in orientem. Epodus fiebat, cum in medio consistebat Chorus, & quod supererat carminis, persolvebat. Verum jam nomine Epodi intelligitur illud genus carminis, in quo singulis versibus singulæ clausulæ subjiuntur, & veluti accinnuntur, idque fere alio genere carminis, & plerumque breviori: cujusmodi sunt pleraque apud Horatium in libro Epodon, jambico dimetro post heroicum, aut trimetrum jambicum statim succedente.

D. Quid est Ode distrophos, tristrophos, & tetrastraphos?

M. Ode dicitur distrophos, quæ plures habet strophas, seu clausulas: quarum singulæ continent duo carmina: quæ clausulæ strophæ dicuntur; quod post duos versus ad

duos alios reverti oporteat, ut in hac Oda Horatii; v. g.

Sic te Diva potens Cypri,

Sic fratres Helena, lucida sidera.

Post hac duo carmina, eodem modò duo alia succedunt:

Ventorumq; regat pater,

Obstrictis aliis, præter Fasyga;

& sic deinceps ad finem Ode. Ita dicitur illa Ode tristrophos, quæ continet plures strophas, sive conversiones, quarum singulæ habent tria carmina; & tetrastrophos, cujus singulæ strophæ quatuor includunt versus.

D. Quid est Ode monocolos, dicolos, & tricolos?

M. Ode dicitur monocolos, seu uniformis, quæ unius ejusdemq; generis habet carmina: talis est prima Ode Horatii:

Mecænas atavis edite Regibus,

O & præsidium, & dulce decus meum, &c.

Cujus omnia carmina sunt asclepiadica. Dicitur Dicolos, quæ habet strophas, quarum carmina sunt duplicis generis, tricolos, cujus strophæ continent carmina triplicis generis.

CAPUT V.

De Hymno, Parodia, & Carmine
Intercalari.

D. Quid est Hymnus?

M. Quid est Ode ad Dei laudes, virorumq; illustrium celebrandas instituta; quæ enim

enim græcè est *Celebrare* latinè.

D. *Quid est Parodia?*

M. Est imitatio versuum, ubi sententia tamen ad contrarium sensum detorquetur. Istud genus carminis frequentavit imprimis Joannes Baptista Masculus, profanos sensus ad religiosa fere argumenta convertens. Sarmenius. Item Odas Horatii aliquot improbas ad pietatem traduxit per parodiam.

D. *Quid est Carmen Intercalare?*

M. Intercalare carmen, quod & Regium dicitur, est illud, in quo post aliquod versuum intervallum, idem semper recurrit; ut apud Virgilium in Eclogis ille versus sapio usurpatur:

Incipe Mana' ios mecum, mea tibia, versus.
& ille deinde:

Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.

C A P U T VI.

De Eclogis, Silvis & Diris.

D. *Quid est Eclogæ?*

M. **Q** Eclogæ, quæ & Bucolicum Carmen à Bubulco, & Pastorium à Pastore dicitur, est imitatio rusticarum actionum stylo mediocri, & sœvæ, vel per meram enuntiationem, vel per dramaticam personarum effictionem. Eclogæ vocantur à delectu, & concinnitate sermonis; ἐκλεγειν enim græcè est *jeligere* latinè. Cùm autem Bucolicum

Carmen initio inconditum esset, ut plurimum puriora quadam, elegantioraq; seligebantur: unde huic generi carminum indita est appellatio.

D. Quæ sunt leges hujus Poëmatiss?

M. Tractantur in eo vota, gratulationes, altercationes, pollicitationes, conquestiones, gaudia: sed videndum, ut omnia agrum redoleant. Dicendi character debet esse humilis, frequentes adhibenda comparationes ex agris deductæ, jucundæ item descriptiones inferendæ. Hexametrum carmen adhibendū, modò ne adsit granditas, nevé longiore ambitu circumducatur. Ducem habes in hoc genere Poëseos, ut in heroico, Virgilium, qui quantò sublimior videtur in *Æneide*, tantò se submissius de industria deprimit in *Bucolicis*,

D. Quid vocas Silvas?

M. Sunt Carmina subito calore effusa, neq; anxîa cura castigata. *Silvæ* dicuntur, quod oblatam quasi temere matrem ex tempore, & stylo veloci percurrat, & tractet Poëta, dum calor menti insidet. Statur certè initio suarum silvarum libellos, qui subito calore, & quadam festinandi voluptate sibi fluxerunt, silvas vocat, additq; illa poemata solum habere gratiam celeritatis.

D. Quid intelligis per Diras?

M. *Diræ* sunt quoddam Carminis genus, quò quidquid furoris, imprecationū, querelarum, convitiarum in mentem venit, effunditur.

dit Pœta. Sic Dido Æneam apud Virgilium, Medea Jasonem apud Senecam diris profequuntur.

Expeditōs, de quibus libri hujus initii, variis carminum generibus illud unum inperest, ut de Pœmatibus, quæ ad heroicam Pœsin commodè revocantur, quamvis ad lyram quoq; venustè cani possint, breviter. differamus: sunt hæc Epithalamia, Genethliaca, Epicedia, &c.

C A P U T VII.

De Epithalamio, Genethliaco, Epicedio.

D. *Quid est Epithalamium?*

M. *Q*uod est Pœma pro nuptiali pompa conscriptum, sic dictum à vocibus Græcis ἐπι ad, & τάλανος, nuptiale cubiculum.

D. *Quo modò conficiendum est illud pœma?*

M. Laudes conjugum celebrandæ, tāustū augurium capiendum, fructus illarum nuptiarum prædicandus, vota concipienda pro connubii felicitate, & futura prole. Consule Pœtas, qui scripsere Epithalamia, Catullum, Statium, Claudianum, &c.

D. *Quid est Genethliacum?*

M. Est Carmen, quod nascentibus accinitur, γενέθλην enim græcè est, natiuitas latinè; unde Genethliacon natale carmen.

D. *Quo modò scribendum est hujusmodi Carmen?*

105; Instit: Pœtica: Liber IV.

M. Parentum virtutes celebrantur, spes de puero excitantur, variz loci, ac temporis notantur circumstantiæ.

D. Quid est Epicedium?

M. Est Carmen funebre, quæ Nania Romanis, Græcis Epicedium dicitur ab ἔπι & ὕδης, cura, quæ mortuis præcipuè debet impendi.

D. Quæ sunt leges Epicediæ?

M. Narrantur de mortui, laudes, pompæ funebres describitur, conditur Epitaphium, Pœta deniq; apprecatur æternitatem.

CAPUT VIII.

De Epinicio, Eucharistico, Propemptico.

D. Quid est Epinicion?

M. Est Carmen pro reportata victoria conscriptum, sic dictum ab ἔπι &

ῥίκης, victoria. A variis circumstantiis loci, temporis, hostium multitudinis &c. celebranda est victoria; observanda tradita posteris imperatoria prudentia, & fortitudinis monumenta; exponendum, qui fructus ex victoria consequantur: vota præcelsq; pro patriz, Victoriisq; incolumitate fundendæ. Habes passim apud Authores exempla, quæ in hoc genere Carminis imiteris.

D. Quid est Eucharisticum?

M. Est pœma, quo gratias alicui agimus ob præstitum beneficium, sic dictum ab εὐχα-ριστήν, gratias agere: debet eo in carmine

ne.

ne prædicari acceptum beneficium, dantis humanitas, & beneficentia extolli, accipientis necessitas non debet omitti; Item miscenda vota in gratiam dantis.

Hujus Carminis passim exempla suppetunt apud Authores.

D. Quid est Propempticum Carmen?

M. Propempticum à *προεμπέμω* deduco, est Carmen in gratiam aliquo abeuntium scriptum: in quo vota concipiuntur eorum causâ, vel ad avertendum malum aliquod, vel ad bonum aliquod, ac præcipuè fortunatum iter apprecandum. Talis est Ode Horatii (a) in gratiam Virgilii Athenas navigaturi, quæ sic habet:

Sic te Diva potens Cypri,

Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
Ventorumq; regat pater,

Obstrictis aliis, præter Fapygæ;
Navis, quæ tibi creditum

Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem. precor;

Et servas animæ dimidium meæ.

Egrigia habet Vallius (b) hujus generis poemata, quibus Amicos, atq; unum imprimis sub Amyntæ personâ in Indiâ proficiscentem protegitur, quæ tu consule.

CA-

(a) Lib: I. Od: 3. (b) Heroi: lib: 3.

CAPUT IX.

De Carmine Soterico, Protreptico, & Parænetico.

D. Quid est Sotericum Carmen?

M. Quid est carmen pro salute recepta, & vitato gravi aliquo periculo. dicitur

Sotericum, quod σωτηρία græcè, salutem fonnet latinè; in eo debet expendi periculi magnitudo, in eo subeundo fortitudo, in vitando solertia, vel felicitas, bona ex vitato exorta celebrari. Habes absolutissima hujus carminis exempla apud Frizonium in quatuor Odis, quæ ad Franciam, ad Christianissimum Regem, Augustissimam Reginam Matrem, post recuperatam Regis sanitatem inscripsit, quarum prima sic incipit:

*Pæane ovantes junge tyro modos,
Et Martiales, Francia, laureas:
Defuncta fatali periclo,
Magnifici resurge voti, &c.*

D. Quid est Carmen Protrepticum?

M. Idem est atq; Adhortatorium Carmen a verbo προτρέπτω adhortor; cum scilicet alios ad aliquid suscipiendum impellimus. Nihil est usitatius ejusmodi Carmine apud Pœtas. Formam habet illius exquisitam Frizonius in Sacra Expeditione ad Principes Christianos:

*Surgite magnanimi Proceres, quos æthere
ab alto*

Incræ-

Increpuerê sacrum spirantia classica Martem, &c.

Quæ Carmina, si quæ alia, vim habent ad promovendos animos; ducitur enim adhortatio ab Ottomanici hostis ferocitate, & successu funestè felici, ab amplitudine regionum ab eo devastatarum, ab Solymæ urbis sanctitate, ab eo tam foeda servitute oppressa: à futuræ victoriæ certis conjecturis, &c.

D. Quid est Carmen Paræneticum?

M. Est Monitorium Carmen, à παραίνεω *admoneo*, sic dictum, in quo præcepta sapientiæ continentur. Sic Pœta pro suo officio alios monet, v. gr. ne se periculis temere objiciant, ne majora viribus suscipiant, ne quid aliud aggrediantur, cujus ipsos postea poenitere possit. Habes ejusmodi Carmina passim apud Pœtas tum veteres, tum recentiores: ac proinde nihil est opus, testinanti præsertim, exempla proferre.

& arte coagmentanda fabulæ, cæteros vincit Comicos.

TITUS LUCRETIUS CARUS insignis est ob Latinum sermonem, & sententiarum gravitatem: versus habet paulò horridiores, interdum obscenos, & impios. Scripsit Physica. Romæ natus est, annò ejusden Urbis 658.

CAJUS VALERIUS CATULLUS, Veronensis, novem post Lucretium annis ortus, scripsit Odas, Elegias, Epigrammata, &c. Sermo benè Latinus est: versus aliquando duriores, sæpè obsceni.

P. VIRGILIUM annus U. C. 684. edidit, futurum olim principem Latinæ Pœseos; Patria tanti viri, Andes vicus propè Mantuam.

Q. HORATIUS FLACCUS quinque post Virgilium annis editus Venusii, in Apulia; omnia ingeniosè, splendide, luculenter scripsit; non pauca tamen habet lutulenta, & inquinandis moribus, nisi delectus habeatur, opportuna.

ALBIUS TIBULLUS, & SEXTUS AURELIUS PROPERTIUS, nati sunt circa annum U. C. 710. hic in Umbria, ille Romæ, uterq; Pœta melior, quàm castior, atq; idcirco ablegandus à puerorum Scholis: nisi qui forte locus benè repurgatus excerpatur.

P. C. VIDIUS NASO patriam habuit Sulmonem, urbem Pelignorum in Italia annò U. C. 711. æmœnus vates, copiosus, ingeniosus, & illaborata facilitate gratus, utinam

æquè castus & modestus; quæ nobrem periculosè legitur non solum in iis libris, ubi nequitiam apertè profitetur: sed in Metamorphosis, epistolis, &c. Tristia & libri de Ponto minus habent periculi.

MANILIUS, incertum quo annò natus, rectè in extrema Augusti tempora rejicitur, cui suum opus videtur dedicare. Scripsit Astronomica, versatus satis concinnè, ac facilliter in argumento per se horrido, & intentato.

PHÆDRUS, origine THRAX, libertus Augusti, floruit sub Tiberio. Lucet in eo natus quidam latini sermonis lepos, aureo Augusti saculo dignissimus. Vide, quæ de illo & aliis nonnullis Pœtis scripsit P. Franc. Vavasser Soc: JESU, in suo de Ludicra dictione libro. Multa quoq; de Pœtis disserit eruditè Possevinus noster in sua Bibliotheca parte 2. lib: 7. Addi solent ad Phædri calcem Avieni fabulæ. Is Theodosio Seniore imperante vixit, hoc est, annis post Phædrum circiter 350. Ejus latinitas immanè quantum à Phædri nitore discrepat.

SENECA, patriâ Cordubensis, Lucii Annæ Senecæ Philosophi, ut multis placet, filius, vixit Neronis ævò. Artem tragicam ignorat. Ampullata sunt ejus Carmina, plerumq; tamen plena spiritus & ardoris: latinitas non ignobilis: in sententiis & orationibus, quas actoribus suis & heroibus affingit, modum vix tenet; multò præstantior futurus,

si temperare ingenio suo, quam indulgere maluisset.

MARCUS ANNÆUS LUCANUS, Seneca Philosophi fratris filius, patria item Cordubensis, Historiam civilis belli Catarem inter & Pompejum versu scripsit elato, & sæpè turgido; nonnunquam acri & ingenioso. Cur illi Pœtæ nomen abrogent eruditi, & oratoribus, vel historicis annumerandum censeant, intelligitur ex iis, quæ de Pœsi diximus. Non enim pœmatis sui materiam quasi facit, & rerum variarum inventionem, ac mutationem illustrat, sed acceptam ab Historia ornatè profecutur. Multos fallit ambitiosus ille sententiarum tumor, & argutiarum fucus, ad pompam potiùs & fastum, quàm ad veritatem comparatus.

PETRONIUS ARBITER, civis Romanus prædives, Neronis familiaris, ejus flagitia descripsit, versibus impurissimis & argumentò convenientibus, uterquè dignus oblivione & execratione.

A. PERSIUS FLACCUS, Volaterranus, eodem Neronis tempore Satyras scripsit, sed multò conditas sale: tuto legi, pauca si demas, possunt.

SILIUS ITALICUS, ab Italica, Batia Hispaniæ urbe, sic appellatus, ultimo Neronis anno consulatum gessit, iterumquè sub Domitiano Pœma composuit de secundo Bello Punico. Virgiliû, cujus cultor insignis erat, imitari studuit ac sequi; multû abest, quin assequatur.

P. PAPINIUS STATIUS, Neapoli, ut verius creditur, oriundus, sub Nerone & Domitiano scripsit *Silvas*, *Thebaidem*, & *Achilleidem*; stylô sæpe contragoso, & obscuro. Ejus *Silvæ* sunt amœniores, & cultiores.

C. VALERIUS FLACCUS, Setinus, edidit libros octo *Argonauticon*, quos *Vespasiano* dedicavit. Statio purior & melior est.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS, Bilbilitanus, Roma annis quinque, & triginta vixit, usquè ad *Trajani* tempora, cum in *Hispaniam* suam rediit: mores & ingenium perpôlire potest ejus lectio: si obicœna deleas epigrammata.

DECIUS JUNIUS JUVENALIS, Aquinas, Pœta doctus, & eloquens, majestatem, & aculeos, interdum declamatorios, habet: minus *Horatio* politus ac pressus, *Persio* uberior est. Cave illum, nisi expurgatum legas,

CLAUDIANUS fuisse *Alexandrinus* fertur, sub *Theodosio magno*, ejusquè liberis claruit, à quibus ei statua in *Romano Foro* posita. Pœticos spiritus ingentes & meliore saculo dignos habet, ac, si turoris non nihil detrahas, vix ulli Pœtarum latinorum, præsertim in iis, quæ postremô loco scripsit, secundus est.

AURELIUS PRUDENTIUS, sub eodem *Theodosio*, in rebus Christianam fere pietatē & religionē spectantibus operâ posuit, barbaro sæpè, licet ingenioso & erudito carmine.

Quintiliani judicium de Pœtis latinis habes libro ejus institutionû X. Câ.

CAPUT II.

De Stylo Pœtico.

STylus vocatur propria quædã dicendi, seu
scribendi forma. Sunt enim qui breviter
& strictim loquuntur & scribunt; sunt qui
fundunt latius orationem solutam perinde, ac
vinctam: alii magnificè & splendide, alii ni-
tidè ac parcè amant scribere. In quo suam
quisquè indolè fere sequitur. Hinc styli tanta
varietas, præsertim in Pœtis, qui genio plu-
sculum indulgere solent. Oritur etiam illa è
variis carminum generibus. Alius enim sty-
lus convenit Epopœiæ, & vertui Heroico: al-
lius tragico, & Comico: alius Lyrico: suus
est Epigrammati, suus Elegiæ, suus Dithy-
rambo, &c. Quis autem singulorum istorum
sit proprius, aliunde cognosci melius nequit,
quàm Pœtis ipsis legendis. Caput est legere
Otimos nuncquæq; rere: exemplica sa-
argilium in Heroico pœmate, quem recentio-
res quidam egregiè sunt imitati; ut Sannaza-
rius, Bembus, Heinsius, & alii, quorum car-
mina extant collecta in libello, cujus titulus
est, *Delicia Heroica Pœteses*. Item Jacobus
Valæus, Carolus Ruxus: & in Elegiaco, O-
vidius, Sidronius Hoschius; & in Comico Te-
rentius; in Tragico, Seneca, Petavius, Mala-
pertinus. &c. In Lyrico Horatius, Sarbievi-
us, Jonius, &c. In Epigrammate, Martialis,
an sylvis Statius, &c. Consule Quintilianum
librò præsertim 12. c. 10. ubi de stylo, ejusquè
diver-

diversis formis agit: & P. Nicolaum Caustium in suis divinæ & humanæ eloquentiæ Parallelis Lib: XI. sed præcepta haud multa juvant. Optimum styllum consequeris, si multum & attentè legeris & diligenter scripseris.

CAPUT III.

De Variis Versuum generibus.

PRæter usitatos versus, Hexametrum, Pentametrum, & Jambicum, qui nihil, aut parum difficultatis habent, alii quidam sunt reconditiores, partim à Comicis, partim à Lyricis vatibus usurpati: de utrisque pauca observabimus.

§. I. De Versibus Comicis.

CUM Pœsis ad delectationem maximè comparata sit: uti versibus debet, quæ est ratio omnium suavissima. Tragici utuntur Jambicis perfectis, iis nempe, qui pedibus paribus Jambos habent, nempe 2. 4. & 6. in imparibus verò Spondæos, Anapæstos, Dactylos, aut Jambos; quia omnes isti pedes plus habent gravitatis & dignitatis. Comici utuntur Jambicis imperfectis, idque satis habent, si in fine sit pes Jambicus in aliis locis adhibent promiscuè Jambos, Spondæos, Dactylos, Tribrachos, Anapæstos, qui locum habent in Jambicis perfectis. Præterea utuntur Amphimacré, seu Cretico, qui constat duabus extremis syllabis longis & media brevi, ut Pamphilum, ambiunt. Inter

um Proceleusmatico, sive duobus Pyrrichis hoc est quatuor brevibus; quia quatuor breves respondent duabus longis, è quibus constat Spondus, cui locus est in Jambico versu. Exemplum Proceleusmatici habes in Andria A. I. Sc. I. sub finem.

*Mala mens-malus ani-mus quem-quidem ego
si sen-sero.*

In hac enim scena sunt omnes Senarii, sive Trimetri. Itaq; in secundo pede est Proceleusmaticus.

Item in eadem Andria Act: 3. Sc. 3. in primo pede:

*Tibi generum firmum, & filia invenies vi-
rum.*

Utuntur etiam Comici versibus Jambicis dimetris, id est, qui quatuor tantum pedes habeant; nam antiqui vocabant duos pedes, unam mensuram: interdum Tetrametris, id est, qui habeant quatuor mensuras, sive qui constent octo pedibus: unde octonarii & quadrati appellantur.

Interdum totis quatuor, aut sex, aut octo pedibus non constat illorum versus, sed deest aliquando una syllaba in principio, aut in fine; & ii versus vocantur Catalecti, sive desinentes, penduli & semimutili: ut *Musa Fovem-cane-bant*, est dimeter catalectus; deest enim ultima syllaba: item, *Non-ebur neq; au-reum*, deest enim prima syllaba. Observandum hic tantum est, cum pedem, qui proximus est syllabæ relictæ, & pendenti, Jambum esse oportere,

Ali-

Aliquando deest unus pes, iiq; versus vocantur Branchycatalecti, sive mutili; ut

Musa-Fœvis-nat-a,
est dimeter Branchycatalectus; deest quippe pes quartus. Hoc idem in Tetrametris contingit: v. gr. in illo;

Vos precor-vul-gus-silentum vos què se va-let Deos:

deest prima syllaba. Quod si metiaris aliter, at velis deesse syllabam in fine potius quam in principio: facies Trochaicum versum, qui nempe Trochæum pedem pro Jambo, iidem locis, atquo Jambicus, ponit:

Vos pre-cor-vul-gus si lentum-vosque ferales Deos.

Sic in Adelphis, act: 3 Sc. 2.

Cate-vos rue-rem, agerem, raperem, -tunderè & prosterne rem.

Dividi etiam aliter potest prior versus: si ponatur amphimacer in principio:

Vos precor vul-gus silen-tum, &c.
Et tunc deerit ultimus pes: eritq; Tetrameter Branchycatalectus. Quemadmodum illi versus Andrix, Act: 4. Sc. 1. qui Muretum, Scaligerum, Erasimum, & cæteram eruditorum familiam adeò torserunt, dici commodè possunt Trimetri Branchycatalecti. Sic eos metire:

Hoccine credibi-le est aut memora-bile.

Tanta ve-cordia in nata cui quam ut fiet.
Facessant enim ii, qui ut suum quemdam, quem sibi fingunt ipsi, numerum inveniant, tol-

tollunt, mutant, vellicant miseros versus,
irarò Terentio, & veteribus libris reclamantibus.

In quibusdam sive Dimetris, sive Tetrametris abundat syllaba una, vel pes unus, vocanturq; Hypercatalecti, sive Hypermetri, qui nempe habent aliquid supra communem mensuram. Ita longior est iste unâ syllaba:

- Musa soror- ves sunt- Miner- va.

Ad inveniendum quoq; numerum Comico-
rû versuû, juvabit observare, quæ sequuntur.

I. Sæpiissimè litteram S. elidi, ita: ut legendum sit magi, pro magis; fati, pro fatis, &c. Sexcenta sunt exempla, immò interdum ex trito S, vocalis præcedens eliditur. Sic in Andria: —

*- Bonum ingenium- narras- adole- scentis op-
timum.*

ita ut *scentis op* Spondzus sit *scente op*; nisi malis Amphimacrum ponere. In eadem Andria:

*Semper enim dicta est ejus atq; habita est
soror.*

Quo in versu voces, *est ej' at*, sunt tres longæ; Item:

Sed quid opus est verbis?

Sed quid op' est verbis?

2. Voces quasdam dissyllabas in unam syllabam concrebre v. gr. fuit, fiet, puer, rei, ego, meus, tuus, suus, suo, Deus, &c. Sic metire versum Andriae Scena I. Act: I.
Liberi- us vi- vendi, fuit- poter- tas, nã an- tea

Nonnulli volunt esse Amphimacrum in voce, *liberius*, in quo dux mediæ syllabæ cœant in unam, quasi si esset *Librius*: alii *Dactylum*, si expungatur S. *Librii*. Sic illum ejusdem Comœdiæ, qui est in Act: 4. Sc. 1.

Ut malis gaudeat a-lienis, atq; ex-incom-
modis;

in *gaudeat*, dux ultimæ syllabæ in unâ brevê coalescunt, quasi *gaudet* legeretur; in *alienis* dux mediæ concrescunt in unâ longam. Sic *Verba quiesci*, melius, potius, pro dissyllabis ponuntur; *grandiuscula* pro trissyllabo: ita Virgilius vocem *stellio* dissyllabam posuit. Horatius *pituita* trissyllabam. Contra verò voces quædam monosyllabæ in duas syllabas porriguntur: ut *jam* quasi esset *j-am*.

3. Sæpe vocales non elidi cum in sequenti voce: occurrunt aliis, neq; litteram M.

4. Voces *illum*, *illam*, *eccum*, *eccam*, &c. aliquando primam habere brevê; quia olim unica litera L & C. scribebantur, *i-llum*, *e cum*,

5. M. & R in media dictione interdum elidi. Sic in *Andria* Act. 1. Sc. 3.

Enim vero, Da ve, nihil loci est Segnitia, &c.
Primus pes anapæstus est. Littera verò M. in fine interdum eliditur ante consonantem.
Andria A. 3. Sc. 2.

Certe eni-m scio non satis me-pernôsti, &c.
ubi primus pes dactylus, Cert' eni.

6. Vocales quasdam corripì, quæ non eliduntur, v. gr. in *Andria* Act: 4. Sc. 4.

Reliquit me homo-atqu' ab it.

ubi

ubi me breve est; quia non eliditur more
Græco Et Sc. 6.

Quæ se in honeste opta vit, &c.
voces illæ quæ se in Daçtylū efficiunt.
Nonnulli ut hiatū hunc effugiant, addi vo-
lunt, Plautino more, litteram D. *Reliquit*
med homo.

7. Nota, *eho, bem,* & alias quasdam id
genus interjectiones, extra metrum aliquan-
do censendas, neq; cum metiri voles versū,
annumerandas aliis vocibus.

§. II. De versibus Lyricis.

LYRICORUM vatum pœmata vocantur Odx,
quæ vox Græca significat cantilenam; quia

Odx ad Lyrā, sive citharam vulgò ca-
nebantur. Odx istæ propriū quoddā carminis
genus habent, immò constāt aliquando è tri-
bus planè diversis. Ab inventoribus vulgò
nomen sortiuntur Sic Ode Alcaica dicitur,
cujus auctor Alceus, Pœta Græcus; Saphi-
ca, quā invenit Sappho: & singula Odarū, &
versuū, è quibus componuntur, genera bre-
viter percurro.

Primum genus Odarum est earū, in qui-
bus sunt omnes versus Choriambici Ascle-
piadei Tetrametri: qualis est apud Horatiū
Od. Lib. I. *Mecænas atavis, &c.* Vocantur
Choriambici; quia in illis præcipuum locū
obtinēt pes Choriambus, qui componitur ex
Choræo, sive Trochæo, & Jambo, id est, lon-
ga, & brevi, & brevi & longa. Asclepiadei
vocantur ab auctore: inventus enim fertur

iste versus à quodam Asclepiade. Tetrametri deniq; quia pedes 4. habent, quorum 1. est Spondæus, 2. & 3. Choriambus, 4. Pyrrichius, constans è 2. brevibus:

Mecæ-nas ata-vis-edite Re-gibus.

Potest etiam aliter idem versus dividi, si nempè interponatur cælura in medio:

Mecæ-nas ata-vis-edite-Regibus.

Porro cum Ode unius generis versibus ita constat, vocatur Monocolos: quæ vox Græca significat, esse partes omnes unius formæ ac speciei. Quando duplicis generis sunt versus in Ode, vocatur illa Dicolos: quando triplicis, Tricolos: quadruplicis, Tetracolos, &c.

Rursum, quando versus iidem & ejusdem generis recurrunt, si alternis id fiat, id est, si post alterum quemq; versum; vocatur Ode Distrophos, quæ vox Græca id significat; si post tertium quemq; versum, Tristrophos; si post quartum, Tetrastrophos: quia ille ordo versuum, qui identidem revertitur, Græcis est *Strôphe*.

Deniq; si pes nullus, nulla syllaba desit, aut abundet: versus vocatur Acatalectus: si desit una syllaba, vocatur Catalectus: si pes totus desit, Brachycatalectus: si abundet unus pes, Hypercatalectus, vel Hypermeter.

II. Genus Odarum est earum, in quibus primi quiq; tres versus sunt Hendecasyllabi (hoc est undecim syllabarum) Sapphici (à Sappho inventi) Acatalecti, sive quibus nihil deest; pentametri, sive quinq; pedibus con-

constantes, quorum 1. est Trochæus, 2. Spon-
dæus, 3. Dactylus, 4. & 5. Trochæi: Quar-
tus autē quisq; versus est Adonius (ab Ado-
ne inventus) Dimeter, hoc est, 2. constans
pedibûs, nempe Dactylo, & spondæo. Talis
est Ode 2. lib 1. apud eundem Horatium:

Fam ja-tis ter-ris nivis-atque-diræ:

Similes sunt duo sequentes; quartus:

Terruit-urbem.

Tota Ode est Dicolos Tetraastrophos.

III. Genus, Ode Dicolos Distrophos, in qua
primus quisq; versus est Choriambicus Gly-
conius (ab Glicone inventore) Acatalectus,
Trimeter, id est, pedes ternos habens: quo-
rū primus est Spondæus, 2. Choriambus, 3.
Pyrrichius. Secundus verò quisq; versus est
Alcibiadeus, de quo dictum est in primo
genere Odarum. Talis est Ode 3. Lib. 1.

Sic te Di-va-potens-Cypri.

Sic fratres Hele-na-lucida-sidera.

IV. Ode Dicolos Distrophos; in qua primus
quisq; versus est Dactylicus, Archilochius, He-
ptameter. Dactylicus dicitur, quia in eo ma-
ximè regnat pes Dactylus. Archilochius, quia
inventus, & usurpatus ab Archilochio Poëta
Græco Lyrico: Heptameter, quia 7. constat
pedibus, quorum 4. primi sunt Dactyli, mix-
tis tamen ad arbitrium, ut in versu Hero-
ico sit, Spondæis: tres postremi semper sunt
Trochæi. Secundus verò quisq; versus, Jam-
bicus, Hexameter, Catalectus constans sex
pedibûs, demptâ una syllaba. Primus est

Spondzus, vel Jambus, 2. Jambus, 3. Spondzus. 4. 5. & 6. Jambi. Talis est Ode 4. Lib: 1.

Soluitur-acris hi-ems gra-ta vice-veris-& Fa-voni;

Trabunt-què sic-cas machinæ-cari-nas.

Secundus versus aliter explicari potest, nempe interposita in medio versu cæsura; & sic tres pedes ultimi erunt Trochæi:

Trabunt que sic-cas machinæ ca-rinas.

V. Ode Tricolos Tetraastrophos: in qua primi quisq; duo versus sunt Asclepiadei, qualis est in primo genere explicatus. Tertius autē quisq;, Pherecratius. authore Pherecrate sic dictus: Heroicus, quia videtur esse pars versûs Heroici, seu Hexametri: Trimeter; quia tres pedes habet, Spondzum, Dactylum, Spondzum. Quartus quisq; est Glyconius: de quo dictum in 3. genere. Talis est Ode 12. lib: 1.

O na-vis refe-vent-in mare te novi.

Fluctus: o quid a gis? fortiter occupa

Portum: -nonne vides, ut

Nudum-remigi-o latus.

VI. Ode Dicolos Tetraastrophos. Primi quisq; tres versus sunt Asclepiadei. quartus Glyconius. Talis est Ode 5. libri 1.

Scriberis Vario, &c.

VII. Dicolos Distrophos. Primus versus est Hexameter; secundus est Dactylicus Alcmænius, Tetrameter. Dicitur Dactylicus, quia frequentiores in eo sunt Dactyli; Alcmænius, quia inventus ab Alcmane, Græco Pœtæ;

Pœta; Tetrameter, quia 4. habet pedes, nempe similes 4. ultimis versibus Heroicis Hexametri. Talis est Ode 6. lib: 1.

3. *Lauda-bunt ali-i cla-ram Rhodon-aut Mi-ty-lehem.*

Aut Ephe-sum, bima-risvè Co-rinthi, &c.

VIII. Ode Dicolos Distrophos: Primus quisq; versus est Aristophanius, Dimeter, constans è duobus pedibus, nempe Choriambos, & Bacchio. Pes autem Bacchius ita dicitur; quia in hymnis Bacchi sæpè adhibebatur: constat ex una brevi, & 2. longis. Talis est versus Ode 7. lib: 1.

Lydia dic per omnes.

Aristophanius appellatur, ab authore illius Aristophane, Pœta Comico apud Græcos celeberrimo. Secundus quisq; versus est Alcaicus. (ab Alcæo inventus) Tetrameter, quia 4. pedes habet. Primus est Epitritus, 2. & 3. Choriambus. 4. Bacchius.

Te Deos o-ro, Sibarim-cur properesa-mādo.
Perro pes Epitritus ita vocatur; quia supra 3. syllabas, unam habet. Quadruplex est: 1. ex Jambo, & Spondo compositus, ut voluptates, 2. ex Trochæo, & Spondo, ut concitatas. 3. è Spondo, & Jambo, ut communicant: 4. è Spondo, & Trochæo, ut expectare. Potest hujus Odæ primus versus aliter dividi, nempe.

Lydia dic per omnes.

IX. Ode Alcaica Tricolos Tetraastrophos. Dicitur Alcaica, quia inventa fuit ab Alcæo, Lyrico Pœta clarissimo. Primi quisq; duo ver-

sus sunt Jambici Senarii Brachycatalecti, qui
 appellari quoq. possunt Dactylici Pentame-
 tri Catalecti. Constant illi ex Jambo, vel
 Spondo, deinde Jambo, postea Spondo, tum
 Anapasto, deniq. Jambo. Si aliter metiaris,
 ac esse Dactylicos velis; constabunt ex Jam-
 bo, vel Spondo, tum Jambo, caesura, & du-
 obus Dactylis. Talis est Od. 3. lib. 1.

Vides ut al-ta-siet nive can-didum.

Vides-ut al-ta-siet nive-candidum.

Tertius quisq. versus est Jambicus dimeter,
 sive 4. pedibus constans: (nam in versibus
 Jambicis, una mensura duos pedes comple-
 ctitur) hypercatalectus, sive abundans unâ
 syllaba post 4. pedes.

Silva labo-rantes gelu-que.

Quartus quisq. versus est Dactylicus Alcai-
 cus, constans pedibus quatuor, duobus Dacty-
 lis, & duobus Trochais.

Flumina-constite-rint a-cuto.

X. Ode Monocolos, in qua sunt omnes ver-
 sus Choriambici Alcaici Pentametri; qui
 constant è spondo, tribus Choriambis &
 Pyrrichio. Talis est Ode 10. lib. 1.

*Tu ne quæsseris-scire nefas,quem mibi,quem
 tibi.*

Potest etiam dividi versus iste aliter, ex-
 suris interpositis:

*Tu ne quæsie-ris scire ne-fas quem mibi,
 quem tibi.*

XI. Ode Dicolos Distrophos: in qua pri-
 mus quisq. versus est Jambicus dimeter Ca-
 tale-

talectus: conitatur enim 4. pedibus; sed una syllaba deest, nempe prima. Talis est Ode 15. lib: 2.

Non ebur neque aurum.

Si velis pendulam, & abundantem syllabam in finem versus rejicere: facies ex Jambico Trochaicum; & sic metieris:

Non ebur neque aure um.

Secundus versus est Jambicus Trimeter Catalectus, constans 6. pedibus, dempta una syllaba.

Mea renidet in domo lacu nar.

XII. Ode Dicolos Distrophos: in qua primus quisque versus est Heroicus Hexameter; secundus quisque est Dactylicus Dimeter Hypercatalectus, constans 2. Dactylis & syllaba. Talis est Ode 6. lib: 4.

*Liffugere naves, redeunt jam gramina capis
Arboribusque comæ.*

XIII. Ode Dicolos Distrophos: in qua primus versus est Jambicus Trimeter, sive sex pedibus constans; secundus Jambicus dimeter, duabus constans mensuris, sive pedibus 4. Ejus generis est Ode 1. Epodon:

Ibis Liburnis inter altana vivum,

amicæ pro pugnaculæ.

Aliud quoddam genus est huic simile, in quo, pro versu primo Jambico, ponitur Heroicus Hexameter:

*Mollis inertia cur tantam diffuderit imis
oblivionem sensibus.*

XIV. Ode Dicolos Distrophos; in qua primus quisque versus est Heroicus Hexameter;

secundus verò Archilochius Hexameter Hypercatalectus, constans 4. Jambis, 2. Dactylis, & una syllaba. Talis est Ode 10. Ep.

Horrida tempestas Cœlum contraxit, & imbres:

Nives que de-ducunt Fœvem:

Nunc mare nunc silvæ.

Quidam hanc Oden faciunt Tricolon Tristrophon, & secundum versū in duos secant; quorum primus est Jambicus Dimeter:

Nives quæ de-ducunt Fœvem.

Alter est Dactylicus, Archilochius, de quo dictum in duodecimo genere.

Nunc mare nunc silvæ,

Huic affine est generi aliud, in quo Dactylicus Archilochius præponitur Jambico Dimetro: & in primo loco pro Heroico Hexametro ponitur jambicus Trimeter.

Petti, nihil me si-cut ant-ea, juvat scribere versiculos,

amo-re per cussum gravi.

In quo genere, quidam duos illos versus in unum constant hoc modo:

Scribere versiculos amo-re per-cussū gravi.

XV. Ode Dicolos Distrophos, cujus primus quisq; versus est Heroicus; secundus verò Jambicus. Talis est Od. 11. lib: Epod:

Alter-a-jam teri-tur bel-lis ci-vilibus ætas;
Suis-et-ip-sa Ro-ma vi-ribus ruit.

Ultimum genus est earum, in quibus sunt omnes versus Jambici Trimetri. Talis est Ode 17. lib: Epod: *Fam jam efficaci, &c.*

§ III. De aliis quibuscūq; usitatorū
versuum generibꝫ. Ex lib: IV. Proso-
diæ Bononiensis P. Jo. Bap: Ricciolii.

A Napæsticum Archilochium carmen est con-
stans quatuor pedibꝫ, quorum quilibet
potest esse Anapaustus, aut spondꝫs: pri-
mus verò & tertius etiam dactylus. Sit exē-
plum ex Seneca in Herc: fur: ch. I.

*Turbine magno spes sollicitæ
Urbibus errant, trepidiq; metus,
Ille superbos aditus Regum
Durasq; fores expers somni
Colit, ac nullo sine beatus
Componit opes, gæcis inhians,
Et congesto pauper in auro est.*

Qui quidem Seneca admittit secundò loco, sed
raro, tribrachum & dactylum, & in illo Me-
dex versu 2. in fine dactylum sic:

Non erat usus. Nondum Plejadas.

Idem in choro ejusdem Medex separatim
Adonium subjecit.

De Glyconio dictum est suprâ. Constat spon-
dæo & dactylis duobus. At Seneca chorò 4.
Oedipi tricies ponit choreum primo locò:
quod & sæpe fecit Catullus: rarus verò Ho-
ratius, ut in illo: *Ignis Iliacas domos.* Imò
Seneca aliquando 2. locò posuit spondꝫm.

Anacreonticum constat tribus jambis &
syllaba: recipit tamen primo locò spondꝫm
ac anapaustum. & raro tribrachum. Utitur hoc
Theocritus Idyll. 27. Anacreon verò sæpius

simè, ex quo illud latinitate donatū accipe:

O ter, quaterq; felix

Cicada, quæ supremis

In arborum viretis,

Koris parum ut bibisti,

Cantare dulce gaudes.

Jambicum Archilochium dimetrum acatale-
tū constat quatuor jambis; recepit tamen
primò & tertio loco spondæum, raro autem
anapæstum, aut tribrachum. Habes exemplū
passim in Horatio lib: epod: ubi jambis tri-
metris subiicit dimetros sic

Beatus ille, quī procul negotiis,

Ut prisca gens mortalium,

Paterna rura bobus exercet suis

Solutus omni fœnore, &c.

Utitur hoc Ecclesia in Hymnis. Tale est il-
lud Sabbatū ante Domini Passionis ad Vesperas:

Vexilla Regis prodeant,

Fulget Crucis mysterium:

Quo vita mortem pertulit,

Et morte vitam protulit.

Jambicum Hiponactæum constat quinque pedi-
bus dyssyllabis, & una in fine syllaba: quorū
secundus, quartus, & quintus sunt jambi
primus verò & tertius vel jambi, vel spon-
dæi. Tale est illud elegantissimum:

Ternos vetusti congios falerni,

Uno die convivii peractis,

Hausit potentum Romuli nepotum

Regnator audax, arbiterq; regum.

Exinde plebs Quiritium vocavit

Non Claudium Tiberium Neronem,

Sed

Sed Cædium Biberium Meronem.

Jambicum Senarium, seu archilochium acatalectum si purum est, constat solis jambis; si mixtum, requirit locis paribus, id est, secundo, quarto, & sexto, jambum; imparibus verò, præter jambum, excipit anapæstum, tribrachum, spondæum & dactylum; imò secundò & quarto non recusat tribrachum. Tragicum verò, ut sit gravius, non debet, nisi rarissime constare ex puris jambis: comicum autem, modo in fine retineatur fere semper jambus, reliquis quinque locis recipit jambum, spondæum, anapæstum, tribrachum, dactylum. Exempla sint jambici puri ex Catullo:

Phœtelus ille, quem videtis, hospites,

Ait fuisse nativum celerissimus

Tragici verò jambici ex Seneca. Herc. fur. act. 2.

O magne Olympi rector, & mundi arbiter,

Fam statue, pande gravibus ærumnis nodum.

Comici denique jambici exemplum sit ex Terentio in Andria:

Qui utramvis recte norit, ambas noverit.

Accusant, quos hic nover auctores habet.

Perduxere illuc secum ut una esset mecum,

Nihil ista opus est arie ad hanc rem, quã paro.

Et in Eunuchi prologo:

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis

Quamplurimis, & minime multos ledere:

In his Pœta hic nomen profiteri vult suum.

Phæleucium hendecasyllabum est, & constat spondæo, dactylo, & tribus choreis. Mart. l. 1.

Hic est, quã legis, ille, quem requiris,

Toto

Toto notus in orbe *Martialis*.

Cui, lector studiose, quod dedisti
Viventi decus atq; sentienti,
Rari post cineres habent Pœta.

Admittit tamen aliquando prima in sede
 jambum, ut apud Catullum penè tricies;
 apud Martialem fortasse non nisi semel in
 illo libri 3. epigr: 21.

Veternò, resinaq; pigriores.

Apud eundem Carullum primò loco vid. bis cho-
 reu, & quidem duodecies: & ibidem dactylum
 bis, anapaestum semel. Apud Senecam verò in
 Oedipi 2. Choro anapaestum secundò loco.

De Sapphico item dictum est paragrapho su-
 periore. Hic addam nonnulla. Solis sapphiciis
 Catullus, Seneca, Statius usi sunt, Adoniò non
 interjecto. Secunda sede pro sponda, Sappho
 inventrix, & Catullus non semel, & Seneca
 choreum adhibuere. Sit exemplum ex Catullo:

Otium, Catulle, tibi molestum est.

Seu Sacas sagittiferoq; Parthos,

Quid? quod Sappho quartò loco spondanum,
 rarò tamen, posuit, ut docet Gretserus, &
 secundò loco dactylum? quod fecit Seneca in
 choro actus 3. Medex, & in choro actus 3.
 Troadis sic:

Sumere innumeras solitum figuras,

An ferox variis Lapidis Carissos.

In idem Seneca, teste Martino Delrio, pri-
 mò loco non isit sponda, dactylum, & a-
 napaestum; secundò jambum.

*Secundò, seu Chorian Licò carmen est jam-
 bicum*

bicum Senarium: sed claudicans, quia locò ultimi jambi habet spondæum, ita tamen: ut penultimò loco sit jambus. In cæteris servat leges jambici Senarii: atq; adeo in secunda & quarta sede habet jambum vel tribrachū; in prima & tertia jambū, aut spondæum, aut etiam anapæstum. & dactylū; quia tempore sunt compares spondæo, quū dux breves uni longæ æquivaleant; & tribrachum, quia compar est jambo. Pro exemplo sit illud Persii.

Nec labra fonte proluī caballino,

Nec in hicipiti somniasse Parnasso

Memini, ut repente sic Poëta prodirem.

... *Quod si dolosi spes refulserit nummi*

Corvos Poëtas & Poëtridas Picas

Cantare credas Pegaseum melos.

Hoc melos torquet Grammaticos: est enim jambus in ultima sede contra leges Scazonis. Manutius, Emmanuel, & Grefferus putant imitatione Græcorum productā primam in μέγας, sicut ab Homero producta fuit in hymnis. Politianus legendum censet *negiar*. Alii alia.

Trochaicum Alemanium dimetrum est & acatalectū, constatq; quatuor trocheis; recipit tamen secundò & quarto loco spondæum & primo loco Pyrrichiū. Tale illud Ecclesiæ:

Pange lingua gloriosi, Tale & illud C. tullii.
Age, cuncta nuptiali.

Trochaicum Hipponacticum est tetrametrum acatalecticum, & constat octo pedibus, quorū impares sunt trochei; reliqui aut trochei,

aut spondæi apud Coicos verò, omnibus locis recipit compares spondæo, nempe anapæstum & dactylum: & compares trocheo, nempe jambum & tribrachum, exceptò ultimo. Sit exemplum purioris:

Pelle tonsis terga Ponti, vela tende. jam pergamus.

Trochaicum Galliambicum, tetrametrum est, constatq; vel trocheis, vel partim trocheis, partim Pyrrichiis, & raro admittit pedes his compares. Exemplum esto illud Catulli:

Super alta vœctus Atys celeri rate maria.

Alia versuum genera, quæ sunt innumerabilia, si velis cognoscere: adito Serviũ, & Terentianũ in Centimetro Nebrissensem lib. 8. c. 8. Despauteriũ lib. 5. Scaligerũ in Pœtica, lib. 2. &c. Pauca modo de Dithyræbo subnectã.

§. IV. De Dithyrambo.

Dithyrambus canebatur in honorẽ Bacchĩ, à quo nomen est sortitus. Bacchus enim ab antiquis dictus est Dithyrambus quasi duabus januis in lucem emissus. Fabulas consile. Bacchum igitur, India perdomita, redeuntẽ in Graciã Satyri cũ Manadibz comitari sunt. Ili vino graves & mente ac voce partim constantes, carmina sine modò ac numero victori Baccho decantabant. Illos imitati Pœtæ, & entheo furore correpti, carmina quadã audaci tumidò, vario stylo, scripsere, quò canere modo ebriosi solent; permixtis in unum versibus omnis generis & metri. Hac

origo

origo Dithyramborū, & forma. Exemplum habes in seneca Tragœdo, post secundū. Actum Tragœdiz, cui nomen facit Oedipus: Chorus, qui actum illum sequitur, merus est Dithyrambus: *Effusam redimite comam.*

Vates recentior partam de Turcis victoriam annō 1716. hoc genere carminis celebravit: Quos enim effert lætitia, ii mentis & vocis agrè sunt compotes:

Surge, Phœbe, pone curas,

Sume plectra, funde lætum

Ore carmen, usitatis

Parce modis agitare cantus.

Clio docta cur moratur?

Cur Thalia lenta cessat?

Otiosa cur fororum

Turba monte torpet alto?

Huc adeste, convolate,

Queis Apollo labra sacro

Fonte tingit, huc adeste,

Turca mari fugit atq; terra.

Huc proterva turba, Fauni,

Huc, amœna turba, Nymphae:

Ferte ferta, ferte Hores,

Turca mari jacet, atq; terra.

Ferte filra, barbitosq;

Fistulasq; tibiaiq;

Et canendo, lusitando,

Saltitando prædicate:

Turca mari fugit atq; terra.

Audiat Æther,

Gaudeat Æther;

Te

Te Duce, Clemens,
 Roma triumphet;
 Turca mari jacet atq; terra.
 Itala festis

Era resurgent
 Undiq; templis:
 Turca mari fugit atq; terra.
 Audiat Ister,
 Littora multo
 Flore coronet.
 Plaudat Iberus,
 Et Tagus almam
 Vertice flavo,
 Nectat olivam:
 Tum sua Nereo
 Latus uterquē
 Gaudia portet.
 Turca mari fugit atq; terra.

Curre, fama, clange, clama.
 Gaudiaq; extremū, & plausu, & carmina lon-
 Differ in orbem

(Ge

S. V. De Symbolo Heroico.

Symbolum Heroicum, Italis vulgō *Impre-
 sa*, *Callis une Divise*, definitur picta me-
 taphora, sive imago quædā picta; signifi-
 cans rem aliam non pictam, propter utriusq;
 similitudinē. addita voce seu sententiā, quæ
 utriusq; connexionē ostendat. Exempli cau-
 sâ Sol pictus cum hac epigraphe: *Sufficit Or-
 bi*: rectē designat imperatorem aliquē Roma-
 num, v. gr. Cæsarem Augustum: sicut enim
 Sol

sol satis habet lucis ad Orbem totum collustrandum, & caloris ad fovendum; sic Augustus satis habuit sapientiæ ad gubernandū orbem, & potentiæ ad continendū. Figura picta corpus symboli appellatur: Verba seu sententia, dicitur anima: ut enim homo constat ex anima & corpore: ita symbolum heroicū componitur ex figura & verbis. Ubi nulla intercedit similitudo inter figuram pictam & rem illā significatam: nullū est symbolum propriè ac verè dictum. Itaq; illud Caroli V. *Plus ultra*, sententia est, non symbolum. Inter figuras, è quibus symboli corpus constat, negant periti locū esse humano corpori vivo; Statuam, quæ corpus repræsentet, adhiberi posse non negant: v. gr. si statuam ponas, quam sculptor crebris ictibus format, politq; & addas: *Perficitur dum caditur*: Recte sic exprimas virum probum, qui rebus adversis ad virtutem proficit.

Figuræ sumuntur è rebus naturalibus, iisq; vulgo notis, non fabulosis, aut peregrinis.

Voces, quæ figuræ adduntur, & ejus similitudinem cum re significata indicant, non solū Latino Græcoq; sermone, sed etiā vulgari & vernaculo scribi possunt. Placent in primis hemistichia, sive partes primæ, aut ultimæ alicujus versus: v. gr. Hexametri. Videntur, ut voces illæ sint paucæ, claræ, & accommodatæ rei, quæ significatur. Interdū optativo efferuntur modò: nōnunquā infinito: sere indicativo.

Res significata exprimi non debet in ipsis, quæ Lemma sive Epigraphen componunt, verbis; sed generali quodā efferri modò, qui conveniat figuræ significanti, & rei significatæ. Sic, pone lucernā, adde, *Lucet, & ardet*: significabis S. Joannem Baptistam, aut quemvis Apostolicū virū; quod enim propriè convenit lucernæ, ut ardeat & luceat: hoc per metaphoram congruit viro Apostolico. Aliquando figura ipsa loquens inducitur. Sic idem vir Apostolicus virtutum famā & prodigiorum, peccatores blandè trahens significabitur, si magnetem pingas cum hoc lemma, seu inscriptione: *Ad me dura traho*.

Placet, milites laudare, quos Regis præsentis exemplū accendit ad rem bene gerendam? Pinge pullos aquilæ, solē adversum intuentes, cum hoc lemma: *Crescunt Vires animiq; videndo*. Vir dives & probus insigni aliqua dignitate auctus, notabitur flumine majori alveo decurrente: *Utilior, quò major*. Princeps scemina ad foliū evecta signabitur picta luna & plena: *In publica cōmoda crevit*.

Victoriam de Turcis, annō 1716. felicissimè reportatā, CLEMENTIS XI. Pontificis Maximi auspiciis, precibus, & consiliis, ita describit Romanus vates: Exhibet regē apū, qui aculeō carere dicitur, fucos alveatū abigente: Subjicit hæc verba: *Vincit inermis*.
D. In quo Emblemata discrepat à symbolo Heroico, cui videtur esse simillimum?

M. In hoc maximè discrepat, quòd Emblemate

mate significantur quæcumq; ad virtutē, pietatē, & mores pertinent: neq; tam religiosē observantur in eo leges Symbolis heroicis præscriptæ. De voce si quæris: Emblema, Græca vox, significat elegans opus, arte, & manu elaboratum, quod mentæ, pavimento, vasis, & parietibus inseritur & immittitur; quales sunt figuræ Hieroglyphicæ, tessellatæ imagines, & alia id genus.

CAPUT V.

Acrostichis, Anagramma

Griphus &c

§. I. De Acrostichide.

D. *Utd est Acrostichis, & quo modō fit?*

M. Q Acrostichis Græca vox est, & significat breve pœma, in quo primæ cujusq; versus literæ nomen aliquod, siue sententiā exhibent. Exempli causa, si S. Carolū laudare velis: primī carminis prima Litera erit C. secundi A. tertii R. quarti O. quinti L. sexti U septimi S. Ita primæ cujusq; Versus litteræ, seorsim sumptæ, dabunt vocē CAROLUS. Sic nomē Sacrū JESUS offeret Acrostichis;

Ille, sacrum, cujus legis hoc in carmine nomē:

Virginis castæ sinu

Servator mundi, nostrū productus in orbē;

Ut omnibus vitam daret,

Sic moriens totū indulgit mortalibus ægris.

Sic

Sic in omniū Sanctorū laudē vates recentior hanc sententiā Acrostichide explicuit:

*Vivite felices, quibus est fortuna peracta
Famula; nos alia ex aliis in bella vocamur.*

*Civite felices, quibus est fortuna peracta
Tam sua, securam cœlestes ducite vitam.*

*Calles Elysiæ lati, saltusq; beatos
Incolite; æternis ejā indulgete choreis,*

Hellure optata tandem, portuq; potiti;

Prepti ex undis pelagi, ridete furentes

Pluctus, & ventos, tempestateq; sonoras,

Et quidquid sævū Neptūia mōstra minantur.

Tatantes Scyllā effugisse, truceq; Charybdī;

Traşq; undisoni horrēdas, rabiēmq; tridentis.

Cantibūs ætheriā mulcete perennibus aulā,

Et Præna simul canite, æternumq; triumphū,

*Succis ambrosiæ saturati, & nectaris haustu,
&c.*

Interdum geminatur Acrostichis ita: ut extrema cujusq; versus littera sit eadem ac prima: ut, si dicas:

*Ille, sacrū cujus nomen tibi carmine pinx I
E missus alto ex æther E, &c.*

Totum hoc carminis genus laboriosum est, & exiguz frugis.

§. II. De Anagrammate.

D. *Quid vocas Anagramma?*

M. *Q*uod Anagramma sit, cum ex alicujus nomine eruitur aliqua sententia in ejus laudē, aut vituperationem, servatis nominis literis, sed vatis arbitriō transpositis. Li-

cet

est unā, alteramvè addere, aut mutare litterā. Exempla subijcio: Logica, *Caligo*; Urfula, *Laurus*; Calvinus; *Lucianus*; Corpus, *Porcus*; Sacramentū Eucharistiæ, *Chara ceres in FESILM mutata*. Ignatius de Lojola, *O ignis à Deo illatus*. Sic lulit vates in Galenū: Galenus, *Angelus*.

Angelus es: bonus annē malus, Galene? salutis Humanæ cultos; Angelus ergō bonus, Humanā tamen heu! quoties, Galene, salutē Arte mala turbas: Angelus ergō malus. Gregorius decimus quartus.

Murus custodiaq; gregis.
Ni Dominus alto cinxerit murō domum,
Cingentis est vanus labor:
Nili sit ovilis tutor & custos Deus:
Frustra excubat pastor vigil:
Gaudere fas est: missus è cœlo gregi.
Est *Murus & custodia*.

Vir pie ingeniosus, & ingeniosē piūs, centum anagrammata pura in laudem Immaculatæ Conceptionis Deiparæ ante aliquot annos deprompsit ex illis verbis: *Ave Maria gratia plena*. Pura vocantur anagrammata, in quibus nulla mutatur littera, nulla additur, vel demitur.

S. III. De Gripho, Logogripho, & Inscriptione.

D. **R**escire cupio, quid sibi velint istæ voces, quibus nostræ vulgo scholæ personant, Griphus, Logogriphus, &c.

M. Griphus aliud nihil est, quàm ænigma scripto adumbratum, sed obfcurius tamen & intirsatius, adeo: ut negotium facessere homini, etiam acuto, possit. Nomen invenit à voce Græca γριφος, Latine *rete*; quia explicantes implicat, irretitq;: sic appellatur etiam qualibet obscura propositio, præsertim jocosa & ludicra.

Suppeditabit exempla P. Laurentius *Le Bruns* in sua eloquentia Pœtica.

Logogriphus non versatur in rebus ipsis, eruditò vocum aut colorum velo tegendis, sed in ipsis vocibus celandis, earum syllabas, aut literas refecando, trajiciendo, & variè commutando: Sic in voce, *Ovis*, si demas primum elementum, restabit *vis*; unde natus vericulus:

Imbellis tota est, caput exime, vis erit illi.

Sic à verbo *navem*, si tollas primam, & ultimam litterulam: habebis *Ave*: unde aliquis ad amicum scribens ajebat: *Mitto tibi navem pro va puppiq; carentem.*

In vocabulo *Aper* invenies *pera, aer, per*. Hujus obfcuritatis acumen quia in meris vocibus consistit, *logogriphus* appellatur: quasi dicas, vocis ambages & lusus.

Griphus vocatur figuræ, voces, litteræ quæ sua dispositione, numero, actione, vel colore, verbum, sensum, paroemiam, aut aliud quidpiam exprimunt non sine aliquo sale.

sale. Ita Cupidinem aliquis pinxit, qui Orbem terrarum ligat, cum hoc lemmate: *Omnia vincit amor.* Hoc genus facile in pueriles ineptias excidit.

D. Libenter aliquid audirem de Inscripti-
one, quam à te prætermissem esse miror.

M. Non est illa tantum opus Pœtarum, sed etiã Oratorum: etsi versum non respuat. Duplex illius dos; Brevitas & Perspicuitas. Optima est, quæ necessaria personæ, loci, temporis, & modi adjuncta paucis complectitur. Parco exempla congerere, quæ totis collecta voluminibus leguntur.

I N D E X

LIBER I.

CAP. I. Definitio Pœseos,	1.
CAP. II. De Materia Pœseos,	3.
CAP. III. De Forma Pœseos,	4.
CAP. IV. De Peripetia,	9.
CAP. V. De Anagnorisi,	11.
CAP. VI. De Episodio,	12.
CAP. VII. De Machina,	14.
CAP. VIII. De Moribus,	15.
CAP. IX. De Sententia,	17.
CAP. X. De Dictione,	19.
CAP. XI. De causa efficiente Pœseos,	25.
CAP. XII. De fine Pœseos,	27.
CAP. XIII. De Divisione Pœseos,	29.

LIBER II.

CAP. I. Definitio Epopœiæ,	31.
CAP. II. De Materia Epopœiæ,	33.
§ I. Actio Fœminæ an materia Epopœiæ,	34.
G	§ II.

§. II. Aëlio Epopœia quo modô Una.	37.
§. III. Aëlio Epopœia quo modô Tota,	38.
§. IV. Aëlio Epopœia quâ Vera, & Verisimilis	40.
§. V. Aëlio Epopœia quomodô Illust. & Felix	41.
CAP. III. De forma Epopœia,	42.
§. I. Fabulæ Epicæ Dotes,	43.
§. II. Fabulæ Epicæ Partes,	45.
§. III. Fabulæ Epicæ Dispositio,	48.
CAP. IV. De propositione Epopœia,	49.
CAP. V. De Invocatione Epopœia,	52.
CAP. VI. De Narratione Epopœia,	54.
CAP. VII. De Epilogo Epopœia,	57.
L I B E R III.	
CAP. I. Definitio Poëmatis Dramatici,	60.
CAP. II. De Materia Poëmatis Dramatici,	62.
CAP. III. De forma Poëmatis Dramatici,	63.
§. I. Unitas & Simplicitas Fabulæ Dramaticæ,	Ibid:
§. II. Magnitudo Fabulæ Dramaticæ	65.
CAP. IV. De Partibus Poëmatis Dramatici,	68.
CAP. V. De Choro in Dramate,	73.
CAP. VI. De Scenico Apparatu,	74.
CAP. VII. Definitio Tragœdiæ.	75.
CAP. VIII. De Materia Tragœdiæ,	77.
CAP. IX. De forma Tragœdiæ,	80.
CAP. X. De Fine Tragœdiæ,	82.
§. I. Quî affectus concitentur in Tragœdia,	83.
§. II. A quibus concitentur Affectus in Tragœdia,	Ibid:
§. III. Quo modô concitentur Affectus in Tragœdia,	86.
CAP. XI. Præceptorû usus in Scribenda Tragœdia,	88.
CAP.	

CAP. XII. De Comœdia, - - 99.
 LIBER IV.

CVP. I. De Elegia,	- - -	94.
CAP. II. De Epigrammate,	- - -	96.
CAP. III. De Satyra,	- - -	97.
CAP. IV. De Poëmæte Lyrico,	- - -	98.
CAP. V. De Hymno, Parodia, & Carmi- ne Intercalari,	- - -	101.
CAP. VI. De Eclogis, Silvis, & Diris,	- - -	102.
CAP. VII. De Epithalamio, Genethlia- co, Epicedio,	- - -	104.
CAP. VIII. De Epinicio, Eutharistico, Propemptico,	- - -	105.
CAP. IX. De Carmine Soterico, Protre- ptico, & Parænetico,	- - -	107.

LIBER V.

CAP. I. Poëtarum Latinorum præstan- tiorum nomina, ætas, stylus,	- - -	109.
CAP. II. De Stylo Poëtico	- - -	114.
CAP. III. De variis Versuum gener:	- - -	115.
§ I. De Versibus Comicis,	- - -	Ibid:
§ II. De versibus Lyricis,	- - -	120.
§ III. De aliis quibusdam usitatorum versuum generibus. Ex lib. IV. Prosodiæ Bononiensis P. Joan: Ba- ptistæ Riccioli,	- - -	128.
§. IV. De Dithyrambo,	- - -	133.
§. V. De Symbolo Heroico,	- - -	135.
CAP. IV. Acrostichis, Anagramma, Gri- phus,	- - -	138.
§. I. De Acrostichide,	- - -	Ibid:
§. II. De Anagrammate,	- - -	139.
§. III. De Gripho, Logogripho, & in- scriptione,	- - -	140.

INSTITU-
TIONUM
RHETORI-
CARUM

PARS I.

***** L. J. C. *****

PARS PRIMA.

Complectens Elementa
R H E T O R I C Æ,

*Ad primam Eloquentiæ partem, sive ad
Oratoriam inventionem spectantia.*

CAPUT PRIMUM.

Definitio Rhetoricæ.

Quid est Rhetorica?

Resp. Est ars bene dicendi, sic appellata à verbo Græco: Rheo; dico, loquor: ex quo græcum: Rhitor; Rhetor: Orator: Causidicus. ¶ Rhitorici; seu ars Oratoria.

Quid est ars? Resp. Est Facultas, quæ certis præceptis continetur: quæ, si optimè cognita, penitusque perspecta fuerint, nunquam fallunt.

Quid est bene dicere? Resp. Est optimis

sententiis, verbisquæ lectionissimis dicere.

Quid est finis Orationis? *Resp.* Est persuadere dicendo.

Quod est Officium Orationis? *Resp.* Est dicere appositè ad persuadendum.

Qui non re ipsa persuadet, potestne perfectus Orator dici? *Resp.* Potest, modò ea proferat, quæ ad persuadendū idoneæ sunt.

Dices: non videtur ille perfectus artifex, qui finem suum non assequitur: atqui Orator ille, qui non persuadet, finem non assequitur: qui igitur perfectus esse potest, etsi appositè dicat ad persuadendum? *Resp.* In aliis artibus verum id quidem est: at in arte Rhetoricæ non item. Discrimen est: quòd finis aliarū artium sit opus quoddam externum, ab artificis voluntate pendens. Sic pendet à sola voluntate Pictoris, ut imago fiat; & ab Architecti arbitrio, ut domus exstruatur, & ita de aliis. At verò finis Oratoris non pendet solum à voluntate dicentis, sed etiam à voluntate audientis, cui persuaderi aliquid debet, & cui nulla unquam ratione persuaderi poterit nisi

nisi ipse velit; quia naturâ liber est.

CAPUT II.

De Rhetoricæ Materia.

Quæ est materia cuiusque artis?

Resp. Ea est, circa quam versatur Ars.
v.g. Medicinæ materia sunt morbi: Pi-
cturæ materia sunt colores; & sic de a-
lijs: quia circa ea versantur & occupan-
tur artes illæ.

Materia verò Rhetoricæ quænam est?

Resp. Res illæ sunt, quæ in disputationem,
sive quæstionem cadere possunt.

Quotuplex quæstio fieri potest de una-
quaque re? *Resp.* Duplex: altera infinita,
quæ *Thesis* Græcè, & *Propositum* Latine
dicitur: altera finita, quæ Græcè *Hypothē-
sis*, Latine *Causa* & *Controversia* nomi-
natur.

Quid vocas quæstionem infinitam, seu
Thesim? *Resp.* Quæ nullis finita, & ad-
stricta est adjunctis, seu circumstantiis:
quales sunt: persona, locus, tempus, &c.

Quid vocas quæstionem finitam, seu

Hypothesim? *Resp.* Quæ aliqua circumstantiâ definitur, ac terminatur.

Da utriusque exemplum? *Resp.* Si quæ-
ratur: *sine addiscenda Rhetorica Ars?*
quæstio illa infinita est; quia generatim id
quæritur, nullius mentione factâ personæ,
vel loci, vel temporis. At si quæram: *sine*
foeminis addiscenda Rhetorica? vel *sine*
addiscenda ante, an post Philosophiam?
vel *sine addiscenda in Academiis, vel*
in privatis edibus? Tales quæstiones fini-
tæ sunt; quia adjuncta hujusmodi infinitâ
illam, & generalem quæstionem circum-
scribunt, & Thesim revocant ad Hypo-
thesim, hoc est, quod generale est, con-
trahunt ad id, quod est particulare.

Quomodo Hypothesis revocatur ad The-
sim? *Resp.* Sumendo id, quod generale est;
v.g. Si laudaturus diligentiam, excurram
in laudem virtutis, quæ diligentiae genus
est: Si vituperaturus ebrietatem; de vitii
foeditate disputem.

Quæstiones omnes suntne ejusdem ra-
tionis? *Resp.* Nequaquam. Alia enim di-
citur

clitur actionis, cuius finis est agere: Ut: sit-
ne bellum hæreticis indicendum? Alia
cognitionis, cuius finis est scire tantum,
& cognoscere aliquid: Ut: *cujusnam men-
sis die luna deficiet hōc annō.*

CAPUT III.

De triplici causarum genere.

Quot sunt causarum genera, in quibus
versari Orator potest? *Resp.* Tria:
Judiciale, Deliberativum, & Exornativum,
Græcè *Epidicticum.*

In quas partes dividitur *Judiciale* ge-
nus? *Resp.* In duas, Accusationem scilicet,
ac Defensionem.

Quas habet partes *Deliberativū*? *Resp.*
Duas: Svasionem, & Dissvasionem.

Quæ sunt partes *Demonstrativi* ge-
neris? *Resp.* Duæ: Laus & Vituperatio.

Quale tempus respicit *Judiciale* genus?
Resp. Præteritum tempus; nemo enim ac-
culari, vel defendi potest, nisi ob rem, quæ
jam gesta sit.

Quale tempus spectat *deliberativum*?
Resp. Futurum; neque enim deliberamus,
nisi de futuris.

A3

Quale

Quale verò Demonstrativum? *Resp.* Non præsens modò, sed præteritum. Laudari siquidem, aut vituperari quis potest, vel ob ea, quæ gessit jam, vel quæ gerit.

CAPUT IV.

De Partibus Eloquentiæ:

Quæ sunt Eloquentiæ partes, seu (quod idem est) quæ sunt munera Oratoris propria? *Resp.* Sunt quinque: Inventio, Dispositio, Elocutio, Memoria, Pronunciatio.

Quid est Inventio? *Resp.* Est excogitatio rerum verarum, aut verisimilium, quibus probabile reddatur, quod probare contendit Orator.

Quid est Dispositio? *Resp.* Est rerum inventarum in ordine distributio.

Quid est Elocutio? *Resp.* Idoneorum verborum ad res inventas accomodatio.

Quid est Memoria? *Resp.* Est rerum inventarum ac verborum firma recordatio.

Quid est Pronuntiatio? *Resp.* Est corporis, & vocis ea moderatio, quam res inventæ, & verba postulant.

Quibus rebus comparantur quinque illæ

læ partes Eloquentiæ? *Resp.* Naturâ, Arte, Exercitatione, Imitatione.

Quid exigit Natura ad eloquentiã? *Resp.* Multa, tam ex parte animi, quàm corporis.

Quid requirit ex parte animi? *Resp.* Certas mentis, & ingenii dotes, ad invenendum, exornandum, & recordandum aptas.

Quid ex parte corporis postulat? *Resp.* Latera firma, canoram vocem, solutam linguam, oris, & totius corporis honestam confirmationem.

Quid Ars ad Eloquentiam confert? *Resp.* Perficit ea, quæ data sunt à Natura.

Quid efficit exercitatio? *Resp.* Et perficit, quæ dedit natura, & quæ ars expolivit.

Quis Exercitationis modus est? *Resp.* Iste. Primò, sumi decet causa tractanda similis earum, quæ ad Oratorem deferuntur. Secundò, non dicatur ex tempore, sed sumatur spatium ad cogitandum, ut accuratius dicatur. Tertiò, sæpè ac diligenter scribatur.

Quæ Imitationis utilitas & ratio est? *Resp.* Utilitas est maxima; quia finè ea

nemo satis proficere potest. Ratio verò imitandæ hæc est. Proponatur aliquis summus Orator imitandus, quem tota mente intueamur: deinde, quæ in eo summa erunt, diligenter conemur exprimere.

CAPUT V.

Modus optimus Authores imitandi.

OPortet locum aliquem Ciceronis, v.g. convertere in sermonem vernaculum: deinde illum, interpositò spatiò, convertere in Latinum sermonem: Postremò, quod à te scriptum fuerit, conferre, & comparare cum ipso loco Tulliano. Sic facillimè styli tui à Ciceroniano discrimen apparebit, & quod in tuo vitiosum est, emendabitur. Si locum aliquem Ciceronis oratorium velis imitari: sume Orationem ejus aliquam, vel partem orationis illustriorem; ejus analysim, seu compendium confice; rationes, & argumenta eò modò collige, quò solet scribendi argumentum Rhetoribus dari. Hanc materiam postea tractabis tuo Marte, & offeam quasi compagem suæ carne vesties. Denique tuum opus cum Cicerone

ceroniano comparabis, & quantum ab eo recedas, intelliges. Sumi potest etiam locus aliquis, egregius ejusdem Tullii, ac transferri ad aliud argumentum simile vel contrarium, utendo figuris iisdem, periodis, commissuris, transitionibus, totò denique ductu orationis ac filò Ciceronem quasi vestigiis persequendo, mutatis tantum verbis, sententiis. Ille, v. g: (pro domo sua num. 89.) describit, quis sit populus Romanus: negat multitudinem hominum seditione concitatam, populum Romanum appellandum esse. Similiter ostendens, quis Christianus dicendus sit, quis nobilis, quis eruditus. Invehitur (Philippicâ I. num. 12.) in Antonium, cui Ciceronis ipsius Consulatus non placet, qui tamen summis viris placuerat. *Non placet Antonio Consulatus meus? At placuit Servilio, &c.* Imitare hunc locum in eos, quibus non placent studia literarum, quæ viris omnium ætatum & ordinum sapientissimis placuerunt. Atque hunc in modum, ut hoc obiter moneam, conformanda sunt

argumenta scribendi, quæ Rhetoricæ discipulis præstituuntur: hoc enim cum facile magistro, tum adolescentibus perutile est.

CAPUT VI.

De Locis Oratoriis.

Quis est locus Oratorius? *Resp.* Est locus, in quo inveniuntur argumenta, seu probationes, & unde sumuntur. Clarius dixeris: loci Oratori sunt argumenta quædam, rebus omnibus communia, è quibus, tanquam è scriniis & loculis, depromuntur propriæ cujusque rei probationes.

Quid est argumentum? *Resp.* Est ratio probabilis & idonea ad faciendam fidem.

Quid est fides? *Resp.* Est firma animi, iis, quæ dicuntur, credentis assensio.

Quid est opinio? *Resp.* Est imbecillis assensio. Tam fides autem, quàm opinio, argumentatione gignitur.

Quid est argumentatio? *Resp.* Est explicatio & dilatio argumenti.

Quotuplicis generis argumenta sunt? *Resp.* Duplicis: alia iofita, seu intrinseca; alia remota, seu extrinseca, quæ etiam assumpta

Oratoria.

11

sumpta dicuntur, & sine arte; non quòd sine arte tractentur: sed quòd sine arte multa inveniuntur, & quasi foris, ultròque afferantur.

Quid vocas argumenta intrinseca? *Resp.* Ea, quæ petuntur ab loco Oratorio intrinseco, sive qui est in ipsa re.

Quænam sunt extrinseca, seu remota argumenta? *Resp.* Ea, quæ petuntur ab loco, qui est extra rem, qui idcirco extrinsecus appellatur.

Quot sunt loci intrinseci? *Resp.* Sexdecim: Definitio, Enumeratio partium, Notatio, Conjugata, Genus, Forma, Similitudo, Dissimilitudo, Contraria, Adjuncta, Antecedentia, Consequentia, Repugnancia, Causæ, Effecta, Comparatio.

Quot sunt loci extrinseci? *Resp.* Sex: Præjudicia, Fama, Tabulæ, Jusjurandum, Tormenta, & Testes,

C A P U T VII.

De Locis intrinsecis.

D E F I N I T I O.

Quid est Definitio? *Resp.* Est Oratio, quæ

quæ naturam illius rei, quæ definitur, explicat.

Quot partes habet Definitio? *Resp.* Duas: Genus, & Differentiam. Genus est aliquid commune ipsi rei, quæ definitur, cum multis aliis. Differentia est aliquid particulare, quod soli rei, quæ definitur, convenit.

Da exemplum. *Resp.* Rhetorica est Ars benè dicendi. *Rhetorica* res est, quæ definitur: *Ars*, est illius definitionis Genus; quia non tantum Rhetoricæ, sed etiam Grammaticæ, Picturæ, aliisque artibus convenit. *Benè dicendi*, est differentia; quia benè dicere, proprium est solius Rhetoricæ.

Proba à definitione, Rhetoricam esse artium præclarissimam. *Resp.* Ars benè dicendi est artium præstantissima: atqui Rhetorica est Ars benè dicendi: est igitur omnium præstantissima.

Enumeratio Partium.

Quid est Enumeratio partium? *Resp.* Est alicujus totius in suas partes distributio

Cedò exemplum. *Resp.* Ab hoc loco

Pli-

Plinius in Panegyrico Trajani ostendit, Romam omnem lætatam esse Trajani in urbem adventū. Non ætas quemquam, non valetudo, non sexus retardavit, quominus oculos insolitō spectaculō imple-
ret. Te parvuli noscere, ostentare ju-
venes, mirari senes, Egroti quoque &c.

Notatio, & Conjugata.

Quid est Notatio? *Resp.* Notatio seu Etymologia, locus est, qui verborum originem, & significationem inquirat.

Proba ex hoc loco, Ciceronem verum fuisse Consulem. *Resp.* Ille verus est Consul, qui salutē Patriæ consulit: atqui Cicerō consuluit salutē Patriæ; igitur verus fuit Consul.

Quid sunt Conjugata? *Resp.* Ea, quæ ab uno orta vocabulo, variè commutantur: sic à Pudicitia, pudor, pudicus, pudicè, pudere, oriuntur.

Fac argumentum à Conjugatis. *Resp.* Christi vitam non imitaris; non igitur es Christianus. Ceterum hi duo loci sunt omnium maximè steriles, & jejuni.

Genus,

Quid est Genus? *Resp.* Est quoddam totum, plures continens partes, communione quadam inter se similes, specie tamen differentes. Ut: virtus genus est; quia complectitur Prudentiam, Justitiam, Fortitudinem, Temperantiam, quæ sunt ejus partes, inter se quidem similes; quòd earum quælibet virtus sit: differentes tamen; quia earum natura diversa est.

Fac argumentum à Genere. *Resp.* Virtutem colis; ergo & temperantiam. Virtutis est inimicus; ergo non est prudens. Amat homines; ergo & inimicos.

Quid est Forma, seu species? *Resp.* est pars Generi subiecta. Argumentum ita ducitur ab eo loco: Inest in hoc adolescente castitas; ergo & virtus: atque ita de aliis,

Similitudo & Dissimilitudo.

Quid est Similitudo? *Resp.* Est argumentum petitum à re quapiam tali, qualis est ea, quæ tractatur.

Cedò exemplum. *Resp.* Improbi virtutis fraviratem non sentiunt; ut ægroti ciborum

horum gustum nullum habent. Item: Beneficia similia sunt floribus; non placent ferme, nisi recentia.

Quid est Dissimilitudo? *Resp.* Est argumentum sumptum à re quapiam diversa, & dissimili ejus rei, quæ probanda sumitur. Sic Tullius probat, absolvendum esse à iudiciis Murænam; quia condemnasset illum Catilina (num. 23.) non decet enim id sentire viros optimos, & sapientissimos, quod sentiret homo sceleratissimus, & dementissimus.

Contraria seu Opposita.

Quot sunt Contrariorum, seu oppositorum genera? *Resp.* Quinque. I. Adversa, quæ inter se maximè distant; ut virtus & vitium. II. Privantia, quæ sunt habitus, & ejus privatio; ut vita & mors. III. Relata quæ mutuò sic sibi respondent, seque invicem ita respiciunt: ut unum sine altero cognosci non possit. Tales sunt: discipulus, & Magister; Pater & filius IV. Negantia, quorum unum negat aliud; ut pius, & impius, V. Repugnantia, quæ
inter

inter se non congruunt; ut odisse aliquem,
& laudare.

Quomodo argumenta fiunt à singulis?

Resp. Hòc modò: I. Ab adversis. Vitium est foedissimum; igitur virtus est pulcherrima. II. A priuantibus. Mortem timet: ergo amat vitam. III. A relatis. Magister in studia litterarum incumbit; debet in eadem incumbere & discipulus. IV. A negantibus. Modestus est: cur illum ergo dicis immodestum? V. A repugnantibus. Amat illum; igitur non ei nocuit; non est infectatus conviciis. Repugnat enim, ut, qui amat aliquem, illi noceat, cum conviciis infectatur.

Adjuncta seu rei circumstantiæ.

Quid sunt Adjuncta? *Resp.* Ea, quæ cum re conjuncta sunt, sive rei cujuslibet circumstantiæ.

Quot sunt ejusmodi Adjuncta, sive rerum circumstantiæ? *Resp.* Illas hòc versiculò comprehendì: *Quis, Quid, Ubi, Quibus auxiliis, Cur, Quomodo, Quando.* *Quis*, personam indicat, à qua res gesta est.

Quid

Quid, ipsam rem. *Ubi*, locum, in quo gesta. *Quibus auxiliis*, arma, instrumenta, adjuutores rei gerendæ. *Cur*, causas, consilia rei gestæ. *Quomodo*, modum exprimit, quô est facta. *Quando*, tempus notat.

Fac argumentum ab Adjunctis. Resp. Vesperti visus est cum gladio, in loco, ubi caedes facta est; ergo caedem fecisse merito creditur &c. Est incredibili virtute præditus; non ergo fœdus violavit.

Quid sunt Antecedentia? Resp. Sunt ea, quæ necessario cohærent cum consequentibus; in quo differunt ab Adjunctis, quæ cum illis non sunt necessario conjuncta.

Affer argumentum. Resp. Ortus est Sol: ergo dies est: Sol enim necessario diem antecedit.

Quid sunt Consequentia? Resp. Ea, quæ rem necessario consequuntur.

Da argumentum. Resp. Cicatricem habet; ergo olim accepit plagam: cicatrix enim necessario consequitur plagam.

Causa & Effecta.

Quid est Causa? Resp. Est, quæ suâ vi efficit

efficit id, cuius est causa; ut vulnus causa est mortis; quia vi suâ mortem parit. Ignis causa caloris est; quia vi suâ generat calore.

Quot sunt causarum genera? *Resp.* Quatuor: finis, Efficiens, Forma, Materia.

Quid est Finis, seu Causa finalis? *Resp.* Ea est, cuius gratiâ fit aliquid; ut finis hominis est beata vita.

Fac argumentum. *Resp.* Homo natus ad æternam beatitudinem consequendam; non debet igitur voluptates & caduca bona consecrari.

Quid est efficiens? *Resp.* Est id, à quo aliquid est: ut Sol est causa diei; quia illum efficit luce toto cœlo diffusâ.

Fac argumentū à causa efficiente. *Resp.* Mundus à Deo creatus est: ergo opus est numeris omnibûs absolutum.

Quid est Forma? *Resp.* Est id, quô res aliqua in suo statu constituitur, & à rebus aliis distinguitur. Sic anima est hominis forma; est enim causa, cur homo sit, cumque à rebus aliis distinguit.

Duc ab illa argumentum. *Resp.* Animus homi-

hominis est immortalis: debet igitur ad immortalitatem æternitatemq; vitæ aspirare.

Quid est Materia? *Resp.* Est, ex qua, & in qua res sunt. Sic marmor, statuæ, corpus hominis, materia est.

Fac argumentum. *Resp.* Corpus hominis mortale est; ab ejus igitur societate, & contagione immortalis animus avocandus est.

Quid sunt Effecta? *Resp.* Ea, quæ orta sunt de causis. ut dies est effectus Solis.

Quot sunt Effectorum genera? *Resp.* Totidem, quot causarum: singulis enim causis sua respondent Effecta.

Sume ab Effectis argumentum. *Resp.* Virtus parit laudem; igitur sequenda est. Voluptas infamiam gignit; ergo fugienda.

Comparatio.

Quid est Comparatio? *Resp.* Est locus, in quo duo vel plura, quæ habent aliquid commune, inter se comparantur: sive est argumentum, quod ducitur ab alia re magis, aut minus, aut æquè certa, vel probabili, ac verisimili. Hinc triplicem comparatio-

rationem distinguunt Rhetores; unum vocant *Majorum*, five à majori ad minus; alteram *Minorum*, five à minori ad majus; tertiam *Parium*, five à paribus. In prima colligitur, & probatur minus verisimile ex alio magis verisimili, & certo: in secunda probatur magis certum ex minus certo: in tertio æquè certum ac probabile, ex æquè certo: Ad hunc locum revocatur Exemplum: quod est Comparationis quoddam genus, & argumentum efficax ad persuadendum.

Quomodo ducitur argumentum à *Majori*? *Resp.* Quando adhibetur in comparatione hæc particula, (*multò minus*;) ut: si quinque legiones hostilem exercitum vincere non potuerunt; multò minus duæ potuerunt: major quippe difficultas est, quinque, quàm duas legiones vincere.

Quomodo argumentum fit à *Minori*? *Resp.* Quoties adjungitur hæc particula (*multò magis*;) ut: verbera patienter tulit; multò magis verba, & convicia perferet: minus enim est verba ferre, quàm verbera

Quo.

Quomodo sumitur à *Pari*? *Resp.* Cum hæc particula (*pariter*,) exprimitur in comparatione, vel suppressa intelligitur: ut: Sancti æternam sibi gloriam tolerantiam peperunt: iidem nos pariter ad tantum honoris fastigiū gradibus oportet cōscendere.

C A P I T U L U M VIII.

De Locis extrinsecis.

Quid est Præjudicium? *Resp.* Est iudicium aliquod antea factum, & sententia prius lata in causa quapiam simili, unde sumi potest exemplum, & modus iudicii in præsentī causa ferendi

Quomodo sit argumentum à Præjudiciis? *Resp.* Si ostendat Orator id, quod contendit, fieri debere, vel quia in similibus causis, aut rebus, ad eandem causam pertinentibus, similia iudicia jam lata sunt; vel quia illud ipsum iudicium, quod jam ferendum est, fuit ab iisdem, aut ab aliis iudicibus pronunciatum.

Quomodo est argumentum à Fama? *Resp.* Ostendendo id, quod in quæstionem vocatur, ex communi hominum sermone verum esse.

Quo-

Quomodo à Tabulis? *Resp.* Si demonstretur id, de quo agitur, in publicas tabulas relatum esse, adeoque pro indubitato habendum.

Quomodo à Jurejurando? *Resp.* Si ostenderit, illud idem cujuscumque viri gravis & probi juramentum esse confirmatum.

Quomodo à Tormentis? *Resp.* Demonstrando, vi tormentorum, vel à consciis illius rei, quæ probanda est, expressam esse confessionem, vel à reo.

Quomodo à Testibus? *Resp.* Si id ipsum cujuscumque gravi testimonio confirmari docuerimus.

C A P U T IX.

Exempla Locorum Intrinsecorum.

Eloquentia usu potius, & eximii cujuscumque Oratoris imitatione, quam præceptis comparatur. Itaque post allata breviter locorum Rhetoricorum præcepta, subjicimus exempla, quæ imitari quique possit, & in quibus etiam deprehendet, quò tractare modò, quibùs figuris ornare unumquemque locum debeat.

AR-

ARTICULUS I.

Exempla loci à Definitione, & Notatione nominis.

Philippicâ I. num. 29. in peroratione hortatur Tullius Dolabellam ad pacem, & concordiam in republica tuendam, propositâ rectè factorum gloriâ, cujus definitionem affert. *Est ea inquit, laus rectè factorum, &c.* Seneca Epist. 76. Hortatur hominem ad vitam è rationis norma dirigendam, & quid sit ratio, describit, docetque, proprium hominis esse bonum: cætera illi cum plerisque belluis communia, per inductionem, & subjectionem. *Valet homo viribus? & leones: velox est? & equi: corpus habet? & arbores: &c.* Quid in homine proprium? *Ratio. Hac. &c.* Rhetores non semper definitionem explicant per genus ac differentiam, ut mos Philosophis: sed interdum per causas, effecta, adjuncta, similitudines, & alia id genus, quæ sic rei naturam describunt: ut ampliore ornatui & amplificationi campum aperiant.

Tul-

Tullius definit Senatum Romanum multis similibus conglobatis. *Templum*, inquit, *sanctitatis est, caput urbis, ara sociorum, portus omnium gentium, &c.* Sic adolescentem ætati nimium & valetudini fidem compellares. Adolescens! ætati nimium & valetudini ne crede. Flos est, citò marcescit; umbra est, momentò vanescit: lætum ver, & amœnum; sed minime diuturnum: somnium inane, quod incautis ac dormientibus illudit: ros matutinus, quem Sol oriens exsiccat: pulvis aridus, quem levis aura dissipat.

Eundem sic à voluptate confectanda deterreres. Ah! quid agis, infelix, dum voluptatem avidè confectaris! Laqueum tibi nectis, qui te præfocet: hauris toxicum, quò extingvaris: aspidem sinu foves, quæ te complexû crudeli enecabit, &c.

Alia definitio, sive descriptio rei petitur ab ejus causis. Definies hominem à DEO conditum, ratione præditum, factum ad consequendam beatitudinem; & ipsius Dei summi boni possessionem, conflatum è mortali

mortali corpore, & anima immortalis, &c.

Alia dicitur ab adjunctis. Ea ratione describit Tullius Pisonem, & Gabiniū oratorum pro Sextio num. 17. eorumque vultum, mores, incessum ipsum, & vestitum graphicè depingit: *sed fuit profectò, &c.*

Alia petitur ab effectis. Bellū quid est? Immane monstrum, cujus comites vulgò sunt iniustitia, vis, furor. Quacumque incubuit, stragem campis, perniciem urbibus, vastitatem provinciis affert. Sanguine miserorum pascitur, gaudet lacrymis, in caede, atque exitio triumphat, &c.

Omniū elegantissima ratio tractandæ definitionis ea est, in qua primū adhibetur negatio, diciturque id, quod res non est: deindè negationi subjicitur affirmatio, exponendo id, quod res est. *An tu populū Romanum esse illum putas?* (inquit Cicero Orat. pro domo sua num. 89.) *qui constat ē conduētis mercede fieri, &c.* Pergit ironicè: *O! speciem dignitatemque populi Romani; quam nationes exterae, quam gentes ultima pertinebant!* Denique per

affirmationem concludit: *Ulla, illa fuit pulchritudo populi Romani, illa forma, quam in campo vidisti: cum, &c. Ille populus, dominus Regum, num. 90.*

Sic in *Pisonem num. 43.* negat, viros probos ullô affici posse verô supplicio: & improbos affirmat, etiam si fideles videantur, miserè tamen cruciari.

Sic pro *Sextio num. 97.* Quinam dicendi sint optimates, exponit. Secundâ in *Rullum sive Agraria num. 10.* quinam fiat populares; & pro *Rabirio perduellionis reo à num. 11. ad 14.*

Ad eundem modum tractari poterit locus à notatione nominis, in quo scilicet loco ducitur argumentû à rei nomine, quæ prima rei, & præcipua videlicet nota & indicium est. Ita Cicero *Pisonem* negat esse Consulem; quia *Reipublicæ* non consuluit. *Quid Tu in lictoribus, in toga prætexta Consulem esse putas? &c.* nimò Consulem esse oporteret, consilio, fide, gravitate, &c. *Ego Consulem esse putem, qui Senatum in Republica esse non putavit? qui, &c.* Ita

Ita negabis, aliquem esse amicum, qui verbis tantum, non item factis amari à se amicum probat. Quid est esse amicum? an arridere blando vultu? Polliceri operam? laudibus amicum prosequi: O! præclaram amicitiae speciem; quam &c. Ille, ille amicus est, qui amicum in adversis æquè rebus atque in prosperis diligit, qui juvat consiliò, qui &c. Ita Christianum verè dices esse, qui Christum imitetur, non qui solo nomine Christiani gloriatur. Tunc Christianum esse putas: qui cùm in sacro baptismatis fonte primigeniæ noxæ labem purgaverit, ac nomen Christo dederit: vitam omnem turpi Baccho: Veneriq; consecrat? Qui, &c. Egregiam verò Christiani hominis dignitatem, pro qua hominibus impertienda Deus ille orbis Conditor ac Rector, è cælo in terras deicere se, Majestatem Divinam naturæ mortalis humillitate obscurare, solum immensæ gloriæ infami patibulò mutare voluerit! Ille, ille, si nescis, Christianus est, qui solemnî Sacramentò Christo mancipatus, Christi vexilla

sequitur; qui cupiditates còercet; qui &c.

Aliquando in ipso nomine quæritur tantum acumen quoddam, & jocus. Ita Cicero pro Roscio Amerino, Chrysogonum vocat in suspicionem avaritiæ ab ejus nomine, quod Græcè aureum, sive aurogenitum significat. Verrem, (4. Verr.) ait implere suum nomen: quia provinciam evertit, id est, spoliavit.

ARTICULUS II.

Exempla Loci à Partium Enumeratione, & Loci à Conjugatis.

PHilippica XIV. num. 34. Cognatos eorum, qui pro Republica ceciderunt in acie, consolatur: primò quidem Parentes, deinde liberos, tum fratres, &c.

Pro Plancio num. 80. probat, gratitudinem virtutum reliquarum esse matrem. *Quid est pietas, inquit, nisi voluntas grata in parentes? Qui sunt boni cives, nisi qui patriæ beneficia meminerunt; Qui sancti &c.* Ita probares, superbiam esse matrem omnium vitiorum. *Quid est impietas: nisi animi ferocis, & elati vitium,*
qui

qui se Deo ipsi recusat subicere, & debitum illi cultum exhibere negat? Qui sunt avari: Nisi qui cōacervandis opibûs, aliis eminare & imperitare quodammodo gestiunt, ut nullius indigentes rei, nulli sint obnoxii? Qui ambitiosi? Nisi qui---Assuecat Eloquentiæ Candidatus exempla Tulliana sic imitari; nulla certior, & facillior ad Eloquentiam via est.

Post reditum ad Quirites *num. 2.* ostendit omnia vitæ commoda, & ornamenta sibi fuisse chariora, quando fuerunt restituta, quàm si nunquam fuissent amissa. *Quid dulcius hominum generi, Sc. Antonium esse Consulem nemo putat; (Phil. 4. num. 9.) Negat hoc Brutus Imperator, negat Gallia, negat cuncta Italia, Sc.*

Philippica 2. num. 2. docet Antonium id spectasse, ut, Ciceronem insectando, probaret se hostem esse Patriæ. Hoc autem docet, removendo alias, quæ Antonium movere potuissent, causas, ut in Tullium declamaret. *Quid putem? Contemptumne me? Sc. An in Senatu facillimè de me*

destrahi posse credidit? &c. Illud profecto est: non existimavit, &c.

Ita probares, furtum pecuniæ ab aliquo esse factum. Necesse est, ut fateatur unum ex istis: aut penes ipsum hanc prius fuisse pecuniam, aut mutuam aliundè accepisse, aut labore comparasse, aut invenisse casu, aut subripuisse. Primum non dicet profecto: nōrunt omnes egestatem; non secundum; quis enim nepoti perditissimo, & decolori mutuam daret pecuniam? Labore comparatam otiosus ganeo non affirmabit. Inventam si dixerit: quæremus, quō locō, tempore, modō. Restat igitur, ut fateatur, &c. *Martialis lib. 5. Epig. 41.* ut in editione novissima, & repurgata numeratur, probat opes omnes variis amitti modis posse, præter illas, quæ liberaliter erogantur. Initium Epigrammatis est: *Callidat effracta, &c.* Sic vates bonus adolescentem virtute præditum commendat. *Excubat in placido tibi pulchra modestia vultu,*

Et niveus roseo regnat in ore pudor.

Sim-

Simplicitas oculos, linguam prudentia
frangat,

Pura verecundus pectora candor habet.
Pro foribus famuli, video, famulaeque
morantur: (mi?)

Virtutem Dominam quis neget esse do-

Divinatione in Verrem num. 38. negat,
omnia Verris flagitia posse commodè ab
adversario explicari, & ea singillatim enu-
merat. Putasne te posse, Sc. De Provinciis
Consularibus num. 20. negat Cæsarem
velle in Provincia remanere, nisi ut Rei-
publicæ consulat: non ob locorum amœ-
nitatem, aut humanitatem incolarum, &c.

Inductione per omnes ordines factâ pro-
bat, pacem esse non posse cum Antonio
Philippicâ 7. num. 21. Philippicâ 2. num.
12. Probat suum Consulatam placuisse
summis omnibus viris, quos enumerat per
repetitionem. In Pisonem num. 67. pro-
bat, illum esse omnibus odio, Senatui, E-
quibus Romanis, toti demum Italiæ. Va-
rios aquæ effectus & modos ita describeres
incisim: Aquæ in imbres decidunt, rige-

scunt in grandinem, labuntur in fluvios, in maria funduntur, in vapores attenuantur, &c.

Locus à Conjugatis, jejunus & exillis est. Ab eo loco probat, Cæsarem esse invictum Cicero, qui victoriam ipsam viciturum. 12. Pro Marcello. Philippicâ 2. dicit, eos cives meritò à se ornari, qui sunt ornamenta Patriæ. Eòdem pertinet illud Virgilianum 7. *Æneidos: Non capti potuere capi*--- Item Martialis: *Marce, ut ameris, ama.*

ARTICULUS III.

Exempla Loci à Genere & Specie.

Cicero pro Archia Pòeta, Pòetissim, ac Pòetas universè laudat, in eaque thesi, seu communi Pòetis omnibus laude, magnâ orationis bellissimæ partem consumit.

In oratione pro Coello, cujus adolescentiam deteriore, nec falsâ omnino, famâ laborantem defendebat, excusat adolescentium vitia, & cupiditates: si contineant se intrâ modum. Num. 28. 29. &c.

Cato Stoicus erat, & asperis meritis

ac doctrinâ: Cicero Stoicos omnes, & eorum disciplinam severiorem festivè instatur. Pro Muraena num. 2. ad 61.

Huc referuntur loci communes, qui dicuntur, exempli causâ, in falsos testes (Orat: pro Sylla,) In parricidas (pro Roscio Amer.) in proditores, & perduelles (in Oratione contra Catilinam.) Cavedum porrò diligenter, ne Orator longius evagetur in istis communibus locis, qui facile refelluntur: id quod Tullius egregiè præstat pro Cœlio. num. 29. *Sed tu mihi videbâre ex eömuni infamia juvenutis aliquam invidiam Cœlio velle conflare. Facile est accutare luxuriam; dies me deficiet: si, &c.* Ita meritò reprehenduntur Concionatores, qui laudare Martyrem quempiam aggressi, cujus dies festus agitur: illò omisô, martyrium laudant, & multa de martyribus præclare congerunt. Convenit in eos lepidum illud Martialis acumen: *Jam dic, Posthume, de tribus capellis.* Lib. 6. Epig. 16. cujus primæ voces: *Non de vi, neque &c.*

A specie ducitur argumentum, quando à thesi ad hypothesim Oratio revocatur. Qui Pœtas laudaverat Tullius, delabitur ad laudes Archiæ Pœtæ, & ejus Pœmata commendat num. 18. *Quoties ego hunc Archiam vidi, Judices, &c.*

ARTICULUS IV.

Exempla Loci à Similitudine, & dissimilitudine.

Philippicâ IV. num. 4. *Faciam, inquit Tullius, ut Imperatores instructâ acie solent, &c.* Pro Roscio Amer. comparat accusatores cum anseribus num. 56. Vatinium (num. 4.) cum angue. *Repente, inquit, te tanquam serpens è latibulis, oculis eminentibus, inflatû collô, tumidis cervicibus, intulisti.* Rempublicam, Catilinaria conjuratione, cum homine ægro tante (1. Catilin. num. 31.) Lucium Syllam cum Jove: pro Roscio Amer. num. 131. *Etenim, si Jupiter, &c.* Atores causarû cum aëtoribus fabularû, Divinat: in Verrem num. 48. *Ut in Aëtoribus Gracis, &c.* Ipsum verrem cum prædons-

donibus. Orat. 6. num. 21. *Fecisti, ut prædones solent, &c.* Belli civilis causam in Antonium conjicit. Philippicâ II. *Ut in seminibus est causa arborum, & stirpiū; sic, &c.* Vide etiam pro Sextio num. 24. *Sed ita est, ut si gladium parvo puero dederis.* Pro Rabirio Comædo, societatis & hæ editatis pulcherrimam instituit comparationem. num. 35.

Educationis honestæ quanta sit utilitas, hoc simili demonstrabis: Vidistis aliquando indomitum, ac ferocientem equum: qui nec habenas audiat, nec stimulos, & calcaria patiatur: sternacem, calcitronem, malè meticulosum, & resitantem: qui equitem duriter succutiat, nec raro excutiat. Adhibete peritum domitorem, & equitandi magistrum, qui reddat illum patientem fræni, qui durum os, & contumax paulatim comprimat, ac molliat, qui gressum ad numeros ex arte componat: &c. Brevi docilem equum habebit, qui omnem in partem flectatur ad sessoris nutum: sive opus sit leviori gradu viam carpere, sive

pleniori: five laxis habenis ferri, five adductis sistere, &c. sic ferox adolescentia liberali educatione domabitur, & in rationis, ac modestiæ gyrum magistri sapientis institutione ducetur.

Ad hunc locum revocari solet exemplum id est, aliquod simile alterius factum. Si factum sit; appellatur vulgò parabola: si fabulosum: Apologus dicitur.

Còacervatio multorum similium, aut exemplorum vocatur inductio. Tullius pro Cornelio Balbo factum Pompeji, qui Balbum civitate donaverat, laudat conglobatis pluribûs exemplis, num. 51. *Fecit, quod Cajum Marium fecisse audierat: fecit, quod P. Crassum, quod L. Syllam, &c.*

Inductionis exemplum habes egregium in Martiale lib. 1. Epig. 46. ut recenset editio novissima. & purgata.

Merito laudatur Inductio, quâ D. Augustinus invehitur in hominem improbum. *Terram malam non vis: bonam arborem vis, equum bonum, servum bonum, amicum bonum, filium bonum, vestem bonam: solam*

solum animam vis habere malam. Quid te offendisti? Aut quid tantum de te malè meruisti? Non vis esse malum, nisi te solum.

Interdum similitudo ficta rei veræ accommodatur. Si mihi, ait Cicero pro Sextio num. 45. in aliqua nave cum amicis meis naviganti hoc accidisset: ut, Sc. Catilin. 4. num. 12. Etenim quæro: si quis paterfamilias, Sc.

Patientiæ fructum inductione ostendes cum D. Gregorio Homiliâ 15. in Evangelia. Sic uva calcibus tunditur, & in vini saporem liquatur. Sic oliva trapedis confusa suam deserit amurcam, & pingvem olei liquorem fundit. Sic area terendo glebas, paleam à tritico secernit. Sic ignis rubiginem ferri decoquit. Quisquis igitur appetit plenè vitia vincere, non repugnet rebus adversis purgari; ut ad supremum Judicium tantò securior veniat: quanto purgatorem ab omni macula criminis animum attulerit.

Quæ ratio sit tractandæ dissimilitudinis, facile apparet ex iis, quæ de similitudine dicta

dicta sunt. Cicero Philipp. X. num. 20. cæteras civitates ait servitutem pati posse, non item Romam, quam illis in eo dissimilem probat.

Quid discriminis intersit inter iudicium & arbitrium, docet pro Roscio Comædo num. 10. In quo discrepet suus reditus Romam à reditu summorum quorundam virorum, explicat in Oratio post reditum ad Quirites. num. 6. Non enim pro meo reditu, ut pro Popilio, &c. non ut pro Metello, &c. Hoc ipsum argumentum tradas pro Sextio n. 27. Quid enim simile fuit in Q. Metello &c. Jurisconsultum cum belli Duce comparat pro Muræna N. 22. & hunc illi dissimilem, ac multò superiorem esse contendit per incisæ, antitheses, &c. *Vigilas tu de nocte, ut tuis Cōsultoribus respondeas: ille, ut, &c. Tu aciem instituis; ille aciem instruit, &c.* Verinā 6, num. 27. Verris latrocinia, & sacrilegia opponit pietati ac munificentiae ejus antecessorum. *Videte, quanta religione fuerit &c.* In Pisonem elegant

& magnificè prosequitur, quàm dissimilis fuerit suus reditus ejus reditui.

Hunc, & alios summi Oratoris locos expende, & in similibus, aut dissimilibus argumentis imitare. Exempli causâ doce, quàm dispar, dissimilisq; sit hominis probi felicitas felicitati hominis improbi, licet humanis commodis, voluptatibusque circumfluentis. Easdem adhibe figuras & lumina, quibus Tullium videbis uti. Bonas artes ad eundem modum aliis artibus oppone, ac superiores illis esse proba, Ciceronem secutus, tibi in Orat: pro Muræna præcuntem.

ARTICULUS V.

Exempla Loci ab Oppositis, Relatis, &c.

Philip. II. num 51. laudaverat Antonius percussores Cæsaris, tanquam Reipublicæ defensores, & libertatis. Ciceronem, qui partes illorum amplectebatur, sicarium & parricidam appellabat. Hæc inter se non conveniunt: si enim sunt parricidæ: laudandi non erant ut patriæ defensores: si laudandi sunt; non est accusandus Cice-

ro, qui illis favet. Acer hic locus est, & vehementis. Tu homo sapiens: & considera quid dicis?

Verrinâ V. initiò profitetur, se virtutes coelre contrarias vitiis Verris, atque adeò jure illum à se accusari. Catilin. 2. num. 25. quàm contrariæ sunt Catilinæ copiae, quàm opposita causa copiis, & causæ Reipublicæ, docet egregiâ antithesi: *Pugnat illinc petulantia, hinc fides, &c.*

Roscium Amer. longè à parricidii crimine abesse probat eò maximè argumento: quòd vitam rusticam duceret, quæ à flagitiis gravioribus solet esse remotior, quàm urbana. num. 75. *Ut non omnem frugem, neque arborem in omni agro reperire possis: sic non omne facinus in omni vita nascitur. In urbe luxuries creatur: è luxuria existat avaritia, necesse est, &c. Vita autem rustica, &c.* Eadem ratione parricidii crimen cadere potius in Titum Roscium, quàm in Sextum Roscium, ostendit ab oppositis utriusque moribus. num. 88. *Restat, ut hoc dubitemus, uter-*

uter--an is, ad quem.--an is.--&c.

Coelum negat, num. 47. libidini deditum esse; quod repugnet tantam eloquentiam, quanta in eo elucet cum lenociniis & otio voluptatum consistere. Pergit n. 48. *An hic, si se isti vitæ dedisset, in hac forensi acie quotidie versaretur? subiret periculum capitis? &c.*

Rabirium Posthumum ex cusat à patre, qui, si cum externis Principibus egit sine ullo probitatis, aut famæ periculo: non est, cur filius, eam ipsam ob rem condemnetur, num. 2. Pro lege Manil. num. 10. hortatur Romanos ad bellum Asiaticum suscipiendum à majorum exemplo; ut ne tanquã posteri degeneres meritò arguãtur. *Pro vestri Imperii gloria, videte, &c.*

ARTICULUS VI.

Exempla Loci ab Adjunctis, ab Antecedentibus, & Consequentibus.

AB Adjunctis Tullius probat, Syllam non conjurasse in patriam. num. 52. *Num quis est igitur.--- quia nunquam versatus est cum conjuratis. Negat Sextũ Ro-*

Roscium patrem interfecisse; quia interfectus fuit in urbe, cum ruri esset Roscius, Negat Milonem insidiis Clodio struxisse; quia cum eo depugnavit in loco ad insidias periniquo, & ubi Clodius poterat facile insidiari Miloni. *num. 54.* In eadem Oratio *num. 91.* gravem invidiam constat Clodio; quod Curiam incenderit.

Philippicâ II. *num. 104.* exaggerat Antonii comestiones à circumstantia loci, domus videlicet M. Varronis, hominis optimi & temperantissimi. A circumstantia personæ ducit argumentum, cum ait à Roscio non fuisse occisum parentem, adolescentem nimirum modesto, & ab urbanis flagitiis. Remotissimo, *num. 29.* De jortarum in convivio non falsasse senem probat; qui singulari sit frugalitate, ac temperantiâ: *num. 16.* Cheream Roscii Commodi accusatorem ab ipso vultu & oris totius conformatione fraudulentum esse conjicit. *Num. 20.* Nonne ipsum caput, & supercilia illa abrasa celerem malitiam & clametare callidum etem videntur? Nunc

ab imis unguibus ad verticē summū,
Ecce Catilinæ describit socios Orat. 1. n. 10.
nihil cogitat, nisi cades, nisi incedia, &c.

Supervacaneum videtur, hujus loci e-
xempla conjungere, quorum in omnibus
Tullii orationibus copia ingens in prom-
ptu est, præsertim in narrationibus: qua-
rum veritas circumstantiis rei gestæ expo-
sitis, ut par est, potissimum nititur.

Ab antecedentibus ostendit Orator, in
Murænam non cadere saltatoris nomen &
notam; quoniam in illo reprehendi non
possunt, quæ saltationem necessario ante-
cedunt: ut turpia convivia, libidines, sum-
ptus, &c. Num. 19. Nemo ferè saltat
sobrius &c.

A consequentibus ostendit, quanta per-
iculis immineat, si nihil auxilii sit in ea
voce, *Civis Romanus sum* Verr. 7. num.
167. Deterret Judices; ne Flaccum civem
optimum condemnent à consequentibus
malis: num. 99. Totā Philippicā 17. enu-
merat, quot impendeant civitati exitia, si
Antonius in eam admittatur. Contra verò,
utili-

utilitates è Clodii nece orituras exponit, pro Mil. 78. Lege pro Planeio. num. 14. ubi recenset absurda, quæ consequentur: si rationes adversariorum audiantur. Si quotiescunque, &c.

ARTICULUS VII.

Exempla Loci à Causis, Effectis, & Comparatione.

Candelabrum, & pocula Cicero commendat à materia. Aetlone 7. in Verrem num. 62. 64. Ovidius regiam solis & currum prolixè laudat lib. 2. Metamorph. Tullius Dianæ statuam à causa formali eleganter exornat Verrinâ 6. n. 62. Fuit apud Segestanos, &c. Vitæ tranquillitas, quibus efficiatur causis, pulchrè describit Martial. lib. 10 Epig. 43. Vitam, quæ faciunt beatiorum, &c. Idem lib. 9. Epig. 18. Cur opes optet, explicat: nempe ut largiatur: Credis ob hoc &c. Cicero, quæ causa Clodium impulerit ad struendas Milioni insidias, docet num. 21. nempe magna utilitas, tum spes impunitatis.

Effecta eloquentiæ, dignitatem ejus & neces-

necessitatem, egregiis & veris effert laudibus lib. 1. de Oratore. num. 30. Ostendit Reip. hostem esse Antonium, non minus quam ipsum Annibalem. Philip. V. n. 2.

Horatius ab eodem fonte haurit luculenta carmina, quibus ebrietatem vituperat. *Quid nō ebrietas designat: operta recludit, spes jubet esse ratas* Sc. lib. 1. Epist. 5. Sic auri diram famam exagitates: Quid sceleris non suscipit? Quid non svadet auri sacra fames? Leges & jura proculcat: nihil non habet venale quemlibet religiosum: ac sanctum, altaria ipsa invedit, &c.

Locus à comparatione spectat quandam quantitatem quā res una major est, aut minor alterā, aut ipsi æqualis. Locus verò à similitudine qualitatem rerum & proportionem tantum attendit. Plurima sunt apud Ciceronem comparationis exempla.

Pro Roscio Amerino excusat Syllam, si omnia non potuerit advertere; cum ne ipse quidem Jupiter possit. num. 131. Ex hoc loco disputat contra Coecilium n. 40. Pro Milone contra Clodium num. 4. Item num.

17. Non est habita quæstio de morte complurium virorum clarissimorum; ergo multò minùs habenda fuit de morte Clodii.

Pro lege Manil. num. 11. Majores vestri--- Vos--- &c. Pro Cælio num. 54. An ille vir-- quod facinus in alterum hominem illatum severè acciperet: id omisisset curare in hospite, &c. Pro Cæcilio num. 45. Pro Plancio num. 26. & 70. Verrinâ IV. num. 57. Phil. III. n. 9. pro Sylla num. 4. Multi viri boni defendunt Syllam; nec id circo reprehenduntur: ergo nec sum ipse reprehendendus, qui hunc defendam.

C A P U T X.

Exempla Locorum Extrinsecorum.

A R T I C U L U S I.

Locus à Præjudiciis, Fama, & Tabulis.

Præjudicia sunt anteriora quædam judicia, quæ ad rei, & causæ præsentis judicium ac dissolutionem momenti aliquid afferre possunt. Superioribus enim judiciis si rectè instituta sunt, debent posteriora conformari. Archiam in civitate retinendum,

dum, imò eâ donandum, si antea in illam non esset adscriptus, probat Cicero; quia illum & Tarentini, & Rhegini, & Neapolitani civitate donârunt. Catilinâ contrâ ejiciendum civitate docet; quia multi cives nequâ olim è civitate sunt exterminati. *Au-
verò vir amplissimus, Sc. 1. Cat. num. 3.*

Contendebant accusatores Milonis, cum à Senatu jam fuisse condemnatum, & à Pompejo. Utrumq; hoc præjudiciû, quod vehementer nocere causæ poterat, statim refellit *num. 12. 15.* Id verò in omni oratione diligenter videndum est: ut revelatur ex animis auditorum præjudicata opinio, si qua sit, ac præsumpta, quæ illorum attentionem, benevolentiam, aut docilitatem impediat.

Tullius præjudiciis utitur in rem suam, *Orat. pro Cluentio num. 55. 60. 97. 207.*

Quâ n parum famæ credendum sit, idem docet pro Caelio *num. 38. At fuit fama. Quotum quisq; illam effugere potest in tam maledica civitate, Sc. Judices obtestatur, ne famam audiant: pro Plancio n. 56. Nihil*

nihil est tū voluere, quā maledictū. Ecce.

Archiam civem Romanum esse probatē
Tabulis num. 8. Iisdem tabulis, & literis
publicis civitatum sæpē utitur contra Ver-
rem. Actione VI. num. 140. VII. 101. &
aliis. Revocantur leges ad tabulas. Legum
necessitatem dignitatemquē multis com-
mendat Cicero pro Cluentio n. 146. eas
impugnat pro Rabirio num. 23. *Iu mihi
etiam legis Porciae, Ecce.* Pro domo sua
num. 53. 47. 43. Pro Mil. 10.

ARTICULUS II.

*Exempla Locorum à Jurejurando,
Questionibus, & Testibus.*

Quanta debeat esse jurisjurandi fides ac
religio, præclare ostendit Orator lib.
III. de officiis: num. 111. Nullū vinculum
ad adstringendā fidem jurejurandō Ma-
jores arctius esse voluerunt, &c. Elevat
jurati testis fidem pro Rabirio Posthumo
num. 16. Ubi semel quis pejeraverit:
ei credi postea, etiamsi per plures Deos
juret, non oportet.

Idem argumentum urget pro Roscio
Co-

Comcedo, n. 46. Qui mentiri solet, &c.
 De toto genere quaestionum praecepta Ci-
 cero tradit in partitionibus, num. 50. Ea
 revocat in usum, & exsequitur Orat. pro
 Sylla num. 74. Quaestiones nobis servorum
 ac tormenta a accusator minitatur, in
 quibus, &c. Pro Milone, num. 78. 59. Sed
 quaestiones urgent Milonem, &c. Pro
 Roscio Am. num. 219. Dixi jam antea
 saepenumero, &c.

Testium auctoritatem commendat Ver-
 rina L. num. 13. Sunt testes vestri claris-
 simi, &c. Verr. VII. num. 146. Verr. V.
 num. 166. Pro Roscio Com. num. 44.
 Manilio negas esse credendum? Est tua
 contumacia, &c. Pro Archia num. 27.
 Quid horum infirmari potest? Adest vir
 summa auctoritate, qui se non opinari,
 sed scire; non audiuisse, sed vidisse; non
 interfuisse, sed egisse dicit. Adsunt, &c.

Infirmat testimoniū pro Comcedo num.
 9. & 42. Pro Quintio num. 17. & 25.
 Pro Flacco tractat fusè hunc locum num.
 9. 20. 25. &c. Pro Coelio v. 22. 63. Le-

nius, ac longiori circuitione Catonis testi-
monium infringit, ac debilitat pro Mur-
num. 58. In quo ego accusatore pri-
mum illud deprecabor, &c.

Magnam vim ad persuadendum habent
testimonia, dicta, & scripta eruditorum,
& sapientum, praesertim Veterum. Itaque
paulò sunt ornatius, & ambiciosius profer-
renda. Ut, si dicas: An excidit animo ce-
lebris illa vox Platonis, quæ monet, &c.
Venit mihi in mentem Xenophontis, qui
cum ex eo quæreretur, &c. Respondit
Deus immortalis! quàm multos & virtutis
& doctrinae laude clarissimos homines in-
tueor, qui cum viderent, &c. Audio non
invitus illud, quod Seneca Lucillio suo plu-
ribus commendavit, &c. Non sine singu-
lari voluptate mihi revoco in memoriam
illud effatum M. Tullii. . . . cui potius
quàm mihi fidem te habiturum certò scio.
Lætor, me posse virum insignem produ-
cere, qui te auctoritate sua melius, quàm
ego verbis meis, refellat: Augustinum di-
co, &c. Me quidem consolatur illa vox
homi-

hominis prudentissimi, &c. Non subtilius dixit quam verius, vir egregius. Id quàm sit improbè factum, docet Philosophorum Princeps--- Illud crebrò meministis, quod legitur apud - - - Præclarè mihi videtur dixiss. Socrates, & ---

ARTICULUS III.

De familiari Locorum Oratoriorum usu.

Quomodo petenda sint ex omnibus locis argumenta? Nulla ratione melius, quam aliquot exemplis declarari potest.

Sit igitur laudanda Eloquentia: duces argumentum primò à definitione. Est ars persuadendi, seu ars tractandæ, & movendæ voluntatis: Quid nobilius? quid hominum generi utiliùs?

2. A partium enumeratione. Iugenia puerorum firmat, juvenum cupiditates cò-
ercet, consilia senum regit.

3. A notatione nominis. Vocem illam explicabis, *Eloquentia*.

4. A genere. Quantum artes liberales mechanicis antecellunt, tantùm ipsis liberalibus anteit Eloquentia.

5. A specie. Quid præclariùs, quàm tenere dicendo hominum cœtus? Quàm in foro dominari, in sacris concionibus vitia profligare, &c.

6. A simili. Finge tibi peritum belliducem, qui aciem prudenter instruant, fortiter sustineat hostem, instet cedenti, victum, adjectumque proterat: talem puta esse præstantem Oratorem. Vide, ut explicat arma victricis facundiæ, ut, &c.

7. A dissimili. Quid mirabiliùs infante puero, qui necdum formare voces per ætatem possit? Quid homine cæco, &c.

8. A causis DEUS auctor Eloquentiæ: finis ejusdem, privata felicitas, & publicæ: materia, quidquid est, de quo dici commodè, eleganterque possit: forma; sermo politus, actio concinna, &c.

9. Ab effectis. Negotiorum maximorum tractatio; patrociniū innocentiae, sceleratorum licentia compressa, Eloquentiæ sunt effectus.

10. Ab adjunctis. Vide hunc Oratorem, cum de superiore loco verba facit: pendet omnes

omnes à dicentis ore, furentes inhibet
mœstos consolatur, inimicos conciliat, &c.

11. A contrario. Intuere contrà plebe-
culam seditione aliqua concitatam: si nemo
impetū insanæ multitudinis dicendo regit,
quò non prorumpet impotens furor? &c.

12. Ab antecedentibus. Quàm terra,
quàm de formis erat orbis terrarum facies,
antequam è sylvis in oppida mortales E-
loquentiâ convocaret, &c.

13. A consequentibus. Tolle hunc so-
lem è medio; quid reliquum erit, præter
noctem. plusquam Cimmeriam?

14. A comparatione. Si negligendas ti-
bi artes bonas non arbitraris, quantò mi-
nùs eloquentiam cæterarum reginam ne-
gligere debes?

15. Testimonia sapientum plurima sunt
in promptu:

Laudare sobrietatem placet? Dices esse
adolescentiæ decus, tutelam castitatis, pru-
dentiæ nutriculum, &c. Juventutis effræ-
natos còèrceat motus, virorum consilia re-
git, honori senibus, & ornamento est. So-

bria mens arci permunitæ similis est, ad quam nullus hosti aditus patet. Quid homine intemperante turpius? Describes illum ab adjunctis, cum è popina, vel intemperantissima perpotatione prodit. Effeta sobrietatis: Vitia comprimit, mentem illustrat, virtutes omnes conservat, ac tuetur. Exempla tot Sanctorum profers, quibus nihil fuit eâ virtute antiquius. Eadem confirmabis, & ornabis comparatione à veteribus athletis ductâ. Si athletæ voluptatibus abstinebant, quæ debilitare corporis vires possint: quanto magis homo Christianus ea fugere debet, quibus infringitur animæ robur, & salus amittitur.

PARS SECUNDA

De secunda Parte Eloquentiæ, sive Dispositione Oratoria.

C A P U T I.

De Exordio Orationis.

Quot sunt partes Orationis? *Resp.* Quatuor. Exordium, Narratio, Confirmatio, & Peroratio. Additur aliquando quinta

ta pars Confutatio: Sed hæc ad Confirmationem spectat, & cum illa semper conjuncta est.

Quid est Exordium? *Resp.* Est pars orationis animum auditoris comparans ad reliquam Orationem.

Quomodo comparatur animus auditoris? *R. sp.* Tribus modis; si nimirum reddatur benevolus, attentus, & docilis.

Quomodo reddi poterit benevolus? *Resp.* Te detur benevolus. 1. Si virtutes ipsius commemoventur. 2. Si Orator de se demissè, ac modestè loquatur. 3. Si adversariis confitemur invidiam.

Quomodo redditur attentus? *Resp.* Si nos dicturos promitemus de rebus magnis, necessariis, & utilibus.

Quomodo fit docilis? *Resp.* Si ostendamus, qua de re simus dicturi, & eam rectè dividamus.

Qualia esse debent Exordia? *Resp.* 1. Accurata, & acuta. 2. Instructa sententiis, & apta verbis. 3. Ipsi rei, de qua agitur, convenientia. Itaque in gravi mo-

tu possunt esse vehementiora, & abrupta.

Quæ sunt vitiosa Exordia? *Resp.* Istæ:

1. Vulgare, quod in plures causas potest accommodari.
2. Commune, quod in contrariam partem causæ potest convenire.
3. Longum, quod pluribus verbis, ultra, quàm satis est, producitur.
4. Separatum, quod, tanquam membrum avulsum à capite, ipsi causæ non est connexum.

C A P U T II.

De Confirmatione.

Quid est Confirmatio? *Resp.* Est pars Orationis, in qua firmamenta causæ afferuntur.

Quod habet partes *Resp.* Duas. Prima est, quæ propriè confirmatio dicitur, in qua ea, quæ pro nobis sunt, firmamus, ac stabilimus. Secunda est: quæ, confutatio, seu reprehensio vocatur, in qua ea, quæ contra nos sunt, refellimus, ac confutamus.

Quid est status Orationis? *Resp.* Est questio, quæ ex causarum constitutione nascitur.

Da exemplum. *Resp.* Si accusator dicat Milo infidias fecit: defensor contrà; Milo infi-

insidias non fecit: ex illa confictione oritur hæc quæstio: An Milo insidias fecerit? Atque hæc quæstio dicitur status; quia id eo tota causa stat, & sistit: dicitur etiam judicatio; quia in iudicium venit.

Quod discrimen est inter statum, & iudicationem? *Resp.* Quòd status sit quæstio illa jam dicta; nude spectata, sine ratione & firmamento. Judicatio verò sit eadem quæstio, quando cum ratione, & firmamento conjuncta est: propriè de statu judicamus, cum ejus rationem, & firmamentum ad vivimus.

Quid est ratio? *Resp.* Quæ affertur à defensore ad depellendum crimen, quod in reum confertur,

Quid est firmamentum; *Resp.* Quod affertur ab accusatore ad probandum crimen.

Quotuplex est status? *Resp.* Triplex. Primus, an res sit. Ut an Catilina conjuraverit. 2. Quid sit res. Ut, an Cæsar Tyrannus fuerit, vel Rex. 3. Qualis sit. Ut, an Clodii cædes & justa, & gloriosa fuerit.

Per quid argumenta in oratione collocantur?

cantur? *Resp.* Per argumentationem:

Quid est argumentatio? *Resp.* Est fusior
argumenti, & artificiosa explicatio.

Quot sunt argumentationis species?

Resp. Quatuor: Ratiocinatio, Enthymema,
Sorites, & Dilemma.

Unde sumitur quadruplicis hujusmodi
argumentationis materia? *Resp.* Ex locis
Rhetoricis, sumendo res certas aut proba-
biles, quæ valeant ad conficiendam ali-
quam argumentationem.

Quænam res habentur pro certis? *Resp.*

1. Quæ corporis sensibus percipiuntur. 2.
Quæ communi omnium opinione proban-
tur. 3. Quæ legibus cautæ, & moribus
receptæ sunt. 4. Quæ jam probatæ sunt,
& adversariis concessæ.

Quænam res habentur probabiles? *Resp.*

Eæ, quæ ferè semper accidunt; ut, liberos
à parentibus amari. Et quæ speciem ali-
quam veritatis habent.

C A P U T III.

De Argumentationis Speciebus.

RATIOCINATIO.

Quid

Quid est Ratiocinatio? *Resp.* Est argumentatio perfectissima, suis omnibus constans partibus certoque inter se ordine connexis. Syllogismus, alio nomine vocatur.

Quænam sunt ejus partes? *Resp.* Tres præcipuè: Propositio, Assumptio, Complexio. Da exemplum.

Omne vitium est fugiendum. Propositio.

Atqui pigritia est vitium. Assumptio.

Igitur pigritia est fugienda. Complexio.

Quod si propositioni subjicitur sua probatio, & sua item assumptioni adjungatur confirmatio: erunt quinque partes, & ex tripartita, fiet Ratiocinatio quinque partita.

Da exemplum. *Resp.* Omne vitium est fugiendum. En Propositio. Quia turpe & perniciosum est. En Propositionis probatio. Sed pigritia vitiū est. En Assumptio. Quia rationi adversatur, & innumera damna creat. En Assumptionis probatio. Igitur pigritia fugienda est. En Complexio.

Estne semper servandus ordo ille propositionum? *Resp.* Non; sed cum ad vitandam fatiæritatem multis modis variare oportet;

modò ab assumptione, modò à complexione, &c. ducendo initium.

Enthymema.

Quid est Enthymema? *Resp.* Est pars ratiocinationis, seu ratiocinatio imperfecta.

Quomodò fit? *Resp.* Tollendo unam ex primis propositionibus, nimirum vel propositionem, vel assumptionem: ut: Pigrizia est vitium; igitur est fugienda. Vel hòc modò: Omne vitium fugiendum est; igitur pigrizia fugienda est.

Inductio, species quaedam enthymematis est, quæ scilicet è multis rebus unam aliquam colligit. Còaccervatio illa multarum rerum obtinet antecedentis locum; consequentis verò id, quod colligitur. De Inductione mentionem fecimus capite 9. Partis I. artic. 4.

Quot modis fit? *Resp.* Duobus. I. Enumeratione omnium partium, sub aliquo genere contentarum: Exempli gratiâ. Prudentia laudanda est: iustitia laudanda est, itemque fortitudo, & temperantia: ergo omnis virtus laudanda est.

Quò-

Quoniam aliò fit modò? *Resp.* Multis
comparationibus ad rem idoneis simul col-
lectis: ut si dicas: Quis optimus arborum
fructus, nisi qui suavissimus? Quod astrorū
primum, nisi quod clarissimum? Quis equus
maximè insignis, nisi qui velocissimus? Ita
hominū nobilissimus is erit, non qui generis
claritate, sed, qui virtute maximè præstat.

Quid in inductione hac observandum?
Resp. Duo diligenter cavenda sunt. 1. Ut,
quæ sumuntur, certissima sint. 2. Ut id,
cujus confirmandi causâ fit inductio, sit
illis, quæ sumuntur, simile.

Quid est exemplum? *Resp.* Est inductio
imperfecta, ex qua ab uno simili facto,
argumentamur ad aliud; ut: Horatius non
fuit condemnatus, quòd sororem necave-
rit; Ergo nec Milo condemnandus, quòd
hominem occiderit. Vide, quæ superius
dicta sunt de exemplo cap. 9. art. 4. Re-
vocatur exemplum ad secundam speciem
argumentationis, sive ad Enthymema,
item Epicherema.

Quid est Epicherema? *R. sp.* Est brevis
ratio-

rationatio, cujus omnes partes in unam conferuntur; ut: Sinè causa servus Dominum accusat. Quæ argumentatio, addendo alias partes, quæ subintelliguntur, ad rationationem reducetur. Partes autem subintellectæ, in exemplo allato istæ sunt. Non debet servus sinè causa Dominum accusare: iste hominis hujus servus est; ergo, &c.

Sorites & Dilemma.

Quid est Sorites? *Resp.* Est argumentatio quædam generalis, multas particulares acervatim convolvens, & amplectens: unde latine dictus est acervalis: ut: Quod est bonum, est expetendum; quod expetendum, approbandum; quod approbandum, laudabile.

Quid est Dilemma? *Resp.* Est rationatio imperfecta, constans duobus partibus contrariis, quarum utramlibet concedat adversarius, reprehenditur: Antonium urget Cicero Dilemmate, Phil. II. num. 31: *Cæaris percussores, aut fuerunt parricida, aut Patriæ defensores: si parricida; ut eos laudavisti? Si patriæ defensores;*

res; cur eorum patronos accusas, & me insecutis? Catilinam hortatur, ut Romam discedat. Discede, atq; hunc mihi timorem eripe: si verus; ne opprimas; si falsus: ut tandem aliquando timere desinam.

CAPUT IV.

De Peroratione.

Quid est Peroratio? Resp. Est orationis postrema pars, in qua Orator id, quod tota oratione contendebat, majori vehementia evincere, & obtinere nititur.

Quot principales habet partes? Resp. Duas: Amplificationem, & Enumerationem, sive Anacaphaleosim.

Quomodo bene fit Amplificatio in Peroratione? Resp. Primo, si moveatur prius ipse Orator, quam alios moveat: 2. Si ea rite observentur, quae de amplificatione infra dicemus.

Quomodo fit enumeratio, seu Synopsis rerum dictarum in tota oratione? Resp. Si, quae fuse dicta sunt, eorum breviter repetitio fiat. Exempla lege in Tullio.

CAPUT V.

Quaedam observanda in singulis partibus Orationis.

ARTICULUS I.

De Propositione Orationis.

Post exordium orationis proximè sequi debet ejus propositio, & divisio. In propositione observandum, ut sit una & non multiplex; quia ex ejus unitate pendet unitas orationis. Est autem una propositio, quæ simplici sententiâ cōstat: verbi gratiâ: *Bellum est gerendum. Plurimum affert urbibus ornamentis tractatque literarum. Talis est civitas, qualis est juvenutis institutio. Profani auctores quomodo in Scholis Christianis praelegendi. Paucos praestat libros legere, quam multos, & alia id genus. Hinc in elliges, problema, sive quæstionem, quæ disputatur in utramque partem, uni orationi minus aptum esse; efficit enim geminam propositionem: exempli causâ: *Utrum arma toga cedant, an armis toga?* Primum de toga, tum de armis dicas: erit duplex oratio.*

Pro-

Propositio debet habere aliquid gratiae, novitatis, utilitatis, contentions, & controversiae. Nam si argumentis, ut probetur, non eget, sed nudâ expositione, aut exornatione rerum: vix differet ab historica narratione; nec habet ille propriè orationem, qui proficitur id se suscipere, v. g. ut mores aulicorum, ut avaritiæ sordes describat, aut aliquid ejusmodi, quod sit explicationis alicujus, nullius contentions. Id patet ex orationis definitione, quæ aliud nihil est, quàm opus Oratoris. Orator autem is est, qui persuadere aliquid dicendo nititur. Conveniat etiam, oportet, propositio ætati, conditioni, moribus Oratoris: eadem auditoribus, tempori, & loco accommodata esse debet.

Propositio certas in partes plerumq; dividenda est: tum quia partitio lucem affert orationi, & ordinem; tum quia memoriam dicentis pariter & audientis adjuvat. Sunt autem hæ divisionis leges: ut fiat in partes, quæ totum, quod dividitur, omnino complectantur, & adæquen: ut illæ
non

non sint nimis multæ; res vulgò, ad summum, quatuor: ut eadem sint invicem distinctæ, & oppositæ, nec una includat alteram: ut claræ sint & evisæ, non peritæ longius, aut reconditæ; non contortæ, & ad ostentationem ingenii potius, quàm ad distinctionem argumenti comparsæ: ut singulæ demum partes eodem ordine tractentur, quò sunt propositæ.

ARTICULUS II.

De Divisione Orationis.

Divisio repeti potest à multis capitibus
 I. A casu, & fortuito quarundam rerum in eandem causam concursu. Ita Cicero dicturus pro M. Marcello, laudat primò Cæsaris clementiam; deinde suspensiones ejusdem Cæsaris, Marcello infestas, evellere conatur. Hæc enim duo admodum erant, quæ illa causa postulabat, ita: ut alterum detrictò altero,, mancum foret. Similiter in secunda Philippica proficitur, pauca pro se dicturum, multa contra Antonium: ac priori parte diluit nonnulla, quæ Antonius in se reprehenderat; posteriori

flori vitam Antonii, à pueritia exorsus, describit. Sic Demosthenes prius à Philippicâ ostendit, bellum strenuè suscipiendum deinde, quomodò geri còmodè possit, docet.

II. Ducitur divisio interdum ab oratione ipsius adversarii. Ita Cicero pro Muræna: *Intelligo, Judices, tres totius accujus onus fuisse partes: Earum unam in reprehensione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus esse versatam.*

III. A partitione rei propositæ, quæ, ut genus in species, vel tanquam totum in suas partes, distribuitur. Probat Cicero, præditum esse bellicâ virtute Pompejum, atque adeò unum in primis aptum bello Mithridatico absolvendo; quia inest in eo scientia rei militaris, fortitudo, auctoritas, felicitas.

IV. A variis argumenti dotibus, & adjunctis. Si v.g. Ciceronem deterrere velis, ne vitam ab Antonio petat: dices: id esse inutile, ac turpe Ciceroni.

V. A circumstantiis temporis, præterito,

to, præfenti futuro. Sic ages pro mercatore, à quo pecunia injustè repetitur. Pecuniam bonis artibus quæfivit: tum jure illam retinet. Laudabis hominem à pueritia benè acta, & ab ætate consequenti.

VI. A variis ejusdem rei respectibus. Ita vituperabis Catonem, quòd sibi necem consciverit; quia fecit injuriam auctori naturæ, cujus jura violavit, & patriæ, cui civem optimum eripuit, & sibi metipsum, dum rectè agendi, & fortiter patiendi lumen perdidit.

VII. A causis rei. Sic ostendes, indignam esse hominæ Christiano vitam voluprati deditam; quæ neq, DEUM habere auctorem & approbatorem possit: neque ad eum, ut finem, referri.

VIII. Ab effectuum divisione. Vitanda est gula, quæ corpori & animæ exitialis est.

IX. Ex ipsius primarii syllogismi propositionibus, & præcipua ratione, ac firmamento causæ. Lubet commendare crebram precationem? Hoc uteris argumentò: quia sine precatione perseverare in gratia divina

divina nemo potest, ac mortem opportunam consequi.

Hoc argumentū deduces in tres propositiones, quæ totidem partes orationis efficiunt. Prima hæc erit: Illud est crebrè ac diligenter usurpandum, sine quo nullus idoneum, ut perseveret in divina gratia, auxilium obtinere potest. Altera: atqui nemo sine precatione, &c. Tertia: ergo precationi sedulò incumbendum.

X. Ab adjunctis personarum, loci, &c.

ARTICULUS III.

De Argumentorum delectu.

Post orationis propositionem ac divisionem, sequitur Confirmatio: in qua probatur prima pars divisionis, tum altera, & tertia, si totidem sint. Videndum, ut singulæ proponantur dilucide, ut aliæ ab aliis distingvantur, & ab una gradus fiat ad alteram per idoneam transitionem.

Probatōes, ut jam diximus, vel sunt in ipsa re quasi positæ; ut illæ, quæ ducuntur à definitione, ab enumeratione partium, genere, specie, &c. vel sunt extrarem;

rem; ut, quæ petuntur ab antecedentibus, consequentibus, similitudine, comparatione, & auctoritate. Auctoritas porro si sit incerta, & à rumore sumpta: dicitur *Fama*; si jam olim examinata: *Præjudicium*; si petita ex legibus, decretis, &c. *Tabulæ*; si Sacramento sancita: *Jusjurandum*; si extorta suppliciis: *Tormentum*; si hominis probi voce, vel scripto nixa: *Testimonium*.

Præter hæc argumenta communia, sunt alia quædam propria trium dicendi generum, Demonstrativi, Judicialis, Deliberativi: Exempli causâ. In genere deliberativo & judiciali rationes ducendæ sunt ab justo legitimo, utili, honesto, facili, possibili, necessario: nullum enim erit in persuadendo negotium: si ostendas, rem fieri posse, & quidem facile: nil esse in ea, quod cum officio pugnet: multum ab eadem commodi, & voluptatis colligendum. denique, summa instare, nisi fiat, pericula & exitia. In genere laudativo, quod Rhetores Epideicticum seu Demonstrativum appellant, laudatur homo à parentibus, à patria, virtute,

tute, rebus gestis, &c. Urbes à conditoribus, civibus, ædificiis, &c. Artes, ab utilitate, dignitate, necessitate, &c.

Hic, obiter illud monebo: quidquid scribitur, ad unum ex illis tribus dicendi generibus esse revocandum. Ita fiet, nulla ut sit sententia, quæ sex orationibus argumentum non subministrèt: aut enim sva-debis aliquid, aut dissuadebis: laudabis, aut vituperabis: accusandi decum, vel defendendi partes suscipies. Quæ copia mirificas utilitates habet, præsertim, cum dicitur ex tempore. Singulis autem argumentis in unoquoque genere suppellestilè rationum idoneam adungere, operosum non erit: si quis locos oratorios benè cognitos habuerit.

Idem el gendis probationibus earum habenda ratio præsertim est, quæ auditorem tangunt, quæ illius opinioni, animo, conditioni, ætati sunt accommodatæ. Trahimur omnes boni specie, vel falsâ, vel verâ: sed aliud aliis bonum est; his utile: illis jucundum: nonnullis honestum: alia alio tempore juvant, ac placent. Quia porro ducun-

ducuntur homines rationibus, prout affecti sunt: præter probationes, quibus intellectus illustratur, excitandi sunt etiam, si argumentum id ferat, affectus, & voluntas permovenda; idque proprium munus amplificationis est. Quamobrem perutile fuerit, mores hominum, & naturam perturbationum animi apprimè rōss.

Affectus varii pro diverso causarum genere concitantur: v. g. in suasionē: spes, audacia, desiderium; in dissuasionē: timor, fuga, desperatio; in laudationē: amor, admiratio, æmulatio, sive imitandi studium; in vituperationē: odium & sævitia; in defensionē: amor & clementia.

A R T I C U L U S IV.

De Compositione, & Structura orationis.

Sequitur, ut inventas, ac dispositas rationes tractemus. Tractantur illæ per ratiocinationem, vel enthymemata, vel alias, quæ jam sunt explicatæ, argumentationes. Quamlibet igitur rationem informabis in modum enthymematis, vel syllogismi: & primas ejus quasi lineas adumbrabis. E

tribus

tribus syllogismi propositionibus videbis, quænam indigeat probatione, quænam omitteri possit, quænam fusiùs, quænam brevius tractari debeat: sunt enim aliquæ tam perspicuæ, ut eas, qui probare velit, actum agat. Easdem propositiones, quibus figuris illustrare deceat, prospice; quis inducendus tabellæ rudi color verborum, & sententiarum.

Ubi omnia constituta, & suis digesta locis fuerint: accinges te ad scribendum, & ossæam illam veluti còagmentationem explebis, ac sua carne vesties: nec monendum rursus, puto, ut ordinem illarum propositionum consultò perturbes: nunc initium ducendo à complexione, sive conclusione; nunc ab assumptione, (sic minorem propositionem Rhetores appellant,) nunc à probatione, sive exornatione majoris propositionis: quod in Tullio, quemadmodum fiat, observare licet. Illud verò hortor etiam, atque etiam, ac moneo: ut auditoribus sæpè revoces in memoriam, (quod sine fastidio tamen fiat,) quid agatur, quid probandum

bandum susceperis. Ita Cicero, cum pro Milone agit, centies illud, at mirā varietate repetit. Igitur Millo insidias Clodio non struxit. In eoque Oratores multi peccant, quos, si paululum modò dormitet auditor, aut aberrer, si filum orationis amiserit, consequi deinde non potest, & ubi sunt, quam orationis partem tractent, nusquam, aut serò deprehendit.

Iisdem argumentis vulgò moventur affectus, quæ ad fidem faciendam usurpantur, sed tractandi modus dispar. Ad probandum quippe adhibetur argumenta subtilius, & pressius; ad movendum, copiosius ac vehementius. Illic explicantur, distendunturque; hic urgentur, ingeruntur, & inculcantur. Hinc existit illa, in qua dicendi facultas triumphat, amplificatio, quæ labantibus animis, tanquam aries muro nutanti, validius incutitur. Quinam loci potissimum serviant amplificationi, dicetur fusiùs parte quarta.

ARTICULUS V.

Locus duplex Refutationis.

Con-

Confirmationi adjungenda est refutatio, si fuerit opus: quam plerique vitiosè omittunt. Ejus munus est diluere, quæ nocere possunt causæ, nobisq; non temerè obijci. Sunt autem ea duplicis generis; quædam enim ita causæ nocent, ut iis occupatus, & præpeditus auditor, judexvè, amicus, & attentas aures accommodare nequeat: Talia sunt nonnulla præjudicia, & opiniones insitæ, quæ nisi evellantur, surdis auribus orationis fragor alliditur. Hæc præjudicia statim sunt amovenda: quò artificio usus in Miloniana Tullius est.

Alla quædam nascuntur ex oratione ipsa: cum aliquid in mentem viri prudentis venire potest, quod allatæ probationi opponat. Hunc illi scrupulum nisi eximis: ægrè assentietur, tecumquè pugnabit, usque dum telum, quod tacitus conjicit, rerundas; quamobrem rectè, ac prudenter faciunt, qui, dum prima lineamenta orationis adumbrant, & illos, de quibus dicebam modò, syllogismos informant: simul attexunt, more Philosophico, quid ob-

D2. jicere

jicere cuilibet propositioni non rudis, neq; hebes adversarius posset, idq; sedulò solve-
re ac refutare, conantur, sed arte adhibita:
alia enim elevantur jecò; alia deprecatione
molliuntur, eluduntur prætermessione,
contentione perrumpuntur. Plenæ sunt
exemplorum Orationes Ciceronianæ,

A R T I C U L U S VI.

Quid in Oratione scribenda peccari vulgò soleat.

IN oratione scribenda peccari hæc solent.
Alii cæcò velut impetù aggrediuntur ad
scribendum: quodcumque congruit argu-
mento proposito, arripiunt, in eoque desu-
dant sæpè frustra. Facerent multò com-
modiùs: si materiam scribendi probè co-
gnitam digererent in suas partes, probatio-
nibus instruerent, quemadmodù docuimus,
ac totius ædificii descriptionem, primis
adumbratam lineamentis, antè adornarent:
quàm aggredierentur ad ædificandum.

Alii verbis abundant; rebus, ac senten-
tiis carent. Nisi vulgò debent probationes
aliqua sententiâ, & effatò, unde vis tota
ratio-

ratlocinationis ducitur. Illud autem aptè inferere, ac sæpè dissimulanter, artis & consilii est. Alii contrà tot sunt in ejusmodi sententiis gravibus, quæ à Rhetoribus Theses appellantur, ad hypothesim reducendis, ut eorundem Rhetorū verbō utar, & ad causam ipsam vix unquam delabuatur: quò nihil est mendosius, præsertim in Oratoribus sacris: quos interdū videas de moribus, & Christianâ disciplinâ universè differere, nec ineleganter, & captare sic plausum ab auditore non invito; quippe qui suas aures mulceri, non pectus concuti, non carpi vitia, non se privatim premi sentit.

Alii siccè, angustè, & exiliter scribunt. Audendum aliquando, nec semper legendum litus, procellæ metu. Succus, vigor, dignitas orationi concilianda, tum rerum copiâ & erudita suppellectile, quæ coniungi undecumq; debet: tum varietate figurarū, & splendore. Ciceronem vide: ut rem eandem multis versat modis, atque illustrat; nunc interrogando urget: nunc quasi adversario interroganti responderet: alias addu-

bitat, quid ē multis unum, aut quōdā pācō dicat: sæpē cum iis, qui audiunt, sæpē cum adversariis, aliquando secum ipse deliberat: Hominum sermones, consilia, mores, ora pingit: inducit personas fictas: exclamat, jocatur, irascitur, deprecatur, &c.

Quidam agunt omnia duriter, & acerbē, seque tūm pulchros, ac beatos putant: cum adversarium malē verbis acceperunt. Næ illi longē errant. Minis, vociferatione, jactatione ista, parum proficitur. Veritate, benevolentia, & amore ducendi sunt homines: ac, si quid increpas, minaris, objurgas: id prudenter admodum, & cautē faciendum, inō etiam leniter, & amicē. Denique videre est, qui vastē, & rusticē, infacetē pronuntient. Dapes val optimæ, si squallida in mensa, & patiens olentibus appenantur, sordent. Illos emendare declamatio, sive ars benē pronuntiandi, de qua subjicim pauca, debet. Hæc ultima ē quinque Eloquentiæ partibus vulgō numeratur.

ARTICULUS VII.

De

De Pronuntiatione, sive: Ars Vocis,
& gestus.

Hujus artis duplex labor: in voce, & gestu. Vox ne sic demittatur, ut ad aures etiam longiusculè disjunctas nequeat aspirare. Absit ab eadem unus quidam tenor, & semper æqualis intentio: modò attollatur, modo deprimatur, modò concitior sit, modò sedatior. Imitanda natura, quæ aliam vocem tribuit irato homini, aliam supplicanti, aliam narranti: mœsto, hilari, juveni pariter, ac seni aliam. Cavendum, ne vocem abruptas ibi, ubi, non decet: ne continenti spiritu pronunties nimis multa: sed clausulas, & interpuncta sermonis accuratè serves, quæ tanquam repagula orationi obijciuntur, ut cursum paulisper inhibeat. Mendose illud fit a nonnullis, dum carmina Hexametra recitant: ut totidem versibus impetum vocis, modumque definiant, aut in recitandis Pentametris hæreant, consistentquæ paulisper ante dissyllabam dictionem, quâ vulgò ejusmodi versiculi clauduntur. Lex ea te-

neri debet: ut eò usq; vox procuret, dum sententia sit absoluta: nisi fortè protrahatur verborum complexio tam longa: ut uno spiritu volvi non possit; tunc enim modicè licebit in medio consistere. Cautio imprimis adhibenda, & sollicitudo, ut extremæ vocum particulæ distinctè efferantur; solent enim intercidere cum gravi sententiæ detrimento. Nam quòd nasò quidam plus loquantur, quàm ore: quòd blæsò trunca & hiulca verba supplantent palato, cum naturæ vitia plerumque sint: emendari utcumque possunt, tolli omnino vix possunt.

Jam, qui ad recitandum quidpiam, ac declamandum exercebuntur: juvabit illis voce demissa, quasi familiariter explicare, quòd recitaturi sint: prima quippe cura in eo ponenda, ut probè intelligant, quodcumq; sunt dicturi: eamque ob rem utile fuerit jubere, ut in patrium sermonem illud ipsi convertant, imò ut vernaculè paulisper declament, quasi agerent cum socio, vel cum persona nota: sic enim facile

cilè percipiunt, quò tonò vocis utendum, quò gestû. Ubi sententiam vocibus subjunctam habuerint exploratam, & actionem quasi primis informatam lineis: licebit, vocem attollant, & majores induant, si res poscat, spiritus. Advocandi etiam erunt amici, aut affines, qui privatim dicentes ante audiant, quàm in suggestum producantur: præsertim si sunt in declamando rudes: sic enim confirmantur, & alieni, aut ignoti cujuscpiam voce, monitisque plus interdum moventur, quàm præceptoris, cui assueverunt.

Ut in voce, sic in gestu formando, certæ sunt leges, certi fines. Habitus corporis ac status firmus, stabilis & rectus esse debet. Caput ne obstipum sit, vel in alterutrum humerum nimis deflexum: ne temerè jactetur, aut subrigatur. Manus modicè à pectore projiciantur; ne vulgò attollantur ita, ut humeros excedant; nè hinc inde veluti mancæ pendeant; nè anatis ambæ lateribus arcuatim innitantur; ne in pugnum faciliè colligantur; ne pro-

tendantur rigidius; ne sæpius, aut finè gravi causa collidantur, complodanturquè. Digitus, quem indicem vocant, sublatus, & vibratus identidem, reliquīs intrā manum pressis, vix dignitatem habet; annularis, & medius decenter conjunguntur, aliis paulum diductis. Vola plana vulgò sit: tota manus circa carpum, ut cubitus circa latera, honestè circumagantur. Turpè est ingredi liberius, aut pedes morare, cum aliquem alloqueris: nisi id sit significandi causā. Ne sint nimis disjuncti pedes, ne valgorum ritu, aut varorum, intorti, ne spatio semper æquali inter se distent, ne demum crebrò, ac temerè supplodantur.

Docebunt hæc pueros magistri s. lraudi, quos in arte sua consuli, & audiri par est: aspectus ipse hominis non impoliti, nec inexperti, si quid mendosum sit, facile animadvertet. In gravioribus animi perturbationibus exprimendis, abire paulisper ab his regulis nefas non est; modò tamen decorum ubique teneatur.

PARS TERTIA

De Oratoria Elocutione.

Erimus hactenus de duabus primis Eloquentiæ partibus, Inventione, & Dispositione: restat tertia difficillima, de Elocutione. Hæc nihil aliud est, quam scribendi ratio numerosa, & ornata. Numerosam efficiunt Periodi, ornata figuræ.

CAPUT I.

Definitio, Partes, & Usus Periodi.

ARTICULUS I.

Quid est Periodus? *Resp.* Vox ista Periodus Græca est, significatq; circuitum, ambitum, & comprehensionem quandam verborum ab initio ad finem, ut ait Aristoteles, breviter deducam. Definiri Periodus recte potest: *Sententia, siue oratio brevis, certis partibus, a se invicem suspensis, numerosè comprehensa.* Hinc vides ad Periodum requiri tria. Primum, ut sit oratio brevis; nempe, quæ facile conspici, pronuntiari, memoriâ teneri possit. Alterum, ut ejus partes sint aliæ ex aliis

aliis aptæ, coherentes, & suspensæ. **Tertium**, ut numerosa sit. In quo numerus iste consistat, dicetur Articulò 2.

Quænam sunt partes Periodi? *Resp.* Majores dicuntur membra, Græcis *cola*: Minores incisa, Græcè *commata*.

Quid est membrum Periodi? *Resp.* Est periodi pars major, sensum aliquem habens, sed imperfectum: qui scilicet ab antecedentibus membris, aut consequentibus pendeat: *Ut, si amico laboranti opem tulisses*: en primum Periodi membrum, ex quo sequi alterum debet: v.g. *Nunquam ille profectò in tantam calamitatem incidisset.* En alterum membrum, à priori dependens.

Quænam sunt dotes membri periodici? *Resp.* Tres: Prima, ut illi sensus aliquis sublit; sensum autem efficit verbum activum aliquod, aut passivum, suo regimini, ut loquuntur, adjunctum: ut, *amico laboranti opem ferre*. Altera, ut sensus ille sit imperfectus, & ab alio dependens membro: ut, *si opem tulisses &c.* Tertia, ut non sit nimis prolixum. Magnitudinem
vulgò

vulgò definiunt Rhetores eam: quæ uno spiritu commodè proferri possit; qualis ferè est hexametri versus, cui sex pedes attributi fuerunt; quia continenti, nec intermissò spiritû volvi non incommodè possunt. Hæc tamen magnitudo non ita est observanda religiosè, ut protrahi ulterius non possit: præsertim si spiritus dicentis longiorem ferat verborum ambitum, aut rei gravitas illum poscat.

Quid est incisum? *Resp.* Est pars brevior membri periodici, sensu aut magnitudine idonea carens; in quo nempe verbum desideratur, aut mensura hexametro versui par: ut, *in hac iniquitate rerum: En incisum verbò carens.* Item: *in hac perturbatione temporum:* adde verbum, exempli gratiâ: *Nemo est: efficies unum membrum: subijce duo incisa cum suo verbo: alterum habebis membrum, & periodum perfectam: Nemo est in hac perturbatione temporum, in hac iniquitate rerum: quin ubi vis, (primum incisum) quàm ibi, ubi est, (alterum incisum) esse malis.*

En

En tibi aliam Periodum bimembrem, cujus membra singula incisīs constant. Quæ soli ubertas, & affluens rerum omnium copia ad Capuam Penos emolliit: eadem variis captus voluptatum illecebris in Græcia Syriaque Romanos infregit.

Quot membris constare Periodus potest?

Resp. Unō, duobūs, tribūs, aut quatuor; interdum pluribūs, sed rariūs. Quæ unō constat, vocatur Monocolos; quæ duobūs, Dicolos, seu bimembris: quæ tribūs, Tricolos, seu trimembris: quæ quatuor, Tetracolos, sive quadrimembris. Singularum exempla postea proferemus.

Estne semper utendum Periodis? *Resp.*

Non semper: licet interdum dicere membratim, aut incisim, maximè: cūm adhibentur figuræ, cūm amplificationis velut acies instruitur. Periodicè vulgò dicendum in exordiis, in majoribus ratiocinationis propositionibus, &c.

Quid est periodicè dicere? *Resp.* Est

ut frequentibūs Periodis. In quo diligenter cavendum, ne omnes parī numero

men.

membrorum consent: sed longiores brevioribus appositè misceantur.

Quid est membratum aut incisim dicere? *Resp.* Est varia frequentare iacisa, vel membra, quæ nullò inter se nexu jungantur: ut: *Hunc Principem natura finxit ad regnum; Virtus ad pietatē erudit. Fortuna erexit ad solium; fortitudo victoriis coronavit.* Junge hæc membra inter se aliquò vinculo, Periodum facies: exempli gratiā: *Hunc Principē, non modo natura finxit ad regnum, virtus ad pietatem erudit, fortuna erexit ad solium: sed etiam victoriis ingentibus fortitudo coronavit.* Orationis incisim suæ exemplum hoc esto. *Puerorum negotia non alia sunt, quàm nugari, garrere, bac illac vagari, ludo, genioque indulgere. Item: Christiana humilitas modestiam amat, latebras aucupatur, ambit despicere, honore cruciatur. Item Illud ex oratione pro Archia Pœta: *Studia literarum adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugiū,**

ac solatium præbent, delectant domi,
non impendiunt foris, pernoctant no-
biscum, peregrinantur, rusticantur.

Quænam sunt vitia Periodi? *Resp.* Hæc
præcipua: Si parum compta, & numerosa
sit: si obscura, si longior, si referta verbis
inanibûs, quæ numero tantum, auribusq;
serviant: si eodem sæpius modò claudatur.

Quid confert orationi Periodus? *Resp.*
Ut svavius ad aures accidat, molliusque,
ac facilius in animum influat.

ARTICULUS II.

Ars Periodi contexenda.

Quid opus est factò ut Periodus com-
ponatur? *Resp.* Primò est eligenda
sententia, quæ Periodi materia sit. 2. Quæ-
rendæ partes, & membra, è quibus Periodi
corpus constet. 3. Membra illa inter se
nectenda sunt. 4. Verba certo sunt ordine
disponenda; unde numerus, & svavitas o-
rationis existat. Materiam Periodi submi-
nistrat inventio oratoria & ipsum dicendi
argumentum. Numerus aurium judiciò
magis dignoscitur, quàm præceptis expli-
catur.

catur. Consistit ille in certa quadam syllabarum, modò brevium, modò longarum collocatione, quæ aures mulceat, & quemdam quasi concentum efficiat. Exemplum esto. *Te miror, Antoni, quorum facta imitaris, eorū exitus non perhorrescere.* Solve hæc verba, & aliò modò dispone: non erit idem concentus. *Antoni, te miror, non perhorrescere illorum exitus, quorū imitaris facta. Aut, quorū imitaris facta, eorū nō perhorrescere exitus.*

Eundem Tullium audi de numero oratorio sic præcipientem: *Neq; numerosa,* Inquit, *oratio debet esse, ut pœma: neq; extra numerum, ut sermo vulgi.* Cavendum imprimis, ne iisdem pedibûs, eodemq; numero Periodi omnes claudantur. Plus artis, & laboris est in dilatandâ Periodo, sive in membris illius inventendis,

Quò pacto dilatari Periodus, & in plura fundi membra potest? *Resp.* Primò per definitionem singularum vocum, è quibus propositio Periodi componitur. Placet, exempli causâ, propositionem hanc periodicè

dicè amplificare, *Deus virtutem remuneratur.* Expone, quæ nobis subjecta sit huic voci, *DEUS*: tum illi, *Virtus*, deo-
nique huic postremæ, *remuneratur.* Cum
DEUS rerum omnium arbiter, sit idemq;
proborum & improborum Iudex æquissi-
mus: nemini dubium esse potest, quin, quid-
quid plè, sapienter, & ex officio virtutis
fuerit gestum, amplissima mercede, non
solum in hac vita, verum etiã in immortal
ac sempiterna cumulatissimè muneretur.

Cedò aliud exemplum Periodi per defi-
nitionem diffusæ? *Resp.* Sit hæc Periodi
materia: *Indocti contemnuntur.* Qui na-
turæ, aut educationis vitio in turpi bona-
rum artium ignorance versantur, illi a-
pud omnes ita contempni, vulgò jacent:
ac si nunquam nati forent: vel, ut aditum
ad famam, honoremque facere: nullum
possint. *Cur Rb. Tori & studium negligis?*
Siquidem arte bene, ornateq; dicendi, non
solum belluis, sed hominibus homines lon-
gè præstant? *Cur cæteras artes tibi colen-
das, hanc negligendam arbitraris?*

Quid

Quid cavendum in hac amplificandæ Periodi ratione? *Resp.* Ne multa synonyma idem significantia congerantur, v. g. Si vocem, remuneretur, in primo exemplo positam, amplifices tribus istis modis, coronet, remuneretur, cumulet. Aut vocem, indocti, quæ jaceret in secundo exemplo, exponas, nulla litterarum cognitione præditi, nulla ornati laude scientiarum, nullo eruditionis splendore decorati. Nam istæ phrasæ, præterquam quod ornatissimæ non sunt, idem ferè omnes sonant. Id vitium pueris familiare est.

Quænam sunt aliæ rationes dilatandæ Periodi? *Resp.* Peti possunt ab omnibus ferme locis oratoriis: Enumeratione partium, Adjunctis, Causis, Effectis, Similitudine, Comparatione, Antecedentibus, & Consequentibus.

Da exemplum periodi amplificatæ per enumerationem partium? *Resp.* Sit hæc propositio amplificanda. Nihil est Urbe Romæ pulchrius. Quisquis Romam principem urbium spectat: illam palatiorum multi-

multitudinem & magnificentiam, illam sacrarum ædium dignitatem & amplitudinem, tot signa in ære ac marmore spirantia, tot eruditæ ac superbæ vetustatis illustria monumenta, Romam denique veterem, è suis veluti cineribus redivivam; hæc, inquam, omnia qui contemplatur, ita defixus admiratione stupet: ut nihil pulchrius Româ fieri posse fateatur.

Christianus benè de omnibus mereri studet. Qui vitam ad Evangelii leges & effata Christi componit, non de illis solùm, quos amicitia, aut cognatione conjunctos habet: verùm etiam de inimicis, de ignotis & alienis benè mereri studet.

Plura exempla caput tertium subministrabit, quæ rationem conficiendæ amplificationis velut primis tibi lineamentis adumbrabunt. Sed antea pauca præmittâ de modo necedendi membra periodica.

Quoniam pactio periodi partes inter se jungendæ sunt? *Resp.* Id fit ope quarundam particularum, quarum priores necessario inferunt posteriores. Priores serviunt primis

primis membris periodi, & ut Rhetores loquuntur, ejus *Protasim* continent. Posteriores ultimam periodi partem, quæ *Apodosis* dicitur, comprehendunt.

Exemplò sit hæc periodus bimembris. Quemadmodum ægroti ciborum svavitatem non sentiunt: (*en Protasis*) sic improbi virtutis gustum nullum habent. (*en Apodosis.*) Est autem diligenter notandum, sententiam sive materiam periodi non in protasi, sed in ejus apodosi vulgò contineri: ut patet in allata periodo, cujus hæc propositio est, sive materia: *Improbis virtus non sapit.* In protasi continetur, quod excogitatur ad amplificandam periodum; hoc est, ad probandam, ornandamvè ejus sententiam.

Cedo aliquas ejusmodi particulas, seu vincula necessendis apta membris? *Resp.* Innumera legendo deprehendes. Tales sunt. Quemadmodum --- Sic. Si --- Profectò. Quantum --- Tantum. Cùm --- tunc. Tum ---. cùm. Qualis --- talis. Quamvis --- tamen. Ut --- ita. Unde --- inde. Quò --- eò.

Non

Non minùs---quàm. Et---&c.

ARTICULUS III.

Exempla Perio orum.

Mores puerorum educatione formantur. Ut argillâ artifex, sic pueros magister sapiens format. Cujusmodi est hæc periodus, & quomodo amplificata? *Respondeo.* Est *monocolor*, sive unius membri: Nam illi convenit allata capite primo definitio periodi; & ejus protasis membrum dici non potest; quia caret justâ membri periodici magnitudine. Est igitur *incisum*, quod cum sequenti apodosi junctum, unius membri legitimam mensurâ conficit. Amplificatur autem à similitudine: ut patet.

Exemplum periodi monocoli alterum hoc esto. Tam est eruditus Cicero, quàm eloquens. Item: tam studiosus litterarum est hic adolescens, quàm virtutis.

Otium est omnium malorum origo.
Quemadmodum labor bonorum omnium, & virtutum parens quodammodo dici potest: sic ab otio mala omnia, & vitia proficiscuntur. *Bimembris*: est à contrario.
Eadem

Eadem trimembris, ab effectis. Si cautam quæras, cur adolescentes rerum utilium ignorantiam laborent: cur viri ambitione, iracundia, cæterisque cupiditatibus ferantur in vitia præcipites: certissimam tot malorum originem in otio reperies.

Quadratam periodum habes initio Tullianæ orationis de provinciis consularibus. Dicitur quadrata periodus ea, cujus membra quatuor sunt, eaque ejusdem ferè magnitudinis, adeò: ut quadrum efficere videantur. *Si quis Vestrum expectat quas sim provincias decreturus, consideret ipse secum, qui mihi homines è provinciis detrahendi sunt: non dubitabit, quid me sentire conveniat; cum quid mihi sentire necesse sit, cogitavit.* Vides membra ferè omnia æqualia, & in quadrum veluti redacta.

Rorundam Tullius idem dabit initio orationis pro Cæcina. Est autem rotunda periodus, cujus primò quatuor membra sunt, deinde verò sic inter se apta, & sibi invicem respondentia: ut posteriora membra priorì locò possint collocari, manente eodem

eôdem sensu & lepore orationis. Si, quantum in agro, locisq. desertis audacia potest: tantum in foro, atq. judiciis impudentia valeret; non minus in causa cederet Aulus Cæcina Sexti Æbutii impudentiæ: quam tum in vi facienda cessit audacia.

Hujus periodi si membra postrema colloces initio, & dicas: Non minus in causa cederet Aulus Cæcina Sexti Æbutii impudentiæ: quam tum in vi facienda cessit audaciæ; si quantum in agro, &c. eadem sententia manebit: quemadmodum in circulo rotundo, si partem imam summô, & summam infimô locô posueris, eadem semper manebit figura. Quidam non distinguunt quadratam periodum à rotunda.

Rotundæ periodi exemplum hoc alterum esto. Si tantum apud te valeret accepti beneficii grata recordatio: quanta fuit in me voluntas bene de te merendi; eandem nunc mihi benevolentiam in adversis meis rebus præstares; quam in secundis olim tam prolixè mihi promisisti.

Pona:

Ponatur hæc sententia: *Peccati magna gravitas est*: fundetur sic in periodum bimembrem. Tanta est in peccato vel levissimo gravitas, tanta foeditas, tanta pestis: ut omnium mortalium salus unico sit mendacio, vel otioso verbo posthabenda.

Placet eandem sententiam tribus membris complecti? Adde particulam *Si*: Tantum est in peccato vel minimo gravitatis, tantum exitii: ut, si mundi totius conservatio, & mortalium salus omnium ageretur: vel minimum admittere nefas esset. Adde quadrimembrem.

Tantum est in peccato quolibet vel gravitatis ad poenam, vel ad ignominiam foeditatis: ut, quamvis mortales omnes donandi cœlo, vel inferis eximendi forent; nefas tamen esset, non modò gravius aliquid flagitii committere, sed vel levissimo quidem mendaciò Divinum Numen offendere.

Fac bimembrem ex isto Psalmi versiculo: *Initium Sapientiæ, timor Domini.*

Qui præclarum sapientis nomen ambit?

E

illi

illi nihil esse debet antiquius, quàm ut orbis moderatorem, ac Dominum sanctè revereatur, & timeat. Da trimembrem ex illo sapientis effato: *Tanquam à facie colubri fuge peccatum.* Quemadmodùm trepidè fugeres, si angvem oculis igne suffectis, & exerta lingvâ in te irruentem conspiceres: ita non minori contentione ac celeritate peccati vel umbram fuge.

Cedo trimembrem ex hac sententia: *Nihil facito, cujus pudere te, ac pœnitere debeat.* Si me audis, ita vitæ tuæ rationem institues: nihil ut unquam dicas, facisvè, cujus te postea meritò pudere, ac pœnitere debeat. Hanc Sapientis vocem, *Memorare novissima tua, & in aeternū non peccabis,* funde in quinq; sexvè membra.

Si tecum attentè reputaveris imminentem singulis momentis, quolibet in loco, & negotio mortem; si te ad supremi iudicis horrendū tribunal obita morte statim rapiendum cogitaveris: si parata improbis in tartaro supplicia, nullis unquā finienda sæculis; si constituta probis in cœlesti regno

gno præmia sæpè, ac diligenter inspexeris: mihi crede, nunquam fiet, ut vel blandimentis voluptatum pelliciaris ad scelus: vel objecto cuiuscunque calamitatis, ac periculi metu à recta virtutis via traharis.

CAPUT III.

De Figuris.

Quod sunt in oratione Figuræ? *Resp.* Quod in horto flores, in cælo stellæ, in collo torques, in digito annuli auri, & in annulis gemmæ: figuris enim oratio, quasi quibûsdam Rosculis, distincta nitet, & tanquam stellis conspersa lucet, & ceu gemmis radiata micat. Hinc orationis dignitas, robur, & propria quædam eloquutionis oratoriae majestas florescit.

Quid est Figura? *Resp.* Est conformatio quædam sermonis elegantior, remota à communi modo, & loquendi consuetudine. Itaque quod præter communem usum loquendi ornatius dixeris: id cum figura dictum putabitur.

Quotuplicis sunt generis? *Resp.* Duplicis: aliæ dicuntur Figuræ *verborum*,

aliæ *sententiarum*, quæ à Græcis dicuntur *Schemata*.

Quænam vocantur *Figuræ verborum*?
Resp. Eæ, quæ in verbis tantum habent dignitatem; id est, quæ positæ sunt in sola conformatione verborum, quâ imminutæ *Figuræ* pereunt: v.g. Quid me exspectas? Quid meam fidem imploras? *Figura* est, quæ dicitur *Repetitio*. Quod si ita immutem verba: Quid me exspectas? Cur meam fidem imploras? tunc non erit *Figura* eadem; quia non erit *repetitio* illius. particulæ, *Quid*.

Quænam dicuntur *Figuræ sententiarum*? *Resp.* Quæ non in verbis tantum, sed in rebus ipsis quandam dignitatem habent; hoc est, quæ ita positæ sunt in sensu ac sententia: ut, quibuscunque verbis proferantur, eadem semper *Figuræ* vis, ac majestas servetur.

ARTICULUS I.

De Figuris Verborum.

Figuræ verborum duplicis sunt generis. Aliæ enim sunt in verbis à propria signifi-

gnificatione translatis ad alienam significationem; & Tropi dicuntur, à Græca voce significante, *Transfero, muto*. Aliæ sunt in verbis, nativæ, & propriam significationem retinentibus, sed certò modò collocatis.

§ I.

DE TROPIS.

Quid est Tropus? *Resp.* Est aliqua dictio, quæ à propria significatione transfertur ad alienam, & non propriam. Sive, ut loquitur Cicero, *verbum mutatum & inflexum*: ut Quintilianus, *arcessitum*. Porro verbum à propria significatione transfertur ad alienam, vel propter utriusq; similitudinem quandam, & propositionem, estq; *Metaphora*: vel propter oppositionem, ac dissimilitudinem, estque *Ironia*; quam nonnulli annumerant figuris sententiarum, at minùs rectè: vel propter essentialem conjunctionem, ita: ut una sit de alterius essentia, & compositione, estque *Synecdoche*: vel demum propter conjunctionem minùs strictam, & *Metonymia* vocatur. Itaq; istos tantùm quatuor

Es

tropos

tropos numerant, qui rem accuratiùs definiunt. Alii tropos quosdam fieri volunt in uno verbo, quosdam in pluribus verbis,

Quod sunt Tropi in uno verbo? *Resp.* Septem: Metaphora, Synecdoche, Metonymia, Antonomasia, Onomatopœia, Cataphresis, Metalepsis.

Metaphora est translatio verbi ab uno, cui proprium est, ad aliud, cui non est proprium: ut, homo ardens irâ. Nam *ardens* propriè igni convenit, & transfertur ad hominem, cui non est proprium: neque enim propriè homo ardet, sed ignis.

Synecdoche fit 1. Cùm pars pro toto ponitur: ut pupis pro navi. 2 Cùm totum pro parte: ut fons pro aqua. 3. Cùm sumitur materia pro ipsa re, quæ ex illa fit: ut ferrum pro ense, 4. Cùm antecedentia pro consequentibus usurpantur: ut, boves ab agricolis domum reducuntur, pro, *Non adventat.*

Metonymia seu transnominatio, fit: cùm pro effectu causa, aut contra pro causa effectus ponitur: ut cùm Cererem pro pane,

pane, Bacchum pro vino dicimus; quia Ceres frumenti, & Bacchus vini, inventores fuerant.

Antonomasia, seu pronomination est, cum aliqui pro vero rei significatae nomine sumitur: ut, Eversor Carthaginis, pro Scipione, qui evertit Carthaginem.

Onomatopœa, seu fictio vocis est, cum vox producit similitudinem habens cum ipsa re significata: ut, mugitus pro sono, quem boves edunt.

Catachresis, seu abusio fit, cum abutimur nomine alicujus rei ad aliam significandam, cui conjuncta, & quasi vicina est ut, cum appellatur parricida is, qui matrem interfecit, qui propriè matricida dicendus esset,

Metalepsis fit, cum dictio aliquid diversum à propria significatione ex iis, quæ antecesserunt, indicat: ut, post aliquot mea regna videns mirabor aristas: id est, post aliquot annos: nam ex aristis æstates, ex æstatibus annos intelligimus.

Quot sunt tropi, qui in pluribus verbis

versantur? *Resp.* Quatuor: Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton, Hyperbole.

Allegoria fit, quando rem aliquam per aliam similem exponimus: ut, cum magnas subiisset tempestates, omnium naufragium fecit. Hoc est, cum magna adiisset pericula, amisit bona omnia.

Periphrasis, seu circumlocutio est, cum id pluribus verbis explicatur, quod paucioribus dici poterat: ut, ille, à quo vitam accepisti: id est, tuus pater.

Hyperbaton, seu transgressio est, cum perturbatur ordo verborum: ut, qua de re; pro: de qua re; mecum: pro, cum me.

Hyperbole, seu superlatio, aut excessus est, cum sententia aliqua fidem excedit, augendæ rei gratiâ: ut, nive candidior: anteire cursibus auras.

§ II.

De aliis Figuris Verborum.

IN quo hæ Figuræ à Tropis differunt?
Resp. Quòd Tropi fieri nequeant, nisi verbis translatis: at Figuræ Verborum propriis verbis constare possunt ut; occidi, occidi

cidi hostem patriæ: Figura est; quæ *Repetitio* dicitur: non tamen Tropus est; quia occidi verbū proprium est, non translatum.

Quo modò fiunt Figuræ verborū? *Resp.* Tribus modis. 1. Per *Additionem*, cum scilicet verbum verbo additur; ut, veniet, veniet illud tempus. 2. Per *detractionem*: cum detrahitur aliqua vox; ut, parentes, propinquos, amicos prodidit. Detrahuntur enim conjunctiones. 3. Per *similitudinem*: cum variæ voces inter se similes ponuntur: ut, hoc vestimenti genus scēminas non tam ornat, quàm operat. Has ternas lustremus figurarum classes, & incipiamus à prima.

Figura per additionem.

Repetitio figura est, cum ab eadem voce periodi membra inchoantur: ut, quem populus Romanus damnavit, quem Senatus damnavit: quem omnium existimatio damnavit, eum vos sententiis vestris absolvetis? *Cic. ad Heren.*

Vix hostem invenerat, jam urgebat:
Vix aciem instruxerat, jam vincebat.

Es

Accu-

Accusant ii, qui fortunas ejus insu-
ferunt: causam dicit ille, cui nihil, præter
calamitatem reliquerunt: accusant ii, qui,
&c. causam dicit ille, qui, &c.

Conversio est, cum eodem verbô fini-
untur periodi membra: ut, illud ex te au-
dire cupio: quare, cum ego te defenderim,
non rogatus defenderim: tu horum omni-
um immemor me oppugnes.

Deletis, eversa esse templa, illa evertit
hæresis: lugetis; sacra majorum monu-
menta suis spolata esse ornamentis: ipo-
liavit hæresis: Sacerdotes crudelissimè tru-
cidates: trucidavit hæresis.

Complexio repetitionem complectitur,
& conversionem: cum videlicet oratio eô-
dem verbô inchoatur, & desinit: ut, quis
accusavit? inimicus. Quis testes produxit?
inimicus. Quis tulit sententiam? inimi-
cus. Quis irrogavit pœnam? inimicus.

Qui sunt, quos DEUS summè odit?
impudici. Qui sunt, quos etiam in hac vi-
ta omnis supplicis afficit? impudici.

Vis, o! Christiane, frænare libidinem?
ora.

ora. Vis hostem pudicitiae frangere? ora.
Vis temperantiae coronam referre? ora.

Conduplicatio est, cum idem verbum vel initiò, vel in decursu orationis geminatur, affectus exprimendi gratia: ut, vivit, & vivit non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. *Cic. 1. Catil. n. 2.*

Bona, (me miserum! consumptis enim lacrymis, tam n. infixus animo hæret dolor) bona, inquam, Cn. Pompeji tuere acerbissimæ voci subiecta prætonis. *Cic. 2. Philippicâ.*

Nunc etiam audes in horum conspectu venire, proditor patriæ? proditor, inquam, patriæ venire audes in horum conspectu? Commotus non es, cum tibi frater pedes amplexeretur? non es commotus? *Cic. ad Heren.*

Traductio, quæ alio nomine dicitur Polypsioton, cum eadem vox diversis locis usurpatur, casibus, aut generibus paulum immutatis: ut, ei sum infensus; ejus aspectum ferre nequeo; illum auribus, oculisque respicio; illo superstiti vitam tranquillam agere non possum. *Gra-*

Gradatio, seu climax est, cùm ab uno ad aliud fit progressio, aliqua repetendo eorum, quæ jam dicta sunt: ut, mihi diligentia doctrinam, doctrina gloriam, gloria æmulationem, æmulatio sempiternam laudem comparavit. Sed de gradatione fusiùs in Figuris sententiarum.

Synonymia est còacervatio multorum verborum eandem significationem habentium: ut, illum tandem aliquando furentem audaciâ, scelus anhelantem, pestem Senatui nefariè molientem emisimus, eiecimus, eliminavimus. Abiit, excessit, erupit, evasit. Illum redire non sinam, non feram, non patiar.

An verò vos soli ignoratis? vos hospites in hac urbe versamini? vestrae peregrinantur aures?

Poly syndeton fit, cùm multæ conjunctiones congregantur: ut, teque, tuique similes, tibiq; charos, & aspernor, & averso, & execror; nec timeo minas, quas jactas: nec terrent me pericula, quæ denuntias.

Figura per detractionem.

Sy-

Synechdoche figura est in narrationibus
usitatissima, fitque: cum verbum quodam
reticetur quod facile intelligitur: ut, hic
tumultuari famuli, lugere ancillae, mœrere
filii, conjux misera lamentari: subauditur,
cepit, vel cœperê. Plura exempla pro-
gymnasma de narratione subministrabit.

Adjunctio est, cum ad unum verbum
sententiæ plures referuntur. Vicit pudorem
libido, timorem audacia, rationem amentia.

Eâ flagrat cupiditate: ut illum nec pu-
dor ab infamia, nec pudicitia à flagitii fœ-
ditate, nec pietas à scelere, nec generis
ac familiæ macula à libidinum turpitudi-
ne avocare queat.

Nulla libido ab illius corpore, nulla vis
à manibus, nullum flagitium à sceleratis-
simis ejus factis unquam absuit

Non illum avaritia ab instituto cursu
ad prædam aliquam revocavit, non libido
ad voluptatem, non amœnitas ad delecta-
tionem, non nobilitas urbis ad cognitio-
nem, non denique labor ipse ad quietem.
Cic. pro Lege Manilia, num. 40.

Dis-

Disjunctio seu dissolutio est, cum dem-
pūs conjunctionibūs, multa copulantur;
ut, studia litterarum adolescentiam alunt,
senectutem oblectant, secundas res ornant,
adversis perfugium, ac solatium præbent,
delectant domi, non impediunt foris, per-
noctant nobiscum, peregrinantur, rusti-
cantur. *Pro Archia num. 26.*

Figura per similitudinem.

Paronomasia, seu anonomatio est, cum
paullulum immutata verba, atque deflexa
in oratione ponuntur: ut, cum lectum pe-
tis, de letho cogita.

Similiter cadens est, cum duæ, vel
plures sententiæ, seu orationis membra iis-
dem casibūs efferuntur; ut, quid tam com-
mune, quàm spiritus vivis, terra mortuis,
mare fluctuantibus, litus ejētis? *Cic.
pro Ros. Amer. num. 72.*

Similiter desinens est, cum plures sen-
tentiæ simili modō finiuntur: ut, tam fe-
lix imperator est: ut ejus semper volunta-
tibus non modò cives assenserint, socii ob-
temperarint, hostes obedierint, sed etiam
venti,

venti, tempestatesque obsecundârint. Cic.
pro *Lege Manil.* num. 48.

Isocolon, seu compar, cùm varia in oratione membra constant parî ferme numero syllabarum: ut: tam difficile bellum Pompejus extremâ hyeme apparavit, ineunte vere suscepit, mediâ æstate confecit. Cic. pro *Lege Manil.* num. 35.

Non est difficile viatori per apertam planitiem, nullis sensibûs int. reclusam, nullis fluviorum anfractibûs impeditam, nullis salebris lubricam, sinè prolapsione cursitare: at verò iter celerrimè conficere, durâ constrictâ glacie, multâ oblitum nive, cautibûs, asperum, vepribûs invium, torrentiû concursû ruptû, non parvi laboris est opus.

ARTICULUS II.

De Figuris Sententiarum.

His Figuris, ut nihil in Rhetorica præstabilius, si usurpentur eâ, quâ par est, moderatione, ac prudentiâ: ita nihil ferè put. d.ûs, si temerè, ac pueriliter adhibeantur.

Allegoria nihil aliud est, quàm multiplicata,

plicata, & continuata translatio. Tamen si autem in verbis sita sit: in sententiis tamen dignitatem, & locum habere potest ob similitudinis gratiam, quam plerumq; continet, & translationis leporem. Exempla habet Cicero speciosissima.

Quod fretum, quem Euripum tot motus, tantas, tam varias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio comitiorum? Dies intermissus unus, aut nox interposita sæpè perturbat omnia, & totam opinionem parva nonnunquam commutat aura rumoris. *Cic. pro Mur. num. 31.*

Neque tam fui timidus: ut, qui in maximis turbinibus, ac fluctibus Reipublicæ navem gubernâssem, salvamque in portu collocâssem: frontis tuæ nubeculam, aut Collegæ tui contaminatum spiritum pertimescerem. Alios ego vidi ventos, alias prospexi animò procellas, aliis tempestatibus non cessi: sed unum me pro omnium salute obtuli. *Cic. in Pison. num. 20.*

Antithesis figura est, quâ verba verbis
aut

aut sententiæ sententiis oppositæ referuntur: ut, quis ferre possit inertes homines fortissimis insidiari, stultissimos prudentissimis, ebriosos sobriis, dormientes vigilantibus? *Cic. II. in Catil. num. 10.*

Potestis ignotos notis, iniquos æquis, alienigenas domesticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religiosis, inimicissimos huic imperio & nomini, bonis, ac fidelibus sociis, & civibus anteferre? *Cic. pro Fontejo num. 22.*

Ex hac parte pugnat pudor, illinc perulancia; hinc fides, illinc fraudatio; hinc pietas, illinc scelus. *11. Cat. 25. Conferre hanc pacem cum illo bello; &c. 6. Verr. num. 115.*

His exemplis adnectamus unum paulò diffusius & magis pium. Sit v. g. describendus tibi JESUS infans. Transeamus usq; Bethlohem cum pastoribus, & videamus & veneremur JESUM in præsepio, & demiremur in infante virū, Principem in servo, sapientem in puero, Rectorem orbis juris factum alieni. Demiremur, & adore-

adoremus splendorem tenebris offusum, potentiam constrictam vinculis, infinitatem terminis finitam, immensitatem circumscriptam cunis, balbutientem sapientiam, sublimitatem cum humilitate, fortitudinem cum infirmitate conjunctam,

Apostrophe fit, cum ab auditoribus, quos alloquimur, ad absentem, vel praesentem quempiam, seu vivum, seu mortuum, aut etiam ad res inanimatas sermonem convertimus, quas veluti personas quasdam compellamus. His autem fere modis, à Tullio petitis, figuratur *Apostrophe*.

Vos, Albani tumuli, atque luci, vos inquam, imploro, & obtestor, vosque obrutae arae, quas ille substructionum insanis molibus oppressit: tunc vestrae religiones viguerunt, vestra vis valuit! Tuquæ, ex tuo edito monte Latialis Jupiter, aliquando ad eum puniendum oculos aperuisti! *Cic. pro Milone num. 26.*

O Dii immortales! vos enim hæc audire cupio: impius hic vestra sacra cura; vestri numen horret? Non illudit auctoritati ho-

rum omnium? *Cic. pro domo sua; n. 104.*

Vos, vos appello, fortissimi viri, qui multum pro Republica sanguinem fuditis! Vos in viri, & in civis invicti appello periculo, Centuriones, vosque milites! Vobis non modò spectantibus, sed etiam armatis huic iudicio præsidentibus, hæc tanta victa virtus ex hac urbe expelletur, exterminabitur, ejicietur? *Cic. pro Milone. num. 102.*

Jacet in stabulo Regum Dominus recens natus! recubat nudus media hyeme Virginis filius in spelunca, ventis, nivibusq; pervia, totòq; contremiscit corpusculo DEUS infans. Ah venti! si quis vobis sensus inest, si qua pietas: rigorem remittit; Ah, frigidos inhibete flatus, sævi: quilonēs! Ah! quæso; ah! s' perflate plagas auræ violentæ! &c.

Supremæ Majestatis Nomen offendi miser! divina mentis æternæ iustia contempsi impudens, sanctissimasq; leges per summum sacrilegium violavi. O! me scelestum, vesabum, impium! Fundite uberes lacrymas oculi mei, admissorum dolore facinorum,

& eluite, si potestis, assiduo, & amaro fletu
sordes criminum, ad quæ patranda duces,
heu! tam sæpè mihi, & antesignani fuistis.

Communicatio est exornatio, quâ causæ
nostræ confidentes, aut ipsos consulimus
adversarios: aut cum Judicibus quid faci-
endum sit, quidvè factum oportuerit, de-
liberamus: ut, nunc ego vos consulo, quid
mihi faciendum putetis: id enim consilii
taciti dabitis: quod egomet mihi necessariò
capiendum intelligo. *Cic. 2. Verr. n. 32.*

Tu denique, Labiene, quid faceres tali
in re, ac tempore: cum ignaviæ ratio te
in fugam impelleret: Consules ad patriæ
salutem vocarent? quam tandem vocem
sequi, cujus imperiò parere potissimum
velles? *Cic. pro Rabir. num. 22.*

Quæro à vobis, Judices, &c. (hîc, quæ
res agatur, explicat, posteaquè sic illos
consulit.) Quid est, quod hac tandem in
re vobis afferre dubitationem possit? pro-
fectò, si rectè vestram bonitatem, atque
prudentiam agnovi, non multum me fal-
lit, si consulamini, quid sitis responsuri.
Cic. pro Quintio, num. 54. Con-

Conceſſio figura eſt, cū videmur etiam aliquid iniquum adverſario concedere.

Non dubitavi, inquit, cū vadimoni-um deſertum eſſet, bona proſcribere. Im-probe: verū, quoniam illud tibi arrogas, & concedi poſtulas, concedamus *Cic. pro Quint: num. 56.*

Eſto, cauſam proferre non potes. Tametiſi ſtatim viciffe debeo; tamen de meo jure decedam, & tibi, quod in alia cauſa non concederem, in hac tibi concedam, fretus hujus innocentia *Pro Roſc. Amer. 73.*

Eſto: eripe hæreditatem propinquis, prædare in bonis alienis, everte leges, &c. Num etiam amicum bonis oportuit?

Eſt hoc tuum, & improbitatis & im-prudentia tua: hoc tibi do, & concedo: Scio te, &c. *V. in Verrem.*

Correctio eſt, quæ verbum, aut ſenten-tiam retractat, & corrigit; ut aliquid aliud ſubjiciatur, quod magis propoſito conducat.

Atque hæc cives, cives, inquam: ſi hoc nomine eos appellari fas eſt, qui hæc de patria ſua cogitant. *Pro Mur. 8.*

O stultitiam! stultitiamne dicam, an impudentiam singulare? *V. in Ver.*

Quæ fuit igitur in homine constantia? Constantiam dico; nescio, an melius patientiam possem dicere?

Cui homini bono benedixit unquam? benedixit; imò, quem fortem, & bonum civem non petulantissime est insectatus? *Pro Sext. 120.*

In exercitu comparando patrimonium suum effudit; quanquam non sumus unum eò verbò, quò deicit; non enim effudit, sed in salute Reipublicæ collocavit. *III. Phil.*

Quæ convivia fieri putatis in hujusmodi domo? si domus hæc habenda est potius, quam officina nequitiae, & diversorium flagitiorum omnium.

Deprecatio figura est, quâ opem alicujus, DEI, aut hominis, imploramus: ut: hoc nos primum metum, Cæsar, per fidem & constantiam, & clementiam tuam libera; ne residere in te ullam partem iracundiæ suspicemur. Per dexteram te istam oro, quam Regi Dejotaro hospes hospitum porre-

porrexisti; istam, inquam, dexteram non tam in bellis, & præliis, quàm in promissis, & fide firmiorem. *Pro Dejot.*

Unum restabat illud, quod forsitan non nemo vir fortis dixerit: restitisses, repugnasses, mortem pugnans appetisses. De quo te, te, inquam. Patria, ob estor, & vos Penates, patriq; Di! me vestrarum sedium, templorumque causa, me propter salutem meorum civium, quæ mihi semper fuit meâ charior vitâ, dimicationem, cædemque fugisse! *Pro Sext. 45.*

Distributio, seu *Partitio* est, cum rem fusiùs explicamus, & in suas partes distribuimus.

Lætißimum hunc adolescentem non ingenua huic ætati levitas à consilio vitæ melioris revocavit; non improborum sodalium blanditiæ ad voluptates; non locorum, in quibus degit, amenitas ad delectationem; non majorû nobilitas ad ambitionem; non egregiæ dotes ad arrogantiam; non aliorû procacitas ad libidinem; non amicorum convictus ad oblectationes intempestivas;
non

non deniq; summa rerum omniū affluentia
ad aliquod probrum, infamiamq; pellexit.

Eminet in hoc homine altitudo animi
in condonandis offensis, in communicandis
opibus liberalitas, in capeffendis rebus ar-
duis magnitudo mentis, in viis negotiorum
peruestigandis mira sagacitas, in gerendis
acre consilium, in persequendis summas
inter difficultates constantia: Nihilq; est,
quod non altō quōdam aggrediatur animō,
aut cautissimīs consiliis administret, aut
strenuo labore perficiat: vir planē inperter-
ritus periculīs, infractus malis, invictus
adversis, ad labores impiger, ad pericula
fortis, ad causam, fortunamque felix.

Dubitatio est, cūm hæremus, & am-
bigimus, quid dicendum, agendumvè sit.
Ur: quo te nomine appellemus? Improbū?
leve est pro tanto scelere. Fraudulentum?
jam id quidem arrogas tibi, & præclarum
putas. Audacem, impudicum, perfidiosū?
vulgaria, & obsoleta hæc sunt; res autem
nova, & inaudita. *Pro Quint. 65.*

Quid primū quærar, aut unde potis-
simū

simum exordiar: aut quod aut à quibus
auxilium petam? Deorum immortalium?
Populæ Romani? Vestramne, qui summam
potestatem habetis hoc tempore, fidem im-
plorem? *Pro Rosa. Amer. 29.*

Equidem quod ad me attinet, quò me
vertam, nescio. Negem, hoc admissum fu-
isse crimen? Negem, testes auditos esse in
Senatu? Non est nostri ingenii, vestræ cle-
mentiae est, calamitoso, & innocenti sub-
venire. *Pro Cluent. 4.*

Apud vos quemadmodum loquar, nec
mihi consilium, nec oratio suppeditat; quos,
nec quo nomine quidem appellare debeam,
scio. Cives? qui à Patria vestra descivistis?
An milites? qui Imperium, auspiciamque
abnuistis? Hostes? ora vestitum, habitum
civium agnosco: facta, dicta, consilia, ani-
mos hostium video. *Liv. Dec. III. 8.*

Illustrem habet dubitationis ideam Vir-
gilius, Didonem ab Ænea derelictam in de-
liberatione suspensam ac dubiam sic inducens:

*En quid agam? rursusne procos irrisa
priores Experiar? &c. Lib. IV. Æn.*

Exclamatio est orationis *Elatio*, quæ motum animi vehementiorem in re gravi exprimit, interjectione adhibitâ, nonnunquam verò suppressa: ut, cum dicitur: Superi! Miserum me! O præclarum facinus! Mirum dictu! Ejus usus est ad laudem, ad vituperium ad commiserationem.

Expolitio oratio est, quâ, commutatis verbis, congestisque prudenter figuris, eadem sententia variè versatur & effertur; quò gratior, clariorque subjiciatur velut oculis, ac magis, magisque ornetur.

O! vita hominum fluxa, fugax, & in mortem præceps! Nisi fluxam litteræ figerent, fugacem retinerent, sustinerent præcipitem: extingveretur, heu! fama nostra simul cum corpore; & eodem simul cum cineribus tumulò præclare factorum recordatio conderetur. Si abessent litteræ: nisi, &c.

Gradatio, seu argumentum non tantum figura verborum est, sed etiam sententiarum, in qua sequens oratio semper addit aliquid ad præcedentem: ut: miserum est, exturbari fortunis omnibus; miserius est, inju-

injuriam. Acerbum est, ab aliquo circumveniri; acerbius est, à propinquo; calamitosum est, bonis eveni; calamitosius, cum dedacore. *Pro Quint. 95.*

Facinus est, vinciri civem Romanum; scelus verberare; propè parricidium necare. Quid dicam, in crucem tollere? *7. Ver.*

Hypotyposis figura est, quâ res quæpiam sic verbis exprimitur: ut non tam audiri, vel legi, quàm geri, & oculis usurpâri videatur. Differt autem *Hypotyposis* ab *Ekthopœia*, quòd hæc totâ sit in exprimendis animi affectibus; illa verò corpus delinet potius, quàm mentem: ut: hæc postquam acta sunt: procedit iste: inflammatus teelere ac furore, in forum venit; navarchos vocari jubet; qui nihil metuerent, suspicarentur nihil, statim accurrunt. Iste hominibus miseris, innocentibusq; injici catenas imperat: implorare illi fidem populi Romani, & quare id faceret, rogare &c. *7. Verr. num. 10.*

Hæc cum maximè loqueretur: sex lictores circumstant valentissimi, & ad pullandos,

dos, verberandosq; homines exercitatissimi; cædunt acerrimè virgîs: eorum unus, conversò bacillò, oculos misero tundere vehementissimè cœpit. Itaq; ille, cùm sangvis, os, oculosq; complèssèt, concidit. 7. *Verr.*

Personabant omnia vocibûs ebriorum: natabant pavimenta vinò, unadebant pacietes, scorta inter matresfamilias versabantur, &c. *II. Philip.*

Videor mihi hanc urbem videre arcem omnium gentium, subitò incendiò concidentem: cerno animò sepultam patriam, miseros, atque insepultos acervos civium: versatur mihi ante oculos Cethegi furor in vestra cæde bacchantis. *IV. Catil. n. 11.*

Imprecatio est execratio quædam, quâ malè alicui precamur: ut: quin tu abis in malam rem, malumque cruciatum! Dii te perdant, fugitive! ita non modò nequam, & improbus, sed fatuus, & amens es. *Pro Dejot. 21.*

Interpretatio figura est, quâ dictum, aut factum alicujus juxta sententiam, & mentem nostram interpretamur.

Cicero

Cicero Philippicâ II. initio causas quærit, cur Antonius in ipsum declamaverit. Quid putem? Contemptumne me, &c.

Hoc mihi visus est dicere, Diogenes (ait Seneca de tranquillitate animi cap. 9.) Age tuum negotium? fortuna nihil apud Diogenem: nam tuum est, &c.

Idem cap. 14. post narratum Canii factum: Quid censuerit, dubito; multa enim occurrunt mihi: Contumeliosus esse fortè voluit, & ostendere, &c.

Interrogatio figura est, quæ adhibetur, non tam quærendi, quàm instandi, & urgendi causâ, ad varios animi motus ciendos opportuna, & usitatissima; cùm nulla figura sit, quæ per interrogationem non possit exprimi. Selectiora hæc apud Tullium exempla sunt.

Quid enim, Tubero, tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat? Cujus latus ille mucro petebat? Qui sensus erat tuorum armorum? Quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi? Quid cupiebas? quid optabas? *Pro Ligario*, 19.

Quid ego illorum dierum epulas? quid cum tuis sordidissimis gregibus intemperantissimas perpotationes prædicem? Quis te illis diebus sobrium? quis agentem aliquid, quod esset liberò dignum? Quis deniq; in publico vidit? *In Pisonem. 84.*

Stipulatus es? ubi? quo die? quo tempore? quo præsentem? quis spondidisse me dicit? *Pro Q. Rosc. 47.*

Piratam vivum tenuisti; quem ad finem? quam ob rem? quam ob causã? quò exemplò? cur tamdiu? etiamne privatus? etiamne reus? etiam penè damnatus? *In Verr.*

Ex quibus intelligis, hujusmodi minutis, crebrisque oratiunculis urgeri vehementius adversarium, & quasi densa telorum grandine obrui.

Ironia est, cum aliud planè dicimus, quàm verba significare videantur. Ita Tullius de Verre, homine crudelissimo, cum virum honestissimum, innocentissimumq; tempestate perfrigida in medio foro nudum religari jussisset, virgîs cædendum: ut omnes quidem, qui aderant huic spectaculo, existi-

existimabant. Sic, inquam Tullius jocatur de Verre. Fallit hæc homines opinio; virgîs iste cæderet si e causa socium Populi Romani atque amicum? Non usquẽ eò est improbus, non omnia in eo uno sunt vitia; nunquam fuit crudelis. Leniter hominem, clementerquẽ accipit, &c. *VI. Verr. 68.*

Sed stulti sumus, qui Africanum, Pompejum, nosmetipsos cum P. Clodio conferre audeamus: tollerabilia fuerunt illa: P. Clodii mortem æquò animò ferre nemo potest. Luget Senatus, mœret equester ordo, tota Civitas confecta senio est: squalent municipia, affliguntur coloniae, agri denique ipsi tam beneficum, tam singularem, tam mansuetum civem desiderant. Hæc de hominis sceleratissimi morte idem Tullius. *Pro Milone num. 20.*

Laus Ironica.

Adesdum, mortalium humanissime, Lutherè? Ades, inquam, Reipublicæ Christianæ illustre decus, magnum virtutis specimen, absolutum moderationis exemplar?

F+

Quis

Quis enim te religiosior fuit unquam, aut esse potuit, vel tūm maximè: cum, deserto cœnobio, homines innumerabiles à severa vitæ ratione ad hilaritatem, ad compotationes, ad epulas, ad rerum omnium licentiam traducebas, oratione & exemplō? Quis comior commodiorq; , cū sanctissimos homines proscindebas maledictis? Quis modestior: vel dum verbis magnificis te omnibus anteponebas? O virum sanctum! o! pium, ac pudicum hominem! o! Religiosissimum Sacerdotem! Omnium mortalium sceleratissime, audes his flagitiis, his libidinibus, hac turpitudine, & audaciâ, te Catholicæ Religionis dicere vindicem? &c. Non te pudet, &c.

Præterire non possum Ironiam illam mirabilem, quam habet Tullius in Pisonem. Negaverat Piso, quò ignaviam suam, pudoremque tegeret, cū cæterorum more Imperatorum non obtinisset honorem triumphi: negaverat, inquam, se Triumphicupidum unquam fuisse; contemnere se honorem illum dixerat. Quam ejus vocem
repro-

reprehendens Cicero, illū jactat exagitatq;
prolixā & illustrī Ironiā, quam imitari
sic poteris in religiosæ vitæ contemptores.

Audiamus callidos istos ex Epicuri aut
Lutheri schola Philosophos, religiosæ vitæ
institutum explodentes. Ajunt, vile hoc
esse vitæ genus, & naturæ ipsi repugnans:
quod hominem, naturā liberum & sui ju-
ris, arbitrio mancipet alieno, perpetuūque
velut adstrictum carceri, non omni solum
voluptate privet: sed etiam inertī labore
conficiat, ac vigiliis jejuniisque frangat,
irrogatis, atque etiam susceptis sponte pœ-
nīs crudelissimē torqueat. O! gravem, ar-
gutamq; Philosophiam! Quā doleo, præ-
clari Doctores, quod tam subtilem matu-
rius non exprompseritis sapientiam: pri-
usquā innumerabiles viri, sceminæque o-
mnium conditionum & ætatum contem-
ptissimam istam vivendi conditionem am-
plecterentur? Neque enim integrum est,
magis Ecclesiæ Doctoribus, Basilio, Gre-
gorio, Hieronymo, Chrysostomo, & Au-
gustino, consiliis jam uti vestris. Errarunt:

non gustarant hanc vestram Philosophiam: hanc enim imprudentes, & inconsultissimi homines, austerioris ignobilisque vitæ rationem tenuerunt. Bruno Parisiensis Academiæ lumen, pudet me tui! Quid est, quòd relicto celeberrimæ urbis splendore, confectisque studiis, præruptarum, & viarumque rupium horrendas solitudines petisti? Antoni, Benedicte, Dominice, cur hos non auditis tam doctos homines, tam eruditos: priusquàm in istum errorem induceremini? O! stulti Epiphani, Damasceni, Hilariones, Cœlestini, & Eucherii! O! amantem Franciscum! O! nullius consilii Albertum, Thomam, Bonaventuram! qui aspernati voluptatum illecebras, & perniciofa rerum fluxarum blandimenta, ad religiosa claustra convolarunt. Sed, quoniam præterita mutare non possumus: quid cessant egregii Philosophi hæc præclara præcepta dare adolescentibus innumeris, qui de hoc ineundo severioris vitæ genere cogitant: ardent cupiditate incredibili, Christi svave jugum subeundi? Ergo
agite,

agite, illos adite: meditamini, quibûs verbis incensam illorum cupiditatem comprimatis atque restringatis. Valebitis apud incautos adolescentes, viri prudentissimi: apud ignaros experti ac periti; dicetis enim, ut estis homines ad persuadendum perfecti; quid est adolescentes lectissimi, quod vos horrida hæc vitæ ratio tantoperè delectet? Quid habet iste religiosæ vitæ status, quod vos alliciat? quid hispidus, & obsoletus habitus? quid solitudo, ac silentium? quid castitas corporis, frequens jejunium? &c. Hæc vos oratione, non dubito, quin illos, in cænobia jam pedes inferentes, possitis revocare, & ad paternas domos adducere. O! temeritatem, incredibilemque dementiam? Lotharius Imperator, abdicatis supremæ dignitatis insignibus, ad humilem hanc, ut vocatis, vitæ conditionem se abiecit: captans ab honoris contemptu gloriam, & ab obscuritate loci verum splendorem nominis. Carolomanus, Carolô Martello progenitus, Austrasie Rex, rerum gestarum gloriâ clarus,

F6

eandem

eandem vitæ viam capessivit. Eandem Veremundus Castellæ, Ramirus Aragoniæ, Sigibertus, Chenredus, Inas, Etelredus, Angliæ Reges: Eandem augustissimæ Reginæ, Theodora, Elisabetha, Radegundes, Batilda, aliæquæ Principes fœminæ iniêrunt. Vos oculatissimi rerum æstimatores, sapientiores, quàm Lotharii; prudentiores, quàm Pipini: generosiores, quàm Carolomanni; abundantiores consiliô, eruditione, ingeniô, & prudentiâ, quàm Augustini, quàm Gregorii, quàm Basilii, quàm alii omnes, qui impleverunt orbem terrarum virtutum meritis, & doctrinæ gloriâ; ea contemnitis, quæ illi Christianæ Religionis herôes præclara duxerunt.

Licentia Figura est, quâ utitur orator, cûm ea, quæ gravia dictû sunt, aut periculosa, magna libertate dicturum se profiteretur: ut:

Attende jam Torquate, quàm ego non defugiam auctoritatem consulatûs mei; maxima voce, ut omnes exaudire possint, dico, semperquè dicam: adestote omnes animis,

animis, qui adestis corporibus; erigite mentes, auresque vestras, & me de invidiosis rebus, ut ille putat, dicentem attendite. Ego Consul, &c. *Pro Syl. num. 33.*

Vos, Patres conscripti, (grave dictum est, sed dicendum tamen) vos inquam Sulpitium vitam privastis, &c. *IX. Phil. num. 8.*

Postremo (erumpat enim aliquando vera, & me digna vox) si ad eorum voluntatem dicta, factaque nostra referuntur: optanda mors est, &c. *Phil. X. num. 19.*

Præteritio fit, cum profitemur nos præterire, aut nescire, aut nolle dicere, quod tamen maxime dicimus.

Sed jam supra, & flagitia omittam: sunt quaedam, quæ honestè non possum dicere; tu autem eò liberior, quod ea in te admisti, quæ à verecundo inimico audire non potes *II. Phil. 74.*

Nihil à me de pueritiæ suæ flagitiis audiet, nihil ex illa impura adolescentia sua: omnia præteribo, quæ mihi dictum turpia videbuntur: neque solum, quid istum audire, sed etiam quid me decet dicere, considerabo. 3. *Verr. 32.* Nihil

Nihil de illius intemperantia loquar, nihil de insolentia, nihil de singulari nequitia, ac turpitudine; tantum de quaestu, & lucro dicam, 6. *Verr.* 106.

Mitto nefarias nuptias: mitto expulsam matrimoniô filiam: nihil de ejus cupiditate queror. *Pro Cluentio* 188.

Omnia vetera prætermittam, unum illud illustre, notumq; omnibus subjiciam.

Pessem multa dicere de liberalitate, de ejus abstinentia, de cæteris virtutibus; sed mihi ante oculos obversatur Reip. dignitas, quæ me ad sese rapit, hæc minora relinquere hortatur. *Pro Sext.* 7.

Occupatio Figura est, per quam ea, quæ ab adversariis, aut ab ipsis auditoribus obijci possint, prævertimus, ultroquæ rationem facti cujuspiam, dictivè reddimus.

Quæret quispiam, cur responderit non interrogatus? Quid igitur? Debui nê suô silentiô fateri confictum crimen?

At enim, quæ causa fuit, cur id temporis domi remaneret? Remansit: quia comparari sibi illo die insidias noverat.

At

At etiam sunt, qui dicant, cedendum esse tempori, præferendam quandoq; esse virtuti vitam. Quis amens hoc dixit unquam? quis adeò rationis expers hoc asserere audeat?

Intelligo, quid opponi possit: severius non esse agendum cum adolescentibus, ætati indulgendum: itane verò, si, admissis velut habentis, feratur in omne nefas adolescentia, indulgendum est?

Video quid dicturus sis: còactus, in-
quies, hoc crimen patravi: Quis còegit?
Quis asserere vim potuit voluntati tuæ?

Atque etiam jactare audebis liberali-
tatem in illo esse summam. O! D E U S
immortalis! Hoccinè est liberalem esse,
collectum per multos annos patrimonium
uno die in lustris, ac popinis profunderè?

Sed audiamus Tullium, hac exornatio-
ne depellentem, quod ab judicibus objici
poterat ipsò statim orationis exordiò: (nam
in exordiis maximè hujusmodi figura lo-
cum habet, ac præsertim in causis judici-
alibus, ad evellendas ex animis Judicum
suspiciones, quæ reo nocere possent; ut re-
mote

moto obice, liberiùs in causã ingreditur.)

Credo ego vos, Judices, mirari: quid sit, quòd, cùm tot summi oratores, hominesq; nobilissimi sedeant: ego potissimùm surrexerim, is, qui neque ætate, neque ingenio, neque auctoritate sim cum iis, qui sedent, comparandus. Deinde causam affert, cur ad dicendum accesserit, reliquò exordio.

Eòdem ferè modò suam Divinationem in Verrem auspicatur: dum instituti sui causam redditurus, cur præter morem, & contrà, quàm viri gravis officium postulare videbatur, se ad accusandũ contulerit: sic agit:

Si quis vestrũ, aut eorum, qui adsunt, fortè miratur, me, qui tot annos in causis, judiciisq; publicis ita sim versatus: ut defenderim multos, læserim neminem: subito nunc, mutata voluntate, ad accusandum descendisse: is, si mei consilii causam, rationemque cognoverit, una & id, quod facio, probabit, & in hac causa profectò neminem præponendum esse mihi actorem, putabit. Tum rationes subjicit, quæ illum ad id impulsere.

Idem

Idem Coelum defendens, sic amolitur,
quod sibi objicit: *num. 39*

Dicet aliquis, hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescentes? ob hanc causam tibi hunc puerum parens commendavit, & tradidit, ut in amore, & voluptatibus adolescentiam suam collocaret: & hanc tu vitam & studia defenderes? Tum deinde respondet sibi, multa de indulgentia disputans, quæ adolescentibus concedi potest.

Sed longè præclariùs in Verrem agens, occupat infirmatquè ea, quæ respondere poterat Hortensius Verris Patronus.

Quid agam? inquit, quò accusationis meæ rationem conferam? Quò me veram? Ad omnes enim meos impetus quasi murus quidam, boni nomines Imperatoris opponitur. Novi locum: video, ubi se jactaturus sit Hortensius; belli pericula, tempora Reipubl: Imperatorum penuriam commemorabit; tum deprecabitur à vobis, ne patiamini talem Imperatorem populo Romano, Sicularum testimoniis eripi, nevè obteri laudem

laudem Imperatoriam criminibûs avaritiæ velitis. *VII. Verr. num. 20.*

Prosopopœia est oratio, in qua rebus mortuis, aut sensûs expertibus, sermonem accommodamus: aut absentes tanquam præsentem, vitâ functos, tanquam spirantes ac loquentes, inducimus.

Existat ex ipsa familia aliquis, ac potissimum cæcus ille: qui profectò si existeret: sic ager, & sic loqueretur: Mulier, quid tibi cum hoc adolescente? &c. *Pro Cæl. 23.*

Existat ergo ille vir parumper cogitatione vestra; quoniam re non potest: ut conspiciatis eum mentibûs, quem oculis non potestis. An non ita loquitur? *Pro Balb. 45.*

Qui populus, si tecum congregiatur, & una voce, si loqui possit, hæc dicat: Ego tibi illû non anteposui &c. *Pro Planc. 12.*

Etenim si mecum patria, si cuncta Italia, si omnis Respublica loquatur: Marce Tulli, quid agis? Tu cum exire patieris? &c. *1. Cat. 27.*

Patria tua tecum, Catilina, sic agit, & quo-

quodam modò tacita loquitur. Nullum jam tot annos facinus, nisi per te, &c. *Ib.* 18.

Quòd si nunc ille Brutus reviviscat, & hic ante pedes vestros adsit: nonnè hac uteretur oratione? Ego Reges ejeci; vos Tyrannos introducitis. Ego, &c. *Cic ad Her:*

Prosopopœia anni proximi elapsi.

Revocemus lapsum retro tempus, & tanquam è communi rerum caducarum sepulchro excitemus annū, quem proximè vidimus expirasse. An non istis verbis nos objurgaret, si loqui posset? Amentes, inconsulti mortales, fœcinè momenta temporis, quò nihil pretiosius est, effluere passi estis? Sic horas, sic dies, & menses ignavè stolidèquè collocastis? O! stultitiam incredibilem! Annus ego, qui nuper abii, quem nuper obistis tam negligenter, concessus vobis singulari DEI beneficiò fueram: ut ope meâ exiguis mortalis hujus vitæ laboribus immortalem gloriæ fructū pararetis. Nunc autem consumpsistis me, proh pudor! quibus in rebus? dicamne? vix audeo; dicendum tamen: in nugis, heu! in otio.

Le-

Leviora hæc sunt: me turpissimarum luto libidinum conspurcâstis, &c.

Reticentia, eadem ferme figura est, atq; *Præteritio*, *Aposiopesis* Græcè dicta: cum scilicet post aliquot verba sermo abruptitur, neq; perficitur, quod dici coeptum erat; ut: Tu istud ausus es dicere, homo omnium mortalium---quæro: quonam te digno moribûs tuis appellem nomine?

Huc pertinet illud Virgilianum de Neptuno.

*Jam coelum, terramq; meo sine Numine
venti*

*Miscere, Et tãtas audetis tollere moles?
Quos ego---sed motos præstat componere
fluctus.*

Sermocinatio, seu *Dialogismus* est ficta personarum collocutio, sive quis solus loquatur, sive plures inducantur simul colloquentes: ut patet in hoc exemplo.

Meritor locuples, non aurô minùs, quàm ætate gravis, filiam habeat nobilem, unicam. Eam cum nuptui tradidisset adolescenti nobili: pro dote bona sua donavit

navit omnia. Brevi errorem animadvertit: cum vidit, se contemni indignum in modum à filia, generoque, sic: ut ne aspectu quidem dignarentur obvium. Nec abjicit tamen omnem spem levandæ ægritudinis. Consilium hoc iocit callidum. Amico enarrat causam doloris sui, & quid excogitârit, simul aperit. Nummos, inquit, in hanc rem mihi commoda ad paucos dies. Sume, ait amicus, ex hac arcula, quantum voles. Summam iste capit non levem, domumque redit plenus spei maximæ. Vix ingressus cubiculum: generum audit suum scelas domûs ascendentem: addit se in conclave senex, effundit aureos in mensam, & numerare nummos altâ voce, claroque tinnitû incipit. Ad sonitum accurrit gener: & Gratulor, ait mi Pater, tantam adhuc tibi superesse benè de tuis merendi facultatem. Cum senex: Hanc summam à debitore recepi hodie, mutuò daturus ex amicis meis cuipiam. E vestigio uxorem ille adit, &: o! nos amentes, inquit, nimiumque credulos! vetulus noster etiamnum
aurô

aurô affluit. At illa: Quid ais? aurô affluit? faxo, ad nos brevi totum refluat. Nec plura: ad Patrem devolat, vultum ad blanditias componit, melleis verbis parentem salutat. Ille dolum dolô excipiens, optimè valeo, inquit, ac te advenisse gaudeo id temporis: volo enim testamentum condere, tequè scribere hæredem. Beas me, inquit illa: & cur me id celâras, pater, filiam tuam, quæ te hîs oculis plûs amo? Nimirum, ait senex, non omnia sunt quevis divulganda tempore; Tabellionem arcesse proutinus. Arcessitur: facit ille testamentum: summo deinceps honore colitur: moritur demum, sumptuoso effertur funere: apertô testamento, patet fraus; seque delusos dolent dolosi conjuges.

Subjeçtio figura est, quâ orator vel interrogat se ipsum, & respondet sibi: vel cûm alium interrogat, non expectat responsum, sed aliud de suo addit.

Quam affers excusationem absentiae tuæ? fuisse te morbo impeditum? at valebas, ut cûm optimè; Negotiis distentum? at ludendo contrivisti diem totum. Qua

Quare venenum dare vellet? ne aurum redderet; nùm quis petivit? ne crimen hæreret; nùm quis objecit. *Pro Cœl.*

Tu meam domum religiosam facere potuisti: æqua mente? quâ invaseras: quâ manu? quâ disturbâras: quâ voce? quâ incendi jusseras: quâ lege? quam non scripseras, &c. *De Harusp.* 33.

Non appellabitur hostis Reipublicæ, qui leges violârit? tu rescidisti: qui Senatûs authoritatem contempserit? tu eam oppresfisti: qui seditiones foverit? tu excitâsti.

Quanta est, Deus immortalis, Humanæ mentis pernicitas! quàm celeres ingenii motus! Vis, pervadat terras, ac maria? jam pervasit. Jubes, in cælum evolet? jam evolavit. Cupis detinere? non potes. Quos enim obices objicies? Pote terræ molem: penetrabit. Oppone Oceanum: transiliet. Mundum ipsum universum objice: momentô superabit omnia.

Quid tam novum, & inusitatum, quàm puerum duodennem, omnes omnium Pœëtarum tenere fabulas? tenet accuratè. Ar-

tem dicendi callere penitùs? penitùs caller. Dialecticæ argutias, & jurisprudentiæ tricas didicisse? apprimè didicit. Quid tam incredibile, quàm id ætatis adolescentulū, Latinam, Græcā, Hebraicamquē Linguam habere probè perspectas cognitāsq;? habet cognitās. Quid denique tam admirabile, quàm eò tempore, quò alii vix loqui expeditè sciunt, de Philosophiæ arcanis, & Theologiæ mysteriis coram celeberrimo cætu doctissimorum hominum cum laude disputare? adversantium petitiones eludere? palmam referre? Disputavit, elusit, retulit.

Sustentatio figura est, quā suspensos tenemus aliquamdiu audientium animos: donec tandem id, quod quasi animò conditum servabatur, exponimus. Adhiberi autem solet hæc figura: cū explicaturi sumus aliquid inusitatum, admirabile, aut inexpectatum; nisi fortè quis joculari velit, aut movere risum: ut facit Martialis hoc Epigrammate:

*Quod convivaris sinè me tam sæpè,
Lupercæ:*

Inveni.

Inveni, nō enim quā rationē tibi. (gesq;
 Irascor, licet usque voces, mittasq;, ro-
 Qui t facies, inquis? quid faciam? veniam.

Causā dictā servi damnati sunt, (inquit
 Tullius in Verrem.) Quid deinde? Quid
 consētis? furtum fortasse, aut prædam ex-
 spectatis aliquā? Noli te usquequaq; eadem
 quærere, in metu blli, furandi qui locus
 esse potest? Itaq; producuntur & ad palam
 alligantur. Etiamnum mihi expectare vi-
 demini, Judices, quid deinde factum sit;
 quod iste nihil unquam fecit sinē aliquo
 quæstu, atque præda, &c. Expectate ta-
 citius, quā vultis improbum: vincam ta-
 men expectationem vestram. Tum subji-
 cit, quō pæctō Verres pecuniā corruptus
 reos solvi jufferit. VII. Verr. 10.

Audite, quanto fuerint olim in pretio
 litteræ: quibûs homines doctos honoribûs
 ornârent, non ipsi modò Reges, sed Ty-
 ranni. Platonem Syracusas venientem ex-
 cepit Dionysius Tyrannus: at quā pompâ?
 quō apparatû? Expectatis hic forsā, ei
 vias fuisse cylindrò æquatas, ut Caligulæ?

Aberratis, Aureis resperfas ramentis, ut Commodo? Hallucinamini. Floribus confratas, ut Heliogabalo? Nihil minus. Quid igitur? Accipite, atque suspicite. Platonem ipsum, aureis vestum quadrigis, auriga ipse Dionysius in urbem introduxit.

Hæc nuper fœmina, ancillulam cum ferire, vellet idque non posset commodè, quòd manus haberet impeditas; (tenebat enim alterâ speculum, alterâ gemmeum torquem, & armillas aureas:) quid illam fecisse putatis? Speculum illud, dicit aliquis, in ejus caput impactum fortè comminuit? Nequaquam; nam pretiosius erat, quàm ut de causa tam levi frangeretur. Quid? Nùm pede illam percussit, aut cubitò? Nimis hoc usitatum est culvis de vulgo mulierum. An conviciis laceravit? Et illud etiam nimis est vulgare. Quid igitur facere potuit? Neque enim alia videtur esse ratio explendæ iracundiæ, aut doloris ulciscendi. Imò alia est: sed in solita, ac nova. Nimirum dentibus rem agere instituit. Ain, tu, dentibus? Quoniam verò modò? Puel-

Puellam, quæ à tergo erat ejus, ut capillos comeret, coram venire jubet: parer illa: tum verò inhumanissima hæc mulier in ejus os irruens, nasum impetit. cumq; avergens opportunè ancilla vultum, pro naso obtulisset aurem, hanc furia penè totam mordicùs abstulit: O! nequitiam inauditā!

Transitio non tam figura est, quàm quidam veluti figurarum nexus: quò fit, ut aptè inter se juncta orationis membra cohæreant, efficiantq; unum quasi corpus. Dicitur autem transitio; quòd per illam ab una orationis parte transeat ad aliam; quod, quâ ratione sit præstandum, non tam præceptis, quàm usu, & lectione discendum est. Moneo tantùm, nullam rem ferme esse, in qua orationis ingenium, industriaq; magis cluceat, quàm in his transitionibus, easq; omnium illustrissimas vulgò censeri, quæ orationis partes ita delicate committunt: ut ipsæ commissuræ vix appareant. En tibi nonnullas vulgares formulas.

Ad hæc, illud etiam considerandum nobis est.

Adde his, accedit his, accedit ad hoc, huc accedit, quòd, &c.

Huc pertinet, eòdem pertinet, his finitum est, huic proximum est, illud, &c.

Ad hunc ordinem referendum est, quod domi contigit &c.

Jam verò quid referam? &c. Age verò, explicemus nunc &c. Quid, quòd ius os etiam incessit?

Nihil jam dico de illo scelere. Omitto domesticas ejus sordes. Nam illud quid attinet commemorare?

Sed hæc utcunque ignoscenda: illud quis ferat?

Audistis gravissima, sed audietis graviora.

Sed hæc privatim: nunc quæ publicè gesta sunt, videamus.

Sed hæc juvenis peccavit: nunc senis virtutes audietis.

Quid his immoror? ad id, quod est hujus causæ caput, festinet oratio.

Habes, quid in illum contulerim beneficiorum: nunc, quam gratiam mihi retulerit, accipe.

Sed

Sed hæc vetera, illud autem recens.

Sed ne fortè ex multis rebus gestis M. Antonii, rem unam pulcherrimam transiliat oratio: ad Lupercalia veniamus. Non dissimulat, Patres conscripti, apparet esse commotum, sudat, pallet.

Sed arrogantiam hominis, insolentiamque cognoscite.

At etiam ausus es? Quid autem est, quod tu non audeas?

Ad ejus Tribunatum, quod ad sese jam dudum vocat, & quodammodo absorbet orationem meam, contentio studio cursuque veniamus.

Sed nimis multa de nugis: ad majora veniamus.

PARS QUARTA

De Amplificatione.

Amplificationis nomine hic ego cum Cicerone intelligo graviolem quandam affirmationem, quæ motum animorum conciliat in dicendo fidem, & quæ non nisi ad magnas gravesque causas adhibetur.

G3

Cum

Cum Isocrate, artem illam intelligo, quā ex parvis ampla, (unde amplificationis nomen deductum est,) ex angustis extensa, & lata, (ex quo dilatatio nuncupatur,) ex compressis diffusa, & explicata sunt.

CAPUT I.

Amplificandi prima Ratio.

Amplificare non est inani verborum exaggeratione rem augere supra modum, ei que plus attribuere, quā veritas concedat: Sed amplificare quidpiam dicimur, quoties ea, quæ insunt in ipsa re, aut affinitatem habent cum illa, exprimimus dicendo. Sic suas propola merces amplificare dici potest: cū, quæ habet variis in cistellis recondita, convoluta, & complicata, evolvit exponitque in officina suā quæque loco: similiter Orator dilatare dicitur aliquid, cū ejus partes omnes, alias aliis insertas, ac permixtas explicat, ut singulæ appareant, & suum ab aliis segregatæ obtineant locum. Quod planius ut fiat: adverte, nullum esse argumenti genus, nullam sententiam, propositionem nullam, quæ,

quæ, cum sit quoddam totum seu physicum, seu morale, partes non habeat suas, vel physicas, vel morales, hoc est, cogitatione distinctas. Primi generis partes habet hæc propositio: *Orbem peragravit universum.* Orbis enim veris partibus constat, terrâ scilicet ac mari, provinciis, regnis variis, regionibus. Secundi generis partes habet ista: *Cainus fratrem interfecit.* Nam execrandi hujus facinoris partes, saltem animo distingvi inter se possunt: adjuncta nimirum singula, quas vulgò circumstantias dicimus, cujusmodi sunt: persona, locus, tempus, instrumentum, finis, &c. quæ huic sceleri sunt locò partium. Observa porro, cuivis primum esse, veras, ac naturales partes totius cujuspiam invenire, quod nimirum cadant sub oculos: at quas morales diximus, non ita facile apprehenduntur; quippe, quæ ab ingenio nostro pendeant, & mentis acie quasi producantur. Itaque requiritur ratio quædam, quâ facilius investigari, & inveniri queant. Hanc verò rationem docet Rhetoricæ ars, ut in

sequentibus exemplis videre est.

Reipublicam conseruauit Cicero.

Ab enumeratione partium.

Cum perditissimorum hominum nefarios conatus repressit in consulatu, audaciamq; refutauit M. T. Ciceronis summa vigilantia, & divina dicendi vis; Senatûs auctoritatem debilitatam, ac propè oppressam erexit; Equites Romanos asseruit in libertatem; plebem vindicauit à seruitute crudelissima; ignem ab ædibus prohibuit; sacrilegia, & rapinas ab aris, & templis, à trœnibus ruinam; Tyrannidem à Curia, Remp. deniq; universam, jam præcipitantem, & in certum ruentem exitium, inuidio robore sustinuit, mirabili solertiâ excitauit, & in pristinum gradum restituit.

Vides ibi recensitas partes Reipublicæ singulas.

Judas prodidit Christum.

Ab enumeratione adjunctorum.

Partes illius propositionis adjuncta sunt.

Quis prodidit, quem, quibus, quamobrem prodidit, quibus auxiliis, quo modò, ubi,

ubi, & quando prodidit. Quibûs omnibûs
 in unum collectis, prodicionem illam sic
 expones. (*Quis?*) Immanis ille furcifer,
 ac latro, retrum illud, horribilique homi-
 nis monstrum, ex omni scelere concretum,
 vilissimus ille, detestabilisq; servus (*Quem?*)
 Dominum, ac DEUM suum, omnis san-
 ctimonie fontem, omnis thesaurum sapi-
 entie, hujus universitatis efflorem, sum-
 mumque arbitrum (*Ubi?*) in horto, di-
 vinis dudum ipsius vestigiis, precibus, ac
 lacrymis, nunc etiam fusô humi sanguine,
 recens consecratô, (*Quando?*) hac eadem
 nocte: quâ post celebratam cum illo cœ-
 nam, lutulentos ejus pedes Christus ipse
 abluerat, & extulerat (*Cur?*) cœsitrô ava-
 ritie percitus, turpissima pecunie cupidi-
 tate stimulatus (*Quo modo?*) non aperiâ
 vî, sed dolô irruens; non denuntians palam
 bellum, sed pacem simulans fictâ saluta-
 tione, pestilentî complexû, atroci osculô
 (*Quibus?*) nefandæ carnificum cohorti,
 quibûs stipatus erat, & insensissimis inimi-
 cis, ejus vitæ jam diu insidiantibus, per

inauditam, execrabilemque perfidiam vincendum, excrucians, ac contrucidandum objecit. Poterant ille partes seorsim, ac separatim tractari, additis transitionibus idoneis.

CAPUT II.

Amplificandi rationes aliae.

ALiae amplificationis rationes ducuntur ab aliis locis oratoriis, in quibus nimirum, tanquam in quibusdam pyxidibus, argumenta & probationes includuntur. Quemadmodum autem pyxidibus, narthecisquæ adscribi solent earum rerum nomina, quas continent; ita hi loci quibusdam notis indicant, quid in quoque loco quaeri oporteat. v.g. hæc nota, seu epigraphæ à definitione, ostendit, inquirendas esse illò locò definitiones rerum, de quibus agitur. A notatione nominis, investigandum esse, quid rerum illarum nomina significant. A distributione partium, quibus partibus illæ consistant: & sic de aliis; illud autem præcipuè curandum est, & indagandum, qui loci argumento, quod suscepisti, convenientio-

entiores fiat, & qui minùs idonei; ut, hīs omiſſis, diligentius excutias illos.

Quō pactō ex omnibus locis capi argumenta poſſint: non unō locō docuimus, capitibùs 9. & 10. primæ partis hujus libri.

Nonnullos ad inveniendas rei cujuſlibet proprias dotes adjuvat ſeries quædam, & index nominum adjectivorum, & ſubſtantivorum, è quibus colligunt, quid in laudem, aut vituperationem dici poſſit.

Adjectiva ad laudem pertinentia.

Admirabilis, Auguſtus, amabilis, beatus, bonus, charus, conſtans, deſiderabilis, divinus, doctus, dulcis, fauſtus, fortis, glorioſus, gratus, honeſtus, honoratus, illuſtris, innocens, juſtus, laudabilis, magnificus, nobilis, perfectus, pius, potens, præclarus, rarus, ſacer, ſalubris, ſanctus, ſapiens, ſplendidus, ſublimis, tranquilluſ, verus, vigilans, utilis.

Subſtantiva laudis.

Aſtrum, cœlum, cor, decus, agnus, conſolatio, corona, flos, lux, pax, præmiuſ, quies, Rex, Regnum, religio, ſaluſ,

sceptrum, sol, templum, thesaurus, victoria, vita.

Adjectiva vituperii.

Arrogans, asper, atrox, austerus, barbarus, caducus, cæcus, callidus, captivus, contagiosus, contemptus, corruptus, crudelis, damnosus, deformis, demens, deplorandus, desperatus, durus, egens, fallax, ferreus, ferus, flagitiosus, foedus, foetidus, funestus, furax, furiosus, horridus, ignarus, ignavus, improbus, imprudens, impurus, inanis, incommodus, infamis, infaustus, infidelis, ingratus, injustus, insidiosus, insolens, intemperans intolerabilis, inutilis, lethifer, malus, miser, molestus, mutabilis, nocens, obscurus, odiosus, periculosus, rebellis, rudis, sacrilegus, severus, sordidus, stupidus, temerarius, turpis, vanus, vilis.

Substantiva vituperationis.

Bellum, cadaver, calamitas, carcer, cæna, cœnum, crimen, cæmon, damnum, dedecus, dolor, fax, fames, fel, foeditas, infidiæ, morbus, mors, odium, seditio, serpens, servitus, spinæ, strages, stultitia, tyrannus.

Adje-

Adjectiva communia.

Abconditus, abundans, adversarius, æternus, afflictus, amicus, aptus, facilis, fertilis, fecundus, immensus, immortalis, incensus, indignus, novus, patiens, perseverans, plenus, prius, armatus, avidus, bellicosus, celer, deceptus, insatiabilis, insignis, levis, liber, longus, lugubris, magnus, necessarius, severus, similis, tristis, vacuus, venialis, vulgaris.

Substantiva communia.

Arbor, ars, arx, aula, bals, calor, canalis, campus, causa, clavis, columna, cunæ, cura, deliciae, farræ, fons, fornax, labor, lac, lex, opinio, orbis, pondus, radix, rumor, speculum, via.

CAPUT III,

Figura amplificationis præ ceteris idonea.

Magna pars amplificationis consistit in figuris, quibus argumenta cinantur. Illas exemplo ab uno facile cognosce. Libet hanc sententiã amplificare, & illustrare:
Peccatum fugiendum est; quia innu-
meras

meras in hac vita poenas affert, & æternas in altera: sic illam efferres.

1. *Simpliciter, & sine exornatione per trimembrem periodum.*

Peccatum idcirco insectari debemus immortali odiò, & vel ipsius umbram exhorrescere; quia innumeras in hac vita parit ærumnas, & in altera cruciatus asserre solet sempiternos.

2. *Per interrogationem simplicem.*

Quid peccatò detestabilius? Quid magis est abominandum? Nonne gravissimis doloribus in hac vita corpus, angoribusque mentem afficit, æternòque post mortem supplicio utrumq; discruciat?

3. *Per interrogationem objurgatoriam.*

Quid agis, amens? Quid moliris, scelerate? Quid est, quòd tot flagitiis corpus, animumque contaminas? An nescis, innumerales à peccato miseras inveniri? An ignoras, illam unam originem esse malorum omnium?

4. *Per interrogationem, & Apostrophem.*

Quis te, o! beatarum mentium dux
quon-

quondam, princeps Lucifer, quis, inquam, te unâ cum tuis asseclis ab altissima cœli regione præcipitem egit in tartarum? Dic tu, mortalium, mortisque parens infortunatissime, quis te à felicissima vitæ conditione in infeliciissimam deturbavit? Nonne peccatum?

5. *Per Apostrophem.*

O! peccatum exitiosum! o! maximum, unicumq; malum! cùm foedum adeò, turpequè sis: cur te non averſamur? Cùm summam, æternamquè nobis perniciem afferas quam ob rem te admittimus?

6. *Per Apostrophem ad peccantes.*

O! cœci, o! inconsideratissimi, o! dementiores pecudibûs homines, qui tam levi de causa rôties, tamquè immania scelera patratis! Quid? Vosné latet, quàm horrenda vobis pœna imminéat? Quantam malorum vim in vestrum caput struat?

7. *Per Apostrophem, & Exclamationem.*

Quàm verè, sapienterquè dici solet: ignorantem esse, quicumq; peccat: nescire illum quid agat, quibûs se malis implicet

Ita

Ita est profectò: Nescis, impurè, nescis quò tua te nefaria libido rapiat: Nescis, avarè, nescis, quos ad secpulos te allisura sit cupiditas opum: Ignoras, bellue, quam te in Charybdim immergas: Ignoras, homo vanissime, in altum plerosque tolli, quò lapsû scediorè ruant.

8. *Per Apostrophen, & Deprecationem ad Deum.*

Te, Deus optime, maxime, p. r. infirmitatem illam tuam in humanum genus benignitatem oro, obsecroquè: in meritis licet veniam tribue. Excoecat miseros demèntia: furor de potestate mentis dejicit; abripiuntur æstû cupiditatum; peccati gravitatem minime sentiunt: nec, quàm scdîs se maculîs inficiant, vident; nec, quàm impiè divinum tuum Numen offendant, advertunt satis; nec, quàm horrendis se pœnis obstringant, insani cogitant.

9. *Per Apostrophen, & Imprecationem ad Deum.*

O! Sande Deus, aspernantur impii tuum Numen! tua S. cra contemunt! religionem

gionem violent. Quouſque tantam impudenciam, malitiamque patiêre? Quouſque abutentur ſcelefti patientiâ tuâ? Quin pœnas maturè repoſcis tot flagitiis debitas. Levia ducunt, quæ in hac vita tolerant? Morte atroci plecte perditos; æternis obrue catenis rebelles; ſempiternis conſecratos ſupplicis macta.

10. *Per Communicationem.*

Si imminentem à tergo carnificem videres, ſtrictò ferrò manuquẽ jam elatâ paratum ad cervices tibi amputandas, ſimul, ac eſſet quidpiam contra honeſti leges à te commiſſum: quid ſperes? Atqui, cùm imminet tibi æterna mors: novis te quotidie criminibûs inquinâs?

11. *Per Exclamationes.*

O! amentiam mortalium! o! ſtultitiam incredibilem, omnibus lacrymîs gemitibusquẽ deplorandam! Turpem momenti voluptatem dolor excipit nunquam finiendus: hoc illi ſciunt, hoc fatentur, hoc prædicant: & peccant tamen, & flagitia flagitiis cumulanti.

12. *Per Præteritionem.*

Ut te à peccando deterream: non hîc ego mala enumerabo omnia, quæ culpam consequuntur: quis omnia vel cogitatione recenseat? Silebo dolores corporis, angores mentis, terrores, stimulosq; conscientiæ, & intestinos cruciatus: hæc inquam, præteribo mala omnia; quòd tamen si gravissima, finem habitura sint aliquando: æterna solùm inferorum supplicia commemorabo, quibùs torqueberis in omne tempus, nisi resipiscas

13. *Per Hypotyposin malorū hujus vitæ.*

Enumera, si potes, partem malorum minimam, quæ parit peccatum. Cerne arden-tes bellō regiones; hæc peccatum excitavit incendia. Vide exhaustas regiones incolis, quas lues absumpsit; hanc induxit luem peccatum. Aspice lamentabili nece prostratos urbium cives, quos intestina odia in mutuam perniciem armârunt; hæc odia movit peccatum. Intuere, quantis morborum doloribùs, quos ærumnis obruatur hominum genus; hæc damna omnia peccatum invehit.

14. *Per Hypotyposin malorū alterius vitæ*

Non te movent ærumnæ, & calamitates, quibūs obruuntur scelerati, dum hujus adhuc fruuntur usurâ lucis. Descende cogitatione in tartarum: cerne ignes illos, rotas illas, & verbera; cerne voragines præaltas, & sinè fundo fossas, mephitim exhalantes intolerabilem, sulphureamque flammam atro mixtam fumō evomentes: Aspice, ut laniantur isti, ut torrentur alii, ut discerpuntur alii, ut omnes incredibiliter cruciantur. Peccatum tantis illos poenis addixit.

15. *Per Subjectionem ab Effectis.*

Si nondum te tartarei hujuscè monstri fœditas terret: at saltem exhorresce, quæ mala progignit. Quid enim turbas movet seditiones excitat, bella generat? Nonnè peccatum? Quid infert mentis ægritudines, quid morbos, quid cruciatus, quid cædes innumeras? Nonnè sunt ista peccati stipendia? Quid naufragia navigantibus? quid pestilentiam urbibus? quid agris vastitatem? quid rebus extremam perniciem?
quid

quid mortalibus denique omnibus mortem
sempiternam importat, nisi peccatum?

16. *Per Subjectionem ab adjunctis.*

Quò te ages, infelix, post conceptum,
patratumque facinus? Quò te recipies, ut
fugias sequentem poenam? Quem in locum
te abdes, quò Furiae ardentibus tædis ar-
matae, te non insectentur? Discedes in de-
sertissimas solitudines? Te ibi lancinabit
acerbius scelerum tuorum conscientia. Ve-
nies in publicum? Ardebunt in te odia o-
mnium bonorum. Quem appellabis, qui
propulset à tuo capite imminentem pe-
nitentiam? Amicos? Improborum amicus nemo,
nisi improbus. Affines? quos dedecorasti?
Propinquos? quibus labem aspersisti? Pa-
rentes? quos affecisti maculis aeternae infamiae?
Ad bonos, beatosque Genios te con-
vertes? Exhorrent tuum conspectum. Ad
ipsum Deum? Quem offendisti? Qui poenas
brevis à te infinitas repetet: nisi quam mox
illum verà placare poenitentiam conaris.

17. *Per subjectionem à Definitione.*

Quod malum, quod morbi genus, quae
cata-

calamitas, quod infortunium esse potest, quod non oriatur à peccato? Plagas times? Tortor est! Ignominiam metuis? Nihil peccatō turpius. Vitam amas? Ah! mors est omni morte crudelior.

18. *Per Protopopœiam.*

Dicis meis fidem non adhibes? Audi, quid vociferentur homines illi, quos vel in hac vita conscientia malefactorum divexat, vel qui suppliciis nunquam terminandis terquentur in inferis. Peccata sunt, inquit, à nobis commissa, quæ nos excruciant! Hæ sunt Figuræ, quæ nos quiescere non sinunt! Hi carnifices, qui nos dies, noctesque dilanant! Hæ flammæ, quibus urimur! Hi stimuli, quibus fodiamur! Hæc verbera, quibus laceramur! Hæ rotæ, quibus miserabilem in modum distrahimur.

19 *Per Antistites.*

Exultas miser, exilisque præ gaudio, vel dum te sceleribus contaminas? Victus es; & liberum te prædicas! Conceptam in præcordiis mortem contines; & sectaris vitæ delicias! Paratur tibi mala crux; & rides!

rides: Impendet capiti suprema calamitas;
 nec moveris! discessit tuos ante pedes ter-
 ra horrendò hiatù: & in barathrum lætus
 infilis! O! cœcitatem!

20. *Per Anthiteses, & Comparisonem.*

Age scelerate, age, facinorose! confer
 voluptatem, quam peccando concipis, cum
 dolore, quem patratò scelere hauris. Eva-
 nescit illa punctò temporis; iste diuturnus,
 & nisi vitam emendas, sempiternus futurus
 est: Stat illa velut foris; hic totum per-
 vadit hominem: nec corpus torquet modò,
 sed animum angit, æternùmquè cruciat.

21. *Per Concessionem.*

Esto, sit ita, ut dicis; insint flagitiis
 illecebræ, quæ blandiantur sensibus: At
 catenarum, quibûs animum opprimunt,
 nonnè gravitatem sentis? Oscula, quæ li-
 bat scelerata voluptas, sunt mollia: fateor:
 At quos simul infligit ungves, quæ vulne-
 ra infligit, canè tu grata, canè svavia esse
 dices? Non injucundè canunt Syrenes frau-
 dulentiæ; ita est: at quos in scopulos, quas
 in Syrtes insidiosò cantû te pertrahant,
 non

non animadvertis? Placet hamus dolosam
tegens escam: at voratus necat.

22. *Per Distributionem.*

Illecebrosum quidem est peccatum ad
voluptatem, sed crudelissimum est ad pœ-
nam, foedissimum ad ignominiam, æter-
num ad diuturnitatem. Et illud in se ad-
mittere quis audeat, eò delectari, in illo
vivere, cum illo mori?

23. *Per Increpationem.*

Mortalium nequissimi, ecquando facie-
tis peccandi finem? Nullumne statuetis im-
probissimæ libidini modum? Ecquæ vos
ratio ab insania, aut ab impudicitia pu-
dor, aut ab effrænata licentia timor, aut
à scelere pietas, aut à dedecore honestas
revocabit?

24. *Per Dubitationem, & Gradationem.*

Quo te nomine appellem, noxa exitia-
lis? Morbum? Morbis omnibûs acerbior
es. Pestem? Te nulla pestis tetrior, ac præ-
sentior. Incendium? Aliquid es pernicio-
sius. Feram immanem? Immanior existis.
Mortem calamitosissimam? Parum est illud

quo-

quoque. An illa simul omnia te esse dicam? Nec satis illud erit etiam; ut enim hæc simul omnia in unum mala confluant, corpori duntaxat pernitem inferunt; tu grasaris in animum: & quamvis ad animam illa pervenirent, finem tamen haberent aliquando: tu nullum cruciandi finem facis.

25. *Per Gradationem, & Interrogationem.*

Ubinam tandem aliquando subsistes, culpa pestilens? Quo demum in gradu malorum hærebis? Dolor corpore conficis: an non id satis est? Caliginem offundis menti: labefactas iudicii vim: frangis ingenii vires, hebetasque aciem: de statu naturæ totum hominem dejicis: quò ultra serpes? Etiam mortem affers teterrimam? Scio, ac video, At si mors saltem esset malorum postremum? Non erit; ultra mortem quoque peccatum immortale malum desæviet.

26. *Per Ironiam.*

Immitis, injuriusque sum, qui innocentissimi virorum hominum deliciis officiam: qui importuna oratione voluptates turbam liquidas,

quidas, quibus indulgent. Sinamus eos per
otium frui conquisiti tanto labore com-
modis: oblectent se vinò, cœdibûs, rapi-
nâs; volutate vos in cœno libidinum: ob-
sequimini genio, indulgete cupiditati; ni-
hil inde mali timendum vobis est.

27. *Per Expositionem à simili.*

Videte stulticiam peccantium: ut certi-
ûs, celeriusquē pereant, suis sibi sumptibûs
arcessunt malorum ultimum; domos ipsi-
met suas fodiunt, quibûs obruantur; py-
ras extruunt, in quibus ardeant; nectunt
laqueos, quæis se interimant; momenta-
neas aucupantur voluptates, ut semper
duraturis doloribûs crucientur.

28. *Per Synonyma à dissimili.*

Quis satis miretur, inconsiderantiâ nē
dicam nostram, an dementiam: qui ob
inane lucrum rei levissimæ, nulliusquē
pretii, curis, vigilisquē atterimus vitam?
quàm fluxam voluptatem multorum emi-
mus annorum labore, unumquē diem ut
vivere beatos liceat, totam consumimus
æternis ætatem. Ut verò æterna evite-

mus damna, ut immortale fugiamus dedecus, ne à peccando quidem abstinemus.

29. *Per Deprecationem.*

Quò, quò ruitis infelices? Ah per salutem vestram precor, abssistite. Præruptâ lubricaquè in crepidine versamini præalti præcipiti; quid oclusis luminibûs, impetûquè malefano præcipites ruitis? Aperite, vos oro, atque obtestor, per quidquid vobis charum est, aperite oculos, ac circumspicite tantisper, quàm horribilia vos mala circumstant.

30. *Per Cohortationem.*

Detestamini ergò adolescentes, abhorrete morte pejûs & infernò culpam omnem; occasiones peccandi declinate omni animi solertiâ, omni contentione mentis. Id unum spectent cogitationes vestrae omnes, ut præstetis vos immunes à noxa, ut devitetis delicta quælibet, ut puram ab omni labe vitam, illibatamquè traducatis; cum obscurum jam vobis esse non possit, innumerabiles ærumnas, æternaquè mala peccantibus impendere.

CAPUT IV.

*Fontes, & exempla quædam graviorum
Amplificationum.*

Graviores illæ Amplificationes præcipuè adhibentur ad movendos auditorum animos, in quo solet Eloquentia triumphare. Ducuntur autem, ut sæpè diximus, ab insignioribus locis oratoriis, certò quodam modò vehementiore, & splendidiore tractatis, adhibitis nimirum figuris verborum & sententiarum illustrioribùs, ut è sequentibus exemplis apparebit,

Primus hujusmodi Amplificationū fons est: locus à definitionibus conglobatis; cum scilicet ejusdem rei variæ definitiones in unum locum congeruntur: unde alio nomine congeries, seu frequentatio definitionum vocatur hic locus. Ita Cicero non satis habens, dixisse, Incensam esse Curiam, adjecit definitiones Curiae plurimas.

Curiam inquit incendit, quo quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius vidimus? templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilii publici, Caput urbis, aram

fociorum, portum omnium gentium, sedem ab universo populo Romano concessam uni ordini, inflammari, excindi, funestari.

Virtutem commendare si cupis: illam esse dices animi animam nostri, vitæ decus, mentis puros delicias, æterni radiū solis, felicitatis auroram, immortalitatis parentem, perennemq; fontem honorū omnium.

Modestiae præconium,

Hæc virtute, quid, quæso pulchrius, atq; adeò quid amabilius fingi potest? Est quip pe animi facies amœna, pignus probitatis, ritor morum, pudicitiae munimentum, taciti hominis commendatio eloquens, humanæ societatis lumen & decus, rapax charitatis illecebra, sedes honoris.

Quid est invidia? Malum genitum à bono; caligo est à splendore oriens, à pulchritudine nata deformitas, à risu lacryma fluens: Rivus est fellis, à fonte mellis profluens, à planta honestatis nequitiae fructus, proprius ab aliena lætia dolor: calamitas domestica ab externa gloria manans: interitum infortunium, quod fortuna creavit

pro;

prospera, ægrotudo voluntaria, crux fixa malevolis, & perpetua virtutis hostis.

Alter amplificationis gravioris fons: locus est ab enumeratione partium, de quo jam sæpè facta mentio.

Tertius Amplificationis fons dicitur: ab effectis.

Vitii, & virtutis effecta.

Nulla, inquit, mola sunt, quæ non exoriantur à pestilenti fonte vitiorum; nulla bona, quæ virtus non affrat: Bene, sed nimis exiliter: exponere, quæ mala illa sunt, & quæ bona,

Inde vitii demonstra fœditatem, quòd rationi adversetur, quòd contamine animi, quòd Divinum Numen offendet, quòd auctorem suum diris excruciet modis, curis excedat, metu percellat, &c. Tum, quòd leges, quòd instituta, quòd fœdera, cæteraq; humanæ societatis Sanctissima jura pervertat, labefactet, excindat. Denique, quòd pestem rebus publicis, provinciis calamitatem, pernitiem regnis, urbibus exitium, familiis damna innume-

12, singulis deniquè universum malorum agmen importet.

Virtutem autem si ornare cupis: dic, illam esse, quæ mæstos recreat, ægros reficit, jacentes erigit, excitat afflictos, miserofquè levat; quæ splendorem rebus obscuris, vilibus pretium, abjectis dignitatem, vulgaribus honorem, humilibus excelsitatem, contemptis commendationem affert, omnibusquè venerationem conciliat.

Geographiam si laudare cupis: ejus effecta sic recensere poteris.

O! artium præclarissima, quibus te litterarum monumentis extollemus: quâ prædicatione celebrabimus? quo tibi laudum genere pro tuis in nos beneficiis grates referemus? Nostris enim ut servias oblationibus & emolumentis: facis mundi compendium, omnia loca sub uno aspectu posita, oculis subjicis, remotas regiones proximis implicas, cæterisquè, ac disjunctissimis nostras innectis: Per te orbem utrumquè percurrimus immoti, &c.

Cœlestis gloria spem, vel desiderium ab effectis ita commendabis.

O!

O! cœlestis gloriæ beata spes! finè te
jaceremus mortales miseri, aut ærumnis
fracti, aut vitiorum lenociniis depravati:
nisi nos, velut avulsos ab uberibus volu-
ptatum, iavitares ad immortalis vitæ de-
cus, erudies ad disciplinam, corroborares
ad laborem, firmares ad pericula, interri-
tos ad omnem casum, eventumquè redde-
res, nec adversis minùs rebùs, quàm pro-
speris præstares invictos.

Quartus fons Amplificationis petitur à
consequentibus: cùm ea, quæ rem quam-
piam consequuntur, exponimus. Ut, si ad-
versus authorem belli faciendi, mala enu-
meres, quæ bellum sequi solent: videlicet.

Exhaustum ærarium, abacta pecora,
proculcatas segetes, incensos vicos, & vil-
las, desertos agros, everia mœnia, compi-
lata domos, direpta templa, fractam labo-
ribùs juventutem, tot adolescentium mo-
res licentiâ depravatos, extinctas artes, cor-
ruptam disciplinam, obliterated religionem,
confusa divine, humanaq; omnia, tibi uni
accepta referemus: si belli author fueris.

Solis Occasum consequentia.

Cerne, ut occidente die, quasi natura
 omnis esset extincta, sepultaque tenebris,
 amicitur veste funebri mundus: ut accen-
 sæ micant toto æthere funesæ faces: ut
 cælum, quod manè præ lætitia collique-
 scebat in forem melleum, serò solvitur in
 noxium fletum: ut evanescit orbis pulchri-
 tudo: ut obsolescit splendor urbium, cam-
 porumque ænitas, & plantarum vigor,
 ac florum decus: ut triste silentium cun-
 cta tenet: dum solæ noctuæ, soli bubones,
 vespertilioes, ac ranæ infestant omnia ferali
 cantu. Intercæ cæteras animantes stupor, ac
 pavor occupat, volucres gemunt in nidulis,
 homines jacent in lectis oppressi somno, &c.

Quintus Amplificationis fons: adjuncta
 sunt siue rei circumstantiæ. Ebrietatē Anto-
 nii exagitat ab hoc loco Tullius *Philippi-
 cæ II. num. 63.* Tu istis faucibus, istis
 lateribus, istâ gladiatoria totius corporis
 firmitate, tantum vini in Hippiae nuptiis
 exhauseras: ut tibi necesse esset in populi
 Romani conspectu vomere postridie. O!

rem non modò visû scdam, sed etiam auditû! Si inter cœnam, in tuis immanibus illis poculis, hoc tibi accidisset: quis non turpe duceret? In cœtu verò populi Romani, negotium publicum gerens, Magister Equitû, cui ructare turpè esset, is vomens fructis esculentis, vinum redolentibûs, gremium suum, & totum tribunal implevit.

Sexius fons Amplificationis est à contrariorum frequentatione: cùm multa sibi adversantia congeruntur. Mirabilem habet Tullius Amplificationem ab hoc loco ductam: cùm describens ea, quæ in Varonis villa fiebant ab Antonio, homine impurissimo, ita loquitur.

At, quàm multos dies in ea villa turpissimè es perbacchatus? Ab hora tertia bibebatur, ludebatur, vomebatur. O! testa ipsa misera, quàm à dispari domino, (quamquam, quo modò iste dominus) sed tamen, quàm à dispari tenebantur! Studiorum enim suorum Marcus Varro voluit esse illud, non libidinum diversorium. Quæ in illa villa antè dicebantur? quæ cogitaban-

tur? quæ litteris mandabantur? Jura populi Romani, monumenta majorum, omnis sapientiæ ratio, omnisq; doctrina. At verò, te inquilino, (non enim Domino,) personabant omnia vocibus ebriorum natabant pavimenta vinò, madebant parietes, &c.

Septimus fons Amplificationis est in exemplorum frequentatione: cum scilicet multa còacervantur exempla, quibùs probetur, quod propositum est. Porro exempla ejusmodi tractantur eleganter per comparisonem.

Octavus fons Amplificationis à comparisone petitur. Comparisonem dico; non eam, quæ res similes dissimilibus, aut dissimilibus opponit; hæc enim spectat ad locum similitudinis: sed eam, quæ res majores cum minoribus, minores cum majoribus, pares cum paribus confert, contenditque. Sic orator primà in Catilinam, num. 3. *An verò vir amplissimus Publius Scipio Cajum Gracchum mediocriter labefactantem statum Reipublicæ privatus interfecit: Catilinam orbem terræ*
cado,

cede, atque incendiis vastare cupientem, nos Consules perferemus?

Argumentum à minori urget eleganter D. Cyprianus collatis utriusquè partis circumstantiis. Si Herus delinquentem servū punit: cur Deus de homine peccante supplicium non sumet? *Ipse de servo tuo supplicium exigis? Et hominē homo obedire compellis. Cū sit eadem vobis fors nascendi, conditio una moriendi, corporum materia consimilis, animarū ratio communis; cū aequali jure, Et pari lege vel Veniatur in hunc mūdū, vel de hoc mundo recedatur: tamen, nisi arbitriū tuū tibi serviatur: nisi volūtatīs nutui pareatur: imperiosus servitutis exactor flagellis, verberas, fame, siti nuditate, frequenter ferro, Et carcere affligis, Et crucias! Et non agnoscis Dominum Deū tuum, cū sic exerceas ipse dominatū?*

Cicero pro domo sua num. 130. Cassium Censorem ejusquè factum cum Clodio, qui domum Ciceronis temerē consecraverat, splendide componit. *Quaso in-*

quit, & hominem cum homine, & tempus cum tempore, & rem cum re comparate. Ille erat summâ modestiâ, & gravitate Censor; hic Tribunus plebis scelerare, & audaciâ singulari: Tempus, & Scitia Christiani flagitium amplificare poteris, Christum sceleratô quôpiam factô negantis, ut ait Apostolus, cum Divi Petri culpa, negatione, & hunc levius illô peccâsse ostendes.

Non est, quod plura congeramus Amplificationis, & locorum, unde sumuntur, exempla, quæ passim legenti Romanum Oratorem occurrunt. Sic Orat. pro Cœcina num. 67. laudat Aquilium Judicem, enumerando varias virtutes huic muneri accommodatas. Percommode accidit, &c. Pisonem omnium mortalium sententiâ esse condemnatum, docet conglobatis ejus criminibus num. 96. An ego te expectem, dum te, &c. Clodii pariter flagitia enumerat pro Milone num. 47. per egregiam repetitionem, & varia incisâ. Causarum congeriem habes pro Sextio num. 46. ubi

per

per allegoriam causas affert, cur exulare
sponte, quàm pugnare cum adversariis ma-
luerit. Cum in hanc Reipubl. navim, &c.
Eff. Ita cenglobat pro Lege Manil. Quid
tam novū, quàm adolescentem privatū
difficili Reipublica tempore exercituv
conficere? Pompejus confecit; huic præ-
esse? præfuit, &c. Item Philippica XIV.
num. 8. per prætermiffionem. Refugit a-
nimus, eaq̃ formidat dicere, quæ An-
tonius effecerit. &c. Congerit eventura
mala ex Catilinæ conjuratione pro Mur-
sum. 85. Quid tandem fiet, si illa pestis
prorumpet in agros suburbanos; si huc
advolabit: versabitur in castris furor,
in Curia timor, in foro conjuratio, in cā-
po exercitus, in agris vastitas; omni au-
tē in loco ferrū flammamq̃ metuemus.
Eadē consequentia per Hypotyposim sub-
jicit oculis quā Catil. num. 11. Videor
mibi hanc urbē videre: cerno sepultā
Patriam; versatur mihi ante oculos Ce-
thegi furor in vestra cade bacchantis.
Dissimiliu in conflictione prebat, Cœlium
Reip-

Reipublicæ profuturū, & comparationem inter illum, atque Clodium instituit *num. 78.* Ab iisdem dissimilibus non esse thnendos Catilinæ socios, monet Catil. 2. *num. 24.* O! bellum magnoperè pertimescendum, &c. A contentione rerum pugnantium Milonem in patria retinendum esse persuadet, *num. 104.* Nolite. obsecro vos, pati. &c. Urget ab eodem adversariū pro Rescio Com. *num. 18.* Qua in re mihi ridiculè visus es inconstans; qui eundem & laderes, & laudares: & virū optimum, & improbiſſimū esse diceres, &c.

Praeter Amplificationis fontes hactenus explicatos, alius à nonnullis vehementer laudatur. Incrementum appellant: efficacissimum amplificandi genus à Quintiliano dicitur; cū oratio per gradus quosdam velu i crescit: ut: magna virtus est, si non lædas, à quo læsus es; major fortitudo, si læsus remittas iram, & veniam annuas; maxima gloria, si cui nocere potuisti, hunc beneficiō devincias. Magna pars vitæ, inquit Seneca, elabitur malè agentibus, maxima

xima nihil agentibus, tota aliud agentibus.
Verrina VI. *Unum hoc crimen videtur
esse; plura sunt: sed ea, quò pacto distin-
guere, ac separare possim, nescio.*

PARS QUINTA.

Aphthonii Progymnasmata.

Aphthonius, Rhetor illustris, elementa
quædam Rhetoricæ litteris consignavit,
inscriptisque Progymnasmata, id est, præ-
vias quasdam exercitationes, quæ sterner-
ent iter ad Eloquentiam. Illæ requirunt
cognitionem aliquam figurarum, & Am-
plificationis, itemque Locorum, quos ora-
torios vocant; quæ cognitione imbutos esse
adolescentes Aphthonius minimè dubitavit,
cùm sua scriberet Progymnasmata. Quam-
obrem ea rejecimus in ultimum hujus li-
bri locum, ut faciliùs intelligerentur, &
major ex illis fructus caperetur.

PROGYMNASMA I.

DE FABULA.

Quia narratio est quoddam quasi genus,
fabulam, & historiã, tanquam partes
com-

complectens: explicanda primò locò esse duxi, quæ spectant narrationem. Virtutes enim, & ornamenta, quæ vulgò historicae, ac veræ narrationi tribuuntur, eadem fabulæ, quæ fabulosa narratio est, attribui debere nemo neget, ut ex arte fiat.

C A P U T I.

De Narratione generatim sumpta.

Quæ sunt virtutes Narrationis generatim sumptæ, hoc est, seu veræ, seu fictæ, ac fabulosæ? *Resp.* Hæ quatuor: Brevitas, Perspicuitas, Probabilitas, & Svavitas

Quò pactò erit brevis Narratio? *Resp.* Si nihil afferatur, quod sit superfluum.

Profer exemplum.

En. Cùm ensẽ, quem adolescens ille suspenderat in quodam domus suæ angulo, arripuisset: illum strinxit, & inimicum infectatus est; tandem comprehensum percussit, atquẽ interfecit. Hæc narratio nugatoria est, & ineptè longior. Brevis esset, ac melior, si ita diceret: Arreptò gladiò supientem asscetus inimicum, interemit.

Quò modo reddetur perspicua? *Resp.* Perspicua,

spicua, seu clara existeret: si verbis usitatis, propriisque conflect; si vitetur rerum, & personarum nimia multitudo; si longiores omittantur verborum, ac sententiarum circuitus; si denique tollatur omnis ambiguitas.

Da exemplum, in quo appareat hæc ambiguitas.

Do. Cum constaret. Privignum occidisse Vitricum demi suæ dormientem: ad Judicem ejus nomen delatum est: Quid obscurius? Nam quaeso, uter est interfector, aut interfectus? Et illa domus cujus est? Privigni, aut Vitrici? Vaticinare.

Qua ratione fiet probabilis Narratio?
Resp. Probabilis reddetur, seu credibilis, ac verisimilis: si nihil contra decorum peccabitur: hoc est, si nihil dicetur, quod non conveniat personis, ac rebus; nihil, quod loco, aut tempori non congruat.

Prome exemplum.

Si quis diceret, pictorem se vidisse utroque orbatum oculum, præclaras imagines coloribus exprimere solitum, careret: illa narratio probabilitate; id enim fidem funderat.

Quo-

Quo modò *svavis* erit? Primò, si verbis utaris elegantibus, nitidis, lectis, & sonantibus, ipsiquè rei, quæ narratur, maximè congruis. Secundò, si in ipso narrationis decursu expectationes concitabuntur; si motus animi interponentur, ut, lætitiæ, metus, iracundiæ. &c. Si colloquentes personas induxeris; si deniquè exitus occurrent inopinati, & admirandi; quò vel audienti, vel legenti accidere nihil jucundius potest.

Declara id exemplò quòdam? *Resp.* Si mortem Ciceronis narrare velis, & dicas: Popilius ad læticam, quâ Cicero vehebatur, appropinquans, stare jubet læticarios; extractumq; Ciceronem obtruncat; hæc narratio insvavis est: ei *svavitas* conciliabitur: si motus quosdam, & colloquia inseres hòc modò: Ut eminùs læticam Ciceronis aspexit Popilius. ad illam citatò cursù contendit, stipatus, ut erat, armatorum militum globò; tum exclamans, & manum protendens, state, inquit, læticarii: famuli exteriti sistunt: læticam mili-

tes cingunt. Tum minaci voce Popilius: ubi herus vester? Ubi Cicero? Qui audiens se nominari, sequè unum peti, profert è lectica caput, & Popillum iratò vultù intuens: En, inquit, feri carnifex! hoc caput amputa, & ad Antonium defer. Ille nihil cunctatus, gladiò, quem tenebat, cervices abscidit. Narratio ista nonnè primà illà suavior est ac venustior?

Quæ sunt narrationis ornamenta?

Ea, sinè quibus nuda, simplex, & incompta narratio est.

Quoduplicis sunt generis?

Duplicis: Alia sunt in verbis posita, alia in sententiis.

Quænam sunt ornamenta, quæ in verbis sita sunt?

Hæc præ cæteris.

Primum.

Verba hæc, inquit ait, & si quæ similia sunt, aptè reliquæ dictioni alligantur: quod fit, cùm nec initio, nec in fine sententiæ ponuntur, sed post unum, alterumvè verbum, hoc modò: Finge matrem, quæ
filiū

filium è caupona revertentem increpet. Confesne, inquit mater, tantum dedecus me laturam diutius? Quid enim commisi mali? respondit adolescens. At Mater: o! impudentem! inquit; etiam quærit, quid mali commiserit furcifer? Hic filius conviciò exasperatus: Mené, ait, habes mater famuli locò? Cui illa: Non famuli, respondet, sed nequissimi mancipiū. Sicciné verò, inquit ille, filium amas? Sicciné verò, illa refert, tu matrem colis? habes in hoc exemplo omnes fermè particulas, quibus est opus, quoties colloquia in narrationibus fieri necessè est: Advertendum tamen est, his vocibus, ait, inquit & similibus, plerumquè præmitti participia. Ut: cæterum Imperator, sicut curru eminebat, dextrâ, lævâquè ad circumstantium agmina oculos, manusq; circumferens: Adeste, inquit, milites, erigite animos,; victoria nostra est.

Ergò primos ordines, ut pulchrè sedebat in equo, obequitans Alexander, simulquè ad confertos cuneos protendens manus,

nus: certanum, inquit, commilitones

Secundum.

Præsens tempus pro præterito in narrationibus eleganter usurpatur. Ut:

Philodamus rogat Rubrium, ut quos ei commodum sit, ad cœnam vocet. Ille suos familiares invitat: maturè veniunt: discumbitur: fit sermo inter eos, & invitatio: ut Græco more biberetur, hospes hortatur; utuntur majoribûs poculis: celebratur omnium sermone lætitiâquè convivium.

Tertium.

Plures infinitivi sæpè congeruntur, suppressô v. bô, unde regi possunt; suppressis etiam aliis quibûsdam vocibûs, ac particulis; ut in hoc exemplo videri licet, quod habet Tullius, exponens, quô p. Etô Verres candelabrum gemmeum Regi Antiocho per fraudem eripuerit, cum illud rogâset afferri domum suam, perspiciendi causâ. Afferitur candelabrum à Regis domesticis ad Verrem; qui cum jam satis perspexisse videretur: illi tollere incipiunt, ut referrent. Ille ait: se velle illud etiam, atque

atque etiam considerare, nequaquam se esse satiatum; jubet illos discedere, & candelabrum relinquere. Sic illi tum inanes ad Antiochum revertuntur. Rex primò nihil metuere, nihil suspiciari, (subintellige, poterat:) Dies unus, alter, plures: (subaudi, abeunt:) non refert: Tum mittit Rex ad illum, si sibi videatur, ut reddat. Jubet ille postmodum ad se reverti: mirum illi videri: (supple, incipit) mittit iterum. Non redditur: Ipse hominem appellat; rogat, ut reddat, &c.

Quænam illa ornamenta sunt, quæ in sententiis consistere dicis?

Sunt figuræ quædam nobiliores, quæ si suo ponantur loco, narrationem mirum quantum illustrem reddant. Hæ verò ferè adhiberi solent.

Hypotyposis. Ut: inflammatus irâ egreditur domo; ardebant oculi, emicabat ab ore furor, horrebant capilli, &c.

Dubitatio. Quid agat miser? quam se in partem conferat? ad quem confugiat? cujus opem imploret? Patris? in vincula conjectus est. Fratrum? adducti sunt in servi-

servitutem. Propinquorū? diffugere omnes.

Suspensio. quid deinde factum censeatis? victam fuisse promissis puellam? nullō modo. Cessisse minis? non cessit. Quid igitur facere potuit columba imbellis inter ungues accipitris? Dicam, audite. Excisam sibi linguam in os impudici expulit: quō ille telō latus, victusque cecidit loco.

Communicatio. Ut: quæro à vobis, qui hæc auditis, si vestræ res in eo essent loco: quid vobis agendum esse censeretis? Fugam arriperem, inquiet aliquis, nec resistere auderem. At hic adolescens restitit; imò adversarium inermis debellavit.

Exclamatio. Familiam exturbavit nuptiali thalamō, & genero nupsit. O! mulieris scelus incredibile! O! libidinem inauditam! Non timuisse hominum famam! non dedecus æternum! non furiarum ardentes rædas &c.

CAPUT II.

De Fabulosa narratione.

HActenus Narrationem spectavimus generatim acceptam, prout scilicet res,
tam

tam fictas, quàm veras, explicat. Cum res sunt fictæ, Fabula dicitur; cum veræ, Narratio propriè nuncupatur.

Quid est Fabula?

Est sermo falsus veritatem effingens; hoc est, falsa quidem, & ficta narratio est; at sub fabuloso verborum cortice veritas semper latet aliqua, & utilis sensus.

Quas appellationes vulgò sortita est.

Varias; nam modò Sybaritica, modò Cilix, modò Cypria dicitur.

Cur Sybaritica vocata quondam est?

Quòd Sybaritæ, Græciæ populi, effeminari, ac molles, fabulosi, parumq; pudicis sermonibus oblectarentur.

Cur Cilix vocata est?

Quòd Cilices Asiæ populi, ob corruptos mores fabularum vanitate pascerentur, anilibusque commentis: ita mendaciis assueti, ut in proverbii locum abierit *Cilix haud facile verum dicit*.

Quare Cypria dicta.

Propterea, quòd apud Cyprios fabulatores magno in pretio essent, & magnus fabularum usus.

Quam-

Qua nobrem *Æsopica* appellata est? Quid rogas, quod neminem latet? Quis enim nescit, *Æsopum* omnium ingeniosissimè scripsisse fabulas, easque teri solitas omnium manibus, sic: ut haberetur ille olim Ignarissimus, qui eas non didicisset? Ex quo etiam natum illud adagium: *Ne Æsopum quidem tri visti.*

Quot sunt genera Fabularum?

Varia: aliæ siquidem dicuntur rationales, aliæ morales, aliæ mixtæ.

Quid vocas rationales Fabulas?

Illas, quibus quidpiam fingimus ab homine dictum, vel factum.

Quas dicis morales Fabulas?

Quæ valent ad hominum mores informandos, & à belluis ortæ finguntur.

Quæ vocantur mixtæ?

Quæ ex rationali, & morali compactæ sunt, id est, in quibus homines cum belluis fermocinari finguntur.

Cedò exemplum?

Mutela ab homine prehensa, cum instantem necem effugere vellet: Ah! quæso, inquit,

inquit, mi homo, parce, cur necare me vis, quæ tibi muribus purgo domum? Id tu, respondit ille, meâ c. usâ si præstares, ac non potius tuâ: gratum accideret, quod facis, veniamq; darem supplici. At, quod mures occidis, ut gulæ t. æ servias, & quæ illi corroferint, consumas: vanum est, quod jactas beneficium: nunc ergo morere.

Hoc sibi dictum putent, qui meritum inane prædicant, dum suis unis student emolumentis.

Quæ utilitas Fabulæ?

Multiplex: delectat enim, docet, & movet. Delectari fabulis non pueros tantum, sed etiam viros ætate provectiores, docuerunt olim Athenienses: quos cum Demosthenes, apud illos agens de magnis rebus non haberet attentos: hōc apologō, seu parabolâ attentionem excitavit.

Asinum conduxerat adolescens, Athenis Megaram iturus; cumquē flagrante jam meridie, (æstas enim erat,) calor cœpisset esse vehementior: sub asini ventrem se coniecit, ut umbram captaret. At is, qui locaverat

caverat asinum, litem intendit, asserens, se
asinum locasse, non asini umbram. Hac
fabellâ excitati auditores, animos, & aures
arrexerunt. Quod ubi Demosthenes vidit:
illos graviter objurgare cœpit, qui de nugis
civiliendis solliciti, Rempublîcâ negligenter.

Quid docent Fabulæ?

Quâ ratione instituenda vita sit, quæ
virtutes exercendæ, & quæ fugienda sunt
vitia.

Movent præterea Fabulæ.

Quò exemplò id probares?

Exemplò Menenii Agrippæ, qui ple-
bem Romanam, quæ in Sacrum Montem
secesserat, ad Patrum auctoritatem con-
cordiamquæ revocavit, decantatò corporis
humani Apologò, quem refert Livius lib.
II. *primæ Decadis.*

Licet nê in re seria, & sermone gravi
adhibere fabulas?

Licet, sed rarò: videndû siquidem, quid
res, ac locus patiatur, tuncq; præfari con-
veniet: à viris priscis, ac sapientissimis ista
non sinè causa fuisse conficta, neq; temerè

tot jam sæculis magnò mortaliũ consensũ
fuisse celebrata: deinde, quid sibi voluerint,
interpretabimur in hunc modum. v. g. ut
enim significarent, hominem avarum tam
non habere, quod habet, quàm quod non
habet: exhibuere nobis Tantalũ quendam,
mediis in aquis æternã siti cruciatum, &c.

Quò artificio texendæ sunt Fabulæ?

Eòdem prorsus, quò narrationes veræ.
Debent nimirũ, quod jam monui, quatuor
habere virtutes, scilicet brevitatem, pers-
picuitatem, sũavitatem, & probabilitatem.

Quid opus est probabilitate in fabulis,
in quibus nihil est, quod verum sit, aut
verosimile?

Opus est tamen. Etenim, quamvis pro-
babile, credibilequẽ non sit, belluas loqui
v. g. & more hominum colloquia miscere,
idquẽ repugnet penitus earum naturæ: at
tamen, si voce, & ratione uterentur, haud
dubiẽ aliter vulpes loqueretur, aliter gal-
lina: illius enim indoles subdola, tortuosa,
& multiplex: hujus ingenium simplex, &
rectum: aliter lupo, aliter agno ageretur;

iam

nam ille rapax, & ferox naturâ: hic contra mitis, ac minime malus. Itaque, si pecudibus illis, quas ratione uti fingimus, quidpiam attribueres ab earum natura abhorrens, v.g. si Mures induceres audaces, cervos lentos, columbas crudeles, benignos accipitres, & vulpes stolidas: peccares contra decorum, tuaquè fabula probabilitate careret.

CAPUT III.

Exempla Narrationum, ac præsertim Fabularum.

Sicut agnus æstuans, ad rivum venit, ad quem pariter accessit lupus ad bibendum. Cumquè superior staret lupus, & agnus inferior: ille tamen jurgii causam captans, agnum accusat; quòd turbet aquâ pedibus. Hic modestè negat fieri id posse; cum ab ipso lupo rivi unda decurreret. At maledictis, inquit lupus, me proscidisti ante sex menses. Nequè id accidere potuisse respondet agnus, cum nondum natus esset id temporis. At tuus certè pater maledixit mihi, subjecit ferox: atq, ita correptum lacerat.

* Sic adornare calumnias, & opprimere innocentem non est difficile.

Eadem stylò ornatiore.

AD rivum agnus venerat, sitis levandæ causâ. Lupus etiam huc accurrit, magis prædæ, quàm potûs desiderio, ac, potius stimulante fame, quàm siti & agni lacerandi occasionem aucupans. Heus inquit, audaxule, non cessabis mihi aquam turbulentam bibenti facere lutulentis pedibûs tuis? Cui agnus: Quî possum, quæso, facere, quod quæreris, lupe humanissime? vix heu! primoribûs labellis rivum attingi: vix extremâ libavi undam lingvâ. Mentiris, impudens, turbasti latices; lutulenta ad me fuit aqua. Ah! quid ais, lupe nobilissime? Nonnè vides á te decurrere liquorem ad meos haustus? Obmutuit hic lupus repulsus ratione tam evidenti: sed mox ad alia se vertens, novum crimen comminiscitur. Non meministi, inquit, proterve, cum ante sex menses maledicta in me ingereres è stabuli fenestra, minas intendens transeunti? Bona verba, heros

stylva-

sylvarum incolyte! non cohærent, quæ dicis: verbo sit venias; nam, qui tres tantum menses sum natus, qui potui ante sex menses tibi maledicere? atqui perinde est, inquit lupo, an mihi tu, tuusvè pater maledixerit: ille certe in me conviciû jecit non semel: æquum est, parentis pœnas inimicus luat natus. Quò dictô, in illum insilit, correptumquè dentibûs, crudelissimè devorat.

Quis enim labor, innocentem fructûs calumniis insectari, & perdere? Quàm multi etiam nunc, agnis imbellibus haud absimiles, cedunt in prædam iniquissimis hominibus, ut voracibus lupis? Spoliantur bonis, famâ exuuntur, & privantur, si minus vitâ, ac vitæ commodis!

De Corvo & Vulpe.

CORVUS raptum de fenestra caseum comedebat, celsa residens arbore, Hunc cum vidisset vulpes: laudare cœpit pennarum nitorem, & decorem capitis, totiusq; corporis elegantiam: unam, ait, desiderari vocem; quam si haberet, nullam fore alitem ipsi comparandam. At ille demens, ut o-

stendat, sibi non deesse vocem, & canoram
quidem, ac suavem, dum se ad canendum
comparat, caseū emittit rostrō: quem cele-
riter dolosa vulpes avidis arripuit dentibūs,
Eadem stylō compitior.

SEdebat corvus in excelso arboris ramo,
caseum, quem rapuerat ē fenestra pro-
ximæ villæ, pari aviditate, ac voluptate
comedens. Hunc vidit vulpes, & invidit,
& lingvâ sibi lingens rostrum, jam caseum
devorabat oculis: spes tamen optatō poti-
undi cibō affulget nulla: quamvis usque,
& usque arborem solcite circumbeat, ver-
setque se in omnem partem. Ad solitas se
venit artes, dejectionq; huius tergō, collū,
ac rostrum edidit, & aures simul arripit,
obturū in corvum defixō. Advertit corvus
speculantem, & crocilians: Quid aspectas,
inquit, versipellis? Te ipsum, respondet vul-
pes, te intueor, corve mi bellissime! nam
hercle tuarum me pennarum splendor in
admirationem rapit: nihil equidem memini
me vidisse pulchrius. O! si quantum præ-
cedis plumarum nitore aves cæteras, tan-
tū

tum præires voce! nã tu absolutus fores
numeris omnibûs, nec ulla esset volucris
usq; adeo temeraria: quæ auderet tecum de
palma contendere. Corvus mirificè dele-
ctatus commemoratione illa laudû suarum,
agit primûm, ut decuit, vulpi grates: se
tamen non destitui voce asserit, & dabo,
inquit, specimen: simulquè cantilenam oc-
cinat, at simul catenum amittit. Quem vul-
pes arripiens fugit, illusô corvô turpiter,
qui, cantû in gemitum versô. stoliditatem
coepit suam deplorare; at serô nimis.

Sic capiuntur stolidi laudum venatores:
sic inescantur inanis gloriæ vesani aucupes.
Quid enim faciunt, dum præbent adulan-
tum vocibus patulas aures? Effundunt bo-
na, rem familiarem dilapidant, existima-
tionem amittunt, maximequè tûm delu-
duntur, cûm laudantur.

Quâm sit misera sors divitiarum, Hora-
tius, summus dicendi, jocandiquè artifex,
bellissimâ fabellâ explicat *Libri II. Sa-
tyrâ sextâ*: ubi facit rusticum murem ab
urbano mure laurô acceptum in opulentis
15 aedibus

ædibus conviviō fuisse. In medijs epulis
auditum ingens à molossis canibus, à fa-
mulis conclavia referantibus, murmur re-
pidasse mures & in latebras se coniecisse.
Illas rusticus mus, ædium ignarus, ægrè
invenit: & post discussum periculū à metu
se colligens; vale inquit malo meam cum
securitate inopiam, quàm tuam hanc cum
tanto timore, & sollicitudine copiam. Fa-
bellā solutiā numeris oratione totā hic dabo

Si quis, inquit Horatius. Arellium feli-
cem eo nomine, quòd affluat divitiis, fortè
prædicet ignarus nimirum, quā is illæ
molestiarum curarumq; spinis obstitæ sint:
hac fabulā continuò illum Cervius famili-
aris meus dedocet. Ajunt, urbanum mu-
rem à rustico mure veteri amico adhibitū
olim fuisse ad convivium in angustis, &
exili tecto. Erat ille quidem agrestis mus
antiquæ parsimoniae, nec solitus profunderè
temerè, quæ multò labore collegerat, ita
tamen ut, cū aspiceret hospites, non pa-
rùm de illa sua frugalitate, ac morum aspe-
ritate remitteret. Igitur nec ciceri, quod

serva-

servatum in reconditori cavo habebat, nec
avenæ pepercit, ut amico benè esset. Quin-
uvas siccas, & laridi corrosa frustula ap-
ponebat, id maxime laborans: ut ferculorū
varietate fastidium levaret hospitis delicati
ac superbi, qui dapes singulas summis den-
tibus vix attingebat. Cū interim herus
ipse struitorque convivii, jacens in recenti
stramine, comederet frumenti grana, loli-
umque, cibos exquisitiores hospiti suo re-
linquens. Ille tam agrestis pertæsus mensæ:
Quorsum, ait, infelicem vitam in hoc mon-
tis clivo tamdiu vivis? Nonnè tibi videtur
satiùs, homines feris, urbem nemori ante-
ferre? Audi me, quæso, & mecum perge:
siquidem, quæcunque nascuntur in terris
animalia, mortalem animam acceperunt à
natura: nec mortem sive summis, sive in-
finis licet effugere. Quocirca, dum fas est,
amice, genio indulge, & ita vive, ut sæpe
memineris, breve tibi vivendi spatium esse
concessum. Hac oratione permotus agrestis
mus, erumpit alacer domo, ambo dant se
in viam, urbemq; noctu clam subire me-

diuntur. Jam nox dimidium cœli spatium
confecerat: cùm ineunt amplam & locu-
pletam domum; ubi lecti ex ebore purissi-
mo elaborati, coccineis nitebant stragulis,
& multæ dapes ex ingenti cœna reliquæ
servabantur, in corbes pridie congestæ. I-
gitur mus urbanus, postquam rusticum
murem in purpureo torali collocavit: huc
illuc ipse concursat instar servi ad mini-
strandum præcincti, & alios aliis aggerit
cibos; partes omnes, & numeros vernerū
ministrantium implet, atquæ ut nihil nisi
lautum apponat hospiti, singula prægustat,
delibatquæ. Aggressis mus tam optimæ ac-
cumbens mensæ triumphat gaudiō, condi-
tionem suam in meliūs mutatam sibi gra-
tulatur, ac felici fortunâ fruetur, vulū ipsō
lætitiā & hilaritatem, quam boni con-
vivæ solent, præfert. At ecce aperiri ibi
magno cum strepitu fores: exiit uterquæ
lectō, ac per totum cubiculum trepidus
discurrit: auctus majorem in modum est
pavor: ubi canes latratu multō amplam do-
mum implevêre. Tum verō mus aggressis
u ba.

urbanum ita compellare cœpit: Valeas cum ista tua vita; nihil habet illa, quod me juvet: placet mihi mea sylva, meus cavus; ibi oleribus quidem parcê, ac duriter vivam: at facilè me consolabitur animi tranquillitas, quam nullæ insidiæ, nulli metus perturbabunt.

Non est, quòd chartam occupemus concervandis fabularum exemplis. Pulcherrima dabit Phædrus, cujus in versiculis lucet natus quidam Latini sermonis lepos, auctò Augusti æculò dignissimus. Dabit Ovidius in metamorphosis, quas brevè, & accuratò commentariò nuper illustratas, & repurgatas habes. Quid lepidius, & concinnius illà cœnâ, quâ Jovem excipiunt Philemon, & Baucis, in arbores postea mutati? (*lib. 8. §. 15.*) Quis asinas Midæ aures non ridei? (*lib. 11. §. 5. 6. 7.*) aut rusticos in ranas versos non videtur audire coxantes? (*lib. 6. §. 8.*) aut picas garrientes? (*lib. 6. §. 9. 17.*)

Addam his narrationibus unam, si non fabulosam, at fabulosæ proximam: quam
tamen

tamen, sunt, qui veram esse defendant.

Opifex in Belgio quotidie à summo mane potabat usque ad vesperam: vinò rarius redibat domum, uxorem, liberosque malè mulcabat pugnis, & calcibus. Illa diutius ferre non valens ebriosum conjugem, statuit vinò sepultum collocare in feretro, involutum linteò funebri. Id cum fecisset, lugere coepit quasi mortuum: ejus lamentis exorti vicini confluent ad ejus domum. Interim ebrius, placentiū increbrescente, excitatur à somno: miratur lacrymas uxoris, ac fascias sepulchrales: quaerit causam: audit, se merò extinctum; nunc Dei beneficiò singulariter dire postliminiò in vitam. Attonitus ille, pessimo liquori inimicitias denuntiat immortales, promittitque, se nunquam vinum deinceps gustaturum, & fecit, quod in se receperat.

Eadem Narratio styliò paulò venustiore.

Fœrinae cuidam Belgicae maritus fuit, egregius in paucis potator, totò famosus oppidò: dies integros pergræcando, postquam in cauponis consumpserat: incli-
nante

nante in vesperam die, solebat titubante
gressu reverti domū. Vix attigerat limen:
canere receptui uxor cum liberis, abdere
se in latebras, expectare, dum temulentus
crapulam edormiret; alioquin in ejus os
ille involare, pugnis, calcibusq; miseram
contundere, quidquid veniret in manus,
impingere in obvios, denique pervertere
mensas, abacos, omnia. Hoc diu cum tu-
lisset uxor patientissima, nihilquē non ex-
perta esset, quō virum avocaret à foedissima
potandi consuetudine: statuit demum, ad
ultimum descendere remedium, & hanc,
quod ajunt, quasi sacram anchoram jacere.
Venerat ille aliquando ē popina domum,
crapulae plenior solito, & sui planē impos-
id ubi advertit cauta mulier, in occ: sionem
rei gerendae intenta, excubat eminus de
more latens, donec obdormiscat ebrius.
Ut vider prostratum, & ronchos jam eden-
tem audit: de repente advolat, fascias ex-
pedit, manus ligat pedesque: tum sudario
caput implicat, & corpus linteō involvit
sepulchrali, componitq; in sandapila, quasi
mox

mox efferendum ad sepulturam. Dein compos. ò ad mœsticiam vultû, conclamat mortuum: lamentis ædes personant, accurrunt vicini, fit gemitus, & comploratio: audit plorantes ebruius, attollitq; caput cunctis obstupescens: uxor lætitiâ, pari stupore simulatiô, conjunctam præferens, in feretrum ruit exultans, dissolvit linteum, sudarium detrahit, fascias exolvit: & quærenti marito causam, respondet, ad exequias confluxisse, quos videbat cives optimos: vinô ipsi ereptam fuisse cum mente viam, sed inauditô miraculô rediisse ab inferis. Credit vir scitè mentienti foeminae, & vinum execratus, jurat, per quidquid factum est, abstemium se reliquo vitæ tempore ad veram usque mortem fore: & verò fuit, quoad vixit.

Stylo magis oratorio.

Matrona prudens, & honesta maritum habuit in Belgio, cùm multis vitiis infamem, tum verò temulentiam insignem. Quid non egit mulier cordata, recordem ut virum ad sanitatem revocaret? Quas non inten-

Intendit machinas? quam industriam non adhibuit? Sed nimirum corroborata erat longô usû insana perpotandi cupiditas, altioresque egerat in ejus animo radices turpissima consuetudo, quàm ut evelli ratione ulla aut pudore posset. Convolabat quotidie, simul ac evigilârat, in popinas, Quoties, marsupio non sufficiente gulæ, cauponâ abiit expalliat, atque etiam penè exossatus pugnis, probrisque? Quoties inter redeundum (si hoc est redire, passû labi, & relabi quolibet, offensantem altero quoque passu, & in tabernas, ac parietes impingentem) prosecuta est caterva puerorum sibilis, conviciis, lûtô? Sed enim acceptas foris injurias intus ulcisci solitus, ut primum attingebat limen ædium, horrendum illicô vociferari: adessent famuli, adesset conjux. Illi contra latebras aucupari, delitescere, trepidare. Si quem occupâset incautum: sternebat humi, & quâ pugnô, quâ fuste, pulsabat miris modis miserum. Quid ageret materfamilias? quò se verteret? flebit? obsecrabit? irascetur?

mina-

minabitur? Horum nihil omisit; verum frustra fuere omnia., Quid ergo faciet? Accipite: audax comminiscitur factum. Jacebat ille aliquando vino obrutus oppressus sopore, quem nullus tonitruum fragor excuteret. Occasionem arripiens mulier, accedit, ac manum utramque; primum, tum pedes stringit fune valido, sudario postea obruit caput, totumque circumvolvit corpus sepulchrali linteo: tum deinde stertentem parato collocat in feretro, & hinc, & inde tædas accendit. Illicet mortuum conclamat conjugem; lacrymæ, ut solent feminis, jussæ fluant ubertim, & frons rigant; tum capillos vellens, ac vocem tollens flebilem in modum: mi marite, inquit: heu! mi marite! sic me orbam, & afflctam ætatem deseris? ficcine repentina morte raptus obiisti? Confluit interea omnis vicinia: ægram solantur; nec defunt, qui bonæ preces pro defuncto fundant, prout in genua. At ecce: dum hi lugent, illi plangunt, miserantur alii: excitatus incondito clamore nebulo, rorachum ingentem imo

imò erigit pectore; tum mutat caput, tibiasque vinculas agit. Hic omnes stupere, exclamare; lædiffe in corpus animum, defunctum revixisse. Uxor, quæ vix tenebat risum inter lacrimas, vivū lugens, quæ vellet mortuum, vero dolore verso in fletū gaudium, ad feretrum accedens: O! mi vir! inelamat, quàm maxima voce potest. Audit ille, recluditq; oculos, perquæ linteum lucem videns malignam, brachia, & pedes gravî nodō revinctos sentit. Quid cogitasse arbitramini vivum cadaver, plorantes, gementes, ululantes audiens, fœnebremq; apparatus intuens? Penè mortuum è vivo fecit horror stupori mixtus: trepidat, se tantillum movere, tacitusque audit lugentem conjugem. Siccine, inquiebat versipellis, æternis ignibus addictus es, merite optime? O! si vel ante mortem expiasses animum, tot, tamq; insanis computationibus inquinatum! Hæc immotus audit miser, tandemq; susurrō semimortuo succlamma. Fingit uxor metum gaudio mixtum: &, vivis exclamat, charum caput, vi is?

Vive,

Vivo, inquit ille, redux è lethi, & Tartari
 faucibus. Reduxné ab Orcos? Redux, o!
 chara conjux: expedi, ah quæso! vincula
 expedi. Vix functiis extricarat fasciis bra-
 chia, & sudario caput; tum ille ad astra
 tendens manus, vovet alta voce solemne
 votum, per omnem vitam vinum se nun-
 quam, ne primoribus quidem labris, libatur-
 um: & stetit promissis: siccam in posterum
 vitam ad veram usquè mortem exigens.

Narrationum exempla luculenta subm-
 nistrabit Cicero in orationibus contra Ver-
 rem, pro Cluentio, pro Milone, &c. in
 libris de Officiis, de Oratore, de Divina-
 tione. Dabit non pauca Horatius, nec in-
 venusta *lib. 1. Sat. 5.* ubi suum iter Romæ
 Brundisium usquè describit: & *Sat. 19.*
 ubi narrat, quantam sibi molestiam garru-
 lus exhibuerit: & *lib. 2. Sat. 8.* ubi cæ-
 nam insulsam falsè pingit.

PROGYMNASMA II.

DE CHRIA

CAPIT. I.

Quid sit Chria, & quot duplex.

Quid

Quid est Chria?

Est utilis quædam exp. sitio, seu explicatio facti alicujus, vel dicti, vel utriusque simul, certis capitibus comprehensa.

Quare hoc genus Amplificationis Chria dicitur?

Quod vocabulum hoc: *Chria* usum, five utilitatem significat: unde à nonnullis. *Ufus* appellatur.

Quotuplex est Chria?

Triplex. Alia est activa, alia verbalis, alia mixta.

Quid est Chria activa?

Illa est, quæ actionem, seu factum aliquod exponit, & exornat.

Da exemplum.

Lacedemonii suis ut liberis ebrietatis odium, horroremq; ingenerarent: adducere illos soliti erant in conspectum servorum, qui vinò se obruissent; nimirum, ut scèdò illò spectaculò deterrerentur ab hoc vitio.

Tarquinius superbus septimus Romanorum Rex, legato, quem ipsi filius miserat sciscitatum, quidnam se facere vellet in urbe

urbe Gabiis, ad eam recigendam in patris ditionem: nihil respondit; sed in hortum ædium transit, sequente Nuntio, & responsum expectante, ibiquè inambulans, tacitus summa papaverum capita baculò decussit: ex quo filius intellexit, primores urbis interimendos esse; quod brevi præstitit: sic urbs tota in Tarquinii ditionem concessit.

Quid est Chria verbalis?

Illà est, quæ verba prudenter ab aliquo prolata explicat.

Da exemplum.

1. Difficilius est imperata facere, quàm imperare facienda. 2. Pro focis interdum pugnatur acrius, quàm pro Aris. 3. A summo declinantibus facilis est ad infima, & prærupta quæquè casus. 4. Non est in ejusdem manu ignem injicere, & injecto spatium, modumquè statuere. 5. Sparsa in commune gratia ab omnibus accipitur, à nemine redditur.

Quid est Chria mixta?

Ea est, quæ factum quodpiam sermone conjunctum complectitur.

Da

Da exemplum.

Diogenes, cum puerum vidisset petulan-
ter, & immodeste se gerentem: ejus Pæ-
dagogum fuste percussit, adjiciens verbe-
ribus verba hæc: Siccinè puerum hunc,
tuæ curæ commissum, instituis?

Scytharum Rex octoginta filios moritu-
ros cum advocasset, jaculorum fascem sin-
gulis frangendū porrexit: sed frustra; quis
enim tot jacula simul collecta frangeret?
Ipse verò tela singula seorsim eximens,
nullo labore fregit, factoque monitum præ-
clarum addidit: Quamdiu, inquit, vos con-
junget mutuus amor: tamdiu incolumes,
invictique eritis; at si qua dissensio vos se-
gregabit, ac distrabet: vincemini facile.

C A P U T II.

Chriae Partes.

Quænam sunt illæ partes, seu capita,
ex quibus Chria componitur?

Octo ista: Encomium, Paraphrasis,
Causa, Contrarium, Simile, exemplum,
Testimonium veterum, Epilogus.

Quid sibi vult illa vox, *Encomium*?

In-

Inchoardam esse Chriam ab illius laude, qui vel dictum protulit, vel edidit factum illud, quod Chriæ materiam præbet.

Quid significat illa vox, *Paraphrasis*?

Idem, ac si diceres, expositio facti, seu dicti, quod per Chriam suscepimus amplificandum. Paraphrasis enim nihil aliud est Latine, quam liberior interpretatio, & dilucidior explicatio dicti cujuscumque.

Quid sibi vult illa vox, *Causa*.

Afferendam esse causam aliquam argumenti, quod pertractabimus: v. g. in hac sententia, *Pecunia obediunt omnia*: querendum esse, cur omnia obediant pecuniæ, tanquam dominæ. Et hæc præ cæteris occurreret causa: quod pecuniæ usus ad omnia sit ferè necessarius.

Quid illa vox, *Contrarium*?

Significat à contrariis rebus confirmandum esse; quod probandum nobis est: Exempli causâ, Quoniam admodum pecuniæ obediunt omnia, id est, sicut opulenti in cæteros imperium exercent, videnturque adepti licentiam omnium rerum; è con-

trario

rario egeni jacent, contemnuntur, aliorum voluntatibus coguntur obsequi.

Quid sibi vult ista vox *Simile*?

Illustrandam esse docet propositam sententiam similitudine quapiam: ut, quem ad nodum Regi famulantur subditi, & ab illius nutu cuncti pendent: ita pecuniæ obediunt omnia.

Quid ista *Exemplum*?

Monet, exemplum adducendum esse ad stabiliendum, quod intendimus: ut si dicam ad confirmationem allatæ sententiæ: Cæsarem pecuniarum largitionibus viam sibi muniisse ad totum orbis imperium occupandum,

Quid *Testimonium Veterum*:

Ostendit scriptoris cujusdam veteris auctoritate confirmandam esse propositam Christiæ sententiā, v. g. dicam idem sensisse Virgilium: cum pecuniæ summam potentiam admiratus, exclamavit in hæc verba:

Quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames?

Quid deniq; sibi vult *brevis Epilogus*?

K

Indicat,

Indicat, quaecunq; dicta sunt, brevî, aptâq;
verborû comprehensione concludenda esse.

CAPUT III.

De primo Chria capite.

Quam ob causam Chriam auspicamur
à laude auctoris sententiæ, vel actio-
nis amplificandæ?

Quia, quò major est loquentis, aut a-
gentis auctoritas, eò majoris sunt ponderis
ejus, seu dicta, seu facta. Ut ergò senten-
tia, aut actio explicanda non fidem solùm
apud auditores, sed quandâ sibi venerationē
conciliet: præmittenda est laus auctoris.

Qua ratione laudandus est auctor?

Duplex hujus rei cautio est. Prima, ut
laudes sint veræ; nam laudem, quâ quis
caret, ipsi tribuere, non est laudare, sed il-
ludere. Licebit tamen, quod ait Cicero,
hoc genere, largiri nonnunquam plusculū
etiam, quàm concedit veritas, & adhibere
figuram, quam vocamus Hyperbolem, sive
Auxesin, sed modestam. Secunda cautio,
ut propriæ sint laudes, eiq; convenientes,
cui adscribuntur. Sic Pœta non est lau-
dandus

dandus à robore virium, sed ab ingenio;
nec Imperator à suavitate vocis, sed à for-
titudine, ac scientia militari.

Quasdam mihi hòc loco ideas exordi-
endæ Chriæ, quæso, trade.

Faciám, coquè libentiùs quòd me non
lateat, nullam ferme rem esse in hoc gene-
re, quæ tyronum animos molestiùs exer-
ceat, quàm ista Chriarum exordia. Cùm
enim in iis dicti, vel facti cujuspiam lau-
dandus sit auctor, ut nunc monebamus:
ubi tritum illud, ac puerile, *Merito lau-
dandus est Isocrates*, præcinoerint: con-
tinuò hæret illis aqua, nihilquè occurrit,
quod adjiciant. Cui ego incommodo ut
occurram, eorumq; hac in parte molesti-
am utcumq; levem: varia exordiorum e-
xempla subjicio, è variis petita Rhetoricæ
locis, ac figuris, ad quorum imitationem
similia ipsi condiscant, aut etiam meliora
effingere.

In Ciceronis laudem.

A. Definitionibus conglobatis.

Ciceronem, quem meritò appellare pos-
sumus,

sumus supremum Fori Regem, triumphatorem animorum invictissimum, Rhetoricæ decus ornamentum, alumnus aut pater potius Eloquentiæ, Latinæq; facundiae fontem, dicere solitum accepimus: *Præter culpam & peccatum homini accidere nihil posse, quod sit horribile, aut pertimescendū* Quò quid præclarius quid ab homine sapientissimo verius dici potuit?

Expendamus, amabo, verba singula divinæ sententiæ: Itane verò, Marce Tulli, nihil pertimescendum esse ais præter culpam? Quid? non est pertimescenda ipsa bonorum jactura? ipsa mors, &c.

In Virgilii laudem.

A partiū enumeratione per concessionē.

LAudent alii, per me licet, in Pœtarum Latinorum Principe doctrinam non vulgarem, modestiam, & auræ popularis contemptum, castimoniam, & pudorem, quò sordes, & obscenitatem Ethnicis Pœtis familiarem fugit; ego prudentiam in scribendo, & sapientiā demiror; quæ cum in multis ejus carminibus elucet: tum ve-

ro, cum ait: *Una salus victis nullam
sperare salutem.*

Enucleemus hoc mysterium, cuius sensum prorsus dicas carere sensu: si parum tibi perspecta fuerit Poetae mens. Quid enim verò, inquires, ut saluti suae consulat, qui ab hoste devictus est, ei speranda nulla sit salus? Ita planè, nulla speranda est: cum enim nullum sibi superesse viderit salutis consequendae locum: quid non eget, quas strages non edet, ut se expediat, &c.

In laudem Aristotelis.

A notatione nominis.

NON finè divino consilio factum putem, quòd Principi Philosophorum Aristotelis fuerit impositum nomen. Quid enim sonat *Aristos*, nempe optimum? Quid *Telos*, nisi summum, nisi perfectum, absolutumq; significat? Fuit nimirum id nominis absolutissimae laudis quasi prænuntiū, quā vir ille summis sic excelluit: ut in ipsius mente sapientia videretur fixisse sedem, aut certe donò quòdam Providentiae crederetur esse progenitus; in cuius animo artes

omnes optimæ ac liberales disciplinæ vires suas ostentarent adeò: ut statutam humanæ mentis metam ingenii celeritate longè multumquæ superâsse visus sit. Talis, ac tantus vir, audite, quid aliquando in commendationem litteratum responderit: rogatus enim, quò differrent docti ab indoctis, quò, inquit, *viventes à mortuis*.

O! dignum Aristotele responsum! o! mortaliū omnium sapientissimo digna vox! Hos tu vivere putas, qui omnis eruditio- nis expertes, in summa optimarum artium ignoratione versantur? Hos, inquam, vivere tu putas, quia sentiunt, quia loquuntur, quia cæterorum more usurâ lucis fruantur? Erras: hæc vita non est, &c.

In Senecæ laudem.

A genere & forma.

Magnam quidem, meritamquæ laudem sibi sapientissimus Romanorū Seneca peperit cum plurimīs præclarè factis, tum verò æquabili vitæ moderatione, quam non minus in adversis, ac in secundis rebus adhibuit: majori tamen lucæ gloriæ, nomen illu-

illustravit suum clarissimis ingenii monumentis, quæ transmissit ad posteros, tam gravibus ornata sententiis: ut, quâmvīs cæteræ animi laudes abfuissent, hæc tanti viri famam ad sempiternam temporis memoriâ propagatura facillè fuisset. Illum adeò non loqui diceres, sed oracula fundere; non scribere, sed leges ferre. At quàm argutas, Superi! quàm exquisitas, quàm reconditas: Unam de omnibus, vultis, explanemus? Accipite, quàm scitè perversam hominum in carpendis aliorum factis consuetudinem carpat ipse, atq; reprehendat. *Aliena vitia, inquit, in oculis habemus: nostra a tergo sunt.*

Planè ita se res habet: gerimus, quod agebat alius ille, mantie in humero impositam; in illius anticam partem aliena peccata, in posticam propria immittimus; ut nostra hæc nunquam inspiciamus; illa contra semper observentur oculis, &c.

In Cæsaris laudem.

A comparatione & contrario.

ET si non, satis dictû proclivè, plerique
L4 putent,

putent, plusné lingvâ Cæsar valuerit, quàm
manû: stylone fuerit, quàm pilò, scriptis,
quàm factis, commentariis, quàm victoriis,
dicendi, quàm bellâci arte præstantior
in ea ego tamen opinione sum, ut existi-
mem, illum militare decus obscurâsse scri-
bendi gloriâ, victoriasq; vicisse suas dicendi
laude, ingeniiq; pernicitate non modò asse-
cutû esse magnitudinem animi, bellicamq;
fortitudinem ac felicitatem, verûm etiam
longè multumquè superâsse? Quis neget,
ipsum egregis, quæ armatus gessit, faci-
nora dedecorâsse populorû infinita clade?
palmas, quas messuit, miserorum rigâsse
sanguinè? captarum direptione urbium, ac
provinciarû suam amplificâsse dignitatem,
& per aliena damna, stragesquè publicas,
quasi per prædus, supremum conscendissè
gloriæ fastigium? At verò ingenti victoriæ,
quas retulit, eloquentiæ triumphî, quos
egit, eruditionis trophæa, quæ consecra-
vit, non modò nemini perniciem, sed etiâ
lumnam utilitatem posteris, ipsiq; Cæsari
immortalem nominis famam pepererunt.

Æli-

Æstimate, quæ de illo dixi, dicique possunt, unius hujus consideratione sententiæ, & ex ungve, quod ajunt, leonem cognoscite. Nihil, inquit, Imperator faciat libentiùs, quàm supplicibus ignoscere.

Audite, Duces, Legati, Tribuni militum, Imperatores, audite Cæsarem, Imperatorum omnium Ducem ac Regem, militaris officii jura describentem; ex eo discite, quid vobis sit libentiùs in bello faciendum: si palmas, si victorias meritò celebrandas ambitis. Nihil inquit, &c.

In Q. Curtii laudem.

A similē.

TErrenti mihi, ac sæpenumero legenti Q. Curtii commentarios, deambulare videor in horto quodam ornatissimo inter pictas areolarum amœnitates, pervenustis distictas flosculis: quorum odore incitari me undecumquē sentio, jucundissimèquē compelli, ut illum legam potius, ut istum alium prius decerpam: Haud absimili ratione historiam dum lego Curtii, quasi laborat animus, mira sententiarum varietate blandē

blandè plectus, ac veluti distractus, quibus pulcherrimè collucet tota, venustissimèquè distinguitur. Una tamen prae cunctis arridet, quam modò paulò curiosius, ceu florem eximium, placet olfacere, attentiusq; contemplari, *Nihil*, inquit, *tam altum natura constituit, quò virtus non possit eniti.*

Quid enim tam sublime, arduumq; esse, aut fingi potest, quò virtute instructus homo aspirare non possit, atque pertingere? Quæ difficultates objicientur, quas non perrumpat? qui opponentur obices, quos non disjiciat? quæ impedimentorum moles, quas non evertat?

In laudem Severini Bòetii.

Ab Effectis.

Qualis, quantusq; fuerit, quàm eximie cumulatus omni genere laudum Severinus Bòetius: quàm valuerit apud Reges gratiâ, quàm excellenti fuerit in DEUM fide, quantâ publicam rem administrârit sapientiâ, quantâ linguarum omnium cognitione floruerit, quos in lucem libros edide-

ediderit, quæ virtutum monumenta reliquerit, quas pertulerit ærumnas innocens, quæ vincula, quos cruciatus, quàm crudelem acerbamq; mortem pro Catholicæ Religionis defensione tolerarit, si oratione recensere mihi esset animus: haud aliud profectò mihi faciendum putarem, ac malè feriatu ille, qui solem ipsum illustrare maligna candelæ luce moliretur. Unum duntaxat admiremur ex illo laudum sole radium; ipsius facta taceamus, dicta volumus animò, hancq; præcipuè dignam sæculorum omnium admiratione sententiam. *Infeliciores sunt inquit, qui faciunt, quàm qui patiuntur injuriam.*

Quis hoc credat? qui alios convitiò violant, injuriis afficiunt, iis ipsi esse inferiores, quos vexant?

In laudem Sancti Hieronymi.

Per congeriem sententiarum.

EXimia quidem admirandi ingenii vis, ac Doctrina, quàm celeberrimum Ecclesiæ Doctorem Hieronymum floruisse constat, laudem ac venerationem meretur

formam. Illius eruditorem, curulatam-
 quē linguarum omnium notitiam, omnium
 ingenuarum artium cognitionem perf. etis-
 simam, quā excelluit, nemo dignē satis
 prædicet. Nulla mihi tamen ex innume-
 ris, quæ illum commendavere, animi do-
 ctibus sublimior videtur, quā inusitata
 illa sapientiæ virtus, tum in omni ejus vi-
 ta eminens, tum præcipuē in sententiarum
 majestate, quibus ea, quæ nobis tradidit,
 doctrinæ monumēta pereruditē illustravit.
 Quæ nē quis magnificentius à me dicta,
 quā verius, forsan existimet: placet ex iis
 unam proferre in medium, omnibusquē
 mirandam proponere. Sola, inquit, liber-
 tas est non servire peccatis.

Quid igitur Deo tum in xime, quī
 sui juris est & pro arbitrio cuncta gerit,
 is non est liber? Non est liber. Qui nihil
 coactus, nihil necessitate compulsus, sed
 sponte agit omnia, tum tu non dices libe-
 rum? Non dicam liberum, &c.

In laudem S. Ambrosii.

Per interrogationem & auxesim.

Quæ

Quæ lingua usquè adeò soluta, & eloquens, quæ tam disertæ, volubilisquè dicendi facultas, quod orationis genus tam expolitum perfectumquè, vel minimam laudum particulam, aut verbis exequatur, aut enumerando recenseat: quas Ambrosius illustri sanctimonie famâ, ingeniiquè magnitudine sibi comparavit? Deficiunt me certè verba: quoties eximia ipsius, quæ transmisit ad posteros, eruditionis ornamenta pervolvens, sententiarum, quas, cum viveret, pleno profudit ore, consignavitq; deinde litteris, varietatem, atquè majestatem attenta cogitatione perpendo. Atque omnium illa mihi semper est visa longè præclarissima, & ad morum informationem imprimis utilis, ac pernecessaria, quam hîc verbis adumbravit? *Luxuria seminarium* & origo est omnium vitiorum.

Si quis ergo omnia profligare vitia cupit: indicat uni luxuriæ bellum: immortales capitali huius vitio inimicitias denuntiet, &c.

In laudem Diogenis.

Per congeriem *Santitheses.*

Potu-

Potuitné egentissimus, & simul locupletissimus ille rerum humanarum contemptor, calcator ille fastus, & arrogantiae, ridiculus ille, admirabilisq; Philotophus, ac derisor Diogenes, potuitné, inquam, quidquam proferre veriùs, vel ingeniosius: quàm cùm interroganti cuipiam, *quodnam sibi videretur sustinere terra gravius onus? indoctum hominem.* respondit.

Laus Senecæ.

Per Antonomasiam.

Quàm sapienter clarissimū Hispani Par-nasi lumen & ornamentum Seneca, ingenii subtilitate nulli secundus, sententiarum gravitate inferior nemini, verum, ac mirabile hoc effatum pronuntiavit? *Qui non vetat peccare, cùm possit, jubet.*

Laus Salustii.

Per exclamationem.

Quoties Salustii, Historicorum omnium, meo quidem judiciò, facile Principis, dignos æterna luce commentarios evolvo manibus oculis perlustro, mente, animò, què considero: continere me non possum, quin

quin admirabundus exclamem: O! virum
 omnium litterarum laude celebrandum! o!
 sempiterna dignum commendatione inge-
 niū! quā prudenter digessit omnia! quā
 graviter, cū cætera, tum verò hanc sen-
 tentiam protulit! *Majorum gloria poste-
 ris quasi lumen est; nequē bona eorum,
 nequē mala in osculto esse patitur.*

Laus Quintiliani.

Per Repetitionem.

Non finē causa magnus ille, sapientis-
 simusquē declamator, & Rhetorum
 Magister Quintilianus ob ingenium, eru-
 ditionemq; celebratur. Quis enim illo in
 laudando comptior? quis in vituperando
 acrior? quis subtilior in edisserendo? Quis
 ornatior in verbis? quis argutior in sen-
 tentiis? Mibi verò acutior nunquam visus
 est, ac pressior, quam cū dixit: *Satis
 divitiarum esse, nihil velle amplius.*

Laus Theophrasti.

Per Apostrophen.

Quem ad finem illud semper in ore ha-
 bebas, divinā vir facundiā, Theophra-
 ste,

ste, magni Magistri Aristotelis discipule
 maxime, qui ad eam dicendi laudem efflo-
 ruisti, ut meritò à Cicerone Philosophorū
 eruditissimus & elegantissimus fueris ap-
 pellatus? Quid erat, quòd crabrò usurpare
 hoc illustre dictum solitus esses? *Sumptus*
pretiosissimus tempus est: Cū illud ta-
 men in nugis, quodquē gravius est, in v-
 tilis criminibusquē pleriquē consumant.

Laus Demosthenis.

Per sustentationem.

DOleo, inquit aliquando Demost e-
 nes. Quid doles, Eloquentiæ parens
 & artifex, qui omnes, quotquot ante, vel
 post te florere, dicendi gloriā, orationis
 vī, sublimitate, impetū, cultū, composicio-
 ne superasti? Quid doles, inquam? Quòd
 votis fortuna tuis parū obsecundet? Quòd
 morbus te aliquis, aut ægrotudo mentis
 invaserit? *Doleo, quòd antelucanā opificiū*
industriā sæpè victus sum. O contentio-
 nem admirabilem! Dolet Orator ille præ-
 stantissimus, quòd major sit, quàm sua,
 opificum diligentia, &c.

CAPUT IV.

De secundo Cbria capite Paraphrasi.

HÆc Paraphrasis aliud nihil est, quam
superior expositio sententiæ ac dilata-
tio. Dilatari autem eodem modo sententia quæ-
libet potest, quod periodum amplificandam
esse docuimus *Parte 2.* Sæpè sufficit sin-
gulas propositæ sententiæ voces explicare:
ut si dicas: *Omnia amicis communia sunt.*
Omnia; opes, honores, adversa, prospera.
Amicis; Nempe illis, qui non ore tenus
duntaxat, sed ipsâ re inter se amant, &c.
Hæc ita explicata involve aliquâ figurâ:
Paraphrasim habebis: exempli causâ; O!
vim amicitiae mirabilem! quæ, si quos in-
ter se non tecti solum aut patriæ commu-
nitione, utilitatis aut commodi causâ; sed
inimorum suavissima consensione junxit,
illis omnia facit esse communia. (Tum
per subjunctionem ita perge,) Quid enim
amicus possidet, quod non communicet
sponte cum amico? Opes? at eas prolixè
largitur. Honores, &c.

Placeat amplificare alteram hanc senten-
tiam?

Alia.

Audaces fortuna juvat.

Ternæ illæ voces similiter exponendæ sunt haud abfimili ratione.

Primam vocem explicabis per subjectionē crebrā repetitione missā, per Isocolon, &c.

Audaces.

Qui sunt audaces? Sunt, qui periculis non terrentur, qui discrimini obijciunt caput, qui nec vulnera, nec mortem exhorrent; quos nullus timor deijcit, nullus adversæ fortunæ casus remoratur; qui stimulati præclara gloriæ cupidine, si committendum prælium est, primi se in confertos hostium cuneos immittunt: si vī expugnanda mœnia, scalas admovent, primi in hostica transiliunt castra; qui vulnerati non recedunt locō, deserti non respiciunt fugam, prostrati non concidunt animō. Tales si pacta fuerit.

Fortuna.

DEa illa tametsi cæca, inconstans, dubia semper, ac varia, quamvis perfida, &, ut ait Lyricorū vatum Princeps, ludum insolentem ludere pertinax: tamen illos.

Ju-

Juvat.

IN periculis tutos, armis invictos & malis nullis fractos tuetur, defendit, protegit, obices amovet, labores levat, eis iter ad victoriam sternit, coronas, & immortalis gloriæ triumphos adornat,

Unum adhuc sumamus exemplum.

*Donec eris felix, multos numerabis
amicos.*

Sententia hæc duobus tantum constat membris. I. Donec eris felix. II. Multos amicos numerabis. Sic autem utrumque diffundam, quærendo quidem, quid sit esse felicem, deniquè, quid sit numerare multos amicos.

Donec eris felix

Essc felicem, est 1. Fortunâ uti prosperâ. 2. Opes amplas possidere. 3. Honores ac dignitates obtinere. Hôc igitur modò illud expones per synonymorum congeriè.

Quamdiu fortuna respondebit optatis tuis, votisque suffragabitur: quamdiu tibi fluent ad arbitrium omnia: dum opibus, honoribus, & reliquis vitæ commodis affues, dum superba domus, &c. *Mul-*

Multos numerabis amicos.

Innumeros invenies, qui se tibi addictos, obstrictosque profiteantur: qui singulare suum polliceantur studium in omni genere officii, quod gloriam, & ad rem tuam spectet: qui palam prædicent, nullum pro te laborem, nullum se onus recusaturos: qui, quæcumque tibi grata esse viderint, omni curâ ac diligentia complectantur. Occurrent tibi frequentes: cum descendes in publicum, deducunt te, stipabunt latus, honorificis te verbis excipient, salutabunt comiter, amplectentur, venerabuntur.

C A P U T V.

Transitiones ad connectendas Chrise partes.

Subjungo jam communes quasdam transitionum formulas, quibus singula Chrise capita copulentur inter se. Monuimus transitiones hujusmodi vix sub artis præcepta cadere, sed ab ipso, quod tractatur, argumento deduci naturaliter, non tamen sine dicentis, aut scribentis solertia. Ne quid autem hac etiam in re desideres: nonnullas

nullas attexam, quæ omni ferme argumento convenire possint. Sumamus hanc sententiam exempli gratiâ

Ardua est ad virtutem via,

Transiciones à Paraphrastico ad causâ

SI hujusce rei causam ex me quæres, dicam: arduam idcirco, ac difficilem esse viam virtutis, quòd &c.

Rogas, undenam hæc difficultas oria-
tur? At nescis, non aliam assignari causam posse, quàm quòd &c.

Sciscitabis ex me causam hujus difficultatis: Accipe. Ideò mihi videtur via illa difficilis, quòd, &c.

Nec mirum est, virtutis iter plenum esse laboris, ac molestiæ; nam, &c.

Sed quid miramur, quòd via ad virtutem ducens, tam incommoda, & adeò impedita sit? etenim, &c.

Atquæ hæc hujus difficultatis mihi videtur esse ratio; quòd cum naturâ proclives simus ad vitia, &c.

A causa ad contrarium.

Facilis contrâ, lubricaq; ad vitium via est.

est. At verò via, quâ ferimur ad vitia, ita commoda est, ut: duce nequaquam sit opus.

Contrà verò, quid facilius, quàm labi ad vitia? Quàm contra jucundum & amœnum est vitiorum iter:

Nullum è contrario expeditius, & facilius iter est, quàm quod ad vitia non ducit, sed præcipitat hominem.

Sed, ut abrupta, pleneque laboris ad virtutem via est: ita planissima, pleneque voluptatis est, quâ rapimur ad vitium.

At, o! miserrimam conditionem nostram! quantum miseriarum experimur, cum ad virtutem tendimus: tantum percipimus jucunditatis, ruentes ad vitia.

Atque utinam æquè saltem incommoda esset ad vitium, atq; ad virtutem est via! verum nihil simile: nihil habere commune possunt virtus & vitium; cum labore ad illam, voluptate ad hoc contendamus.

Age jam, oculos in virtutis viam conijce. Superit! quàm est salebrosa! &c.

A contrario ad simile.

Quemadmodum enim ascensus difficilis esse

esse solet, tantòquè difficilior: quantò infirmiores sunt vires ascendentis, & asperior collis est: ita, &c.

Et verò, quod in arte Architectonica usu venit, ut magnus sit in ædificando labor, in destruendo verò nullus: similiter &c.

Vide, quantâ cura, quantâ contentione imago pingitur, quæ momentò lacerari, delerique potest: Idem accidit, &c.

Sic non finè ingenti labore, ac periculo adamantes è rupibus inaccessis, aurum è terræ visceribus, u. iones è fundo maris eruuntur.

Cogita, quanto cum labore artiũ omniã prima elementa discantur; intelliges, &c.

A simili ad exemplum.

Testes sunt Heròes illi omnes, qui vitam in ærumnis consumpsêre, ut virtutem adipiscerentur.

Testes appello illos omnes, qui sanguinis pretiò thesaurum illum sibi compararunt. Vos appello, illustres viri, fæminæquè. Te appello, Alexi, Carolomanne, qui, ut virtutem, &c.

Ex-

Experti sunt laborem virtutis, magnus Athanasius, Chrysostomus, Basilus, alijq; innumeri, &c.

Sensistis hunc laborem, Doctores inclerti, invictissimi Martyres, celeberrimæ Virgines: dum &c.

Quid exemplis opus est ad id stabilendum, quod dicimus? Quis enim nescit, intollerabiles ærumnas eos pertulisse, qui virtutis iter secuti sunt?

Requiris exempla? Testes desideras? Evolve annales omnium Gentium, &c.

Ab exemplo ad testimonium,

NEc verò aliud significare voluit ipse Christus, cum diceret: angustam esse vitæ portam.

Idem sentiebat ille, qui dicere solebat: Deos nobis omnia laboribus vendere.

Quid aliud innuere Pythagoras voluit, virtutem affirmans cum labore semper esse conjunctam?

Audite, quid in eandem sententiam Horatius scripserit: Nihil sine magno vitæ labore dedit mortalibus.

Hoc

Hoc ipsum declarare voluisti, Sophocles, cum affereres, sine labore nihil homini bene unquam succedere.

Sed quid plura disputo? Audiamus, quam præclare Cicero eandem hanc sententiam suo testimonio comprobârit.

Epilogorum Formula.

Quæ cum ita sint: quis non fateatur, arduam esse ad virtutem viam? rem esse plenam negotii? &c.

Quæ cum ita se habeant: neminem esse puto tam à ratione alienum, qui virtutis studium, &c.

Itaque fateamur, necessé est, nihil à scriptore illo veriùs dici potuisse, quam, cum asseruit, arduam esse, &c.

Et erit deinde, qui in dubium revocare audeat, quod tot rationibus stabilitum est? videlicet arduam, &c.

Imponamus orationi clausulam, assensumq; præbeamus manifesto huic oraculo: virtutis studiò difficiliùs nihil esse, &c.

Sed tempus est, institutæ orationis expediamus exitum, iisdemque verbis, qui-

L

bûs

bûs initium dicendi sumpſimus, finem dicendi faciamus.

Hæ porro Conclusionum seu Epilogorum formulæ vulgares ſunt, & communes argumentis quibuscumque; at concinniores erunt, & aptiores, quæ ab ipſa, Chriæ materia, ſeu ab ipſis, quod ajunt Chriæ viſceribus ducentur: ut variis exemplis patebit paulò inferius.

C A P U T VI.

Exempla Chriarum.

TRia Chriarum genera eſſe diximus: alias in verbis, quæ Verbales; alias in actione aliqua, quæ Activæ; alias partim in verbis, partim in actione. quæ vulgò dicuntur mixtæ. Exemplum afferamus ſingularum, earumque (primi præſertim, & ſecundi generis) ita ſingula proſequamur capita: ut quæ primùm ac rudi ſtylò delineata fuerint, eadem paulò ornatiore perſexamus: ſic nimirum faciliùs animadvertiſo inter utrumquè ſcribendi modum diſcrimine, advertes faciliùs, quid imitandum ſit, & quid cavendum.

CHRIA

CHRIA VERBALIS.

In hæc Regis Salomonis verba:

Stultorum infinitus est numerus.

Multa quidem sapienter dixit Salomon: sed nihil sapientiùs unquam protulit, quàm cum pronuntiavit, stultorum infinitum esse numerum.

Ita ferme Grammaticus: id ipsum autem Rhetor sic eloquetur.

Sapienter quidem illustrissimus ille Rex, qui ob eximiam, ac divinam, quàm mortales universos superavit, laudem sapientiæ, clarissimum sapientis nomen adeptus est, & quasi proprium sibi quòdam modo vindicavit: sapienter, inquam, Salomon dixit, scripsitq; plurima. At nihil magis consentaneum rationi, ac veritati congruum prolocutus est, quàm cum stoliditatem hominù secum ipse reputans, divinò incitatus spiritù, affatusq; cœlesti numine, stultorù numerum infinitum esse pronuntiavit.

Ita est: omnes ferme homines desipiunt, & nullus est locus, in quo stultos non invenire liceat: verè quippe insani sunt, ac

dementes, qui vitium virtuti praeferunt, & terram caelo; Deoque res creatas anteponunt: atque infiniti sunt, qui hōs stultitiæ genere laborant; ergo stultorum infinitus est numerus.

Impolita hac oratio, & incompta sic ornabitur.

ITa est profectō: mortalium pleriq; (absit verbo invidia,) eō graviori saepe laborant morbo dementiæ, quō sibi plus cæteris videntur sapere. Quō enim ibis, orote, ubi non offendas insanos? Eorū partem maximam, quos vides suis studere commodis, captare delicias vitæ, rerum suarū diligentem gerere curam, susceptaq; negotia callidis consiliis ad optatum finem perducere; illos, inquam, quos vulgus hominū, ut prudentes laudat, extollit ut providos, ut acres & ingeniosos prædicat: eosdem Rex ille sapientum Salomon, longè imprudentissimos, stultissimosq; appellandos esse, jure contendit. Quid? non appellabuntur insani, qui honestati turpitudinem, libidinem moderationi, virtuti vitium, caelo terram

ram, caduca bona veris ac sempiternis anteponunt? Non de sperere dicam, qui, relictis cælestibus beatæ vitæ gaudiis, obscenas voluptates consecretantur? Non stultos vocem, qui momentanea delectatione æternos sibi parant cruciatus? qui proculcata ratione, vitam belluis ducunt simillimam? qui gloriosæ inanes fumos aucupantur? qui omnia ex opinione, nihil ex veritate judicant?

Videsne d. scribere utriusq. Paraphrasis?

CAUSA hujus stultitiæ tam latè patentis est; quia plerique non rationem sequuntur ducem, sed cupiditates, quibus abripiuntur ad insanam illam vivendi rationem. *Hanc causam sic expone per Allegoriam*

Nimirum: vitæ suæ ducem paucissimi sequuntur rationem: quæ, cum deberet clavum moderari, & vitæ cursum regere, turbata per summum scelus & contumeliam, in sentina vitiorum demersa jaceret; dum in ejus locum succedat cupiditas, trahat gubernaculum, & furentibus animi perturbationibus, ut fluctibus insanis, hominem exponit.

Contrâ: sapientum numerus oppidò exiguus est.

Hanc sententiam ita dilatabis per inductionem allegoricam.

Apparent interea tot inter insipientes naufragos, rari sapientes, navigantes in vastissimo procellosæ hujus vitæ oceano. Unus Ulysses numeratur, & unus Orpheus, qui Sirenium ferali cantu non pelliciantur in fraudem, qui Circeis illecebris non dejiciantur de statu mentis, qui Scyllas & Charybdes innoxii prætervehantur, & virtutis portum teneant.

Sicut inutiles lapilli, & plantæ nullius pretii, sunt innumerabiles: ita infiniti sunt stulti.

Ornatius hoc ita expones per incisam repetitionem, &c.

Cuius profectò fluvius, quæ cedere tempestas solet, aut arborum folia, quæ frigus hyemale decutit, aut lapillos, quos in littoribus alluunt undæ, quàm exfortes rationis ac prudentiæ homines numerabis.

Ita enim naturâ comparatum videmus, ut præ-

præclara quæq; rara sint: vilissima passim occurrant. Sic saxis ignobilibus, & fillicibus loca omnia cernis obstrata; sic inhorrescunt vepribus, infelicibusq; plantis opprimuntur agri; sic, &c.

Exemplum dabit Noëmus, qui inter infinitos amentes solus sapiens inventus est. *Hoc exemplum sic explica, & sequens caput cum superiore ita conjunge.*

NON nunc primò infiniti esse coeperunt male sani. Ab orbis incunabulis eorū numerus crevit in immensum, & ita crevit: ut ex innumeris hominibus post mille sexcentos & quinquaginta sex annos unus duntaxat inventus fuerit Noëmus, qui divinò suffragiò sapientis laudem adeptus sit: quiquē extorrem terris sapientiam exceperit in fatalem illam navim, divinò jussu à se fabricatam; in qua solus cum suis à communi diluvio, rerumque omnium naufragio servatus est.

David Rex & Propheta Salomonis filii sui sententiam suā confirmavit, cum dixit: ne unum quidem inventū esse, qui saperet.

Hoc testimonium sic adhibebis elegantius per Apostrophem.

ID videras, Vates sanctissime, Salomonis sapientissimi multò sapientior parens! Hauserat ille à te disciplinam hanc cœlestem, divinamq; Philosophiam. Audierat te profectò, cum perspecta mira paucitate sapientium, exclamares attonitus ac stupens, ne unum quidem ex omnibus ab rerum omnium inspectore DEO esse deprehensum, qui saperet, qui rectam virtutis viam sequeretur, qui vitam ageret homine dignam. *Omnes declinauerunt, inquebatur non est intelligens, non est usq; ad unum.*

Igitur sapienter dixit Salomon, stultorum infinitum esse numerum.

Paulò concinnius ita perorabis per interrogationem periodicè fusam.

QUæ, si vera sunt, ut verissima esse nemo sanus dubitabit: an non sapientissimè Salomonem asseruisse, fatendum est: stultorum hominum tantam esse ubique gentium multitudinem, ut eos numerare nemo possit.

CHRIA

CHRIA ACTIVA.

S. Franciscus factis concionaturus, non verbis, urbem totam obit cum socio.

Singularū hujus Chriae partiū proponam artificum, quò illud facilius imitère. Exordiamur à laude S. Francisci.

Sillete omnes: Franciscus se ad concionandum comparat. *Vis hanc lineam paginā implere: terna illius partes diffundendæ sunt. Prima: Silete omnes; ab enumeratione partiū, eos compellando, quibus imperari potest silentium. Secunda: Franciscus; explicando, quis ille sit, per varias definitiones & affectus. Tertia: Se comparat ad concionandum; exponendo ab adiunctis, quid sit se comparare.*

Sillete Oratores; favete lingvis Rhetores; sacri concionatores novum Concionatorem auscultate. Franciscus, ille religiosæ paupertatis assertor inclytus, generosus ille contemptor opum, & inopiæ cultor opulentus, ille tam expers litterarū, & eruditæ facundiæ, quàm virtutū dives; Franciscus, inquam, concionaturus prodit ex cellula; adeste animis omnes, & attendite. *Se-*

Sequitur Paraphrasis, seu potius explicatio actionis illius, quæ hujus Christi argumentum est, quamq; his tribus verbis completor: Franciscus urbem modeste silens obit.

Porrò hæc actio ab Adjunctis & consequentibus amplificanda est. Adjuncta sunt, Francisci per urbem incedentis silentium ac modestia. Consequentia verò, civium concursus ad illum videndum, ipsiusq; virtutis admiratio, variis testata signis.

Hanc Paraphrasim, siue expositionem adnectes per correctionem oratoria; subjes cies crebram antithesim, tum sustentationem.

IMò verò intendite potius oculos, & aspici-
cite. Usus aurium nullus in hac concione
futurus est: quippe, quæ silentio fieri
debet, non voce; factis non verbis; exem-
plò, non sermone. Quid expectatis? Non
ascendit Franciscus pulpitum, descendit in
publicum; non sacram subit ædem, sed
rotam obit urbem; nequè manus movet
ad gestum, sed immotas ante pectus, mo-
destissimè compositas tenet.

Nihilò

Nihilo tamen minùs, et si divinus hic Orator verbum faciat nullum, neminemq; vel alloquatur, vel aspiciat, susceptamque insistat viam silens: auditores innumeros nanciscitur: effundunt se obviam viri & foeminae, turmatimq; ad audiendum, (iterum hic erro) ad videndũ, Inquam, Franciscum, convolant. Modestiam suspiciunt incedentis, squallorem habitũs observant, patientiam demirantur, vitæ sanctimoniam prædicant. Nec verò votis solùm testantur conceptam animò reverentiam: at submisso corpore, venerationis ergò, honorem habent transeunti, procumbunt alii ad ejus pedes, & impressa solo lambunt vestigia. Illi contingunt manũ trepidã vestis cetrinæ fimbriam, ac furtim frustula præcidunt. Sed quid hæc singillatim commemoro? Ad studium virtutis accenduntur omnes: ad salutarem DEI metum, æternæque vitæ cogitationem excitantur aspectũ Francisci. Interea vir sanctus suam se refert in cellam: jamq; limen attingerat, cùm ad illũ conversus comes: Quò te, mi Pater, agis?

Inquit: ubi illa concio, quam te in egressu habiturum esse dixeras? Cui ille: Concionem, inquit, peregimus, atque ex animi quidem sententia, non voce peroravimus, sed exemplò.

Causa jã subjiçienda utilissima hujus, ac præstantissima concionis; quòd scilicet exempla efficaciora sint ad persuadendũ quàm verba. Hæc autẽ causa per expositionem, & congeriẽ sententiarũ idem fermè significantium dilatarì sic potest. Initium duces ab exclamatione.

O! concionem præclarissimam! o! tacitam, simulq; eloquentissimam orationem! Perorasti, Francisce, perorasti sanè feliciter, uberrimumq; ex oratione tua collegisti fructum! Persvasisti, tantoq; facilius, quanto ad persuadendum disertior manus, quàm lingua est, & ad expugnandos animos machina multò validior exempla sunt, quàm præcepta: hīs videlicet illustratur humana mens: illis incenditur; hæc vocant, illa trahunt; hæc deniq; svadent, illa persvadent. Vis, o! quicumq; oratoriam profiteris artem,

tem persuadere? Vis arduam virtutis complanare viam? Præi exemplò: sponte sequentur alii: factis hortare prius; quam præceptionibus; coelestem virtutis formam ne verbis depinge tantum: vix enim auribus quisquam credit; sed eam moribus exprime, & velut oculis objice, statimq; spectantium animos ejus amore succendes.

At contrario nunc ostendendū, verbis non æquè moveri homines, at q. exemplis: inseſtando illos Oratores, qui cū non faciant, quæ docent, delectant quidem aliquando, at nunquam movent.

At vos, Oratores vanissimi, qui eloquenti lenociniò, & illecebrosâ loquacitate titillatis aures imperitas, aliudq; nihil aucupamini, præter auram popularem, & famæ rumusculos, amabo, dicite, qui motus animorum, quæ immutationes voluntatum, quæ virtutum miracula, præclaras illas, quas habuistis, conciones fuerint consecuta? Meditatas orationes, ad amissim exactas, & ad unguem politas affertis domo: vocem intenditis, obtunditis clamoribus

bûs otiosas aures: at quô fructû operæ?
 Vobis enim exardescentibûs: auditor friger;
 vobis perstreptentibûs, oscitat; intonatibûs,
 obdormiscit. Quid ita? quia orationi vestræ mores non consentiunt; quia,
 quod sermone statuitis, actione refellit;
 quia quod svadetis verbô, prævaticante vita refutat's.

Nempe non sonanti grandine siccantes rigantur agri, sed leniter stillante pluvia;
 non fulminum fragore segetes educantur,
 sed benigno solis aspectû: non &c.

Videte, quô milites ardore irrumpant in hostes,
 quô furore irrumpant in obsessam urbem per eversa mœnia. Quid illos vitæ,
 ac necis oblitos, per media rapit pericula?
 Dux egregius, qui sublimis in equo, & exertum vibrans gladium, præivit.

Testis hujus sententiæ locuples, & veteris
 Francisci suffragator idoneus es, Franciscus Bergia,
 Gardiæ Dux Sacerrimus. Concionabatur aliquândo vir ille sanctus extra urbem
 in planitie patentissimâ, ob incredibilem hominum turbam è circumjer-

His

Etis oppidis confluentium; cūmq; nec posset audiri à remotioribus, imò nec intelligi quidem à proximis; quòd regionis linguam non ita calleret: fluebant tamen ab oculis omnium magno cum pietatis sensu lacrymæ: nonnulliquè interrogati, quid lacrymarentur; cū ea, quæ dicebantur, non intelligerent? FLEMUS, inquebant; quia sanctum Concionatorem intuemur.

Adeò verum est Leonis sanctissimi maximiq; Pontificis oraculum: validiora esse exempla, quàm verba, & plenius opere doceri, quàm voce. Adeò nihil à sancto Francisco fieri potuit sapientius: & ad persuadendum accommodatiùs, quàm, cū exemplò modestiæ, reliquarumq; virtutum concionaturus, urbem tacitus peragravit.

CHRIA MIXTA

Diogenes accensâ laternâ, frequentissimò forò, hominem quærit.

Quid cum laterna illa tua quæris, Diogenes lepidissime bipedum? Quid investigas sapientissime nugator cum accensa illa laterna in meridie, medio in foro frequen-

quentissimæ civitatis? Responde, tenebri-
clarissime, quid investigas? Audite, quid
respondeat. Hominem quæro, inquit. Ho-
minem quæris? Tu tot inter homines in-
quiris hominem? Amplissimo in foro, in
tanta hominum ultrò citroq; commeanti-
um multitudine hominem quæris? Quid,
oculis hæc, an mente orbatus es? quos intue-
ris, umbrasne hominum putas esse, non
homines? Qui te salutant, qui percontan-
tur, quid quæras, hos non homines esse
putas? Non putat. Quærit hominem scilli-
cet, non quemlibet obvium, sed prudentem,
sed cordatum, sed temperantem, ac dictum
quæ virtutis studio, deniq; sapientem. Quid
enim censes tu, qui Philosophi hujus con-
siliū, & responsum rides? Quem, amabo,
hominem esse judicas? Quem hoc illustri
nomine dignum arbitraris? Eumne, qui
felicitatem turpissimis in rebus si in exis-
timans, nihil sibi expetendum putat, nisi
quod corporeos sensus inanē, aut obscenā
delectatione permulcet? Qui nihil cogitans
de honestæ vitæ, & rationis officio, ed-
fertur

fertur amens, quò voluptas allicit, quò cupiditas incitat? Egregiam verò speciem, dignitatemquè hominis, quem summus omnium opifex DEUS præposuit terrarum orbi: cujus imperio subjecit omnia, cujus causâ universam condidit mundi molem! Ille homo dicendus est, qui magnitudine animi, despicientâ rerum humanarum, virtutibûsquè omnibûs munitus, spernit voluptates, refrænat libidines, còercet avaritiam, improbissimis dominis, ambitioni, ac turpitudini non paret. Hic ille homo est, quem Diogenes olim quærebat, quemquè, ut faciliùs inveniret, lucernam de medio gestabat die.

Hujus enim generis homo non est obvi-
vius: eo more qui vivat, perrarus est; accendenda tibi idcirco sagacioris judicii lampas, non corporis solùm aperienda lumina; ut eum discernas ab aliis. Externa n-
quippe oris humani speciem, pleriq; præse ferunt: at cupiditatis immoderatæ plusquam Circaeò poculò, in varias mutati belluas, vulpium induunt alii fraudulentam

tam indolem, luperum alii voracitatem imitantur, alii leonum rabiem, serpentum virus, asellorum stoliditatem ac desidiā, levitatem volucrum moribūs adæquant, ac sæpē vincunt.

Tales si tu homines indagas lucernam haud opūs erit accendere nec obire fora, compitaq; necesse erit; ubiq; tibi occurrēt; hujusmodi invenies infinitos, vel oclusis luminibūs: at si verū inquiris hominem: si optas reperire sapientem: sume lucernam, sequē Diogeni comitem adjuuge.

CAPUT VII.

Chriarum argumenta varia.

FÆturum me putavi rem æquē Præceptoribus gratam, ac discipulis, si quædam hīc argumenta Chriarum subnecterem, materiamque rudem, & impolitam subministrarem, in qua ipsi deinde Tyrones elaborarent per otium. Plerasquē hīc delineo: quarum Primæ Verbales, sequentes Mixtæ erunt, ultimæ activæ.

I. CHRIA VERBALIS.

Fiet in hanc sententiam.

(*In via*

In via virtuti nulla est via.

Ovidius laudabitur ab ingenii magnitudi-
ne, & sapientia, cum hanc protulit vocem:

In via virtuti nulla est via.

Sententiæ hujus sensus est, nihil esse adeo
difficile: quod homo virtute præditus
præstare non possit. Difficultates hic singu-
latim recensendæ sunt: labores, ærumnæ,
jæduræ honorum ac nominis morbi, mors
denique; & ostendendum, eas omnes dif-
ficultates egregiè à virtute vinci, adeoque
feliciter: ut, quò labores graviores sunt,
eò majorem colligat gloriæ segetem, &
uberiorem laudum materiam.

Cur nulla est via tam difficilis, quæ sit
virtuti in via? Cur nullus labor est tantus,
quem superare virtus non possit? Quæren-
da erit idonea hujus rei ratio: v. g. quia
virum virtute præditum nulli terrent labores,
non ipse mortis aspectus conturbat, &c.
Vide Horatiū Ode. *Iustum & tenacem, &c.*

Contrà: vitium est debile, iners infir-
mumque, & vel minimo labore homo,
virtute destitutus fragitur.

Quem-

Quemadmodum fulmini nihil occurrit quod obstat; ut Soli nullæ opponi nubes possunt, quas non dissipet; sicut torrens, et pagulis objectis intumescens, obvia quæq; proruit; sicut inclusus ignis erumpat, necesse est, nullæq; superimponi possunt tantæ moles, quas non evertat: ita virtus, &c.

Quàm difficile Davidi fuit adhuc puero & inermi, leones, ursos, cominus exceptos strangulare ac dilaniare in frustra. Dilaniavit. Gigantem armatum singulare certamine vincere ac prosternere? Victus prostravit, interfecit. Quàm laboriosum Josapho fuit fratrum invidiam, & crudelitatem, servitutem, calumniam, vincula ferre, ac superare? tulit fortiter, feliciter superavit. Similis exemplorum inducitur. In hoc locò poterit in eundem modum

Ovidio Q. Curtius hisdem ferè verbis concipit, cum ait: nihil esse tam arduum quò virtus non possit eniti.

Concludetur brevî epilogo: quò nos ipsos excitabimus ad virtutis cultum; cum nihil eâ sit potentius.

II. CETERA VERBALIS.

Etiam sine Magistro vitia discuntur.

Laudandus Seneca, quod inter Scriptores Ethn. eos magistri virtutum nomen merito vindicare sibi posse videatur, maxime dū dixit: etiam sine magistro addisci vitia.

Explicabitur illa sententia, ostendendo, opus non esse scholas frequentare vitiosorum hominum, libros legere pestilentes, praeceptos audire improbos, ut discamus vitia, &c.

Causa, cur sine labore, studioque vitia discantur, est naturae nostrae pravitas, & ingenta nobis ad malum propensio, quam quotidianis vitis augemus.

Vitio contraria virtus est: ut hanc addiscamus, quot magistrorum & librorum opera requiruntur? Quot praeceptis, quot monitis, quot lectio iuvet egemus?

Similitudo ab agricultura petetur: ut enim noxia gramina, inutilesque plantae progerminant: nulla cultoris industria opus est, sponte sua profundit inculta tellus spinas & carduos &c. Sic vitia &c.

Exemplo esse possunt adolescentes illi omnes,

omnes, qui, cum honesta in familia, probis nati educatique sint parentibus; vitam vitiiis iniquitatem agunt.

Eandem sententiam expressit his verbis sanctus Hieronymus: Præclivis est, inquit, malorum imitatio.

Ex his inferemus, sapienter dixisse Senecam, sine magistro vitia addisci; recte nos facturos, si emendare studeamus ea, quæ jam per nos ipsi didicimus, & quæ fortè etiam alios docuimus: doctiores, heu! quàm deceret, ad malum magistris.

III. CHRIS VERBALIS

Principes nunquam soli peccant.

FAmianus Strada, qui hanc protulit sententiam, vir eloquentiæ laude clarus, religiosæ vitæ laudibus clarior, historicus nostrorum temporum eximius, laudandus obiter.

Hæc sententia: *Principes nunquam soli peccant*: per suas partes erit exponenda, explicando singulas voces periodò unâ, pluribusvè. *Principes*, qui scilicet rerum gubernacula moderantur, qui summa cum auctoritate præsuat, Reges, Magistratus,

Præ-

Præsules &c. Si quando peccant, si quid admittant contra jus, & virtutis leges: Non sunt soli, hoc est, multos sceleris socios habent, aut imitatores.

Causa, cur non soli peccant, est; quia, cum auctoritate summa polleant, maximâq; potentiâ: assentatores habent innumeros, qui, ut eorum gratiam sibi demeantur, obsequantur nefariis illorum cupiditatibus, ipsorumq; vitia & imitantur, & adjuvant. Secundò; quia Principum facta leges videntur esse populorum.

Contrarium prorsus usu venit: cum Principes e virtutis disciplina vitam traducunt: illorum enim exempla valent maxime ad virtutem persuadendam.

Principum exemplò, & auctoritate, tanquam fundamentò, inniuntur Respublicae: ruente fundamento, totum necesse est, aedificium corruat. Ducum in bello, & in mari navarchorum peccata, exitium non uni sed plurimis afferunt.

Exemplis si opus esset: dicerem Noron's temulentiam ad imitationem tantum valu-

valuisse, ut Roma in popinas mutata videretur: sævitiam, Commodo gladiatorum agente, in mores hominum ita manavisse: ut ipsæ foeminae gladiatoris cultu in arenam procederent.

Claudianum canentem audivimus:

Scilicet in vulgus manant exempla Regum: (sequuntur.

Utquæ ducum lituos, sic mores, castra

IV. CHRIA VERBALIS

Voluptas esca malorum est.

Plautus, auctor hujus sententiæ, laudabitur ob ingenium admirabile, præsertim in moribus hominum venustè describendis, vitisquæ scitè carpendis.

Explicabitur illa sententia similitudine ipsa, quàm continet: ut enim hamò pisces, sic voluptate inescantur, & capiuntur homines, & ad omne vitiorum genus trahuntur.

Quæris causam, cur voluptate ad vitia homines alliciantur? Quæro ego vicissim ex te causam, cur hamò pisces capiuntur? Quia, inquis, escam, non uncum ferreum videant pisces. Idem quoque respondeo, quia

quia homines voluptatis duntaxat, non doloris secuturi sensum reputant. Non considerant, cum peccant, innumera, æternaquæ mala, quæ momentanea levissimaquæ voluptas invehit.

Labor contrà si minus esca bonorum dici potest; quòd nihil delectationis obijciat sensibus: origo certè dici debet bonorum omnium; nam ex labore vera virtus, ex virtute æternus honor, felicitasquæ sempiternâ profluit.

Quàmvis similitudinem suam habeat ipsa sententia: poterit tamen si militudinis subire vicem, quod de Sirenis fabulantur Pœtæ, quæ ad maris oram consistentes, suavitate cantûs pellectos, sopitosquæ nautas ac vectores, quasi pisces, irretiebant, ac devorabant. Nonnè Siren fraudulenta fuit illa muliercula, quæ Samsonem, omnium mortalium fortissimum, blanditiis inescatum vinxit, torondit, prodidit, perdidit?

Plauti sensum totidem verbis affectus est Cicero, idemquæ verbis aliis altò loco

elegantissimè significat. *Imitatur x*, inquit, *est boni voluptas, malorum mater omnium, cujus blanditis corrumpuntur quæ naturâ bona sunt.*

I. Chria Mixta.

Omnia mea mecum porto.

L Audabitur Bias à sapientia, quâ sic excelluit: ut inter septem Græciæ sapientes fuerit numeratus. Is, cum patriam ejus cepisset hostis, cæteri; ita fugerent, ut multa de suis rebus secum asportarent: admonitus à quodam, ut idem ipse faceret. *Ego verò*, inquit, *facio; nam omnia mea mecum porto.* Quid, obsecro, sapientius dici potuit?

Demonstrandū est, quâm sapienter Bias responderit, quâmq̃ sit verum, nulla esse alia homini bona, præter sapientiam & virtutem; (hoc enim ipsum Bias intelligebat, cum diceret, omnia mea mecum porto.) Id autem fiet enumeratione omnium bonorum, quæ possidere homo potest: quæ sunt fortunæ bona, opes, honores, fama, nobilitas; & bona corporis, sanitas, robur,

robur, pulchritudo. Hujusmodi bona omnia dici non debent bona hominis, sed sola virtus. Quid ita? Quia sola virtus bonum hominem perfectumq; efficit. Secundò; quia virtutem qui possidet, thesaurum infinitum possidet, nullaq; re aliâ eget. Tertiò; quia virtus ita nostrum est bonum, ut, sicut ab homine dari non potuit: ita nec ullâ vi ab homine ullo eripi nobis queat. Quartò; quia sola virtus reddere nos beatos potest, æternumq; felices.

Contrà verò, naturæ ac fortunæ bona omnia adeò non bonos nos reddunt: ut sæpiissimè pessimos, ac sceleratos efficiant. Secundò, boni nomen non merentur; quia probis sæpè denegantur, & tribuuntur improbis. Tertiò; quia sine laude, imò plerumq; maximo cum dedecore possidentur. Quartò, quia auferri nobis possunt, & in morte semper auferuntur. Quintò; etsi fruamur iis bonis omnibûs, si unâ cœruerimus virtute miserissimi in hac vitâ sumus, multoquè miseres in altera.

Qui hujusmodi bonis gloriatur, idem

Ma

facit,

facit, atque cornix illa Æsopica, quæ pen-
nīs decora alienis circumspiciebat sese: ac
spoliata ornatū non suū, irrita fuit ab aliis
volucris.

Jobus, licet orbatus iis omnibus bonis
dives tamen ac beatus erat; quia virtutem
adhuc retinebat, quam dæmon eripere illi
unā cum cæteris bonis non potuerat.

Idcirco recte Seneca dixit: *Unum boni
minis bonum virtus est.* Recte Plautus:
*Omnia ei adsunt bona, penes quem est
virtus.*

II. Chria Mixta.

*Concordiæ res parvæ crescunt: discor-
diæ maximæ dilabuntur.*

Laudandus Micipsa, Numidarum Rex
prudentia, cujus virtutis egregium
specimen, ac documentum dedit: cum fi-
lios suos moriens ad concordiam his verbis
hortatus est: Regnum vobis trado firmum,
inquit, si boni eritis: sin mali, imbecillum:
nam concordiam parvæ res crescunt, discor-
diæ maximæ dilabuntur. *Hujus sententiæ
duæ sunt partes, inter se contrariæ, &*

score

Secorsum explicanda. Prima hæc est. Concordiâ voluntatum, & conjunctione virium nihil esse tam parvum: quod non evadat amplissimum; nihil tam humile, quod non assurgat: nihil tam debile, quod non corroboretur, ac vigeat.

Alterâ sententiæ pars, primæ illi opposita, hunc sensum habet. Discordiâ, distractione voluntatû ac virium, familias magnas extinguere, Respublicas florētissimas interire, Imperia firmissima labefactari, penitusque concidere.

Causa in promptu est, quia virtus, quò magis unita, cò fortior est, & facilius resistit fortunæ, ac malevolorum injuriis. Cùm autem disjuncta est, ac segregata: existit imbecillior, adeoque nullo ferè labore frangitur.

Quamdiu propugnaculi saxa firmiter inter se cohærent, tamdiu est inexpugnabile: at, simul ac parietes facere labem incipiunt, &c. Ut conjunctæ guttæ in rivos fluminaq; còeunt, separatæ modico tempore siccantur. Tertiò, ut congregati

pulvisculi assurgunt in excelsos montes, dispersi verò cedunt ventorum ludibriis: sic res discordiâ pessum eunt, concordia sustentur: & alias aliæ muniunt.

Exemplum dabit insigne Romanorum Imperium; quamdiu enim in Romana Republica concordia viguit: stetit illud, floruitq; at, ubi discordiâ Pompeji, & Cæsaris in factiones distractum est: brevî concidit.

Idem cum timeret familiæ suæ Scythus ille Scythæ, octoginta filiorum Pater: omnes accersens paulò ante mortem, fasciculum jaculorum singulis frangendum porrexit: at illi, cum id ne tentare quidem voluissent, quòd viderent frangi nequaquàm posse integrum fascem; tunc sapiens pater singula educens jacula, facillè fregit universa, hoc addens: idem ipsis eventurum, nisi concordēs, conjunctiquē viverent.

Epilogus hortabitur ad concordiam.

III. Chria Mixta.

Amici, diem perdidisti.

Titus Imperator, is, qui ob humanitatem, ac studium bene de omnibus merendi,

rendi, deliciæ generis humani cognominatus est: si quem diem egisset non insignitum aliquô in homines beneficio, dicere solebat ad amicos conversus, & ingemiscens: *Amici, diem perdididi.* Quô laudum genere non est digna tam amabilis indoles?

Exponenda illa sententia, cujus hîc sensus est: amissum illum dici posse diem, quô nullû contulerimus in homines beneficiû.

Hujus rei causa est; quôd nihil sit homini convenientius, nihil dulcius, utiliusvé, quàm de aliis benè mereri.

Ea tibi haud dubiè tum obversabatur cogitatio, Cyre: cum plus ex pecuniis in opes erentes effundendis, quàm ex còacervandis caperes voluptatis. Ea res, Constantine, & Carole Magne, faciebat, ut doctrinâ, & pietate claros homines augeretis honoribûs, beneficiis ornaretis.

Notat Socrates, quàm quæstuosa sit negotiatio hujusmodi; cui cum Æschines, pauper Auditor, nihil se diceret habere, quod mercedis locò daret, præter se ipsum: & rogaret, ut hoc qualecunq; munus di-

gnaretur accipere; Tu verò, inquit, ille me tragno, nisi te fortè parvi aestimas, munere affecisti.

Itaque demus operam, nullum ut finemus abire diem, quem non ornemus illustri aliquò nostræ in alios benignitatis, & beneficentiæ monumentò.

IV. Chria Mixta.

Vox Augusti morientis: Plaudite.

LAudandus Cæsar Augustus Romanorū Imperator felicissimus, ac sapientissimus, qui moriens, circumstantibûs lectum amicis: Ecquid videor, inquit, satis bene personam egisse meam? Cùm illi, optimè, respondissent: Ergo, inquit Cæsar, Plaudite, Quò dictò statim loqui, & vivere desiit.

Sensus illius vocis est, nemini mortaliū plaudendum esse ante mortem.

Cur, nisi in morte, aut post mortem nemini plaudendum? Quia vita hæc fabula est, in qua suam quisq; personam sustinet, alii Regum, alii mancipiorum, &c. Quisquis ex artis legibus, hoc est, ex virtutis, & rationis præscripto personam egit suā:

plau-

plausum refert. Contrà, qui non pro dignitate munus suum obierit, talemque se non exhibuerit actorem, qualem imposita sibi persona postulabat: æternum dedecus sustinebit. At neq; isti probrum & ignominiam, neq; illi laudem ac plausum ferre debent, nisi in morte; quia mors est vitæ absolutio: nihil autem, nisi absolutum, laudem ac probrum meretur.

Inconsultissimè agunt, qui plaudunt ante mortem, qui nondum debitam laudis mercedem exigunt, superstitute adhuc vitâ, plaudentes sibi ipsis, aut aliis etiâ adulantes.

Nec enim in fabula plauditur prius, quàm ad exitum, & catastrophem peracta fuerit. Non imponitur corona victori, nisi post emensum stadium, confectumq; cursum. Non conceditur triumphus, nisi peractâ pugna, &c.

Quid agitis, Romani? Quid Tiberio, quid Neroni, ac Vitello imperium capessentibus intempestivè plauditis?

Expectate: nondum est plaudendi tempus: expectate, cum vitæ claudant scenam.

Fallor, tamdiu non est expectandum; aliam brevi personam induent: exuta omni humanitate, non agent Imperatorum, & patriæ parentum partes, sed immanium Tyrannorum, &c.

Quam sapienter dictum ab egregio Poëta! *Dici beatus ante obitum nemo, supremaque funera debet.*

Sic laudabiliter vivamus: ut morientes nobis tutò plaudere, imò potius Deo grates agere meritas, & ejus in nos beneficiis gratulari possimus.

I. Chria Activa.

Lingvâ nihil pejus.

ÆSopus, pulcherrimum illud in turpissimo corpore ingensum, laudem meretur; quod jussus optimos quosque cibos apparare ad convivium: nulla, nisi linguarum ferocula in mensam intulit; jussus iterum ex pessimis quibusque cibis epulum adornare: linguas iterum in mensa multiplices ministravit.

Breviter exponetur, quid sapiens illo fabulorum artifex significare voluerit illò ciborum

borū apparatū: nihil aliud certè, nisi quòd,
ut lingvā nihil melius, cū rectè loquimur:
ita cū male, nihil pejus, & perniciosius est.

Cur lingvā nihil pejus est? (*nam nihil
esse melius, probabitur in sequēti Cbria*)
Quia infinita damna parit: quòd enume-
ratione facilè ostendi poterit.

Silentio contra nihil melius est. *Et stul-
tus quoq; si tacuerit sapiens reputabitur*

Lingva ensis est: quot strages, quot cæ-
des edit? &c. Flamma est: quot incendia
miscet? Jaculum est, eminus ferit, &c. Est
serpens, virus ubiquè suum spargit, &c.

Serpentis tartarei, & primæ omnium
foeminæ lingua perniciem creavit humano
generi.

Quocirca dixit rectissimè vir sapientis-
simus, multos quidem interiisse gladiò, at
multo plures lingvæ intemperantiā periisse.
Et S. Jacobus, lingvam omni ferā sævio-
rem, nullā domari humanā industriā posse.

Lingvam igitur còerceamus: si mala,
quæ affert, extimescimus.

II. Chria Activa

Lingvâ nihil melius.

Pitacus Mitylenæus, unus de septem Græciæ sapientibus, laudabitur; quòd rogatus, ut partem victimæ proferret optimam, pessimamquè: linguam exsecuit, ac porrexit. Et Bias, alter ex eodem numero sapientium, rogatus ab Amasi Ægyptiorum Rege, exploraturo ejus sapientiam, sive, ut ex ovis, quam ad illum consultò miserat, partem optimam, pessimamquè remitteret: unam remisit linguam.

Voluit uterquè videlicet demonstrare, linguam corporis humani partem esse utilissimam juxtâ, ac perniciosissimam: prout quisque illâ rectè, aut secus utimur,

Cur lingvâ nihil in homine melius? (nam jam suprà probatum est, nihil esse pejus.) Quia innumera bona nobis affert: quod eorum enumeratione declarandum erit. Quid enim lingua non efficit? docet, hortatur, laudat, vituperat, jubet, &c.

Silentium contrâ magna sæpissimè detrimenta parit, quæ recenseri hîc locò poterunt.

Profe-

Proferentur exempla tot Philosophorū,
ac Rhetorum, tot sanctorum Ecclesiæ Pa-
trum, quorum lingua, quorum scripta ex-
plicant naturæ arcana, mysteriis abditis-
simis lucem afferunt, &c.

Non ergò sine causa dixit Salomon:
*Vena vitæ os justī. Et: Lingva sapien-
tium est sanitas.*

Vel benè loquendum, vel omninò ta-
cendum esse docebit Epilogus, ex hac
communi sententia:

Aut dic aliquid melius silentiū: aut tace

PROGYMNASMA III.

DE SENTENTIA.

Non multum nobis facesset negotiū hoc Progy-
mnasma, propterea; quod omnia prorsus quæ in
superiori dicta sunt, ad istud referenda sint.

Quid est Sententia?

Q Est oratio dictum quodpiam, quod
ad hortandum dehortandumvè pertinet,
breviter explicans.

Quò modo differt Sententia à Chria?

Nihil omnino differt; nisi quòd Chria
non dictū modò, sed etiam factum aliquan-
do commemorat: Sententia verò dictum
duotaxat explicat.

Exemplum Sententiæ, ab omnibus locis, quibus ornatur Chria, tractatæ accipe.

Adolescens, juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.

Adeste animis, adolescentes, attentasq; præbete aures Regum sapientissimo, quem eorum nihil latuit, quæ sciri ab homine possunt: qui abditissimos naturæ recessus, artiumq; arcana omnium, & scientiarum ingenii pervasit acie, animoq; complexus est: cujus in augustissima mente, velut in sacrario, visa est posuisse sapientia domicilium; cujus ab ore sua ipse DEUS fudit oracula, leges edixit, consilia explicuit, mysteria promulgavit. Audite, quibus vos ille verbis avocet à vitiis, & ad virtutem impellat: *Adolescens, inquit, juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea: Proverb: 22. Quasi vos ita commoneret, ac diceret:*

Videte adolescentes lectissimi, quam à primo ætatis exordio agendi rationem teneatis: quæ puris, paratiquè ad sationem mentibus semina manderis: quibus veluti primo.

primoribûs lineamentis & coloribûs recentibus, ac puras animorum tabulas imbutis. Quam enim quisquè vestrûm à teneris capessiverit vitæ rationem: eam ad exactû usquè senium retinebit. Si Vitiârum lues semel infeceritis animos, sordibusq; foedis. finarum voluptatum inquinaveritis innocentiam mentis: manebit pestis ad ætatem usquè postremam; contagione funesta serpet malum exitiabile ad senectutem ultimam: nec ullâ morbo pestilenti curationem dies afferet, sed ingravescentibûs annis, magis ac magis ingravescet.

Si contrâ à puero indixeritis voluptati bellum: si cohibueritis rationis frenû libidinem, nihilquè vobis expetendum putaveritis, nisi, quod sit cum laude, & cum dignitate conjunctum: crescet accessû animorû honestatis amor: confirmabitur mentis vigor etiam in languido, & effero corpore: nec consenescet virtus, senescente vitâ; sed quò debiliior ætas erit, eò generosior efflorescet animus, maturosquè tum maximè, suavissimoque fructus feret.

Nempe

Nempe usûs, & consuetudinis maxima vis est in omnem partem: ut quaedam quasi necessitas inducatur laudabiliter, aut turpiter conficiendi vitæ cursum, quem ab ipsis vitæ carceribus inchoavimus.

Flectitur nimirum eâdem facilitate puerilis animus, quâ cera molis, aut argilla: quæ, dum adhuc tenera est, quasvis figuras induit. At si progreßu temporis molliem amittat illam, ac durescere cœperit: suam in perpetuû formam conservat. Cernite, ut metalla igne soluta fluunt; ubi verò refrixerint, continuo lapidescunt. Aspiciate, ut arbores in omnem partem ducuntur facile, cum teneræ sunt; ut contra induratae annis, nullâ flecti industriâ queunt, sed enormes, ac tortuosæ perseverant. Videte, ut per declivitatem montis saxum è cacumine avulsum, & ruens quò longius à summo provolvitur, eò violentius rapitur: nec usquam, nisi ima valle conquiescit; sic, qui prolabi cœperit in præcipitia vitiorum, nulla ratione sistere impetum valebit: donec in imum nequitiae ba-

rathrum lamentabili casu devolvatur.

Testis est purpuratus ille carnifex, portentum illud naturæ ex immanitate concretum, Herodes ille tyrannorum crudelissimus, qui assuetus à cunabulis innocentissimorum hominum fundere cruorem, non modò non discessit à ferino more confectus jam senio: sed in ipsa etiam morte; atque adeò, quantum in ipso fuit, eundem ultra tumultum retinuit,

Nec verò id mirum cuiquam videri debet: ut enim scriptum reliquit Eximius Ecclesiæ Doctor Hieronymus: Difficiliter eraditur, quod rudes anni perbiberunt. Et quod agebat ille alius: difficile reciduntur vitia, quæ nobiscum creverunt. Illud Pœtæ tritum carmen prætereo: *Quò semel est imbuta recens, servabit odore testa diu.*

Imbuite igitur, adolescentes, recentes animos suavissimo virtutum liquore, optimarumq; artium pretiosis odoribus; ut illos diu æternumque servetis: rectæ rationis inite viam, dum vobis est integrum. Sic enim susceptum insistentes iter, nunquam desic-

deflectetis ab honesti calle: & ad quam
concitatō cursū vegeta contendet ætas,
senectus fortunatam contioget metam.

PROGYMNASMA IV.

DE ETHOPOEIA.

NON levis est labor Eloquentiæ in imi-
tandis oratione apposita, & effingen-
dis hominum moribus, & affectibus: vix-
quē aliud quidquam vehementiūs reperias
ad excitandos animorum motus. Porro, si
persona est nota, cujus mores effinguntur,
tunc propriē fit Ethopœia. Ut si fingatur
Niobe liberorū necem deplorans, & suam
calamitatem, qualis ab Ovidio describitur
libro 6. Metamorph. numer. seu §. 7.
novissima, ac repurgata editionis. Aut
Hercules in Oeta deflagrans, ut ab eodem
Ovidio pingitur *lib. 9. Metamorph. §. 6.*
Item Hecuba apud eundem *lib. 13. §. 14.*
Aut Andromache post Hæctorem occisum.
Medea desertam se videns ab Jafone, ad
necem liberorum se accingens: qualem de-
pigit Seneca: Cornelia uxor Pompeji, cum
illum victum à Cæsare audivit: Cleopatra
ad

ad Antonii sepulchrū. Porro in his omnibus observare tria tempora licet: præsens, præteritum, & futurum, quibûs constare Ethopœia debet, auctore Athonio, exemplumq; ponit in Niobe. Pro tempore præsentis, videt se numerosa orbatam proles; pro præterito, florentem habebat familiam, virō, liberis, regnō felix, & ipsis propè superis invidenda erat: pro tempore futuro quid restat, nisi, ut ipsa quoque Dianæ telis conficiatur, aut luctū miserè contabescat? Nonnunquam oratio inchoabitur à tempore præterito; alias à futuro, & in præsens desinet; interdum ea tempora permiscuntur; ut in subjectis exemplis cernere est.

Medea de matris indis, quos ex Jafone susceperat; liberis deliberans.

Dii terrarum præsides, vosq; præsertim genialis tori fidejussores, atq; custodes, quosquē Jason juravit olim mihi; vos, inquam, testor, vos appello. Adeste, quæso, & quas à perjure, & impio capite poenas repetam, ostendite. Quid illi tandem irrogare

gare mali placet? Insigne aliquod meditor
 scelus. Scelere pepigi datam illi fidem:
 scelere frangenda est. At quô? Gladii, ve-
 nena, vulnera? hæc usitata, & vulgaria,
 Vivat sanê, vivat, miser, exul, egens, in-
 visus superis, hominibusquê: suum sit ipse
 sibi supplicium, suus tortor; nullum sævi-
 orem inveniet. Præterea liberos videat
 sibi similes, miseros, & sceleratos, ac simi-
 les etiam Medæ. Quid autem ajo? Li-
 beros, ut superstites ac vivos habeat? Imò
 perdat. Quanto illos amore complectatur,
 scio. Benè est: habeo, quô se viam: par-
 tam, & digna nobis vitio est. Mactentur
 liberi patris in oculis; hæc victima furori
 nostro placet, hæc sufficit. Ita ferè lo-
 quentem Medeam Seneca tragædus fa-
 cit; numeros tantùm solvimus.

*Beata Virgo puerum Jesum Hieroso-
 limis amissum requirit.*

NEquè puer est usquam, nequè quid eo
 sit factum, conicere possum. Ubi quæ-
 ram, ubi investigem, quem perconter, aut
 quam insistam porro viam, incerta sum!

Una

Una hæc spes est: ubi ubi tandem est, diu celari nequit. (*Hæc ut vides, ad tempus præsens pertinent; quæ verò sequuntur, ad præteritū.*) O! malè consultos affices, qui nos festinare cœgerunt: nequē adeo miseram, quæ præcesserim; tum autem, quæ illum unâ mecum non abduxerim. Siccine dulcissimò Filiò carere tamdiu sustinui? &c. (*Jam futuro tempori conveniunt extrema hæc.*) Tu verò, Fili amantissime, cur nos anxios tenes? Cur te occultas? quin mœrorem nostrum respicis? Pergamus, quæso, charissime Sponse: redeamus in civitatem, cognatos interrogemus, templum ipsum subeamus: ibi enim, nisi fallit animus, illum gravibus de causis remansisse suspicor.

Mater occisum in bello filium deplorat

O! Misera fors orbitatis meæ! o! spes fallaces, o! frustra susceptæ curæ! An idcirco te genueram, fili, ut tam citò perderem? Alueram tot annos, ut infausta morte sublatum lugerem? Ego cū te formā & ætate florentem videbam: cū te

fami-

familiæ spem fovebam in sinu: putabam
scilicet, hæc bona fore mihi, meisq; pro-
pria & diuturna: Erravi: dira mors malè
credulam fefellit. Quid restat, nisi ut te-
cum, Fili, moriar? Tua morte vitam parenti
abstulisti: nequè enim, te extincto, diu su-
perstes esse possum. Unica me, dum vivam,
Interea tui recordatio, desideriumq; susten-
tabit. Dulces lacrymæ, jucundi fletus, qui-
bûs te absentem requiram. Noctes benè
collocatæ, quæ ducentur suspiriis, quæ tu-
os mihi vultus in somnis, si quis esse somno
locus poterit, objicient. O! bellum, ma-
tribus detestatum! monstrum immane! fa-
miliarum, & civitatum lues! Quis rem
tam tetram, tam barbaram invenire po-
tuit? Quis amare potest? Perhorrescite, ma-
tres, bella: filios ab ipso armorum conspe-
ctu arcete! Abdite domi, & ignavos licet,
fove te sinû, modò salvos, & incolumes
habeatis. Nimirum, ut inani gloriâ per-
fruantur, miseros æternùm lugeamus? Quæ
te, filii, tam funesta fortitudo immittebat
in medium armatorû globum? &c. Quo-
ties

ties illum, ut bellum fugeret, hortata sum!
Quoties ut saltem impio Marti cautiùs se
crederet! Quoties mihi metum, ac penè
mortē vel ipsa mentio belli, & mortis; heu!
filio paratæ, attulit! Timebam, nec frustra,
& quod erat, eventurū præsagiebam, &c.
Diocletianus nomen Christianum
delere statuit.

Imitatio Senecæ Act: I. Herculis Fu-
rentis Sc: I.

ORbis urriusquē rector, & victor (hoc
enim mihi nomen hactenus jure vin-
dicavi) à Christianis vincor! Nequē solus,
sed ipsi Dii, quoque hactenus Roma, quot-
quot orbis coluit. Deserta jacent templa,
neglectæ sacrorum vetustissimorum religi-
ones, inducta regnat nova religio.

Nec tantum imbelles fœminæ, puerivè
ignota profitentur instituta, recentemquē
Deum colunt: sed ipsa etiam togæ lumi-
na, & militiæ, ipsa, ipsa Roma Christiana
est! idque spectante me, ac ferente! Fe-
rente autem? quid intentatum reliqui hac-
tenus, quid inexpertum, ut peregrina sacra
con-

convellerem? quoties me pietas vel in meos
côégit sævire, ac propè impium, propè
parricidam fecit? Sed hæc domestica mala
sunt, ac meæ leviter eo nomine ferenda,
imò etiam apponenda lucro: si vel hæc
mercede ritus patrios sancire potuissem.
Non sic abibunt ista tamen; nondum fra-
cti sumus, ac victi. Nunc, nunc extrema
omnia tentanda sunt! Atrox bellum, im-
mane, internecinum cum hostibus Numi-
num gerendum est. Quid bella sævius
loquor demens, ac meditor? Quidquid ex-
cogitare justus potuit furor in christianos:
nonne victum ab illis, & domitum est?
Quidquid terribile, durum, asperum, vel
invenire cogitando, vel inferre torquendo
potuimus: tulerunt, ac læti quidem, &
ovantes tulerunt! Crescunt ipsi malis, tor-
mentisq; suis, ac dolore nostro fruuntur:
in suas, Christi quæ laudes nostra vertunt
odia, & supplicia; dumquæ nimis sæva
imperamus, & horrida imponimus: penè
Deum Christum probaverunt. Ipsa jam
desunt mihi tormenta, minorquæ labor est
ipsum

ipsis torqueri, quàm mihi, ut torqueantur, jubere: occupant læti supplicia, & ne non moriantur, timeant. Perge, Diocletiane, tamen, perge, & invictum genus totis viribus opprime; congrede novis armis; muneribus, voluptate, præmiis expugna, quos rotis, equuleis, igne, ferrò superare non potes. Ipsos Christianos Christianis, parentes filis, liberos parentibus oppone; bella secum ipsi gerant. Quæris pares illis adversarios? Nulli sunt, nisi ipsi.

Nunc illis Diocletianum ostendam: hætenus prolusimus: nunc, nunc in arenam veniendum. Inveni, quò ipsos modò possis vincere, ac perdere; perdam certè, aut peribo. *Roma, post victos ab Augusto Antonium & Cleopatram.*

Nunc, nunc indulgendum lætitiæ: nunc agenda Superis grates ad omnia pulvinaria: nunc tempus est choreis operam dare. (*Tempus præsens*) Nefas antea fuisset indulgere genio, & epulis: dum Regina demens capitolium evertere, ac Romanum delere Imperium meditabatur, tam

N vecors,

vecors & rebûs aliquot prosperè gestis
 velut inebriata: nihil ut sperare non aude-
 ret. (*Tempus præteritum*) Illius ves-
 tiam compressit amissa classis, confos-
 exercitus Antonii turpis fuga. Qualis ac-
 cipiter timidum columbarum gregem, aut
 venator lepores proturbat: talis Cæsar im-
 belles Ægyptios agitavit. Defuit hoc unū
 illius triumpho, Cleopatra triumphantis
 curruī alligata. Sed illa invidit hanc vi-
 ctori gloriam, & regiae conditionis memor,
 ne ignominiam hanc ferret, mortem ad-
 motis corpori angvibûs pertulit. Jam de-
 ponere metus licet: ac Cæsari, fortissimis-
 què militibus gratulari. (*Tempus futu-
 rum.*) Ægypto subactâ, quæ gens armis
 Romanis non cedit?

Agnoscis, credo, in hac Æthopœia Ho-
 ratium, Ode 31. libri I. *Nunc est biben-
 dum*---Præibit ille tibi, & quod imiteris,
 dabit, sive preces, & vota facias in gratiâ
 amici descenditis: quod orationis genus
 Propempticon appellant. Ode 3. libri I. *Sic
 te diva potens Cypri, Sc. Impios Parce*
 ---Ode

2. Ode 21. libri 3. *Ibis liburnis* - Epod.
 1. Sive gratias iisdem Superis agere me-
 diteris, aut iisdem supplicare. *Audi vñre,*
Lyce, Dii mea vota, &c. Ode 12. libri
 4. *Faune Nympharum* --- Ode 13. libr. 3.
O! diva gratum --- Ode 29. libr. I. *Mer-*
curi, nam te --- Ode 8. libri 3. *Phœbe,*
sylvarumque --- Epod 14.

Libet alicui malum imprecari? diris
 sceleratum devovere? inimicum gravius in-
 sectari: habes Oden. 12. *Ille & nefasto.*
 --- Item Oden. 3. Epod. *Parentis olim* ---
Et lupi, & agnis. - Eòdem libro Epod.
At ò Deorum --- Ibidem Ode 5. & 6.
Quid immerentes --- Et Ode 7. *Quò, quò*
scelesti ruitis? --- Et Ode 9. *Mala soluta*
 --- Tum Ode 12. *Quid obseratis* --- Et
 Ode 11. *Altera jam teritur*

Lætitiae significandæ, & gratulationi
 servient Ode 3. libri I. *Et thure, & fidi-*
bus --- Ode 5. lib. II. *O! sæpè mecum, &c.*
 Ode 21. lib. 3. *O! nasa mecum* --- Ode 29
 libri 3. *Festo &c.* Ode 8. Epod. *Quand*
repostum --- Ode 10. *Horrida tempe*
ras, &c.

Consolationi, Ode 6. libri II. Non
semper imbres - - - Ode 14. ejusdem li-
 bri. *Cur me querelis*, &c.

Et quoniam in Horatio sumus, quàm
 multa scribendi argumenta, & ornamenta
 ingeniolus vates dabit: si laudare, hortari,
 monere, docere quempiam velis? Ad lau-
 dem pertinet Ode. 5. libri 1. *Scriberis*.
 - Et sexta, nona, undecima ejusdem libri.
 (Sequor distributionem editionis novissimæ
 illustratæ brevî commentariô, & expurga-
 tæ.) Ode, 4, libri 2. & 16. 17. Ode. 4.
 libri 3. & 5. 9. 10. 19. 24. Ode. 1. libri
 4. & 2. 3. 5. 8. 13. Ep. 2. Hortanti fa-
 cem præferent Ode 4. libri 1. & 8. 10.
 Ode. 1. libri 2. & 2. 3. 7. 9. 11. 13.
 Ode 23. libri 3. Ode 4. libri 4.

Varias quoq; dicendi formas, & linea-
 menta pulcherrima deprehendes in Mar-
 tiale. Consule indicem primum editionis
 repurgatæ, & annis 1703. 1704. vulga-
 tæ. In eo indice notantur omnia epigram-
 mata, quæ ad laudem spectant; omnia, quæ
 ad vituperationem, & insectationem; alia,
 quæ

quæ docent, excusant, monent, dedicant, queruntur, optant, petunt, &c.

Eandem docendi formas reperies in egregio libro, cujus titulus est; *Conciones & orationes ex græcis, & Latinis Historicis excerptæ*. Descriptiones oratorias è probatissimis auctoribus collegit Pater Joannes Bapt. Gandutius S. J. Parmæ 1661.

Ad Ethopœiam ut è diverticulo redeamus: hanc nativis pictam coloribus invenies in plerisque Senecæ tragædiis. Vel illa Thyestis persona, & oratio, quàm est tragice splendida! *Adsum profundò Tartari emissus spectu*, &c. Act. 1. scenâ 1. Hoc obiter annotabo: Si non affingatur personæ sermo, iudex vehementioris aliquis affectus: si v. g. describas pigrum adolescentem, mercatorem avarum, &c. non esse Ethopœiam proprie dictam, qualis ab Aphthonio proponitur, sed figuram Rhetoricæ, & descriptionem, sive hypotyposim, de qua suò locò diximus. Quòd si persona, cujus effinguntur mores & affectus, mortua sit: vocatur propriè *Idolopœia*; la-

tinè *Veteris simulacri effictio*, ut appellat Priscianus. Exemplum illustre dabit Cicero oratione pro Coelio, ubi Appium cœcum jam diu mortuum loquentem inducit num. 33. 34. Livius librò 6. *Si ab inferis existat Rex Hiero fidelissimus Imperii Romani cultor, &c.* Virgilius librò 2. ubi Hector occisus Æneam alloquitur: Polydorus eundem in 3. libro Æneid. objurgat.

Si denique rem animæ expertem inducimus loquentem, tanquam si persona esset, vocatur propriè *Prosopopœia*, id est, *Persona fictio*. Sic Tullius patriam loquentem facit in Catilinam. Ovidius libro 2. *Metamorph.* Terræ sermonem, & querelas contra Jovem graves tribuit S. 7.

PROGYMNASMA V.

De THESI, ET LOCO COMMUNI
CAPUT I.

De Thesi.

Quid est Thesis? Resp. Est quæstio nullis alligata circumstantiis personæ, loci, temporis, &c. quales vulgò ad deliberan-

berandum, & ad consultandum proponuntur; unde à Græcis posuio (id enim sonat vox Græca *Thesis*) vocatur: à Cicerone dicitur propositum, & consultatio. Ut an gerendum bellum? an studendum Græcis literis? &c. Quotuplex verò sit Thesis, diximus Parte 1. cap. 2.

Quid differt Thesis ab hypothesi? *Resp.* Quòd Thesis sit propositio generalis, seu infinita; hypothesis verò sit particularis, & finita, id est, circumscripta adjunctò quòdam, vel personæ, vel loci, vel temporis, &c. v. g. Quæstio hæc, an bellum sit gerendum: Thesis est; quia est universalis, & infinita quæstio. At si quærat, an bellum sit gerendum contra Turcas, tali annò, mari, an terrâ, &c. hujusmodi quæstiones omnes finitæ sunt, & proprio nomine dicuntur hypotheses.

Quis est usus Theseos, seu propositionis infinitæ? *Resp.* Maximus: quia, quæ de universo genere dicuntur, valent ad iudicium ferendum de singulis; & quæ de toto probantur, de parte etiam probant

necesse est. Exempli causa: Si sermonem
sim habiturus de diligentiae laudibus, ex-
curram in laudem virtutis: si vituperatu-
rus inertiam, vitii generatim sumpti tur-
pitudinem describam: quod enim de vir-
tute dixerò, id de diligentia; & quod de
vitio, id de inertia dici quoq; poterit; quia
inertia est pars vitii, & diligentia pars,
seu species virtutis.

Itaque quoties tibi erit de re quapiam
instituenda oratio: optimum erit, quæstio-
nem illam particularem, & finitam, quæ
dicitur hypothesis, traducere ad genera-
lem, & infinitam, quæ Thesis appellatur.
Id autem prudenter, & in loco faciendum,
ut monuimus cap. 9. Partis primæ

Quo modo tractanda est Thesis? *Resp.*
Præponendum est aliquod exordium, du-
ctum à loco, tempore, & aliis adjunctis:
ut si deliberatio instituat in Senatu, si
coram Principe, &c. Secundò confirman-
da est, vel infirmanda Thesis ab iis locis,
& argumentis, quæ vulgò adhibentur ad
svadendum, aut dissuadendum, ut sunt:

Hæc

Honestum, legitimum, utile, facile, necessarium; & iis contraria: turpe, injustum, inutile, difficile, impossibile. Non est gerendum bellum; quia res est per se foeda, & homine indigna, inutilis ad Reip. felicitatem: difficilis demum; quia vix fieri potest, vixquè accidit, ut bene succedat. Contrà gerendum est, quia honestum, utile, &c. Tertiò solvenda sunt, quæ possunt obijci contra illam Theses partem, quam suscipis propugnandam. Si v.g. affirmas, bellum gerendum esse: respondendum iis erit, qui contrariam tueantur opinionem, qui contendunt, illud esse multorum scelerum fontem, vastitatem provinciarum, &c. Item ex adverso, si gerendum, solvenda erunt argumenta opposita.

CAPUT II.

De loco communi.

IN quo differunt Thesis & Locus Communis? *Resp.* Magnam illis inter se affinitatem esse: hoc tamen differre, quòd locus communis adhibeatur ad amplificandum, & probandum; Thesis ad ornandā,

& illustrandam orationem. Rursum Thesis quasi dubia proponitur, & concertatur; Locus Communis, quasi certus, & confusus assumitur: hæc menti, & intelligentiæ datur consideranda; ille voluntati, ad eam excitandam, & movendam objicitur.

Quo modò Locus Communis definitur?

Resp. Est oratio, facinus aliquod multis commune laudans, aut vituperans: ut, si avarum, seditiosum, parricidam accuses; justitiam, pietatem, pudicitiam commendes. Hæc enim omnia multis communia sunt.

Quis est ejus locus in oratione? *Resp.* Duplex. Primus in majori propositione argumentationis; ut, si dicas: Omnis proditio est scelerata, maxime, cum amicus, aut dominus proditur. Hæc argumentationis propositio major est; cui minor subditur. Atqui Judas Dominum, amicum, Deum suum prodidit. Alter locus est in amplificatione, quando post rem narratam, & expositam orator invehitur in crimen, illudque nativis depingit coloribus; aut virtutem meritum effert laudibus.

Qua-

Quo modò tractatur Locus Communis?

Resp. Ab iisdem ferè capitibus, quæ in Thesi adhibentur: nempe à *legitimo, iusto, utili, possibili, honesto, necessario.* Addit Aphthonius ista capita, à *contrario, comparatione, sententia, à conjectura, sive ab antecedentibus, & consequentibus:* ex quibus nimirum, quid impendeat boni, malivè conjiciatur. Denique in Epilogo Judices ad severitatem excitantur, exclusâ misericordiâ; vel auditores ad seriam virtutis imitationem accenduntur. Fingete seditiosum hominem accusare, & exagitare apud Judices. Præmissô exord.ô, seditionis crimen sic exaggerabis.

A contrario. Ostendendo, quale, quantumq; sit bonum pax, & concordia, quæ antea vigeat, & vigeret etiam nunc magnô omnium bonô: nisi nefarius hic suis seditibonibûs illam perturbâisset, &c.

Ab expositione. Expones, non ad docendum, (rem enim jam notam esse ponimus) sed ad constandam reo majorem invidiam: quô pactô rebus novis studens sce-

leratus, seditionum procellas excitavit in Republica, multos cives pellexerit in fraudem, & ad suas partes pertraxerit, &c.

A comparatione. Comparabis hoc ejus crimen cum aliis; v.g. cum otio, maledicentia, temulentia: ostendesquē gravio-rem ab illo, quā ab aliis omnibus perniciem inferri Reipubl. cæ.

A sententia. Hoc est à consilio, & mente; quō scilicet consiliō, quā mente turbas moverit, quid speravit, &c. Vult videlicet leges rescindere, jura pervertere, occupare summum locum, &c.

A digressionē conjecturali. Digredien- dum erit, & excurrendum in antea actam ejus vitam: ex ejus præteritis criminibus conjectura capienda de cæteris. Non nunc primum, inquires, cœpit moliri exitium patriæ; ab ipsa infantia sese exercuit in omni flagitiorum genere, &c.

Ab exclusionē misericordiæ. Tantum illud dices esse crimen: ut sine majori crimine condonari nequeat: nullum veniæ relictum esse locum. Quæ postquā dixeris, impel-

impellendi erunt Judices ad sententiam
 adversus illum ferendam; ostendendo *A*
legitimo. Nihil esse legibus magis con-
 gruum, quàm, ut seditio us ille puniatur.
Ab justo. Justum id esse, ut poenam ipse
 ferat, quam omnib9 impositurus fuisset, &c.
Ab utili. Id saluti Reip. conducere, &c.
A facili. Nullò negotio ejus furorem pos-
 se comprimì. *Ab honesto*. Nihil rationi
 convenientius esse, quàm debitas exigere
 ab illo poenas, qui, &c. *Ab eventuro*. Ex
 ejus supplicio eventura civibus bona o-
 mnia; Rempublicam revocatum iri in sta-
 tum felicitatis pristinae, &c. Quod de se-
 ditioso diximus: idem de quovis alio faci-
 noroso homine intelligendum est: & quæ
 capita contra vitium valent, eadem illa
 valent omnia, si qua virtus est ornanda:
 singula in contrarium sensum accipiendo.

PROGYMNASMA VI.

De Destructi ne, Confirmatione, Laude.
 & Vituperatione.

CAPUT I.

De

*De Destructione, sive Refutatione,
& Confirmatione.*

Quid est Destructione sive Refutatio? *Resp.*
Est oratio, quâ refutamus quidpiam,
& falsum docemus esse.

Quænam destruenda, seu subvertenda
sunt? Ea, quæ nequē prorsus manifesta,
nequē incredibilia sunt, sed quæ dubia,
& obscura.

Quænam arte fit ista Destructione?

Primò, reprehendendi sunt, qui illius
rei, quam infirmare, ac labefactare volu-
mus, sunt auctores, dicendo, illos nullius
esse nominis, vel fidei parùm probatæ vel
in illa re, quâ de agitur, non bene versa-
tos, &c. Deinde ipsamet res subruenda
hîs capitibûs, quasi totidem arietibûs: *Ob-
scurò, difficili, indecorò, incredibili, re-
pugnante, inutili*: Hoc est: probandû erit,
rem illam, primò obscuro, & incerto ca-
pite manâsse in vulgus. Secundò, incre-
dibilem esse, fidemquē superare omnem.
Tertiò, difficilè admodum potuisse fieri.
Quartò, repugnare illam naturæ. Quin-

tò, decoro pariter, ac rationi. Sextò, inutilem deniquè esse, aut fuisse.

Confirmatio, seu asseveratio quid est?

Est præpositivæ rei comprobatio: sed illa res, uti de destructione modò diximus, nec prorsus incredibilis, nec penitus perspecta esse debet.

Quâ ratione, & quibûs capitibûs confirmanda res est?

Eadem ratione, totidemquè capitibûs, quibûs destruenda, sed contrariis, omninoquè oppositis: Videlicet à *manifesto, facili, decante, probabili, convenienti, utili*. Habes exemplum insigne in T. Livio: M. Porcii Catonis orationem ad populum, quâ scædum Bacchanalium morem subvertere nititur. *Nulli unquam concioni* &c. Libro 49. paulò ante medium. Item alteram, quâ conatur ostendere, mundum, & ornatum muliebre esse foeminis interdiciendum. Exempla ejusdem loci habes egregia in Paradoxis Ciceronis, ubi Stoicorum placita confirmat. Loci confirmationis per idoneam argumentationem tractan-

tractandi, & appositis illustrandi figuris. Porro hic ordo in proponendis ejusmodi argumentis servabitur, ut priore loco firmitiora collocentur: & in fine; infirmiora in medio: juvabit etiam validiora sæpius inculcare, ut alius infideant animis audientium.

Exempla non congero, quæ in orationibus Tullianis observare potuisti. Perfectionem confutationis ideam subministrat oratio pro Roscio Amerino, ubi singulis adversariorum argumentis splendide respondet *num. 37.* Confirmationis verò in oratione pro Milone. Idem Tullius in partitionibus orationis *num. 44.* præcepta quædam tradidit utilissima: & quædam apertè neganda, vel affirmanda; nonnulla eludenda joco & contemptu; alia, tanquam tela, in adversarium retorquenda docet, &c. Erunt etiam usui ad hunc, utrumquè locum, quæ superius dicta sunt de Chria, Sententia, & Loco Communi.

CAPUT II.

De Laude & Vituperatione.

Quid

Quid est Laus?

Est oratio, bona alicujus enumerans.
Quibus rebus Laus tribui potest?

Excepto peccato, nihil est in hac rerum universitate, cui non possit aliqua laus concedi. Virtus autem præcipuò quædam jure laudem tanquam sibi debitam, vindicat. Præter autem virtutem res omnes creatæ laudari possunt, etiam inanimæ; sed præ cæteris homines laudare solemus.

Propter quæ homines laudantur?

Propter bona, quibûs ornantur.

Quænam bona illa sunt?

Alia sunt bona fortunæ, ut: opes, potentia, dignitas patria. Alia bona corporis: scilicet, robur, sanitas, &c. Alia sunt animi bona: ut scientia, & virtus. Ex his omnibus bonis unicum est, quod semper laude dignum est, nimirum virtus. Reliqua verò eatenus merentur laudem: quatenus iis ad rectè laudabiliterque vivendum utimur; alioqui vituperationi sunt obnoxia.

Quid igitur est faciendum ei, qui laudare quempiam velit?

I.

I. Bona illa omnia, quæ possidet, enumeranda, & verbis exornanda sunt. II. Contrariorum oppositione augebitur laudatio; si ostendas, eum, quem ornas, immunem esse ab omni labe vitiorum, quæ alios dedecorant. III. Comparatione quoque laus crescit: si cum clarissimis quibusque viris compares, atque etiam, si meretur, anteponas. Vituperatio ducetur à contrariis capitibus.

CAPUT III.

De variis oratiuncularum formis, & propria singularum tractatione.

Omnibus tria ultima Aphthonii Progymnasmata; de comparatione Descriptione, & Legislatione: tum, quia de duabus primis facta jam est mentio pluribus in locis; tum quia hæc tria non aliò tractanda sunt modò, quàm Chria, Sententia, Communis Locus, & alia superius explicata: è quibus pariter intelliges, quæ ratio sit adhibenda in tractandis quibusdam dicendi formis, quæ ad unum aliquod è tribus generibus revocantur, nempe ad
genus

genus Judiciale, Demonstrativum, aut Deliberativum.

Talis est oratio *Genethlica*, sive, quæ orum pueri, & natalem diem celebrat. Exordium ab adjunctis ferè sumitur. In confirmatione laudantur parentes, patria, majores. Peroratio spem facit, fore, ut puer à parentum, & avorum virtute non degeneret: adduntur vota, & omina futuræ laudis &c. Martialem consule, Statium, Claudianum, in quibus multa reperies huc spectantia. Iisdem ferè coloribûs adumbratur *Epithalamium*, celebrandis nuptiis dedicatum. Laudantur sponsi. Epilogus vota continet de suscipienda prole, &c.

Epinition oratio est celebrandæ dicata victoriæ, cujus laudes prosequitur Orator, nec non ipsius victoris; exponit varios fructus, & præmia victoriæ, difficultatem ejus consequendæ, modum, &c. Opponitur *Gratulatoria* orationi *Nania*, seu *Trenus*, & *Lessus*, id est, lamentatio, quæ malum deplorat, ejus gravitatem ostendit, maximè, si contigerit immerenti, & innocenti: spem
emer-

emergendi ostendit, &c. Vide Ovidium in Tristibus, & de Ponto.

Eucharistica orationis, quæ gratiarum ætulo Latine dicitur, artificium ostendet tibi Tullius in duplici oratione *Post reditum*. Commendari debet beneficium ab adjunctis. In peroratione memorem animum promittimus.

Paranymphæam orationem appellant recentiores Rhetores eam, quæ habetur, cum creantur doctores, aut Magistratus, &c. Tres vulgò partes continet. Prima rationes explicat, ob quas honore delato dignus videtur Doctor, aut Magistratus. Secunda spem facit honoris & nominis implendi. Tertia continet Parænesin, cohortationem, sive etiam gratiarum actionem illis habendam, qui honorem detulêre.

Dedicatio libri, quem ad modum influenda sit, docebit te Martialis multis in locis, quos in indice addito ad calc. in postremæ ac purgatæ editionis reperies. Exordium ab ejus persona ferè petendum, cui opus dedicabitur; at à temporis aliqua
oppor-

opportunitate, &c. Tum explicatur dedicandi causa: postremò patrociniū petitur. Cavenda prolixitas; nihil enim molestius, quàm epistola dedicatoria iussu longior: in quo multi peccant, non tamen impunè; quis enim hæc legit?

Oratio *Monitoria* revocatur ad suasionem, & genus deliberativum. Opus est in exordio singulâ prudentiâ & arte, ad conciliandam ejus, qui monetur, benevolentiam; vix enim quemquam reperias, qui animo æquò reprehendi se, ac moneri ferat. Locò narrationis exponetur ipsa res, quæ reprehenditur, & ob quam fit communitio: dabitur opera, ut is, qui monetur, agnoscat erratum, cujus gravitas in confirmatione ostenderetur à turpi, inutili, dampnis, & periculis consequentibus, &c. In epilogo adhibebitur vel objurgatio gravior, vel mitior adhortatio. Minis vulgò temperandum, nisi certò pacto condiantur.

Commendatio partim est generis demonstrativi: quippe laudamus eum, quem aliqui commendatum volumus: partim deliberativa.

berativi; quia svademus. v. g. ut illi beneficium aliquod conferatur. Tam multæ occurrunt in Tullio commendatitiæ litteræ: ut opus non sit plura de hoc orationis genere præcepta congerere.

Non pauciora sunt in iisdem Tullii epistolis exempla orationis *Consolatoria*, necnon in Senecæ libris, & litteris. Post exordium ab adjunctis ductum, elevare, ac lenire oportet calamitatem, ejus commoda, si quæ sunt, ostendere, afferre causas, cur toleranda fortiter sit, remedia subministrare, opem polliceri, &c.

Apologia nihil peculiare, præter explicata jam variis in locis præcepta defensionis postulat.

Investiva est gravior infectatio, qualis extat in Pisonem, Catilinam, &c.

Objurgatio est lenior infectatio, seu commonitio gravior. Vide præcepta de accusatione tradita.

Expostulatio est gravis querimonia de accepta injuria.

Exprobratio fit, cum aliquem ingrati animi

animi nomine accusamus. Ea omnia communibûs præceptis, paulùm accommodatis ad rem præsentem, instruuntur.

Paulò plus artificii requirit oratio, qua Princeps, aut Magistratus excipitur in urbis, aut loci alicujus ingressu. *Istirion* voce græca vulgò vocant. Ducetur exordium ab expectatione, & votis totius civitatis; ab aliqua occasione, v. g. victoriæ, muneris, &c. Confirmatio explicabit causas publicæ lætitiæ. Epilogus spem ostendet, quam Principis, aut Magistratûs clementia, prudentia, probitasquè præbent, fore, ut rectè, sapienterq; rem gerat, &c. Lege Martialem Epig. 11. lib. 8. *Pervenisse*... & Epig. 21. *Phosphore*, &c.

Si quem discedentem prosequaris, quod *Apobatirion* appellant, significabis dolorem de hominis discessu. In confirmatione laudabis spectatas in eo, quem relinquit, loco ejus virtutes. In Epilogo memorem te fore tam dulcis amici, viri tam probi, &c. profiteberis.

De Oratione funebri nihil est, quod plura

plura præcipiamus; cùm extent passim egregiæ lucubrationes ejus generis, quod ad genus demonstrativum revocatur.

Exempla tam laudis, quàm vituperationis plurima in hoc toto libello sparsa reperies. Si plura cupis, habes unum in volumen collectos panegyricos veterum oratorum: quos inter primas ferunt Plinius, & Pacatus; hic Theodosii laudator, ille Trajani: hujus stylus splendide ambitiosus, illius mirè ingeniosus, & subtilis: uterque nitidus, ornatus, Trajanò deniquè ac Theodosiò dignus. Nec desunt in Cicerone præstantes hujus laudativi generis loci, præsertim in oratione pro lege Manilia, cujus Orationis secunda pars versatur in laude Pompeji. Hanc ut faciliùs intelligas totam orationem: & alias quasdam Tullianas insigniores exponam, ac suas in partes singillatim digeram.

PARS SEXTA.

Synopsis & Partitio selectarum Ciceronis Orationum.

C A P U T I.

Conspectus aliquot Orationum Ciceronis, qua maxime pertinent ad genus Demonstrativum.

ARTICULUS I.

Analysis Orationis pro lege Manilia.

Hujus Orationis argumentum & causa hæc est. Grave bellum gerebat Populus Romanus in Asia cum duobus potentissimis Regibus Mithridate, & Tigra-ne. Lucius Manilius Tribuus plebis legem tulerat, ut ejus belli cura mandaretur Pompejo. Dissentiebant Q. Hortensius, & Q. Catulus. Cicero legem probandam suscipit, ostenditq; bellum Asiaticum Pompejo committendum esse.

Sumit exordium ab adjunctis. I. A sua persona; quippe, qui primùm è Rostris plebem alloquatur. II. A loco ipso. III. A Pompejo, pro quo dicturus est, &c. Sub-jicit

jicit exordio brevem narrationem: quia res est nota (*num. 4. Atque, ut inde.*) Confirmationis duas partes facit: in priori docet gerendum strenuè bellum istud Asiaticum: quia est grave, necessarium, periculosum (*a num. 5. ad 26.*) In posteriori ostendit, præficiendum huic bello Pompejum; quia in eo uno reperiuntur omnes dotes optimi ducis: nempe primò, scientia rei militaris, (*num. 27. 28.*) quam probat enumeratis bellis plurimis, quæ gessit magna cum laude Pompejus. Secundò, virtus militaris, seu fortitudo. Probat expofitis Pompeji rebûs gestis, & Provinciis testibûs ejus triumphorum (*num. 24.*) Explicat causas hujus bellicæ virtutis, nempe varias virtutes, illius primariæ velut administras, innocentiam vitæ, temperantiam, humanitatem, quas extollit comparatione cum aliis quibusdam Imperatoribus Pompeji dissimilibus (*num. 37. 38. usq. ad 43.*) ubi tertiam Imperatoris dotem ait esse auctoritatem, quâ plurimum valet Pompejus propter eximiam de illo
apud

apud omnes opinionem (*usq. ad num. 47.*) De felicitate, quæ dos ultima boni Imperatoris, modestè, prudenterq; differit per præteritionem (*num. 47. 48.*) Confirmationem claudit (*49. 50.*) Ergò Pompejo deferendum est hoc bellum. Sequitur confutatio (*à num. 51. ad 69.*) in qua refellit illorum rationes, qui negabant, Pompejum huic bello præficiendum. E-lucet in hac Oratione singularis nitor, & ordo; tum splendor quidam figurarum, quibûs maximè movetur populus, ad quem verba Cicero faciebat. Eundem Pompe-jum laudat orat: pro Cornelio Balbo, qui ab eo donatus civitate fuerat: id, quod à Pompejo ritè factum fuisse, Orator con-tendit egregio dilemmate: Aut Pompejus sciebat, licitum non esse donare Balbum civitate, aut nesciebat. Si scientem fecisse dicis: non est credibile, virum tanta vir-tute, ac probitate præditum, foedera & leges scientem, neglexisse. (*O nomen no-stri imperii, &c.* Illustris Apostrophe, & exclamatio *num. 13.*) Si nescientem;

multò minùs credibile est, Pompejum id ignorasse, quod è vulgo nullus ignorat. (*Quasi verò levius sit. Sc. num. 14.*)
Quid enim abest huic homini, Sc. n. 9.

ARTICULUS II.

Synopsis Orationis pro Archia Pòetæ.

Maxima pars orationis pro Archia Pò-
 éta complectitur illius, & Pòeseos
 laudes, quamvis oratio sit in genere judi-
 ciali. Quærebatur enim, an Archias Ci-
 vis Romanus esset? Ostendit Cicero. I.
 Romanũ Civem esse; deinde, quamvis non
 esset civis Romanus, dignum tamen esse,
 qui civitate donetur, propter eximiam e-
 ruditionem, & Pòeseos facultatem.

Incipit à suo erga præceptorem Archiã
 officio; cui cùm multa debeat, defensionem
 in causa justa, & vera negare non potuit.
 (Periodus membrorum quatuor: *Si quid
 est, Sc.*) Objicere poterat aliquis nihil
 intercedere commercii inter Eloquentiam,
 quam Cicero profitebatur, & Pòesim cui
 Archias deditus erat. Hoc negat (num. 1.)
 Deniq; cùm videret, se magnam orationis
 partem

partem in laudibus Pòeseos consumpturū,
ac timeret, ne cui videretur hoc insolens
in causa forensi: occurrit huic opinioni
(*num. 3.*) Propositionem ac distributio-
nem orationis dilucidè subjecit exordio
(*num. 4.*)

Primam partem probat, nempe Archi-
am Romanum esse civem, hōc syllogismō:
Fuit adscriptus in civitatem Heracliensem,
fœdere cum populo Romano conjunctam.
Porro Silani, & Carbonis lege, Cives Ro-
mani æquissimō jure dicebantur, quicun-
quē in fœderatam civitatem erant adscripti:
si domicilium habuissent Romæ, si apud
Prætores essent professi. (*Quid horum in-
firmari potest? num. 6. 7. 8.*) Confirmat
minorem propositionem testimoniō Lucul-
li, & ejus singulas partes; nempe, quòd
Archias Romæ domicilium habuerit, quòd
apud Prætores sit professus, &c. Comple-
xionem addit *numer. 10.* (*Quæ cum ita
sint, &c.*) illustrat eandem comparatione
à minori ad majus: deniq; nonnulla, quæ
objiciebat adversarius, diluit.

Secunda pars orationis conficitur pariter unô syllogismô. Pœtæ docti, & ingeniosi digni sunt, qui adscribantur in Civitatem: Archias Pœta doctus, & ingeniosus est; Ergo est dignus, qui donetur civitate, quamvis non esset revera civis;

Ratiocinatio proponitur per prolepsim, sive occupationem. *Quæres à nobis, Gracche, (is accusator erat) cur tantopere hoc homine delectemur.* Respondit: *Quia suspeditat nobis, &c. (num. 12.)* Laudat Pœsim. I. à delectatione, quâ molestias gravissimorum negotiorum levat: id, quod (num. 13.) suô testimoniô confirmat. II. Ab utilitate; quia mores utilissimis præceptis instituit. (num. 24.) Tertiò ab honore, quem illi habuerunt summi viri. (num. 15. & 16.) Minorem propositionem exequitur (num. 18.) (*Quoties ego hunc Archiam vidi?...*) Complexionem amplificat (num. 19.) à Pœtarum dignitate, quos omnis ætas tanquam divinos homines suspexit, coluitquæ: id Homeri exemplô docet, testimoniô multorum Impera,

peratorum confirmat, affertque rationem; quia Poëtae res gestas clarorum virorum æterna laude donant: cujus laudis desiderio flagrare se profitetur, eamque cupiditatem insitam esse præstantibus animis, pulchrè docet (num. 28. 29. 30.) Peroratione brevi, & appositâ concludit orationem (num. 37.) per anacephalæosim, ac deprecationem,

ARTICULUS III.

Oratio pro M. Marcello.

Oratio pro M Marcello tota ferè versatur in laudibus Cæsaris, cui gratias agit Orator ob Marcellum, qui arma contra Cæsarem tulerat, veniâ donatum, & Romam è Græcia, ubi delitescibat, revocatum.

Exordium. Statuerat Cicero nunquam deinceps verba publicè facere; partim dolore, in tanta temporum acerbitate: partim verecundiâ, quia videbat Cæsarem rerum potiri, contra quem steterat, Pompeji partem secutus: nunc verò negat, posse se tacere: negat, Cæsaris beneficium, & cle-

mentiam silentiò præteriri posse.

Confirmatio propositione unica continetur. *Laudanda est maxime Cæsaris clementia ob restitutum Marcellum.* Argumentum à comparatione ducitur: Majorem ex hac clementia gloriam Cæsar est assecutus, quàm ex omnibus suis victoriis: Nam primò illæ sunt ita propriæ Cæsaris: ut earum quoquè pars ad alios pertineant, nempe ad centuriones, milites, fortunam, &c. (*num. 5. At verò hujus gloria--a* *Socium habes neminem--num. 7.*) Secundò, difficilius est vincere iracundiam, quàm gentes, etiam immanes, & barbaras. (*Domuisti--num. 8.*) Concludit hunc locum præclara expolitione, & sententiarum varietate. (*num. 9. 10.*) Laudat obiter Marcellum, ejusquè familiam. (*num. 10.*) Tertiò, hactenus victores alios vicerat Cæsar, nunc seipsum: imò victoriam vicit. (*num. 11. 12.*) Quartò, comparat Cæsarem victorem cum Pompejo & Pompejanis, si victores extitissent: quos ait futuros fuisse crudeles, feros, &c. Nonnulla miscet

miscet de bello civili, & eos, qui Pompejum secuti sunt, excusat; errore scilicet lapsos non odiô, &c. (*â num. 13. ad 16.*)

Sequitur Confutatio. Rogatus à Senatu Cæsar, ut ignosceret Marcello, dixerat se insidias ab aliquibus vereri, & addiderat: se parùm esse de vita sollicitum; quippe, qui satis diu vixisset. Primò igitur Cicero metum insidiarum (*num. 21.*) conatur demere, & locum lubricum mirò artificiô tractat. Mox utitur dilemmate: aut insidias molirentur Cæsariani, aut Pompejani: in neutros cadere potest hoc scelus: ergo: ---Significat deniq; ingens studiũ tuendæ Cæsaris vitæ, &c. Secundò (*num. 26.*) refellit, explicat, & laudat illam Cæsaris vocem, quã dicebat ille, se satis vixisse. Satis vixisti, vel naturæ, vel gloriæ, non satis patriæ; restant curanda illius vulnera, &c. Hic tuæ gloriæ cumulus addendus. (*num. 28. 29.*) Peroratio est (*num. 34.*)

Non pauciora sunt in Tullio exempla vituperationis, quàm laudationis. Acriter Pisonem insectatur oratione propria, nec

non oratione de Provinciis Consularibus, & aliis pro re nata locis. Invehitur in Clodium, ut in capitalem inimicum, extrema parte orationis pro Milone: vehementius in orationibus pro Domo sua, & de Haruspicum responsis. Antonium totis 14. orationibus exagitat: Catilinam quatuor: Verrem actionibus septem: Vatinius unicâ, sed vehementer.

ARTICULUS IV.

Synopsis Philippica II. & orationis pro Domo sua.

Inter Ciceronis orationes, quibus improbos insectatur, & vituperat, excellit omnium judiciô Philippica II. in qua probat, Antonium esse sceleratum, & hostem Reipublicæ: idquæ statim in ipso exordio proponit, in quo benevolentiam sibi conciliat, affirmando, neminem sibi ab annis 20. fuisse inimicum, quin idem hostis Reipublicæ fuerit.

Oratio duas partes habet. Prima est refutatio (num. 3. cui prius, &c.) Diluit quædam objecta sibi ab Antonio, qui paucis

cis antè diebùs contra Ciceronem in Senatu declamaverat. Sunt autem hæc: I. de amicitia violata (num. 3. usq. ad 11.) II. de consulatu crudeliter gesto (num. 11. *Objecit mihi Consulatum meum---*) III. de nece P. Clodii (num. 21. *P. Clodium meo consilio interfectum---*) IV. de Pompejo per Ciceronem à Cæsare alienato (n. 23. *Quod verò dicere ausus es---*) V. de nece Cæsaris (num. 25. *Sed hæc vetera, illud verò recens---*) VI. de castris Pompeji, & Civili bello (n. 37. *Castra mihi---*)

Transit (num. 43.) ad secundam partem orationis, nempe Confirmationem. (*jam enim, quoniam---*) Ejus duas partes facit: in priore breviter describit vitam Antonii privatam; quòd à pueritia flagitiosus, decoctor, & libidinosus fuerit (à num. 44. *Visne igitur, te inspiciamus à puero---*) In posteriore vitam ejus, quasi publicam, sive gestos improbè Magistratus insectatur. Quæsturam (*Quæstor es factus---*) Tribunatum (num. 15. usque ad 62. *Nam cum L. Lentulo---*) Magisterium equitum.

(num. 62. *Accessit---*) Consulaturn (num. 79. *His igitur---* usque ad numer. xii. *Quid ad hæc tandem---respondebis?*) Ibi incipit Peroratio, & numeris octo absolvitur. Tota oratio mirè est eloquens, acris, faceta, omnibûs dicendi luminibûs ornata.

Æquè copiosa, vehemens, & concitata est oratio, quam habuit pro Domo sua. Si unquam in dicendo fuimus aliquid, ait ipse Tullius (*Epist. 2. lib. 4. ad Atticum.*) tum profectò doloris magnitudo vim quãdam nobis dicendi dedit. Quamvis oratio tota pertineat ad genus judiciale: plurimæ tamen illius partes ad genus demonstrativum referuntur, quibûs nimirum, & infestatur Clodium, & suas res ipse laudat. Argumentum orationis est ejusmodi.

Clodius, pulso in exilium Cicerone, illius domum quasi perduellis civis everterat, areamque Libertati dedicaverat; Cicero postea restitutus, & ab exilio revocatus, domum suam restitui sibi petit. Restituta est.

Ordi-

Orditur à laude Pontificum, apud quos verba faciebat. Clodio conflat invidiam, & quædam ejus convicia refellit. (*Can. 1. ad 2. num. 32.*) Confirmatio Clodius nullo jure domum Ciceronis diruit. Secundò, nulla religione dedicavit. Probat primam partem: Clodii Tribunatus fuit nullus; ergò irritæ sunt omnes ejus actiones, & leges, atque adeò illa, quam tulit de Ciceronis exilio, de domo evertendâ. (*à num. 34. ad 42.*) Sed estò: fuerit optimo jure Tribunus plebis: legem tamen de meo exilio, & mea domo nullo jure, imò contra jura omnia tulit; quia contra judiciorum formam, per vim, &c. (*à num. 43. usq. ad 100.*) Multa de suo discessu, redituquè interferit, non minùs ad suam laudem, quam ad Clodii ignominiam apposita. II. Nulla religione, imò contra religionem omnem domum suam à Clodio dedicatam fuisse ostendit (*à num. 100. usq. ad 142.*) quò rem totam splendide concludit.

ARTICULUS V.

Ordo,

Ordo, & structura Orationis in Pisonem;
nonnullarum in Verrem: duarum post
reditum, & triplicis Agraria.

O Ratio in Pisonem. Revocatus ē Pro-
vincia Piso fuerat suadente Cicerone.
(*Vide Orationē de Provinciis Consula-
ribus:*) Romam reversus graviter in Tul-
lium invehit. Illi respondit Orator eā,
quæ extat, Oratione; cujus pars triplex.
I. Piso improbè Consulatum gessit, (*à n.
2. ad 21.*) II. Turpiter ac nefariè Pro-
vinciam Consularem administravit. III. In
domestica, & privata vita multa egit ne-
quiter, luxuriosè, crudeliter, & avarè.
(*Nunc etiam--num. 64. usque ad 94.*)
In peroratione supplicii metum incutit Pi-
soni longè gravissimi, à conscientia scele-
rum, & mortalium omnium odio.

Inter Verrinas eminent prima, quarta,
& septima. Prima inscribitur Divinatio,
seu deliberatio de Verrijs accusatore con-
stituendo. Verres enim, eloquentiam Tul-
lii reformidans, Cœcilium quemdam dari
sibi accusatorem postulabat. Siculi causam
à Ci-

à Cicerone suscipi vehementer optabant: ostendit Cicero, se Cœcilio anteponendum, hœc syllogismo. Ille debet constitui accusator, quem maximè volunt il, quibus facta est injuria, & quem minimè vult is, qui injuriam fecit. Atqui Siculi volunt Ciceronem, nolunt Cœciliū; hunc optat Verres, illum respuit. Ergo &c. Stylus est subtilis, ac temperatus in sequenti oratione, quæ à nonnullis appellatur prima, ab aliis dicitur secunda; nihil est aliud, quàm præparatio, & quasi vestibulum aliarum, pertinetquæ ad genus deliberativum: In ea quippe quæritur, an nova ratione utendum sit in accusando Verre? Probat Cicero, novam esse adhibendam; nempe non utendum oratione perpetuâ, sed producendos testes, & illorum perscripta testimonia proferenda; sequè ita facturum denuntiat, ob eam maximè causam; quòd Verres duo moliatur: primò extrahere tempus usquè in sequentem annum, quo futuri erant Consules Metellus & Hortensius, amici Verris. Secundò corrumpe-

rumpere Judices pecuniâ: quod cum crebro id temporis accideret, Judices gravi laborabant infamiâ.

Illis oblatam opportunitatem, ait in exordio defendi hanc infamiam, & reum insignem comperitumque, spreitâ ejus pecuniâ, insidiisque, condemnandi. Vanam spem Verris amplificat, ex vita scelerata, & copia criminum, quibus ille obruitur. (*num. 10. Etenim, quid est ---*) Ejus infidias patere dicit eorum ipsorum confessione, quibus negotium dederat, ut judices pecuniâ corrumperent. (*num. 16. Quam spem nunc.*)

Alterum argumentum, nempe, quod elabi conetur Verres Ciceroni, & causam differre in sequentem annum, tractat (*num. 21. Ecce autem illis.*) Metellumque & Hortensium reprehendit, qui reo tam improbo patrocinentur. Ipse pollicetur, se diligenter, ac severè dicturum, & nova illa ratione accusandi usurum. Hortatur Judices ad rectè, constanterque obeundas muneris sui partes, præcipuè M. Glabrio-

onem

onem huic iudicio præpositum. Eadem in peroratione repetit (num. 50. *Quapropter primum.*)

In IV. Verrina Siculos complures à Verre spoliatos bonis, honoribus, & vitâ, non minus dolenter, quàm eleganter exponit. In VII. disputat contra Hortensium, Verris patronum, qui defendebat illum, eo præsertim nomine, quòd esset bonus Imperator, & bellica virtute præstans. Laudem hanc nequaquam Verri convenire, ostendit à duplici capite, & bello: altero, servorum fugitivorum, in quo Verres Siciliam non modò non defendit, verùm etiam perturbavit avaritiâ suâ, & luxuriâ; alterò prædonum, in quo idem Verres maxima admisit crimina avaritiæ, Majestatis, libidinis, & crudelitatis.

S. I.

Oratio post reditum ad Quirites.

Tullius graves inimicitias gerebat cum P. Clodio, qui nobilitate generis, & amicorum potentiâ florens effecit, ut Cicerò in exilium pelleretur, annò ætatis 49. urbis

urbis conditæ 695. eo nomine: quòd in conjuratione Catilinaria multos Proceres, indictâ causâ, necandos curavisset. Profectus est in exilium Cicero: Sed per amicos vicissim revocatus Romam est decimo post mense. Illis gratias agit primùm quasi publicè, ac toti populo; deinde privatim in Senatu. Quæstio est in genere demonstrativo: laudat beneficium, quò affectus est: dum singulari benevolentia populi, & Senatûs ab exilio revocatus fuit, abrogata Clodii lege.

Ut intelligatur exordium orationis ad Quirites, observandum est, amicos Ciceronis, priusquam in exilium proficisceretur, obtulisse illi sese paratos ad dimicandum, ut in civitate retinererur: Tullium verò metuentem, ne civile bellum excitaretur, non sinè populi strage, maluisse in exilium proficisci. Hanc suam erga populum charitatem in exordio commendat: cujus incolumitati caput suum se devovisse, prædicat. (*Quod precatus.*)

Incipit amplificare beneficium (num. 2.

Et si

Eſſi homini---) eum affirmat eleganti inductione, jucundiora eſſe ſibi omnia illa bona, quæ recepit à populo revocatus: quàm olim erant, cùm iis ante calamitatem frueretur, nempe fortunas, amicos, liberos, honorem, & patriam.

In confirmatione duo capita, duas dotes beneficii explicat. I. Quòd populus calamitatem Ciceroni detraxit. II. Quòd dignitatem auxit (*num. 5. Quorſum---* & *num. 6. Nam in ipſo---*) Ultramquè partem probat, primò, comparando reditum ſuum, & ſtudia, conſenſumquè populi in ſe revocando cum reditu aliorum quorundam illuſtrium civium, qui pariter ab exilio fuerant olim revocati. P. Popilii. Q. Metelli, & C. Marii, quos minore gloria fuiſſe reſtitutos docet--- (*Non enim*) Secundò, narrando ea, quæ amici, præſertim Lentulus, Milo, Sextius. &c. fecerunt, ut reſtitueretur. (*num. 11.*)

Peroratio. Pollicetur gratum, & memorem animum (*num. 18. En ego---*) Deinde fortitudinem in coèrcendis improbis,

his, & hostibus Reipublicæ (num. 19. *Quod si quis---*) Eadem repetit (num. 21. *quam mihi---*) ubi eleganter explicat difficultatem referendæ pro tanto beneficio gratiæ, & (num. 24. *Quapropter---*) quò totam orationem concludit.

§. II.

Oratio post reditum in Senatu.

IN exordio negat, se parem esse referendis pro accepto beneficio restitutionis suæ gratiis: in quo uno contineri dicit omnia beneficia, quæ Superis, patriæ, parentibus debentur.

In confirmatione profitetur, se immortalitatem quandam à Senatu consecutum esse. Hoc probat inductione. Consules, Tribuni, Prætores, Consulares viri, & Senatûs Principes reditum Ciceronis postulârunt, decreverunt, ornaverunt, & quodam quasi triumpho illum revereunt; ergo &c. (num. 3. *Itaq;---*)

Invehitur (num. 9.) in duos Consules ejus anni, quò pulsus erat in exilium, Gabinium, & Pisonem, quorum invidiâ, & scelere

scelere calamitatem hanc pertulerat. (*Sed fuerunt ---*)

Redit ad laudandos amicos, maximè Tribunos, Milonem, & Sextium (*num. 18. Quid ego--*) tum Prætores (*num. 21. Jam verò Prætores --*) deniq; Lentulū, Metellum, & Pompejum (*num. 31.*) Causas affert, cur maluerit in exilium ire, quàm se vi defendere (*Quibus ego rebus.*)

Pollicetur in peroratione majus, quàm unquam antea, studium in defendenda Republica (*num. 35. Quapropter ---*) & suæ restitutionis gloriam immortalem refricat. (*num. 36. Pro me--*)

Inter selectas Tullii Orationes, quæ unum in libellum congestæ fuerunt, reperitur oratio tertia ex illis, quæ Agrariæ vocantur. Ea, cùm sit valdè salebrosa, & parùm digna, quæ in selectas orationes referretur: intelligi commodè nequit, nisi priores duæ exponantur: licèt illæ sint in genere deliberativo, hæc in demonstrativo.

S. III.

Oratio agraria in Senatu.

Consu.

Consule Cicerone, P. Servilius Rullus Tribunus plebis legem Agrariam tulit de agris à Populo Romano ex hoste captis in cives distribuendis. Hanc distributionem penes Decemviros, ob eam rem creandos, volebat esse, iisque faciebat potestatem vendendi vectigalia, colonias deducendi, &c. Rulli mens, & consilium duplex erat: primò populum demulcere agrorum largitione; secundò, se, suosq; Decemviros locupletare.

Refutat hanc legem Cicero, & iniquam, inutilemque esse docet. Exordium desideratur. Confirmatio docet, hanc legem damnosam esse populo Romano, & solis Decemviris utilem. Ingreditur Cicero per egregiam exclamationem, sustentationem, & prosopopœiam (*num. 1. Hæc per Deos immortales---*). Ostendit I. venditionem vectigalium non posse fieri sine detrimento populi. II. Item emptionem agrorum, (*num. 14. Videtis jam--*) III. Denique coloniarum deductionem.

Concludit, non tantum agros, & vectigalia,

galia, sed Rempublicam ista lege Agraria periclitari. (*numer. 21. Non queror--- Quamobrem per Deos---*)

§. IV.

Oratio Agraria ad populum prima.

E Andem legem Cicero dissuadet. In exordio benevolentiam populi sibi maxime conciliat, à quo se Consulatam accepisse proficitur; cum nulla majorum nobilitate commendaretur. Eam ob rem prædicat, se popularem, hoc est, populi utilitatibus unice deditum semper fore; quam laudem arrogare sibi Rullus auctor legis Agrariæ non potest, qui ostentatione quadam insidiosæ largitionis Rempublicam perturbat, & perniciem populi molitur. (*à num. 1. Est hoc - - - ad 10. Neque enim - - -*) Adversarios deinde in odium adducit, qui sua consilia Ciceronem Consulem celaverint; qui clam, & nocte convenerint, &c. quibus è signis conjicit, illos contra Rempublicam moliri (*num. 11. Itaque ut initio--*) Tertiò, removet sinistram præjudicium: suspicari enim aliquis

quis poterat, Ciceronem odiô Rulli ejus legem dissuadere; cûm sæpè accideret, ut Consules à Tribunis plebis dissiderent. (*num. 14. Omni hoc nobis---*)

Propositio: Lex agraria est iniqua, & inutilis. *num. 15. Atque ego---*) Confirmatio. Probat, legem hanc esse iniquam; libertatem quippe populi imminuit creandis Decemviris, quibus potestatem immanem, ac tyrannicam tribuit, privat magnam populi partem suffragiorû jure, &c. Expendit singula legis capita, colligitquè indè illius iniquitatem. Jam ejus inutilitatem demonstrat ex eo: quòd opes populi non augeat illa lex, sed opes tantûm Rulli, & Decem virorum. Expendit pariter, & infectatur varia legis capita, ut venditionem agrorum (*num. 35. Datur igitur eis---*) Venditionem locorum etiam extra Italiam, quæ publica sint f. Et, (*n. 38. habetis unum - - -*) Quo prætextu, dicit Cicero, dari Decemviris jus, & potestatem regna integra, & provincias vendendi. (*Quid Alexandria num. 41.*)

Voti.

veſtigallum (num. 46. *Non eſt ſatis.*)
 venditionem prædarum, & manubiarum,
 exceptiſ tamen manubiis Imperatoris Pom-
 peji; quam exceptionem ridet (num. 58.
Vix jam videtur---) Deductionem co-
 loniarum, præſertim in agrum Campanū,
 (num. 71. *Deinde---* num. 75. *Etenim*
ager --) Multis probat agrum dividi non
 debere, aut alienari (num. 80. *Majores*
noſtri---uſque ad num. 95.)

Peroratio incipit num. 97. (*Hæc tu P.*
Rulle---) Proſtitetur, ſe contra iniquas le-
 ges fortem ſemper in tuenda Republica,
 & popularem in defendenda pace, concor-
 dia commodiſque populi futuram.

S. V.

Oratio Agraria, ad Populum ſecunda.

SYLLA Dictator, oppreſſâ Republicâ, re-
 rum potitus, multos agros privatos, pu-
 blicosque diviſerat partium ſuarum ſtu-
 diotiſ, eamque ob rem iſtæ poſſeſſiones, quæ
 Syllanæ vocabantur, magnâ flagrabant in-
 vidiâ. Rullus accuſavit Ciceronem, quaſi
 faveret iſtis Syllanis poſſeſſoribus, eorumque;

P

poſſeſ-

possessions confirmare, ac sancire vellet. Non modò id negat Cicero, verùm etiam culpam in Rullum transfert, eumq; Syllanarum possessionum potiori jure esse defensorum, docet.

In exordio queritur, quòd accusatus sit ab adversariis, cùm abesset, eosq; in præsens certamen vocat. II. Postulat populi benevolentiam, quem subinfectum animadverterat.

Duplici argumentò probat Rullum tueri Syllanas possessiones. Primò, quia legis ab eo latae quadragesimo capite cavetur: ut quæ Syllanis temporibus, hoc est, post Marium. & Carbonem Consules, factæ sunt assignationes agrorum, maneant, & eo jure sint, quo privata quæque optimo possunt esse. Secundò, quia Rullus plures, quàm Sylla, & novas possessiones donat, ac dividit, quibus ipsi placet. Sunt enim agri quidem publicati, nemini tamen assignati, quos Rullus lege sua, cui volet, assignabit.

C A P U T II.

Synopsis Orationum aliquot Ciceronis,
in

in genere præsertim deliberativo.

ARTICULUS I.

Synopsis Philippicæ III. IV. V.

Nonnullas ex orationibus Philippicis legendas præ cæteris hic propono; quia breves, & perspicuæ sunt. Porro illarum argumentum hoc est. Interfecto Julio Cæsare, M. Antonius Collega ejus in Consulatu perturbabat Rempublicam, & conscripto exercitu tyrannidem affectabat, per causam & nomen ulciscendæ necis Cæsaris. Ejus nefarios conatus reprimere Cicero studuit, imitatus Demostenem, qui Philippum Macedoniae Regem, à quo Græciæ libertas opprimebatur, multis orationibus acriter exagitaverat. Eas orationes Demosthenes Philippicas appellavit: idque nomen suis orationibus imposuit Cicero; quia, ut olim Philippum Orator Græcus, sic ipse Antonium, in simili defendendæ libertatis causa, insectabatur. Tertiæ Philippicæ occasio & peculiare argumentum est ejusmodi.

M. Antonius, post secundam Philippi-

cam, irâ & pudore incensus, bellum Ciceroni, atque adeò Reipublicæ palàm inferre meditans, copias collegit. C. Octavius Cæsar, qui postea rerum potitus, & Augustus est appellatus, scripto vicissim exercitu veteranorum militum, illi se objecit, eumquè fugere in Galliam Cisalpinam compulit, quam provinciam obtinebat Decimus Brutus. Is acriter etiam obstitit Antonio, & ab eo Mutinæ obsessus est. Quibûs cognitis, habitus est Senatus, ut de publica re deliberaretur. Cicero sententiam hac oratione dixit, svasitquè. I. Ut, quæ privatò consilio fecerat Octavius, comprobarentur auctoritate publicâ. II. Ut præmia decernerentur legionibus, quæ illum secutæ fuerant. III. Ut Octavius Imperatoris nomine ornaretur. IV. Ut Brutus Provinciam Galliam retineret in Senatûs, populiquè potestate. V. Ut Antonius hostis Reipublicæ judicaretur.

Exordium sumit à circumstantia temporis, queriturq; Senatum tardiùs convocatum fuisse in tanto Reipublicæ periculo; gaudet tamen &c.

In

In Confirmatione, singulas partes in argumento expositas persequitur, & variis figuris illustrat. Sub finem invehitur in Antonium, qui Octavio ignobilitatem obijciebat; Antonii edicta quaedam, & modum convocandi Senatûs carpit. In peroratione graviter Senatum hortatur ad tuendam libertatem: à persona Antonii, & ejus fratris, à consequentibus, à facilitate victoriæ &c.

Non deerat & in senatu, & in populo, qui Antonio faverent, neq; armis cum eo dimicandum, sed mittendis legationibus pacem componendam svaderent. Contra illos disputat Orator, ac Philippicâ IV. probat, agendum esse cum Antonio, tanquàm cum aperto Reipublicæ hoste; quia omnium judiciô est hostis declaratus: nempe judiciô populi, Octavii Cæsaris. Senatûs, militum, Decimi Bruti, Galliæ, & ipsorum Deorum.

Exordii sententia hæc est: Frequens concio & vestrum, Quirites, studium magnam mihi spem affert recuperandæ liber-

tatis. Propositio continet antecedens enthymematis, nempe hostem Reipublicæ Antonium esse judicatum. (Eodem n. 1.) Confirmatio orationis complectitur probationem antecedentis per distributionem, & eorum enumerationem, qui Antonium hostem Reipublicæ judicârunt: Populi, (n. 2.) Octavii, (num. 3.) Senatûs, (num. 5.) Militum (num. 4. & 5.) D. Bruti, (num. 7.) Ibi fingit, populum sibi assentiri fausta acclamatione, ac subdit: *Rectè, ac verè negatis, Quirites, &c.* Illustrat dilemmate, (num. 8. Si Consul Antonius, Brutus est hostis, &c.) Addit iudicium Galliæ (num. 9.) Ac deniquè Deorum ipsorum, (num. 10.) Illustrat hæc omnia repetitione crebrâ, subiectione, imprecatione & aliis figuris.

Peroratio continet complexionem antecedentis: ergò agendum armis cum Antonio, ut cum hoste, non legationibus mittendis (a num. 11.) Estquè vehemens cohortatio, & amplificatio ducta à consequentibus, à minori ad majus, ab utili, decoro, necessario, &c.

Philippica V. Provinciæ Galliæ Cisalpinæ Senatus dederat Decimo Bruto: illū, invito Senatu, ex ea depellere tentabat Antonius Bruto infensus, utpote affini illius Bruti, à quo Cæsar fuerat cæsus, ac Mutinam, Galliæ citerioris urbem eximiam, obsidebat. Multi consuebant, mittendos ad eum Legatos, qui de pace, concordia agerent. Dissuadet Cicero; quia hujusmodi legatio turpis est Senatui, & perniciofa Reipublicæ.

Exordium ducit à circumstantia temporis. Senatus habebatur Kalendis Januarii. Diem hunc diu expetitur serò advenisse, dicit, eundem tamen fortunatum, & optatissimum illuxisse, ait, propter novorū Consulū orationem, & constantiam. Ita captat benevolentiam, & in causam ingreditur.

Propositio habetur (num. 3.) Confirmatio primæ partis, nempe (turpis est legatio) petitur à repugnantibus: Repugnat enim, ac turpe est, pacem illi offerre, qui hostis est à Senatu judicatus; Id enim inconstantia, ac levitatis est signum, neque

cadit in dignitatem Populi Romani. Probat deinde pluribus verbis, jure hostem esse judicatum Antonium, nec modò Consulis, sed ne civis quidem nomine dignum esse (à num. 6. ad 25.) enumeratis Antoniis flagitiis, legibus per vim, & contra auspicia perlatiis, &c. Concludit hanc partem (num. 25) gravi comparatione ironica (*Ergo Annibal hostis: civis Antonius? Quid ille fecit hostiliter, quod hic non fecerit, aut non moliatur, & cogitet?*)

Secundam partem confirmationis proponit per occupationem (num. 26. *Quosdam audio dicturos, &c.*) Ostendit perniciosam legationem fore; quia debilitabit militum animos, & impetum belli retardabit. Dissimilem deinde causam esse docet Legatorum olim à Senatu missorū ad Annibalem, & eorum, quos idem Senatus mitteret ad Antonium (num. 27.) Tertiò urget dilemmate: Aut legatis parebit Antonius, aut non parebit: Si pacem volet, si parebit, si Romam redibit; quis illum animo æquò vid. re poterit? quis vacabit metu?

Si

Si non parebit, ut certò scio; quid opus est Legatos mittere? Ostendit, Legatos ab Antonio contemptum iri, & rejectum (n. 28. 29.) Subjicit conclusionem. (num. 30.) *Numer.* 35. & sequentibus agit de honoribus decernendis Octavio Cæsari, & aliis benè de Republica meritis. Idem argumentum tractat Philippicâ IV. sed in ea populum alloquitur; cum priorem orationem habuisset in senatu.

ARTICULUS II.

Ordo, & partitio Philip. VII. & VIII.

Philippicâ VII. pacem cum Antonio faciendam esse negat; quia turpis, quia periculosa, quia impossibilis.

In exordio conciliat attentionem: cum ait, se, omisissis levioribus negotiis, de quibus Senatus consulebatur rem gravissimâ proponere. Conciliat benevolentiam, cum profitetur se publicæ tranquillitati studere, ac dignitati Pop. Rom. in eoquē fungi officio viri consularis, & Cajum Pansam Consulem imitari, adducit in odium amicos Antonii, qui pacem cum eo faciendam

esse, putabant. Effugere conatur invidiam, quâ vulgò laborant olores pacis: affirmat, se auctorem semper fuisse pacis, nunc autem se invitum facere, ut illam dissuadeat. Hæc munera boni exordii exequitur (*num. 1. ad 9.*) Partitio orationis per interrogationem (*num. 9. Cur igitur pacem noli? Quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest.*)

Primam partem tractat per ratiocinationem, sive syllogismum oratorium. Inconstentia turpis est Senatui: atqui summæ levitatis est agere cum illo de pace, quem Senatus hostem Reipublicæ declaravit. Probat hanc minorem propositionem, sive assumptionem, ut Rhetores loquuntur, enumerandis decretis à Senatu factis contra Antonium. (*Locus ab antecedentibus, figura, crebra interrogatio, & vehemens: item repetitio, &c.*) Solvit egregiè id, quod objici poterat: Missi sunt ad Antonium Legati: ergò turpe non est agere de pace (*n. 14. At Legatos misimus? Heu me miserum! cur Senatum cogor, quem lauda-*

laudavi, reprehendere? &c.) Vide, ut blandé arguit, & offendere Senatum cavet. Nihil esse turpius hac ipsa legatione contendit, & ad pristinam severitatem repetendam hortatur. Addit (*à consequentibus*) summam fore turpitudinem, si admittatur in Senatum Antonius, cujus scelera per elegantissimam congeriem oculis subjicit.

Secundam partem aggreditur (*n. 16.*) & tractat Enthymemate. Orietur ex pace, quæ fiet cum Antonio, bellum gravissimum: ergo pax est periculosa. Probat antecedens ab Antoni, & ejus gregalium potentia, superbia, & libidine. Inscelatur præ cæteris L. Antonium, Marci Antonii affinem. (*O Dii, quis ejus potentiam poterit sustinere? num. 17.*) Adhibet comparationem cum Gracchis. Tr. etat consequens antecedentis per communicationem & cohortationem. Operam suam pollicetur. (*num. 19. & 20.*)

Tertio: Pax esse nulla cum Antonio potest; quia, inquit, omnes illum averfantur, & odantur, & ille omnes. In hac discor-

dia, & alienatione voluntatū pax esse nulla potest. (à num. 21. ad 26. Omnia videbitis plena odiorū; delete igitur id velle, quod fieri non potest, & cavete, &c.)

Peroratio incipit (num. 26. Quorsum hæc omnis spectat oratio, &c. Libertas agitur Populi Romani. -- Auctoritas vestra, &c.) Idem argumentum de repudianda cum Antonio pace tractat priorī parte orationis XIII.

Philippica VIII. post exordium, in quo Pansam Consulem nimiae lenitatis accusat, illos reprehendit, qui bellum cum Antonio susceptum vocari tumultū malebant, quā bellum ostendit, tumultum sinē bello. & quidem gravi esse non posse, ac docet, verū bellum: geri cum Antonio, ab eff. & s. & signis belii. (Brutus oppugnatur: non est bellum? Mutina obsidetur: ne hoc quidem est bellum? &c. Gallia vastatur: quæ potest pax esse certior? Vides ironiam, conversionem, &c. (n. 7.) Comparat hoc bellum Antonianum cum allis (num. 8.)

In secunda orationis parte invehitur in

Calp-

Calenum Antonii patronum; quòd pacem
svadet. Pugnat maximè exemplis clarissi-
morum virorum, & ejus rationes acutè,
graviterq; confutat (à num. 12. ad 20.)

In tertia orationis parte illos reprehen-
dit, qui de mittendis iterum legatis agi-
tabant. (*Dolenter hoc potius dicam, quàm*
contumeliosè: deserti, deserti, inquam,
sumus. - Prob Dii immortales! ubi est
ille mos, virtusquè majorum?)

ARTICULUS III.

Synopsis & argumentum Philippicæ
IX. & XII.

Philippica IX. Argumentum bellissimæ
hujus Orationis hoc est: Serviô Sulpi-
tiô, in legatione ad Antonium mortuô,
honor statuæ tribuendus est. *Vellem,* (in-
quit eleganter in exordio) *Dii immorta-*
les fecissent, ut vivo potius Serv. Sul-
petio gratias ageremus, quàm mortuo
honores quæreremus. -

Confirmatio tota unicô nititur argumē-
tô. Illi honor statuæ tribuendus est, cui
legatio ipsa, quam Reipublicæ causâ su-
scepe-

sceperat, mortem attulit; Atqui S. Sulpitio legatio mortem attulit; ergo illi erigenda statua.

Initium statim ducit ab ipsa ratiocinationis assumptione, & probat, legationem mortis causam attulisse Sulpitio (num. 2. *Non illum vis hyemis, non niue, non longitudo itineris retardavit, &c.*) Subdit maiorem propositionem (n. 3.) eamq; probat interpretando majorum mentem, & exemplis ab historia petitis illustrando. Redit (n. 5.) ad minorem propositionem, & egregiâ hypotyposi exponit, quemadmodum Sulpitius morbo, & amicorū precibus deterreri à suscipienda legatione non potuerit. *Vos, Patres conscripti, (grave dictu est, sed dicendum tamen) vos, inquam, Serv. Sulpitium vitā praevalstis; quē cū videretis, se morbo magis, quā oratione excusantē, &c. Reddite igitur ei vitā, cui vitam ademistis: vita enim mortuorū in memoria vivorum est posita, &c.* (num. 8. 9. 10.) non indigere Sulpitiū ejusmodi statuā, & honore; quip-

pe cujus vita multis fuerit, præclarisque monumentis ad omnem memoriam commendata (*digreditur hic paulisper in ejus laudes*) tamen hæc erit statua monumentum honestæ mortis, & grati Senatûs, ac demum sol-tium: filii filii. Sub orationis finem, quænam esse statua debeat, quod Senatûs de illa ponenda decretû, singillatim exponit.

Philippica XII. Pansa consul retulerat de Legatis iterum mittendis ad Antonium. Legati decreti erant P. Servilius & M. Tullius Cicero. Confirmatio duas partes habet. Prima, Legati de pace ad Antonium mittendi non sunt. Secunda, minime verò omnium Cicero.

Post exordium, in quo suam, ac Senatûs errorem excusat, qui Legatis spem pacis affertibus crediderit, deponendum affirmat. Ac primò quidem negat, mittendam legationem; quippe, quæ non modò inutilis erit, verùm etiam perniciofa; quia spem, & conatû recuperandæ libertatis infringet (*nam. 7. Quid enim potest Rei.*

Reipublicæ prodesse nostra legatio? Prodesse dico? Quid si etiam obfutura est? Quid si jam obfuit? An putatis, &c. Probat hoc antecedens per dubitationem; enumerando illos, qui, audiâ legationis, & pacis mentione, curam, & spem tuendæ Reipublicæ, ac libertatis abjicient. (n. 9. *Quid autem hoc --*) Concludit (num. 11. *His igitur omnibus...*)

Eandem primam partem confirmationis probat; quia dignitas agitur Populi Romani. Repudiavit Antonius propositas pacis conditiones; facta sunt contra illum plurima Senatûs Consulta, & decreta; imminet bell, & servitutis periculum; ergo &c. (num. 11. 12. 13. 15. *Quid si ne potest quidē ulla esse honesta legatio? Quid censeatis? Ponite ante oculos; -- Ubi sunt. --*)

Secundum caput confirmationis. C. c. ro mittendus ad Antonium Legatus non est; agitur ejus dignitas, & fama. Quia prævaricator, & inconstans existimabitur, si pacem Antonio svasurus mittatur, qui legationem, & pacem semper dissuaserit.

(Puo

(*Quo aspectu videre poterō?--num. 19.*)

Alterò argumento probat, se nequaquam mittendū: nempe, quia salus ipsius agitur & vita; dubitari enim non potest, quin illi struantur ab Antonio insidiæ. Auget à minori ad majus. In ipsa urbe vix tutus est ab Antoni satellitibus: quantò minùs in ipso itinere? Amplificat dilemmate: vel congregitur cum Antonio in ipsis ejus castris, vel extra castra; utrobique periculum, nulla utilitas, &c. (*à num. 21. ad 29. 30.*) In peroratione tamen denuntiat, se paratum ad omnia pericula, & ad necem ipsam subeundam: si Reipublicæ interfit. Eò pacto mirè conciliat animos, & eò, quò vult, perducit.

ARTICULUS IV.

Oratio in Catilinam prima.

Catilina, vitiis, & egestate oppressus, Romanam diripere, imò Romanum Imperiū excindere conjuravit, ascitis in conjunctionis consilium Romanis aliquot Proceribus. (*Lege Florum lib. 4. cap. 1. Sallustium de conjuratione Catilinae.*) Cicero
 nefaria

nefaria consilia detexit, & ad Senatum detulit. Senatores in duas abiêre sententias: alii necandû continuò Catilinam cum sociis censebant: Cicero, & alii ducebant, lenitate utendum tantisper, dum se ipse proderet; nondum enim planè convictus habebatur: imò aderat in Senatu, cum hanc orationem Tullius Consul, tanquam eloquentiæ maturæ fulmen, in eum vibraret.

Svadet igitur Catilinæ Cicero, ut ex urbe discedat in voluntarium exilium, & paratam poenam fugiat; aut in castra Manlii unus è conjuratis proficiscatur, & bellum indicat Reipublicæ palàm, & sinè detrimento civitatis opprimendus. Timebat Cicero, ne, si conjurati vastarent, incenderentq; Romam, ipse primus omniû necaretur; itaq; per causam publicæ utilitatis sibi consulit. Duæ sunt partes orationis. In prima docet, esse utile ac jucundû Catilinæ, ut ex urbe discedat: in secunda probat, non esse utile Reipublicæ, ut interficiatur.

In exordium, quod abruptum, ac plenû iracundiæ & indignationis est, ipsum Catilinam

tilinam præsentem acriter compellat, statimque propositiorem Orationis subjicit, hortaturque, ut ex urbe discedat. Primò, quia patet ejus conjuratio, propter quam, & propter antea factæ vitæ flagitia omnibus odio est. (*Etenim quid est? num. 6. Recognosce tandem num. 8.*) Omnia conjuratorum consilia, deliberationes, conventicula enumerat (*Quæ cum ita sint---num. 10.*) Negat, se fugam illi suadere, privato periculò teritum, sed publicò (*num. 11.*) Insectatur deinde vitam ejus, & flagitia tum privata (*Quid enim est? num. 13.*) Tum publica. (*Potestne tibi---*) Addit comparationem triplicem à minoribus, & prosopopœiam patriæ hortantis Catilinam, ut discedat (*num. 17. 18.*) Hanc esse mentem Senatûs, Equitû, civium reliquorum affirmat. (*num. 20. 21. Neque hi solum ---*) Et suam. (*Quamquam quid --- num. 22.*) Ut injucunda debeat esse Catilinæ omnis in urbe morâ: (quod erat primum argumentum) sic jucundus debet esse illi discessus ad Manlii castra, ubi bello,

lo, & cædibus indulgebit. Hæc est secunda ratio, cur discedere debeat. (*Quam obrem, ut sæpè num. 23.*)

Secunda pars orationis. Non est è Republica, ut Catilina interficiatur. Id enim si fiat: conjurati remanebunt in urbe, neque, nisi eâ vastatâ, eversâquè, conquiescent (*Nunc ita me --- num. 27.*) Id confirmat exemplò summorū virorū. (*n. 29. His ergò.*) Illustrat egregia similitudine à morbis sumpta. (*num. 31. Ut sæpè.*)

Peroratio triplicem complectitur Apostrophem. I. ad Senatores, quibus omne suum studium pollicetur ad extinguendam conjurationem. II. Ad Catilinam. III. Ad Jovem, ut patriam tueatur contra cives nefarios. (*Polliceor vobis &c.*)

Motus hac oratione Catilina, discessit ex urbe. Cicerò suum populo gaudium significat secunda oratione, probatquè, optandum Reipublicæ, & utilem conjuratorum discessum fuisse.

Primò; quia magis in urbe timendi erant, quàm extra urbem. Quod confirmat

enumerando illorum scelera per exclamacionem, ethopœiam, congeriem, & alias triumphantis eloquentiæ figuras Quo in loco digreditur ad eos refellendos, qui Tullii severitatem in ejiciendo Catilina incubabant. (num. 12. *At etiam sunt---*)

Secundò. Quia facilè impiorum conatus & arma opprimuntur ab exercitu Republicæ. Id ostendit eleganti comparatione copiarum, & militum Catilinæ, qui omnes obærat, parricidæ, ficarii, &c. cum copiis populi Romani. (*Exponam vobis--num. 17.*) tum (n. 18. *Primum genus est--*) (num. 24. *Instruite nunc.*)

In peroratione hortatur cives ad patriæ custodiam. II. Deorum auxilium promittit. (*Quæ cum ita sint: num. 26.*)

ARTICULUS V.

Tertia Catilinaria.

Cicero laudat suam in detegenda, & extinguenda conjuratione diligentiam, & conservatam à se Republicam prædicat: quod beneficium tamen cum referat acceptum superis: gratias illis agendas, & hunc

hunc diem solemnī supplicatione celebrandum suadet. Primam partem, & suam diligentiam, prudentiamquē declarat, enumeratis splendide variis circumstantiis detectæ conjurationis. Secundam ostendit, enumerando manifesta divinæ tutelæ in hoc negotio documenta.

ARTICULUS VI.

Quarta Catilinaria.

COmprehensi fuerant in urbe præcipul quidam conjurati, & in carcerem conjecti. Cæsar censebat, illos mitiore afficiendos poenâ: Syllanus, morte mulcandos. Hujus sententiam Cicero amplectitur, & persvadet hoc argumento. Æquum est, cives convictos infandi sceleris, & cum Reipublicæ periculo summo conjunctos, morte mulcari. Duo poterant objici. Unum, esse crudelitatis, primarios cives necare. Alterum, difficile esse viros nobilissimos extremô afficere suppliciô. Primum refellit ac docet, improbos cives è medio tollere non esse crudelitatis, sed lenitatis potiùs. Quod alterû caput spectat, ostendit,

dit, rem ſibi facillimam fore. Tota oratio inſignî artificio tractatur, ne offendatur Cæſar, & Orator ſuas laudes cum patriæ charitatē ſubtiliter miſcet. Vicit ejus ſententia: necati ſunt in carcere conjurati.

C A P U T III.

Synopſis aliquot aliarum Ciceronis Orationum, præſertim in genere judiciali.

ARTICULUS I.

Oratio pro Rege Dejotaro.

Dejotarus, Rex Gallo-Græciæ, partes Pompeji ſecutus fuerat bellō civili. Viſtō Pompejō, rediit in gratiam cum Cæſare, quem tamen voluiſſe per inſidias interficere, accuſatur à Caſtore ſuo nepote, & Philippo Medico, Dejotari ſervo. Defenditur à Cicerone.

Callidè incipit à timore ſuo, & perturbatione, cujus cauſas aſſert: novitatem judicii de capite Regis, accuſatorum indignitatem, quorū unus eſt Dejotari nepos, alter ſervus; Cæſaris perſonam, qui judex in ſuo periculo: deniq; ipſum locum; non enim agitur hæc in foro cauſa, ubi magna

gnam Oratori fiduciam, & alacritatem præbet concursus populi, sed intra domesticos parietes, & in ædibus Cæsaris. (*d num. 1. ad 7.*) Admisceat singulis penè verbis aliquam Cæsaris laudem. Ita benevolentiam, & attentionem captat. Tertiū exordii munus est, ut odium struatur in adversarios; id præstat (*d num. 7. ad 15.*) allatis causis, quibûs illos impulsos ad accusandum fuisse docet. Cæsaris deniquè fidem & clementiam implorat, & inimicitias ejus priores, atquè iram in Dejotarum sapienter mitigat.

Exordio subjicit narrationem, seu refutationem præjudicii gravis; nempe: quod in bello civili tulisset arma Dejotarus contra Cæsarem. Id quo modò gestum sit, narrat singulari artificio, & excusat Regem. Primò, quia Senatui Pompejanas partes amplexo parendum putavit. (*numer. 11. Cum audisset*) Secundò, deceptus est rumoribûs. Tertiò cessit auctoritati Pompeji, qui cæteros omnes ante Cæsarem rerum gestarum gloriâ superavit. (*n. 12.*)

Quartò

Quartò discessit à Pompejo post Pharsalicum praeliū, opem Cæsari multis in rebus tulit pro eo dimicavit, &c. (num. 13. 14.)

Confirmatio quatuor partes habet. (*Is igitur, &c. num. 15.*) I. In prima ostendit Orator Dejotarum non struxisse insidias Cæsari. Primò, à persona Dejotari, qui nec tam sceleratus est, nec tam ingratus, nec tam demens, ut id consilii caperet. (*At credo à num. 16*) II. Ab ipso crimine, quod neq; aptè ad suspicionem movendam, neq; probabiliter confictum est. (*At quàm non modò, non credibiliter. Quàm festivè crimen contexitur! num. 19.*) III. Ab ipsa Dejotari, & servorum modestia, quiete - - - (*num. 20. Obsecro, C. Casar, repete temporis illius memoriam--*)

Secunda pars confirmationis. Dejotarus contra Cæsarem exercitū non comparavit. (*num. 22. Reliqua pars accusationis.*)

Tertia. Non fuit alienò animò à Cæsare. (*num. 24.*) Probat à repugnantibus: pecuniam dedit Cæsari, ejus exercitum

Q

aluit,

aluit, excepit hospitio, &c, In triplei demum bello, Alexandrino, Pontico, & Africano nulla re illi defuit. Refellit, (n. 25.) quod adversarii jactabant, Dejotaro um versum quemdam protulisse in odium Cæsaris, imò adversis de eo rumoribus gestientem in convivio saltavisse: (*Quid deinde furcifer? quò progreditur? num. 16.*)

Quarta pars. Insectatio est adversariorum, quorum describit impudentiam, impietatem, crudelitatem, avaritiam; quorū calumnias refellit. (num. 27. 28. usq; ad num. 35.) Illud præcipuè deplorat, quòd servi testimonium audiat, & à comparatione amplificat. (num. 30. 31. 32.) Peroratio (num. 35. ad 43.) tota in eo est, ut Cæsar Dejotaro concilietur.

ARTICULUS II.

Oratio pro Milone.

Gerebant inimicitias Milo & Clodius; Obviam facti non procul Romā, pugnam iniēerunt, in qua cæsus Clodius. Milo accusatus fuit: quasi per insidias, & ex composito Clodium adortus, illum interfecisset.

feciffet; Cicero contrà oftendit, Clodium infidiatum eſſe Miloni, non Milonem Clodio. Cùm timeretur, ne quis tumultus exiſteret propter Clodii & Milonis amicos ad vim, & pugnam paratos: Pompejus Reipublicæ curam gerere à Senatu juſſus, armatos milites in foro collocavit, quorum aſpectu Cicero vehementer eſt perturbatus. Hinc ſumit exordium, & eos milites favere cauſæ ſuæ proſitetur, hortaturquè Judices, ut magno animo ſiat. Mox præjudicia quædam refellit, quibùs Milo videbatur jam condemnatus à Senatu, & à Pompejo, imò populi voce, qui negabat, abſolvi poſſe illum, qui hominem à ſe occiſum fateretur. (*à num. 7. ad 24.*) Sequitur narratio. (*à num. 24. ad 32.*)

Confirmatio duas partes habet. Prima: jure interfecit Clodium Milo, à quo ſibi videbat infidias, & necem ſtrui. Secunda: Cum laude interfecit; ergò eſt abſolvendus, imò donandus præmiò.

Jure interfectus eſt Clodius: quia infidias Miloni ſtruxit, non Milo ipſi; qui

nequē insidiandi voluntatem habuit, nequē facultatem: quippe nulla utilitate, nequē odiō, nequē indole ad vim comparata, fuit impulsus ad cædem Clodii; cū Clodius istas omnes causas habuerit; ac præterea spem impunitatis. Deniquē ipse palam iactavit, Milonem brevī periturum. Deinde Clodius magnam habuit facultatem struendi insidias. Milo nullam. Respondet tribus capitibus, quæ objici poterant: *Cur ergo victus est?* &c. ac demum concludit (num. 68.)

Secunda pars confirmationis Milo dignus est laude, qui Clodium interfecit, hominem videlicet sceleratissimum, pestem Reipublicæ. Ejus scelera enumerat; amplificat odium, quō illum populus prosequebatur adeō, ut excitare Clodium, nec ab inferis, si fas, velit. Exemplis Græcorum complexionem ornat; ac demum divinæ providentiæ casum illum salutare Reipublicæ assignat. Peroratio tota est ad misericordiam composita; videtur in ea Tullius triumphare. Neque Milo mul-

Status

Status fuisset exiliô: si, quemadmodum est hæc oratio scripta, sic recitata fuisset. Verùm Orator, metu militum percussus, titubanter, ac timidè dixit.

ARTICULUS III.

Oratio pro P. Quintio. Et pro Sexto Roscio Amerino.

S. I.

Oratio pro P. Quintio.

SEXTUS Nævius, homo fraudulentus & avarus, cùm pecuniæ summam non levem deberi sibi à Publio Quintio contenderet: cum vadatus est apud Prætozem. Diu vadimoniũ distulit Prætor, & Quintius interim itineris necessarii causâ Romam discessit, relicto procuratore, qui vadimonium obiret. Nævius, absente Quintio, vadimonium præstat, postulatquẽ à Prætoze, ut condemnetur, tanquam vadimonii deserti reus, & ejus prædium ac fortunas invadit ex edicto Prætoris, ut agebat.

Cicero tria ostendit. Primum, non debuisse Nævium postulare à Prætoze, ut

bona Quintii possideret; quia falsum est, debitam Nævio esse pecuniam, quam à Quintio repetit: Deinde; quia falsum est desertum fuisse à Quintio vadimonium. Secundum docet, bona Quintii ex edicto Prætoris non potuisse possideri; quia non fuit Quintius edicto Prætoris comprehensus. Tertiò probat, Nævium bona Quintii ex edicto Prætoris revera non possedisse; quia in ejus prædiū involavit prius, quàm edictum à Prætore pronuntiatum fuisset. Causa est in genere judiciali: quæritur enim, an Nævius Quintii bona ex edicto Prætoris possederit?

In Exordio, quod numeris decem absolvitur, deplorat Orator Quintii calamitatem, qui gratiâ Nævii, & Hortensii eloquentiâ opprimatur; implorat opem Judicum, queritur, quòd ipse priori loco, ac brevissimò temporis spatio cogatur perorare, &c. Exordio subjungit Narrationem (num. 11. *Id, quòd facilius*) Narrationi propositionem, & distributionem orationis (num. 36. *Negamus. Ostendam primam, causam non fuisse, cur, &c.*) Co. 3

Confirmationis prima pars. Nulla fuit causa, cur Nævius postularet à Prætorè, ut liceret possidere bona Quintii; quia nihil debuit Nævio Quintius; ab eo enim annò toto, & ampliùs nihil postulavit. An credibile est hominem avarum, cui deberetur magna pecuniæ summa, tam diu fuisse tam quietum, tam modestum tam sui juris immemorem, non ausum esse appellare Quintium, cujus nunc jugulum, & caput petit? Hoc miris modis facitè amplificat. (*Quis tam dissolutus---num. 37. Appellandi tempus non erat, &c.*) Urget dilemmate. (*num 41. Restat, ut..*) Probat secundò eandē partem; quia Quintius vadimonium non deseruit, quippe, qui ob iter necessarium Romā tunc abesset ut multi testantur. (*Ait esse num. 57.*) Infestat pluribùs verbis Nævii crudelitatem, qui socium, &c. exuere bonis voluerit. (*Quid si debuisset, num. 48.*) Amplificat graviter hunc locum à consuetudine proborum civium, &c. ab innoceptia & simplicitate Quintii.

Secunda pars confirmationis. Nævius non potuit bona Quintii possidere ex edicto Prætoris. Expendit Cicero post idoneam transitionem edicti verba singula, negatquæ, iis Quintium contineri; quippe, qui non latuerit, non solum verterit, &c. qui deniquè à suo Procuratore defensus fuerit, (*Docui, quod primum pollicitus sum* --- num. 60.) Solitudinem, & inopiam Quintii dolenter exponit. (*numer. 17. Quod si tum* - - -)

Tertia pars confirmationis per dialogismum exponitur. Nævius bona Quintii non possedit ex edicto. (*Diffidebam* - - - num. 77.) Probatur dilemmate. Si ex edicto possedit necesse est, ut nuntius, qui lictores admonuit, ut dejiceretur de prædio Quintius, confecerit triduò sexcenta passuū millia; hoc enim intervallo Quintii prædium Româ distat; aut nuntius à Nævio missus fuerit ante edictum. Primum est impossibile, alterum improbum. Urget acriter adversarium: atquæ ut in re manifesta triumphat.

Pero-

Peroratio duas partes habet: enumerationem, siue anacephalæosim, in qua repetit argumenta, & probationes allatas (*n. 86. Ostendi quàm multa.*) II. Affectum misericordiæ erga P. Quintium, odii erga adversarios. Concludit obtestando Judicem (*num. 99. Itaque &c.*) Insignis est hac in oratione varietas, & copia figurarum, quarum nomina, usum, exempla protulimus in tertia hujus libri parte, cap. 2. & quas peritus Magister Candidatis Eloquentiæ singillatim edisseret

S. II.

Oratio pro Sexto Roscio Amerino.

Ocellus fuit Romæ Sextus Roscius Sexti hujus Roscii pater. Ejus bona proscripta, &empta sunt à Chrysogono nobili potente, & avaro cive. Erucius Caufidicus Sextum Roscium accusavit parricidii; defendit Cicero, nec modò innocentem probavit esse, verùm etiam reos accusatores. Quæstio judicialis est, an Sextus Roscius patrem occiderit?

Exordium. Excusat audaciam suam

Q5

Cicero,

Cicero, qui contra opes, & potentiam Chrysogoni Roscium defendendum suscipiat, dum tot alii Oratores egregii tacent: cum ipse nequē ætate provectus, neq; in foro, causisque sit versatus. Vocat in invidiam adversarios: Judices reo conciliat: quæ munera sunt exordii.

Narratio ducitur (a num. 14. Atque us.) Exponit (num. 27.) Consilium ad versariorum de accusando S. Roscio patricidii, (Quod is simul--.) Et eorum crudelitatem graviter infertur (num. 29. Quid primum--.) Auget comparatione cum facto Caji Fimbriæ.

Confirmationis prima pars. Sextus Roscius non occidit patrem: tractatur per argumentationem. Ille non occidit patrem, qui nullam habuit causam occidendi patris. Probatio propositionis. Quia tantum scelus sic gravi causa suscipi non potest. Atqui nullam habuit causam patricidii Sextus Roscius, neq; ex parte sua qui non est sceleratus, audax, libidinosus, &c. neque ex parte patris, cui non erat invidus.

Solvit

Solvit nonnulla, quæ objiciebat accusator, qui Roscium patri invisum ideo probabat esse: quia illum ruri distinebat, & removebat ab urbe; quia illum exhæredare cogitabat. (*Occidisse patrem n. 37.*) Ridet ineptiam accusatoris, qui tam futilibus utatur argumentis (*Nemo nostrum est. num. 55.*) Complexionem rationationis assent (*num. 61. de parricidio.*) & multa de parricidii gravitate differit. Exornat hunc locum communem exclamatione, distributione, &c. (*Quanto majores nostri, num. 70.*)

Eandem primam confirmationis partem altero probat argumento, quod explicat per dilemma oratorum. Non occidit patrem S. Roscius; quia nullam ejus occidendi facultatem habuit. Transito per concessionem (*num. 73. Esto causam.*) Dilemma est ejusmodi. Vel per se occidit, vel per servos, aut sicarios: neutrum dici potest. Per se non occidit; quia Romæ non erat. Non per sicarios, quos non novit homo ruri assiduus, & frugi: non per

fervos, quos in quaestionem dari ultro postulat, & obtineri per adversarios non potest. (*Reliquum est---num. 77.*)

Confirmationis altera pars. Adversarii Sextum Roscium occiderunt; quia occidendi magnam causam habuerunt, nempe utilitatem. Ratlocinationem Cicero sic informat. Illi dicendi sunt potius occidisse Roscium, qui magnas ex ejus nece utilitates adepti sunt. Propositionem probat celebri dicto Cassii. (*num. 84. L. Cassius---*) Assumptionem ostendit enumerando tum opes S. Roscii, quibus inhiabant; tum eorum avaritiam & audaciam. (*In hac enim, num. 86.*) Complexionem ornat antithesi (*Restat Judices---num. 88.*)

Eandem secundam confirmationis partem probat eleganti inductione rerum, quae caedem Roscii consecutae sunt; ex quibus concludit, majorem occidendi facultatem adversariis fuisse, quam ipsi Sexto Roscio. (*Videamus nunc---num. 92.*) Sunt autem illae res; prima audacia T. Roscii, unius ex adversariis, qui palam cum accusatore sedebat.

sedebat. Secunda nuntius cædis magna celeritate factus Roscio Capitone (num. 96. *Quis primus---*) Tertiò Capitonis perfidia in fallendis legatis ad Syllam missis. (num. 109. *Venit in decem.*) Quartiò, quæstio de servis? (num. 119. *Dixi jam antea*) Quintiò, Chrysogoni potentia & avaritia, quem ita insectatur, & Syllam: ut utrumquè graviùs lædere caveat.

Peroratio incipit (num. 142. *Verùm hæc.*) In ea & odium in adversarios, & commiseratione in Roscium egregiè struit.

ARTICULUS IV.

Oratio Pro Q. Ligario.

Oratio pro Q. Ligario tota subtiliter & acutè tractatur. Causa quippe lubrica, & difficilis, in qua Cæsar ipse de injuria, quæ dicitur illi facta, Judex est. Q. Ligarius præerat Africæ: cùm ortum est civile bellum inter Pompejum, & Cæsarem. Pompeji partes amplexus, repulit ex Africa Q. Tiberonem, qui profitebatur, in eam se venire, ut eandem Cæsari traderet. Accusatur à Tiberone primò, quòd

quòd repulsus injustè fuerit ab Africa per Ligarium. Secundò, quòd Ligarius Pompeji partes fuerit secutus. Tertiò, quòd insensus fuerit Cæsari.

Concedit Cicero, Ligarium in Africa fuisse, idq; in exordio statim profitetur; at nihil ab eo factum iniquè in Africa, ostendit in narratione (n. 2. *Q. igitur Ligarius.*)

Confirmatio. Nihil contra Cæsarem molitus est Q. Ligarius, sive cùm in Africam Legatus profectus sit, sive cùm eam administravit, sive postquam civile bellum exarsit, & Varus contra Cæsarem Africam occupavit. Retorquet crimen in ipsum Tiberonem; qui potiore jure dicendus est insensus fuisse Cæsari, quàm Ligarius; quippe, qui & in acie Pharsalica contra Cæsarem pugnavit, & exclusus Africâ, suas querelas ad Pompejum detulit.

Ejus crudelitatem multis verbis exagitat, & à Cæsaris clementia amplificat. Hæc potior, & præcipua pars confirmationis est: Tertiam, nempe quòd Pompeji partes

partes secutus fuerit Ligarius, insigni artificio tractat (num. 17. *Ac primus adiutus---*) Pompejum, & Pompejanos excusando, Cæsaris clementiam, & moderationem victoriæ commendando; Id quod in peroratione illustrius, acriusq; facit (num. 29. *Itaque num tibi---*) Profert illusterrimos viros, qui pro Ligario deprecantur (num. 34. *Videsne*) Vicit Cicero, & causam obtinuit.

ARTICULUS V.

Oratio pro Cnejo Plancio.

CUM Ædilitatem simul peterent Plancius, & Laterensis: Plancius eam adeptus est, rejectus Laterensis: qui ratus, injuriam sibi factam, accusavit Plancium, quod largitione populum corrumperet. Quæstio igitur est in genere judiciali: an Plancius reus sit ambitus, an populi suffragia male artibus venatus fuerit.

In exordio conciliat benevolentiam Judicum Plancio, Laudatque ejus in seipso Cicerone iurando, cum exularet, fidem, tum integritatem vitæ, &c. Adulatur obi-

ter Laterensi, cujus amicitiam retinere se velle proficitur (n. 2. *Sed mihi in causa--*)

Confirmationis duæ sunt partes. Prima: Recte, ac jure obtinuit Plancius *Ædilitatem*, quàmvis nobilitate sit inferior Laterensi. Primò, quia in comitiis non semper dignitas candidatorum spectatur; sed populus, quibùs collibitum est, favet, ac sæpè gratiâ, precibùs, temeritatè, non judiciò, & veritate ducitur (*Non enim comitiis --- num. 9.*) breviterq; carpit Laterensis negligentiam, & superbiam in hoc Magistratu petendo. Secundò, quia Plancius est Equestris Ordinis, cui Ordini semper *Ædilitas* patuit. (n. 17. *Quid si populi ---*) & certis de causis, quas enumerat, (num. 19.) plura tulit meritò, ac facilè suffragia Plancius, quàm Laterensis. Addit varias virtutes Plancii, & egregias doctes, quibùs populum jure sibi devinxit, modestiam in licentia militari (num. 17. *Vitia, me hercule---*) Prudentiam, & æquitatem in tribunatu & Quæstura (num. 28. *In Macedonia---*) Item in urbe. (*Tribunus ple:*

plebis---) Item domi (*Omitto illa---*) Deniq; leviam quædam refellit, quibus Plancium *Æ* dilitate indignum probare Latentis contendebat. (*Hunc tu vitæ--num. 30. Pater verò --- num. 31. Asperius, inquit --- num. 33.*)

Secunda pars confirmationis. Adversarius crimen ambitus probare non potest. Accusat enim Plancium lege Liciniâ, quæ in eos candidatos lata est, qui sodalitia conflaverint, & coitiones ac coetus tribulium, quorum suffragiis niterentur ad honorem obtinendum; at nihil eorum probat à Plancio factum esse. Abutitur autem eâ lege; quia dat illa potestatem accusatori eligendi, ex quacunque libuerit tribu; Judices, quod est acerbissimum. Debebant, inquit Cicero, sumi Judices ex tribu Terentina, cui probè notus est Plancius, non ex aliis tribubus, quibus est ignotus. (*Ego Plancium. num. 46.*) Confirmat hoc ipsum, docetque bonis artibus, & civilibus officiis devinctas à Plancio tribus; quia binis comitiis *Ædilis* est factus, &c. (*num.*

50. *Venio jam--*) Refellit varia crimina, quæ Cassius accusatorum alter objiciebat Ciceroni, & Plancio (*usque ad num. 72.*) quò refutat quædam sibi objecta privatim à Laterensi, & suas laudes libenter, ac liberaliter admiscet. (*Respondebo tibi--*) Ad extremum operam sibi à Plancio navatam prædicat: cùm Româ pulsus fugit in Macedoniam, ubi eum Plancius omni efficò profecutus est. Inde arripit occasionem obtestandi Judicēs in peroratione, quæ plena est affectûs suavissimi, & sinè lacrymis audiri non potuit, ac ne legi etiam potest. (*O excubias tuas!--n. 109.*)

ARTICULUS VI.

Oratio pro L. Muræna.

CUM L. Muræna designatus fuisset Consul in sequentem annum: accusatus est de ambitu à Servio Sulpicio Murænæ competitore, & repulsam passus: item à Marco Portio Catone; demum à Cnejo Posthumio: defensus est ab Hortensio, & Cicerone.

Exordium. Consul Cicero Murænam,
amicum

amicum suum & Consulem designatum, quem Superis commendavit, nunc accusatum commendat Judicibus. (*Quod precatus sum---num. 1.*) ubi capiat præclarè Judicum benevolentiam, eorum potestatem comparando cum Deorū potestate. Altera pars Exordii versatur in refutandis adversariis, qui negabant, Murænam à Cicerone defendendum esse. Non est re-
ctum, inquit Cato, defendi Consulem reum ambitūs à Cicerone Consule, qui legem de ambitū prudentissimam tulit, qui tam severè Consulatum gessit. Huic respondet (*num. 3. Et primum---usque ad num. 7.*) quò lenire conatur Sulpitium graviter conquerentem, quòd oblitus amicitiae Cicero, Murænam contra se defendat. Ubi observa Oratoris artem; cujus est amoliri statim omnia, quæ minùs attentos, aut benevolos facere possunt auditores.

Tria in Muræna reprehendebant accusatores; vitam Murænae, dignitatem, & ambitum. hisdem vestigiis insistens Tullius,

lius, docet L. Murænam in vita reprehendendum non esse, cujus probitatem maximè in Asia, pietatem erga parentes, labores, triumphū commemorat; ac præcipuè diluit conviciū eidem objectum à Catone, qui saltatorem illum appellaverat. (num. 13.)

II. Docet, non esse contemnendam Murænae dignitatem, parem illam esse nobilitati Sulpitii. (num. 14. Nihil igitur.) Parem ambo Quæsturā sortiti sunt. (Quæsturam unā---) Imò superior est Muræna, & vincit Sulpitium arte, & professione. Sulpitius est Jurisconsultus: Muræna in bellis versatus; ars verò militaris longè præstat juri civili, & ad consulatum obtinendum multò est utilior. (numer. 19. Reliqui temporis--- Et num. 30. Duesunt---) Artem utramquè, & scientiam bellī ac juris lepide comparat. Addit (n. 37.) nonnulla, quæ Murænae profuerunt in petitione Consularis: ut suffragia militum. (Sed tamen---) Ludorum magnificentia. (num 39.) Administratio Provinciae

vinciæ (num. 41. *Sed hæc sanè*) Deniq;
ratio ipsa petendi Consulatus (num. 43.
Et quoniam.)

Tertia pars Confirmationis. Nihil com-
misit Muræna contra legem ambitûs. (n.
54. *Nunc mihi totius - - -*) In ea parte
festivè Catonem exagitat, præmissâ ejus
laude, (num. 58.) & petitâ quasi à Ju-
dicibus veniâ liberius dicendi. Hæc præ-
fatus, jocatur bellè in Catonis austerita-
tem, ac totam Stoicorum disciplinam, ne-
gatquè, idcirco reum esse ambitûs Muræ-
nam, quòd habuerit sectatores, ediderit
spectacula, prandia populo præbuerit &c.
(a num. 58. ad 78.) ibi velut amotò
jocò, Judices monet de nefario Catilinæ
consilio, cui ut fortem, & strenuum Con-
sulem opponant, hortatur. (num. 85.
Quid tandem fiet...)

Talem futurum Murænam pollicetur
in peroratione, in qua etiam excitat Judi-
ces ad commiserationem ab adjunctis. &c.
(a num. 86. ad 90.)

ARTICULUS VII.

Oratio pro P. Sylla.

Accusabat Syllam L. Torquatus, quòd in patriam cum Catilina conjurasset: defendit illum Cicero, redditq; in exordio rationem, cur, cum alios conjuratos accusaverit, Syllam defendat, quem scilicet non esse conjurationis reum comperit.

Confirmatio duas partes habet. Primā; non conjuravit Sylla; quia id nullò idoneo probatur argumentò. Tractatur per inductionem, sive enumerationem argumentorum, quibùs probare conbantur adversarii, Syllam conjurasse. Primum est Testimonium Allobrogum: refellitur subjectione, & dialogismo. (*numer. 36. Ab Allobrogibus nominatum.*) II. De tabulis publicis corruptis. (*num. 40. Exclusus--*) Paulisper digreditur (*num. 47.*) objurgatq; acrius Torquatum; (*Fero ego te--*) ac statim oratione mitiori placat. (*num. 34. Neque verò.*) III. Judicium Cornelii. IV. De Cincio in Hispaniam misso, ut eam perturbaret. (*At enim Cincius,*

eius. numer. 56.) V. De Pompejanis ad
conjuracionem impulsis à Sylla. (n. 60.
Jam verò.) VI. De Cæcilio, fratre Syllæ,
qui cum vid-
ret creptum fratri à Torqua-
to consulatum, rogationem tulerit de eo
in consulatum restituendo. (*At enim n.*
67.) VII. Argumentum, quod in sua qua-
dam epistola Cicero numeraverit Syllam
inter conjuratos, ironicâ responsione elu-
ditur. (*Hic tū epistolam---* num. 67.)

Secunda pars confirmationis. Non con-
juravit Sylla: quia ejus mores, & ante-
acta vita repugnant tanto sceleri. Tracta-
tur per ratiocinationem. Qui conjurat in
patriam, consentaneos tanto crimini mo-
res habet. (*Nequē --- enim num. 69.*)
probat propositionem exemplis. (num. 70.
Circumspicite.) Atqui Syllæ mores &
vita repugnant huic sceleri. Probatur as-
sumptio enumeratione illius virtutum.
(*Agedum conferte. num. 62.*) Comple-
xio habetur (num. 75. *Non, inquam ca-*
dis---) Subjungit Confirmationi Refuta-
tionem geminam: unam de quæstionibus,

ac tormentis servorum, quæ minitatur adversarius; alteram, de accusatis Consularibus, &c.

Peroratio egregia est, in eaque calamitatem Syllæ, crudelitatem adversariorum amplificat. (*Quamobrem* *vos* num. 86.)

PARS SEPTIMA.

De modo scribenda Epistola.

C A P U T I.

Dotes & Partes Epistolæ.

INter Epistolæ dotes non immerito recensetur brevitās prudens, & argumento consentanea. Deinde forma dicendi pressior, & magis concisa, sine periodorum ambitu numeroso. Denique sermo familiaris, & quotidiano propior, nativo quodam lepore conditus, absque pigmentis, & oratorio fūco.

Partes Epistolæ sunt eadem, quæ Orationis cujuslibet; verum breviores, & quasi oculiæ: Exordium, Confirmatio, Refutatio, & Epilogus. Interdum adhibetur narratio: si res postulat, ipsiq; exordio inseritur, aut subjicitur.

Exor-

Exordium ferme ducendum ab aliqua circumstantia temporis, loci, personæ, ac potissimum rei & causæ, propter quam scribitur. Nonnunquam est abruptum, nempe in vehementiore aliquo affectu doloris, gaudii, admirationis. &c.

Cum Epistolæ omnes revocentur ad unum aliquod è tribus dicendi generibus: Confirmatio peti debet ab iis locis, qui proprii sunt generis demonstrativi, judicialis, aut deliberativi, de quibus totò istò libellò fuse dictum est. Recensuimus Parte VI. Progymnasmate VI. varias Orationum formas, & classes, ad quas vulgò revocari possunt Epistolæ: quæ ferè sunt gratulatoriæ, consolatoriæ, monitoriæ, ob- jurgatoriæ, commendatitiæ apologeticae, &c. singulis ejusmodi generibus quænam convenient argumenta, quæ structura sit adhibenda, diximus eodem locò. Restat, ut exempla quædam è Tullio, Plinio, Seneca proferamus.

C A P U T II.

Exempla Epistolarum è Tullio sumpta.

R

Ne

NE mole nimia laboret hic libellus, cujus pretium non leve brevitatis est: in tanta rerum copia, satis habebimus exempla quaedam Epistolarum decerpere ex primis Libris Epistolarum Ciceronis ad familiares, & earum structuram paucis indicare.

Primus Liber Epistolas ad P. Lentulum continet, easque ferè omnes unius generis & modi, nempe *narratorias*, sive *nuntiatorias*. Rex Ægypti fuerat pulsus regnò à sorore: Roma restituendum censuit. Lentulus & Pompejus ambiebant hanc Regis restituendi provinciam. Cicero favebat Lentulo, cui multum deberet se proficitur in it. ò primæ Epistolæ. (*Ego omni officio, &c.*) *Tertia* Epistola est commendatitia. (*Aulo Trebonio*) Exorditur à causis, quibus adductus fuit ad commendandum Trebonium. In clausula patrociniū Lentuli amico petit. Quinta excusationem habet, quòd Lentuli negotia parum promoveat: deinde consolationem, & cohortationem, ut fortū animò sit; pollicetur,

licetur, se nullò locò ipsi defuturum (*Tametsi---*) Sexta idem argumentum, sed majori brevitate, prosequitur. (*Quæ gerantur,*) Initio septimæ excusat se Lentulo, quòd rarius ad eum scribat: mox variis Lentuli literis respondet. (*Legi tuas literas.*)

Secundi Libri. Epistola prima duas partes habet: prior excusationem continet, quòd rarius ad Curionem scribat: posterior cohortationem ad studium virtutis & gloriæ. (*Quamquam me---*) Epistola secunda tribus continetur partibus: in prima consolatur Curionem de morte patris, significando suum de illa dolorem: (*Gravi teste---*) In secunda (quam partem nonnulli dividunt à prima, & peculiarem, tertiamquæ esse volunt Epistolam) eidem suadet, ne munera gladiatoria edat in patris funere. In tertia cohortatur illum ad virtutem. Sexta Epistola, (*Nondum erat auditum---*) est petitoria, sive commendatitia, sed paulò accuratior, & in qua partes omnes bonæ epistolæ rebûs ordine

dispositis observare licet. Petit à Curione, ut Milonem creandum Consulem curret. In exordio causam affert, cur citò miserit epistolam: (*Magnitudo rei fecit, &c.*) Sic attentionem excitat, & animum Curionis præparat. Deinde benevolentiam ejusdem aucupatur eleganter modestiâ petendi & verecundiâ, (*Grave est --*) & à suo remunerandi studio, (*Neque enim.*) Subjicit propositionem & argumentum epistolæ (*Ego omnia--*) Petitionis causas affert. Primò rei, quam petit, honestatem. (*Neq. verò cuiquam--*) Secundò facilitatem rei conficiendæ (*Hunc te unum--*) Tertio, æquitatem petitionis. (*Si me memorem--*) Quarto, gratum animum, & suum, & Milonis. Concludit his verbis (*Unum sic habeto.*)

Præclara quoq; est ejusdem Libri epistola decima sexta (*Magno dolore --*) Quâ respondet M. Cælio, cujus Epistola ultimam libri octavi proximè antecedit, ab his ducta verbis: (*Exanimatus sum.*) Victus fuerat à Cæsare Pompejus acie
Phar-

Pharfalicâ. Cicero dicebatur velle Pompejum, licet victum, sequi, relicto Cæsare, ac bellum urgere. Idem cum Cælius audivisset: illum hortatus orat gravissimis literis, ne faceret, utque ab armis discederet, suaserat in ea, quam diximus, epistola octavi libri. Respondet Cicero, sibi planè ita deliberatum esse, ac rumores de se dissipatos acriter confutat, & cur pacem amplecti statuerit, explicat.

In decima octava svadet Thermo, ne decedens provinciâ, eam relinquat gubernandâ legatis suis potius, quàm suo Quæstori. Rationes duas potissimum affert. Primò, quia erit ea gravis ignominia Quæstoris, si videat sibi præferri legatos. Secundò, quia nocere multum Thermo nobilis Quæstor, licet adolescens, potest. Exordium ad captandam benevolentiam bellè comparatum est. (*Officium meum.*) Concludit, amicitiam significando, quâ impulsus scripsit. (*Quæ mihi---*)

Tertii libri epistola prima continet maximè laudes Phariæ cujusdam, quem Ap-

pio commendat: ipsumquæ Appium non parçè laudat. Est commendatitia: (*Si ipsa Resp.*) Epistola secunda, quæ incipit. (*Cum & contra---*) in magna brevitæ multum elegantia, ac perspicuitatis habet. Successurus erat Appio in regenda provincia; petit ab eo, ut eam sibi tradat quàm maximè aptam, & explicatam. Post exordium, in quo suam erga Appium amicitiam proficitur, propositionem epistolæ, & petitionem suam exponit. (*A te maximo-pere---*) Rationes ducit ab honesto, utili, necessario. Gratum in epilogo animum, & sua vicissim officia promittit.

Scripserat Appius ad Ciceronem durioribus verbis, & quædam illi objecerat. Ea refellit Cicero epistolâ ejusdem tertii libri septimâ, cujus initium est: (*Pluribus verbis ad te---*) Quædam excusat molli-ter, alia graviter, & liberè arguit: nonnulla eruditè, sapienterquæ diluit. Idem argumentum, idem stylus est octavæ: at in nona (*Vix tandem legi, &c.*) superiorū literarum acerbicatem quandam excusat, & ma-

& magnam reconciliatæ gratiæ significationem habet. Quædam sub finem ab Appio humaniter petit. In decima consolatur Appium permanentem de triumpho ipsi negato. (*Cum est ad nos allatum---*) usquē ad hæc verba (*Illud pugna--*) Ac primò quidem suum dolorem de Appii molestia significat. Subjicit spem ulciscendæ injuriæ: deniquē promittit singulare studium in Appii dignitate defendenda.

In altera ejusdem epistolæ parte purgat se de suspitione quadam Appii, cui persuasum fuerata, impeditam à Cicerone fuisse legationem, quæ Romam ad laudem Appii mittebatur. (*Significatur in tuis literis ---*) Refellit accuratè hanc suspitionem à præteritis suis erga Appium officiis, ab ejus persona, ab absurdo, & repugnante, ab inutili, & pernicioso, à necessaria, quam habere debet cum Appio, conjunctione, à Pompeji persona, cujus filius habebat uxorem filiam Appii. Utitur maximè duplici dilemmate: aut clam impedivi rogationem, & inimicum tibi

me sum professus, aut palam: atqui, &c.
 Tum: vel me virum probum esse censes,
 vel nequam, & astutum? Si probum: nihil
 in me perfidiosum, & fallax in amicitia
 debes agnoscere: sin autem me astutum:
 & callidum libet fingere &c.

Initium epistolæ undecimæ (*Cum es-
 sem in castris.*) est plenum suavissimæ
 gratulationis. Lætatur Appiô absolutô,
 quem inimici crimine Majestatis, & am-
 bitûs accusaverant. Idem argumentum
 tractat Epistolâ 12. (*Gratulabor.*) Sub
 finem excusat sese, quòd passus sit filiam
 suam Tulliolam collocatam esse Dolabel-
 læ, inimico Appii. Id verò affirmat ab-
 sente se, & insciente factum & arte mul-
 ta delinire, ac placare amicum studet.
 Liber quartus insigniores epistolas sex ha-
 bet, duas consolatorias: tertiam nempe,
 (*Vehementer te esse, &c.*) & quintam
 (*Posteaquam.*) illam Ciceronis, hanc Ser-
 vii Sulpitii, elaboratam per quàm affabrè,
 ac per omnes consolandi locos accuratè
 ductam, adeò, ut vix de Latinitatis ele-
 gantia concedat ipsi Tullianæ. Ter-

Tertia ejusdem generis est, ordine decima tertia, ad P. Nigidium Figulum, quæ consolatur, quod patriam careat. (*Quarenti mihi, quid---*) Sequentes epistolæ savoriæ sunt magnam partem, & hortatoriæ ad M. Marcellum scriptæ: cui persuadere conatur, ut Romam redeat, ac victoris Cæsaris clementiam fruatur. Præcipuæ sunt; septima, (*Etsi eo te, &c.*) Item nona, in qua eundem urget, ut Romam veniat quamprimum: Secutus Ciceronis consilium Marcellus, Romam properabat; cum in urbe Græciæ interfectus est ab amico proditore: ut Ciceroni Sulpitius narrat epistolâ 12. (*Etsi scio non---*)

Libri quinti prima epistola Metelli est ad Ciceronem atrox, & eo acerbior, quod brevior: cui Tullius respondet pluribus verbis humanioribus in epistola secunda, quâ planè se purgat, ac vacare culpâ docet. (*Si tu, &c scribis ad me---*) Haud minus impigrè, ac sedulò commendat se ac sua officia Crasso in epistola octava, (*Quantum meum---*) ejusque varias su-

spiciones, & criminationes diluit, ac suam in amicitia tuenda constantiam pollicetur.

Commendaverat ei, nescio, quid Vatinus, cujus est epistola ordine decima: respondet sequentibus literis breviter, amice, candidè. (*Grata tibi---*) Epistolam 12. ipse Cicero laudat, ac sanè digna est, quæ laudetur, & legatur tota; nam longior est quàm ut exscribatur. Misit illam ad L. Lucejum, celebrem id temporis historicum, quem rogat, ut res à se in Consulatu gestas, memoriæ ac posteritati prodant. (*Coram me tecum---*)

Epistola 13. pulcherrimis verbis, & sententis abundat. Respondet Lucejo Tullius, cujus Literas consolatorias acceperat. (*Quinquam ipsa---*) Pulcherrima quoque, & omnibus Eloquentiæ pigmentis culta est, quæ sequitur, (*Est unus---*) in qua Titium consolatur de filii morte. In decima quinta consolatur Sestium de irrogato ipsi exilio, utq; caum hunc fortiter ferat, hortatur. Eandem constantiam in exilio fortiter tolerando svadet Fabio
Epi-

Epistolâ 16. (*Et si egomet--*) Hortatur in decima septima Rufum, ut partes Pompeji sequatur: & in ultima Mescinium, ut literarum studiô tædium malorum præsentium leniat. (*Grata mihi--*) Sunt illæ omnes literæ plenæ rerum, & sententiarum, quales è Stoicorum disciplina Tullius hauserat, à Christianis moribus & præceptis longè disjunctas.

Operæ pretium foret proferre nonnullas Plinii, nec non Senecæ epistolas, in quibus Romana spirat amœnitas, & elegantia pari eruditione conjuncta: si operam hanc Typographi festinatio, & istius libelli brevis ferre posset. Satis nobis in præsentia fuerit, digitum quasi ad fontes intendisse. Intelletget Rhetoricæ Candidatus impiger ex hoc veluti specimine, de Tullianis litteris sumpto, quæ sit ars, & ratio Epistolæ conscribendæ; sin verò inducat animum è reliquis Tullii libris aliquot selectas id genus epistolas in patrium sermonem vertere, deinde, spatiô interposiô, easdem latinè reddere: næ ille Tul-

lianam elegantiam, ac nitorem brevissimo tempore assequetur. Quod si earundem literarum conficiat analysim, & summa capita sententiasque exordii, confirmationis, & perorationis, ordine digerat, deinde materiam hanc informem, & ossam veluti compagem verbis idoneis, tanquam carne, vestiatur: demum, quod ipse scripserit, cum Epistola Tulliana, & exemplari suo comparet: Ciceronianum paulatim combibet stylum, & aliis, à quibus doceatur, magistris ac libris facile carebit.

C A P U T III.

Formulae varii generis Epistolarum

Suadendi formula,

Quaquam te pro animi tui altitudine non arbitror monitis & praeceptis egere: ut tamen me quoque de dignitate tua cogitare intelligeres, putavi haec pauca ad te scribi oportere. Quod certe amore impulsus feci; non quo prudentiam tibi ostentarem meam, quod esse arrogantis videri

deri possit: sed potius ut meæ erga te observantiæ, ac voluntatis significationem aliquam facerem. Nam & dignitati tuæ, quam honestissimis optimarum artium studiis parasti, mirabiliter faveo: & nullum meum inter officium præteriri sine gravi culpæ reprehensione posse mihi persvadeo, Etc.

Quod Alexander Rex *invidiosissimus sibi permisit*, qui cum munera sua sperni à Zenocrate Philosopho intelligeret, respondisse fertur: Zenocrati quidem Regis Alexandri munificentiam opus non esse: sibi tamen propè esse necessarium, ut liberalis in Zenocratem videatur. Idem mihi vel ad gratiam, vel ad hujus temeritatis veniam profuturum puto: ut quanquam nullis meis consiliis egeatis, ego tamen officii mei putem, quæ ad dignitatem reipublicæ pertinebunt, vos commonescere.

Ersi consilium facilius capere, quam aliis dare possum, vereorq; tibi homini summi prudentiæ, summò ingenio præditò quidquam aut svadere, aut dissuadere: nè,

cum amori in te meo sim obsecutus, tuo videar iudicio diffidere: malo tamen pueriliter curiosus videri, quam ulla in officiorum parte negligens; quò facilius qui cursus rerum, qui exitus futurus sit, ex me quoq; scire possis.

Si ad aliorum consilia rationes tuas conformare velis: hoc tibi agendum censeo, ut omnia, quæ dignitatis, quæ laudis, quæ gloriæ plenissima sunt, tibi in hoc vitæ curriculo non solum imitanda, sed & percipienda proponas.

Non dubito, quin ipse ad omnem animi prudentiam cum natura, tum studio satis sis informatus: tibi tamen svadeo, vel etiã monco, &c.

Ego quanquam non modò nihil mihi assumam, in quo dissentire tu à me possis, sed etiam, si à te quidquam mihi concedatur, planè remittam: hoc tamen tibi svadere audeo, &c.

Dissvadendi Formula.

Cum omnes benevolentiae comparandæ causa benefici esse debeamus: facis incivi-

civiliter, qui nullâ operâ, nullis commodi-
tati' ūs laboranti amico opitulari velis.

Si prudentis est hominis, in loco & tem-
pore ad aliorum se voluntates conforma-
re: vide en liberaliter agas, qui ab optimi
& fidelissimi hominis gratia, nulla iusta
odii causâ impulsus, desideas.

Imprudenter tu quidem & inciviliter
agis: si in amicitia colenda eam habes ra-
tionem; ut utilitatem potiùs, quàm officia
spectare videaris; & proinde in retinenda
amicitia semel constituta sis negligentior.

Sejunge te, quæso, aliquando ab iis,
quibus te non tuum iudicium, sed tempo-
rum vincula conjunxerunt.

Hortandi formula.

TE hortor, ut omnia gubernes, & mo-
derêre prudentiâ tuâ; nè te auferant
aliorum consilia; Nemo est, qui tibi sapi-
entius suadere possit, te ipso: nunquam la-
bêre, si te audies. Non scribo hæc temerè:
cui scribam, video.

Quamobrem omnibùs officiis amicitia
diligenter à me, sancteq; servatis, nè hoc
[quidem

quidem prætermittendum esse duxi, te ut adhortarer, rogaremq; &c.

Illud te extremum & oro & exhortor, ut tanquam Poëtæ boni, & actores industrii solent: sic tu in extrema parte & conclusione muneris ac negotii tui diligentissimus sis.

Oro, obtestorq; te pro nostra vetere conjunctione ac necessitudine, proq; summa mea in te benevolentia, & tua in me pariter: ut &c.

Tu velim animo sapienti, fortiq; sis; ut tua moderatio, & gravitas aliorum infamet injuriam.

Te ipsum moneo, (quanq; am non eges consilio, quò vales plurimum: tamen & summi gubernatores in magnis tempestatibus à vectoribus admoneri solent,) hunc tuum apparatus, tamq; præclarum, ne ad nihilum recidere patiâre.

Quid sit forti atq; sapienti homine dignum, quid gravitas, quid altitudo animi, quid ante acta vita tua, quid studia, quid artes, quibus à pueritia floruisti, à te flagitent, tu videbis.

Hor-

*Hortandi ad mittendum literas
Formula.*

TU tamen velim, nè intermittas, quò ad ejus facere poteris, scribere ad me: etiam si rem, de qua scribas, non habebis; semper enim aliquid afferunt tuæ literæ.

Tu ad me velim, quàm sæpissimè scribas, atque magis, quòd præterea nemo scribit, ac si omnes, tuas tamen maximè expectarem. Tu mihi etiam si nihil erit, quòd scribas, tamen, id ipsum scribas velim, dummodò nè his verbis.

Velim, quàm sæpissimè mecum per literas colloquâre: etiam si rem, de qua scribas, non habebis.

Quoties habebis, cui ad me des. literas, nolim prætermittas.

Cùm imprimis tuas literas desiderem: noli committere, ut excusatione potius expleas officium scribendi, quàm assiduitate literarum.

Dehortandi Formula.

PER fortunas tuas, per liberos te oro, atq; obsecro, nè quid gravius de salute & incolumitate tua consulas. R. go

Rogo ad extremum, nè usq; eo auctoritatem meam despicias, gratiamq; nostram contempnas, nève injuriis afficias.

Nolite animum meum debilitare tumultu, tum etiam metu commutatæ vestræ voluntatis erga me.

Hanc, quæso, pro singulari animi tui sapientia reprime famam, atquæ effice, nè, quod non curas, curare videaris.

Consolandi Formula.

Est omninò difficilè, non graviter id ferre; Sed tamen animos nostros maximis in rebus gerendis, & sustinendis exercitatos frangi, & debilitari molestiâ non oportet. Quoniam molestissimè homines ferre debent, quæ ipsorum culpâ contracta sunt.

Ego tibi hoc confirmo, etsi levis est consolatio ex miseriis aliorum, nihilo te nunc majore in discrimine esse, quàm quævis aut illorum, qui discesserint, aut eorum, qui remanserint. Sed hæc consolatio levis, illa gravior, quâ te uti spero: ego certè utor. Nec enim dum ero, angar ulla re,
cum

cùm omni vacem culpâ: & si non ero,
sensu omni carebo.

Tu fac, habeas fortem animum, quem
semper habuisti. Primum ob eas causas,
quas scripsi: Deinde quod ea de Republica
semper voluisti, atq; sensisti: ut non modò
secunda sperare debeas, sed etiam si omnia
adversa essent, tamen conscientia & fa-
ctorum, & consiliorum tuorum, quaecunq;
acciderint, fortissimò & maximò animò
ferre deberes.

Et si unus ex omnibus minimè sum ad
te consolandum accommodatus; quò tan-
tum ex tuis molestiis cepi doloris, ut con-
solatione ipse egerem: tamen cùm longius
à summi luctûs acerbitate meus abesset
dolor, quàm tuus: statui nostræ necessitu-
dinis esse, meæq; in te benevolentiae, non
tacere tanto in tuo mœrore tamdiù, sed
adhibere aliquam modicam consolationem,
quæ levare dolorem tuum posset, si minùs
sanare potuisset.

Est consolatio pervulgata illa quidem
maximè, quam semper in ore, atq; in animo
habere

habere debemus: homines nos esse meminerimus, ea lege natos, ut omnibus fortunæ telis proposita sit vita nostra, neq; esse recusandum, quò minus eâ, qua nati sumus, conditione vivamus, neq; tam graviter eos casus feramus, quos nullò consilio vitare possumus, eventisq; aliorum memoria repetendis, nihil accidisse nobis novi cogitemus.

Quod allatura est ipsa diuturnitas, quæ maximos luctus vetustate tollit: id nos præcipere consiliò, prudentiâq; debemus.

Videor augere dolorem tuum, quem consolando minuere debebam; fateor me communium malorum consolationem invenire nullam, præter illam, quæ tamen si posses eam suscipere, maxima est, quâq; ego quotidie magis utar: conscientiam rectè voluntatis maximam consolationem esse rerum incommodarum: nec esse ullum magnum malum, præter culpam.

Nihil est, quod uxoris tuæ l. Etissimæ
fœminæ mortem tam impotenter feras:
nisi tu quidem partam felicitatem illi in-
vidas,

videas, & ex labore ad quietem, ex dolore ad indolentiam, ex morbo ad sanitatem, ab exilio hoc misero ad beatissimam patriam eam præcessisse, ægrè ac moleste feras.

Hunc mœrorem, qui tibi jucunditatis sensum nunc omnem adimit, ex animo deponere, atq; absterge: cogita q; cum multa & varia mortis pericula quotidie homini impendeant, iis tamen omnibus filium exemptum perpetua felicitate perfrui.

Istum ego tuum, quò mihi confectus propè modum videris, mœrorem levarem, teq; à nimio isto luctu deterrerem: nisi illiberale esse mihi persvaderem, quòd tu in communium temporum casibus, & miseriis humanæ vitæ conditionibus tam prudenter aliis præcipere soles, hoc ipsum me in te viro gravissimo, & longo humanitatis exercendæ usu instructissimo desiderare: & qui mœrore debilitatos jacentesq; aliorum animos consolatione excitare soleas, meis te literis consolari.

*Ad Consolatoriam Respondendi
Formula.*

Quod

QUòd me sæpè accusas, cur hunc meum casum tam graviter feram: debes ignoscere; cùm ita me afflictum videas, ut neminem unquam nec videris, nec audieris. &c.

Nolo commemorare, quibûs rebus sum spoliatus; non solum quia non ignoras, sed etiam nè scindam dolorem meum: hæc confirmo: neq; tantis bonis privatum esse quenquam, neq; in tantas misérias incidisse; dies autem non modò non levat luctum hunc, sed etiam auget: nam cæteri dolores mitigantur vetustate: hic non potest non & sensu præsentis miseriæ, & recordatione præteritæ quotidie augeri; delidero enim non mea solum, neq; meos, sed me ipsum, &c.

Ego verò acceptò nuntio de obitu filii mei, ita sum perturbatus: ut me tamen hominem esse meminerim, & illum hanc vitam tanquam hospitium ita esse ingressum: ut accitu summi DEI æternum illud cæleste domicilium petiturus, aliquando discederet. Quod si me casus iste non opina-

tus ita perculsisset, ut omninò jacerem: excitarer tamen prudentiâ literarum tuarum, in quibus de luctu minuendo disputas egregiè, tuamq; declaras tum homine Christiano dignam bonitatem, tum erga me benevolentiam singularem. Verùm ego multis jam infortuniis hoc sum affecutus: ut fortunam ipsam didicerim contemnere, quæ mihi ut cripiat reliqua, nunquam adimit ea, quæ nec ipsa dedit, nec dare cuiquam potest, rectam mentem, optimâ studia, pietatem in D E U M. Præclare actum opinor cum filio meo; fruitur conspectû & consuetudine cœlestium animorum: non angitur curis; non spe ducitur, nihil timet adversum; at nos, qui dicimur vivere, quibus hac falsæ lucis usurâ nihil est carius, quàm multa exercent, &c.&c.

Petendi Formulæ.

A Te etiam atq; etiam pro summa nostra conjunctione, proq; tua in me perpetua & magna benevolentia, majorem in modum peto, atq; contendo.

A te magnoperè pro nostra summa conjunctione-

junctione, tuamque singulari humanitate, etiam atque etiam peto, & quaeso: ut quibuscumque rebus potes, (potes autem plurimum) provideas, & consulas rationibus meis.

Amicitiae nostrae fiducia à te peto, ut absentem me quibuscumque in rebus opus fuerit, tueare: si nullum officium tuum apud me intermoriturum existimas.

Non dubitavi à te per literas petere, quod mihi omnium esset maximum, maximumque necessarium &c.

Si de tua in me voluntate dubitarem: multis à te verbis peterem, ut dignitatem meam tuerere; sed profectò est ita, ut mihi persuasi, me tibi esse curae, &c.

Grave est homini pudenti petere aliquid ab eo, de quo se bene meritum putet, nè id, quod petit, exigere magis, quam rogare, & in mercedis potius, quam beneficii loco numerare videatur: sed quia tua in me vel nota omnibus, vel ipsa novitate temporum meorum clarissima, & maxima beneficia extiterunt, estque animi ingenui cui multum debeas, ei plurimum velle debere:

non

non dubitavi id à te per literas petere, quod mihi omnium esset maximum maximeq; necessarium. Neq; enim sum veritus, ne sustinere tua in me, vel innumerabilia beneficia non possem; cum præfertim considerem, nullam esse gratiam tantam, quam non animus vel in accipiendo capere, vel in remunerando, cumulandoquè illustrare possit.

*Ad Petitionem Respondendi
Formula.*

Nequè negare audeo tibi homini eruditissimo, cujus ego plurimi semper amicitiam feci; neq; si pollicear, præstare possum id, quod à me petis. Premor enim domesticis oneribus, ut vix sustineam. Peto igitur abs te, ut meis occupationibus ignoscas, & voluntatem in te propensam, licèt absit re, tamen ames.

Quod mecum per literas agis, unam ob causam malletm coram egisses. Non enim solum ex oratione, sed etiam ex vultu & oculis, & fronte (ut ajunt) meum erga te amorem perspicere potuisses. Nam

S

cum

cùm te semper amavi, primùm tuò studio, post etiam beneficiò provocatus: tum his temporibùs Reipublicæ te mihi ita commendâsti, ut chariorem habeam neminem. Literæ verò tuæ tum amantissimè, tum honorificentissimè scripæ, sic me affecerunt: ut non dare tibi beneficium, sed accipere viderer, &c.

Excusarem me profecto vel fratri hoc sanè tempore: sed arctior est amicitia nostra, quam ut ullam patiatur exceptionem, quoties alterius seria res agitur. Amo te, quod verecundè petis: sed istam tuam verecundiam posthàc abjice, obsecro, si quid aliquando mecum ages. Nescis, apud me quò loco sis, & quo ego apud te esse cupiam. Quod si nescis, aut etiam si dubit. s: injuriam facis utriq; nostrum.

Commendandi alios formula.

OMnium tuorum officiorum, quæ & multa & magna sunt, mihi gratissimum fuerit, si hunc nostrum ita tractâris: ut sciat, ut sentiat, ut intelligat & se à me, & me à te amari.

Te

Te etiam atque etiam rogo, ut omnia illius negotia mea putes esse, curesque, ut intelligat, hanc meam commendationem maximo sibi usui fuisse; hoc mihi gratus nihil facere poteris.

Gratissimum mihi feceris, si Manlium quam maxime, quibuscunque honestè ac pro tua dignitate poteris, juveris atque ornaveris. Ex ipsius præterea gratissimis & humanissimis meritis confirmo tibi, eum te, quem soles fructum à bonorum virorum officiis expectare, esse capturum.

Hoc homine multos annos familiariter utor. Is cum antea semper & suo splendore, & nostra cæterorumque commendatione gratissimus fuit: tum hoc tempore propter tuum in nos amorem, nostramque necessitudinem vehementer confidit, his meis literis se apud te gratiosum fore. Quæ ne spes eum fallat, vehementer rogo, omnibusque rebus eum ita tractes: ut intelligat hanc nostram commendationem non vulgarem fuisse.

Quamquam quidem à te cumulativissime

satis fit & mihi, & meis omnibus; tamen velim existimes, hanc familiam & hos, quos tibi commendo, maxime nobis conjunctos vetustate, officiis, & benevolentia. Quamobrem abs te majorem in modum peto, ut his omnibus in rebus, quod sine molestia tua facere possis, quantumq; tua dignitas fidesq; patietur, commodes. Id si feceris, erit mihi vehementissime gratum.

Commendo tibi majorem in modum adolescentes omnibus optimis artibus ornatos, meos pernecessarios, tua amicitia dignissimos. Si ulla apud te mea commendatio valuit, quod scio multas plurimum valuisse: hæc ut valeat rogo: quod si eos honorifice liberaliterq; tractaris: & tibi gratissimos optimosq; adolescentes adjunxeris, & mihi gratissimum feceris.

Hic cum intelligeret in aliqua me gratia atq; auctoritate apud te esse, voluit meis quoq; literis tibi fieri commendatior; quare ut eum tuis opibus, studiis, atq; auctoritate, quâ apud omnes plurimum vales, augeas, atq; gratiâ, contendo. Hoc tuum
officium

officium ita mihi gratum erit: ut majus mihi à te beneficium dari posse non sperem. Hunc tibi sic commendo, ut quidquid in te amoris erga me tui residet, ac benevolentiae, id totum in illum, cujus gloriae ac fortunis mirabiliter faveo, conferas: quod te facturum & meâ & illius causâ confido.

Commendandi seipsum formula.

Tibi velim persvadeas nihil mihi diligentiore cura, studio majore, animo cupidiorè à te petere, nihil te mihi vel gratius vel honorificentius facere posse: quàm si opibus tuis, atq; suffragationibus in Consulatûs petitione me juveris: quod ut studio tibi esse velis, pro mea perpetua in te benevolentia rogo.

Quæ in provincia habeo negotia, summô studiô commendo, tibiq; persvadeas velim: omne meum perfugium in his afflictæ fortunæ reliquis, in tuo positum esse præsidio.

Magnoperè à te peto, ut ad illam voluntatem, quam in me amicam & benevolam.

conferre consuevisti, quā maximus nunc in hoc negotio suscipiendo cumulus accedat.

*Ad Commendationem Respondendi
Formula.*

Numerium libenter accepi in amicitiam, & hominem gravem & prudentem, & dignum tua commendatione cognovi.

Cratoni re & verbis ostendi, quid tua commendatio ponderis haberet. Itaque in intimis est meis, cū antea notus non fuisset.

Qui mihi tuas attulit literas, ei ego meam omnem, si qua in re vellet uti, atque omnino quidquid valeo, tuā causā detuli. Meam amicitiam visus est plurimi facere, & à me præter eam nihil expetere: quod illi facillimum fuit impetrare. Nam cū omnibus naturā parco: tum verò qui à te diliguntur, amore meo nunquā excluduntur.

*Communicatoriis Epistolis servientes
Formula.*

Magna de te consultatio mihi suscipienda est, quam tibi literis his exponere volui; cū coram tecum agendi facultas non concedatur.

Nemo

Nemo est omnium, qui cum mihi potius quam tecum communicandum putet. Neque enim clarissimorum Virorum, quorum similes esse debemus, exempla, neque doctissimorum, quos semper coluisti, praecepta te fugiunt.

Ego tuum consilium propter singulare animi tui de virtute iudiciū audire desidero.

Freti tua humanitate, quod verissimum nobis videbitur, de eo, quod ad nos scripsisti, tibi consilium dabimus: quod, si non fuerit prudens, at certe ab optimo animo proficiſcetur.

Tibi autem id consilii do, quod mihi met ipsi; ut vitemus oculos hominum, si lingvas minus facile possumus.

Mandandi Formula.

Non minimā quidem moram interpones, quin quamprimum iussa mea exequaris.

Tu fac, ut quemadmodum soles, & æquum est, officiō tuo fungāre, erit apud me diligentiae tuæ præmium.

Si qua in re sedulō tuō functus es officio, fac hoc in negotio omnem fidem, industri-

cusuriam, diligentiam, ingenium expedias.

Etsi ante dies non ita pluribus ad te, quid fieri velim, scripserim; tamen in præsentia, oblatio hec tabellario, eadem mihi paucis repetenda putavi: non quod tua apud me diligentia in dubium venerit: sed quia rei magnitudo me ita anxium sollicitumq; reddit: ut nisi ea expedita, tranquillò sedatòq; animò esse nequeam.

Accusandi & expostulandi formulæ.

EXistimaveram pro mutuo inter nos animo & pro conciliata gratia, nec absentem ludibriò læsum iri me, nec Metellum Fratrem ob dictum capite, ac fortunis per te oppugnatum iri. Nunc video illum circumventum, me desertum, à quibus minimè conveniebat. Te tam mobili in me meosq; animo esse, non sperabam.

Vix adduci possum, ut credam, quod mihi de te ab auctoribus alioquin minimè vanis adfertur. Est enim & à mea de te existimatione, & à tuis moribus pristinis longè alienum.

Ego verò tibi vehementer irascerer, qui
toties

toties tam accuratè monitus à nobis non auscultâris: nisi &c.

Arcanum, quod nuper tibi commissi, utpotè ei, quem nihil unquam celare solebam: id audio jam prolatum in lucem quotidie ad plures serpere. Te rumoris hujus auctorem esse necesse est, quando ipse mihi sum conscius, cum nemine illud, præter te unum, mortalium communicâsse, quod si falsò est mihi obnunciatum: est quod vehementer gaudeam. Malim enim in illis vanitatem accusare, quàm in te amici fidem desiderare: sin verè: haud te dignum fecisti. Quid enim tam perfidum, quàm amicorum arcana prodere? Res est non tam expostulatione, quàm acri reprehensione digna. Sed nondum de tua fide diffido. Tu fac hòc scrupulo me quamprimùm leves.

Charior mihi es, quàm ut tibi possim irasci; sed tamen vehementer & miror, & doleo, quòd contemptò meò consiliò & fideli & salutari, in tantum periculum te conjeceris. Tantus in te meus amor, ut

nullâ exhaustiri possit injuriâ: sed tamen non commoveri non possum.

Accusationi Respondendi formula.

Nihil equidem feci, cur me tam graviter accuses. Quare velim, nihil sinistri de me suspiceris. Non te decet calumniæ fidem habere mendacia famæ: Belli enim mater est calumnia.

Quod me scribis rationibus tuis obflare: sic velim existimes, nihil me unquam aut contra rem tuam, aut existimationem fecisse, voluntatemq; tuam commodis meis omnibus anteposuisse; sed tamen in communibus nostris negotiis conficiendis, magis secutum esse, quod fides me & dignitas, ut facerem, cõégit, quàm tua, quæ mihi non mala nimis visa est, cupiditas.

Suspicio quædam significatur in tuis literis & dubitatio tua, de qua alienum est mihi tempus expostulandi: purgandi autem mei necessarium; ubi enim ego cuiquã legationi fui impedimento, quo minus Romam ad tuam laudem mitteretur, &c.

Nec in te, ut scribis, animo fui mobili,
sed

sed ita stabili, ut in mea erga te voluntate, etiam desertus ab officiis tuis permanerem.

Quod si toties sim tibi literis purgandus, quoties illi falso infimulabunt: & ego scribendo, & tu legendo defatigaberis.

As te fecisse amicô animô; sed meâ quid refert, utrû amicê jugules, an inimicê?

Quod mandata tua ita, ut jussuras, & ego receperam, nondum peregi: facultas mihi hactenus defuit, non voluntas.

*Literarum silentium excusandi
Formula.*

DE literarum intermissione finê causa abs te accusor; nunquam enim ab ullo certior factus sum, esse cui literas dare possem; porro autem neq; mihi accidit, ut haberem, qui ad te proficisceretur.

Quod tam temporis longô intervallô nihil ad te literarum dederim, excusationem accipe non peccati, sed silentii. Pudet quidem me tamdiu nihil scripsisse: sed profectò si scias, quantis hic distinear occupationibus, facile habeas silentio veniam.

Diu est, quod nihil ad te dedi literarum,

non oblivione amicitiae nostrae, sed quòd cum nihil haberem, quod scriberem, tuâ lectione dignum: nullas volui potius, quàm inanes esse meas literas. Nunc verò cum se mihi occasio & propè necessitas quaedam obtulerit scribendi ad te, libenter hac opportunitate usus sum.

Quod Epistolae tuae non responderim, mi Celse, non voluntas in causa fuit, quae est erga te, ut potuisti cognoscere, profectò summa, sed valetudo adversa mea, quae per ingentes dolores tum corporis, tum animi, vires valde afflixit.

Deprecationis Formula.

Abs te peto, ut mihi hoc ignoscas, & me existimes humanitate esse prohibitum, nè contra amici summam estimationem miserrimo hoc tempore venirem; cum is omnia sua studia & officia in me contulisset.

Nunquam putavi fore, ut ad te supplex venirem, sed herculè patior datum tempus, in quo amorem experirer tuum. Atticum quanti faciam, scis. Amabo te, da mihi hoc: obliviscere meâ causâ, illum aliquando suo fami

familiari, adversario, tuo voluisse consultum, cum illius existimatio ageretur; hoc primum ignoscere, est humanitatis tuæ. Deinde, si me amas: omite Atticum Ciceroni tuo, quem quanti facias, præ te soles ferre. Totum hoc, ut quod semper existinavi, nunc planè intelligam, me à te amari.

Tantum mihi dolorem cruciatumq; attulerunt errata ætatis meæ: ut non solum animus, à factis, sed aures quoq; à commemoratione abhorreant,

Excusationem accipiendi formula.

A Scipio tuam de intermissione literarum excusationem, sed ea demùm lege: ut me tibi eodè nomine purgatū esse velis: &c.

Excusationem angustiarum tui temporis accipio; scio enim quā soleas esse occupatus.

Etsi literarum tuarū semper incredibili desiderio teneor, propterea; quod mihi ex eruditione fructus, ex elegantia voluptas, ex authoritate summus honor conciliatur; facile tamen id ego differri nonnunquam patior; vel nē te à studiis avocem potioribus: vel certē ut exemplum mihi tuum
sexcen.

sexcentas jam debenti Epistolas patrocine-
tur. Tu verò adeò nihil mihi debes aut
silentii, aut officii alicujus erga me tui no-
mine: ut mihi literæ tuæ magno etiam
rubori fuerint, qui negligentiam meam
pro tua deprecaris apud me; cum utrumq;
apud te quacunque mercede prius à me
redimi debuerit.

Excusationis non necessaria Formula.

A Ntè tibi nonnihil irascebar, nunc sum
vehementer iratus; nec injuriâ: hæc
tua tam diligenz purgatio effecit, ut vide-
aris, aut parum nosse meum ingenium; aut
certè de amicissimo homine non amicissi-
mè sentire.

Quod cessationem tuam tam religiosè
excusas, facis tu quidem humaniter: sed
nihil sanè ut te mihi purgatum velles, o-
pus erat; qui mihi negligentiae nomine
suspectus nunquam fueris.

Excusationem rejiciendi Formula.

E T si justa & idonea usus es excusatione
intermissionis literarum tuarum: tamen
id nè sæpius facias, rogo. Nam et si de Re-
publi-

publica rumoribus & nuntiis certior fio,
& de tua in me voluntate semper ad me
perscribit pater: tamen de quavis minima
te scripta à te ad me Epistola semper fuit
gravissima. Quare cum imprimis tuas liti-
ras desiderem; noli committere, ut excu-
satione potius explas officium scribendi,
quàm assiduitate literarum. Illam partem
excusationis nec agnosco, nec probo, &c.

Querendi Formula.

NON possum tibi, quales uterq; volumus,
Epistolas mittere; cum nihil rerum
omniū ex sententia procedat. Sed quid ego
te meis querelis exanimo: nisi quod juvat
apud familiarissimum amicū graves animi
mei curas deponere. Credo, & superos in
meā perniciem conjurasse; ita ubi hoc malū
vix effugi, succedit aliud multò acerbius.

Quid vel maximis vel minimis in rebus
à me tentatum est, quid tam dextero con-
siliō institutum, quod non infelicissimè e-
venerit? O me omnium, qui sunt, quique
fuerunt, infortunatissimum! &c.

Qui sit omnium rerum status noster, vi-
des,

des: nihil est mali, quod non & sustineam, & expectem. Quorum rerū eò gravior est dolor, quò culpa major. Plura scribere non possum; ita sum animò percussò & dejectò.

Ego & sæpius ad te, & plura scriberem: nisi mihi dolor meus, cum omnes partes mentis, tum maximè hujus generis facultatem ademisset.

Comminandi Formula.

SI pergas maledictis me provocare, contumeliarumq; in me aculeos excutere: ita vicissim mea in te tela conjicientur: intus ut pulmonibus & visceribus adhæreāt.

Invitus facio, ut ad tuam impudentiam, nequitiam, furorem, animi mei abjiciam moderationem: sed nisi humanitate potius mecum, quàm injuriis certare velis: cogar & ipse in te violentior esse, quàm vel usus meus, vel natura postulat.

Non fugit nos tuum facinus, quod perpetrâsti; multa enim certa signa habemus, etiam si abnegas, maximè autem eos, qui tibi conscii fuerunt atq; ipsius facti socii. Nunquam hujus culpæ poenam effugies.

Permit-

Permitto aliquid iracundiæ tuæ, do adolescentiæ, cedo amicitia: sed nisi tibi aliquem modum vitæ constitueris: coges, oblitum me nostræ amicitia: habere rationem dignitatis meæ.

Nuntiandi Formule.

Mitto librum, quem desideras: seriùs tamen, quàm & tu voluisti, & ego debebam. Ita distingor occupationibùs, ut ne respirandi quidem sit locus.

Coram me tecum eadem hæc agere sæpè conantem, deterruit pudor quidam subrusticus: nunc exponam absens aut tacitus: Epistola enim non erubescit.

De omnibus rebus, quæ ad te pertinent, quid actum, quid constitutum sit, quid Pompejus suscepit, optimè ex Eupatorio cognosces: qui non solum interfuit his rebus, sed etiam præfuit, neq; ullum officium erga te hominis amantissimi, prudentissimi, diligentissimi prætermisit.

Hæc res quòmodo ceciderit, & tota res, quò loco sit, velim ad me scribas, & ita, ut instituisti; nam ista veritas etiam si jucunda non est, mihi tamen grata est. *Ad*

Ad nuntiatorias respondendi Formula

GRatum mihi est, quod me de his, quæ in Galliis publicè privatimq; geruntur, accuratè facis certiozem. Literas tuas, mi Fabrice, dici non potest, quàm acceperim cupidè, quibus ad me scribis, &c.

Accepi perbreves literas tuas, quibus id, quod scire cupiebam, cognoscere non potui: cognovi autem id, quod mihi dubium minimè fuit. Pergratum mihi est, quod crebrò per te certior fio de rebus, quæ isthïc geruntur, & tuam erga me benevolentiam facilè perspicio.

Et si antea certior factus eram nuntiis, literis, famâ deniq; ipsâ: tamen eadem lætiora fecerunt mihi tuæ literæ: non solum quia plenius loquebantur & uberius, quàm vulgi sermo: sed etiam, &c.

Quod ad me quasi formam communium temporū, & totius Reipublicæ misisti expressam, prudentia literarū tuarū valdè est mihi grata: video enim & pericula leviora, quàm metuebam, & majora præsidia:

Gratias agendi Formula.

Gra-

GRatum mihi fuit tuum munusculum:
gratior Epistola, gratissimus animus.

Immortales ago tibi gratias, agamq; dum
vivam; nam relaturum me affirmare non
possum. Tantis enim tuis officiis non vi-
deor mihi respondere posse: nisi fortè ita
sensus es, ut me referre gratiam putes,
cum memoriâ tenebo.

Et si nulla oratione par tuis meritis gra-
tia haberi potest: malo tamen tuis me be-
neficiis victum confiteri, quàm eorum, quæ
acceperim, dissimulatione haberi ingratus.

Si Parentes charissimos habere debemus,
quod ab iis nobis vita tradita sit: debeo tibi
quoq; plurimum, cujus beneficiô in am-
plissimum honoris gradum sum adductus.
Nam neq; gratior cuiquam vita, quàm ho-
nor esse debet, sinè quo omnis ignobilis,
obscura, & ingrata est vivendi ratio.

In referenda gratia hoc tibi repromitto,
semperq; præstabo, mihi neq; in rebus tuis
agendis diligentiam, n. q; in periculis pro-
pulsandis animû neq; in negotiis industriâ,
neq; in amicitiâ constantiam, fide neq; tibi
defuturam meam.

Suspe-

Suspecta quædam res est, verbis beneficium rependere: tu si mei in te animi periculum facere velis, aliquid vicissim, oneris impone; nullam sarcinam tam gravem, tam molestâ injeceris, quæ mihi tua causa non levissima, non etiam jucunda videatur.

Ad gratiarum actionem Respondendi Formula.

MAjor est nostra necessitudo, quàm ut vel tu mihi, vel ego tibi pro ullo officio debeam gratias agere.

Quod grata tibi mea erga te studia scribis esse: facis tu quidem abundantiam quâdam amoris: ut etiam grata sint ea, quæ prætermitti sine nefario scelere non possunt.

Non est, cur mihi gratias agas, si pro tuis in me beneficiis hoc officii rependi.

Gratulandi Formula.

Nuntius neq; optatior, neq; jucundior afferri potuit, quàm qui nuper est de nova dignitate tua allatus.

Literæ tuæ suavissimæ, quibus te novis honoribus ornatum nuntias, tantâ me lætitiâ impleverunt: ut prorsus dubitem, cui potissimum

potissimum gratulari debeam: tibi nē, cui tanta dignitas nec potenti, nec cogitanti obtigerit: an patriæ, quæ talem sit Præsulē habitura: an Principi qui talem Consiliarium: an mihi potius, qui tuis fortunis perinde ac meis delector?

Ego abfuisse te jam diu à nobis, & doleo, quod carui fructū jucundissimæ consuetudinis tuæ: Et lætor; quod absens omnia cum maxima dignitate es assecutus; quodq; in omnibus rebus tuis, meis optatis fortuna respondet.

Quod ex itinere difficillimo, & diuturna peregrinatione patriæ sis redditus incolūmis: tuo nomine ex animo gaudeo.

Lucium tibi generum obtigisse, majorem in modum gaudeo: speroq; & opto istam conjunctionem tibi & voluptati, & ornamento fore.

Ad Gratulationem Respondendi.

Formula.

Gratulatio tua etsi mihi probatissima, quod ab optimo animo: tamen hoc mihi multo jucundius est & gratius, quod
in

in summa propinquorum ac necessariorum, qui meritò meæ salutis fauerent, frequentia, te cupidissimum mei, singularemquè mihi benevolentiam præstitisse cognovi.

Quòd mihi de nostro statu gratularis, minimè miramur, de tuis te ut egregium artificem præclaris operibus lætari.

Quòd nos in Italiam saluos venisse gaudes, perpetuò gaudeas velim.

Quòd mihi de filia & de Crassipede gratularis, agnosco humanitatem tuam, speroque, & opto, nobis hanc conjunctionem voluptati fore.

Laudandi Formula.

CUM ipsum Furnium per se vidi libentissimè; tum hoc libentiùs, quòd illum audiens, te videar audire. Nam & in re militari virtutem, & in administranda provincia iustitiam, & in omni genere prudentiam mihi tuam exposuit: & præterea mihi non ignotam in consuetudine & familiaritate suavitatem tuam adjunxit: præterea summam erga te liberalitatem. Quæ omnia mihi jucunda, hoc extremum etiam mihi gratum fuit. Mo-

Moveor talī amicō orbatus, qualis, ut arbitror, nunquam erit, & ut confirmare possum, nemo certē fuit &c.

Est in illo summa probitas, summa virtus, summa in hospites liberalitas, & obsequantia, mequē prae cæteris & colit, & observat, & diligit.

Hunc quidem cognovi cū doctum, (quod mihi erat jam ante notum,) tum sanctum, plenum officii, studiosum etiam meae laudis, frugi hominem ac planē virū bonum, studiosum omnium virtutum.

Audio facillimos esse aditus ad te: patere aures tuas querelis omnium: nullius inopiam ac solitudinem non modo populari accessu ac tribunali, sed nē domō quidem tuā & cubiculō exclusam esse, &c.

Nemo hoc adolescente nobilitate, nemo multarum rerum peritā, nemo optimarum artium studiō, nemo ullō laudis genere illō praestantior.

Ad

M. D. T. O. M.

Gloriam.

IN-

✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠
I N D E X

P A R S P R I M A

C omplectens elementa Rhetor: ad primam Eloquentiæ partem, sive ad oratoriam inventionē spectantia, pag. 1.	
Caput I. Definitio Rhetoricæ, - Ibid.	
Caput II. De Rhetoricæ materia, 3.	
Caput III. De triplici causarū genere, 5.	
Caput IV. De partibus Eloquentiæ, 6.	
Caput V. Modus optimis Auth. imitan. 8.	
Caput VI. De Locis Oratoriis, - 10.	
Caput VII. De Locis intrins. Definit. 11.	
Enumeratio partium, - - - 12.	
Notatio & Conjugata, - - 13.	
Genus & Forma, - - 14.	
Similitudo, & Dissimilitudo, Ibidem.	
Contraria, seu Opposita, - 15.	
Adjuncta, seu rei Circumstantia, 16.	
Causæ & Effecta, - - 17.	
Comparatio - - - 19.	
Caput. VIII. De Locis extrinsecis, 21.	
Caput IX. Exempla Locorū intrin. 22.	
Articulus I. Exempla Loci à definitione & notatione nominis, 23.	Arti-

Artic. II. <i>Exempla Loci à partium enumeratione, & loci à Conjugatis.</i>	28.
Art. III. <i>Exem. loci à genere & specie,</i>	32.
Articulus IV. <i>Exempla loci à similitudine & dissimilitudine,</i>	34.
Articulus V. <i>Exempla loci ab oppositis, relatis, &c.</i>	39.
Articulus VI. <i>Exempla loci ab adjunctis, ab antecedentibus, & consequentibus,</i>	41.
Articulus VII. <i>Exempla loci à causis, effectis & comparatione,</i>	44.
Caput X. <i>Exempla locorum extrinsecorum,</i>	46.
Articulus I. <i>Locus à præjudiciis, fama, & Tabulis,</i>	Ibid.
Articulus II. <i>Exempla locorum à iurejurando, questionibus, & testibus,</i>	48.
Articulus III. <i>De familiari locorum oratoriorum usu,</i>	51.

P A R S S E C U N D A.

D E secunda parte Eloquentiæ, sive de Dispositione Oratoria,	54.
Caput I. <i>De Exordio Orationis,</i>	Ibid.
Caput II. <i>De Confirmatione,</i>	56.

T

Caput

Caput III. De argumentationis specie-	
bus. Ratiocinatio,	58.
Entbymema	60.
Sorites & Dilemma,	62.
Caput IV. De Peroratione,	63.
Caput V. Quædam observanda in sin-	
gulis partibus Orationis,	64.
Artic. I. De propositione Orationis, Ibid.	
Articul. II. De Divisione Orationis,	66.
Articulus III. De Argumentorum	
Delectu,	69.
Articulus IV. De compositione, & stru-	
ctura Orationis,	72.
Artic. V. Locus duplex refutationis,	74.
Artic. VI. Quid in oratione sori-	
benda peccari vulgò soleat,	76.
Articulus VII. De Pronuntiatione:	
sive ars vocis & gestûs,	78.
P A R S T E R T I A	
D E Oratoria Elocutione,	83.
Caput I. De Periodo,	Ibid.
Articulus I. Definitio, partes, & usus	
Periodi,	Ibid.
Artic. II. Ars Periodi contexendæ.	88.
Artic. III. Exempla Periodorum,	94.
Caput	

Caput III. De Figuris,	-	99.
Articulus I. De Figuris verborum,	100.	
§. I. De Tropis,	-	101.
Metaphora,	102.	Synecdoche, Ibid.
Metonymia,	Ibid.	Antonomasia, 103.
Onomatopœia,	Ibid.	Catachresis, Ibid.
Metalepsis,	Ibid.	Allegoria, 104.
Periphrasis,	Ibid.	Hyperbaton, Ibidem.
Hyperbole,	-	Ibid.
§. II. De aliis Figuris verborum,	Ibid.	
Figura per additionem,	-	105.
Repetitio,	Ibid.	Conversio, - 106.
Complexio,	Ibid.	Conduplicatio, 107.
Traductio,	Ibid.	Gradatio, sive Cli-
max	-	108.
Synonymia,	Ibid.	Polysyndeton. Ibid.
Figura per detractionem,	-	Ibid.
Synecdoche,	109.	Adjunctio, - Ibid.
Disjunctio,	-	110.
Figura per similitudinem,	-	Ibid.
Paronomasia,	Ibid.	Similiter cadens, Ibid.
Similiter desinens,	Ibid.	Isocolon, 111.
Articul. II. De Figuris sententiarum,	Ibid.	
Allegoria,	Ibid.	Antithesis, 112.
Apostrophe,	114.	Communicatio, 116.
Tz		Con-

Concessio,	117.	Correctio,	Ibid.	Depre-	
catio,	118.	Distributio,	119.	Dubi-	
tatio,	120.	Exclamatio,	122.	Expo-	
litio,	Ibid.	Gradatio,	Ibid.	Hypoty-	
posis,	123.	Imprecatio,	124.	Inter-	
pretatio,	Ibid.	Interrogatio,	125.		
Ironia,	-	-	-	-	126.
Laus Ironica,	-	-	-	-	127.
Licentia,	132.	Præteritio,	133.	Occu-	
patio,	134.	Prosopopœia,	138.	Re-	
ticentia,	140.	Sermocinatio,	Ibid.		
Subiectio,	142.	Sustentatio,	-		144.
Transitio,	-	-	-	-	147.

P A R S Q U A R T A

DE Amplificatione,	-	149.
Caput I. Amplificandi I. ratio,	150.	
Caput II. Amplificandi rationes aliæ.	154.	
Adiectiva ad laudem pertinentia,	155.	
Substantiva ad laudem spectantia,	Ibid.	
Adiectiva vituperii,	-	156.
Substantiva vituperationis,	-	Ibid.
Adiectiva communia,	-	157.
Substantiva communia:	:	Ibid.
Caput III. Figure Amplificationi præ-		
æsteris idoneæ.	-	Ibid.

Sim-

Cap. I. Quid sit Ebria, & quotupl: Ibid.	
Caput. II. Ebria Partes, -	215.
Caput III. De primo Ebria capite, sive exordio, & auctoris commen- datione, - - -	218.
Laus Ciceronis, à definitionibus conglo- batis, 219. Laus Virgilii, à partium enumeratione, per concessionem, 220.	
Laus Aristotelis, à notatione uom: 221	
Laus Senecæ, à genere & forma, 222.	
Laus Caesaris, à comparatione, & contrario. - - -	223.
Exordium in Q. Curtii laudē, à simili, 225.	
In laudē Severini Bœtii, ab effectis, 226.	
In laudem S. Hieronymi per conge- riem sententiarum, - -	227.
In laudem S. Ambrosii, per interro- gationem, & auxesin, -	228.
In laudem Diogenis, per congeriem & antitheses, - - -	229.
Laus Senecæ, per antonomasiam, 230.	
Laus Sallustii, per exclamationem, Ibid.	
Laus Quintiliani, per repetitionem, 231.	
Laus Theophrasti, per apostrophē, Ibid.	
Laus Demosthenis, per sustentationē. 232.	
Caput	

Caput IV. De secundo <i>cbriae</i> capite, Paraphrasi,	-	-	233.
Caput V. Transitiones ad connecten- das <i>Cbriae</i> partes,	-	-	236.
Transitiones à paraphrastico ad cau- sam,	-	-	237.
A causa ad contrarium,	-	-	Ibid.
A contrario ad simile,	-	-	238.
A simili ad exemplum,	-	-	239.
Ab exemplo ad testimonium,	-	-	240.
Epilogorum formulae,	-	-	231.
Caput VI. Exempla <i>Cbriarum</i> ,	-	-	242.
<i>Cbria</i> verbalis in hac Regis Salomonis verba: stultiorum infinitus est numerus:	-	-	243.
<i>Cbria</i> activa: S. Franciscus facili con- cionaturus non verbis, urbem totam obit cum scio,	-	-	249.
<i>Cbria</i> mixta. Diogenes accensâ la- ternâ, frequentissimô forô, hominem quærit,	-	-	256.
Cap. VII. <i>Cbriarum</i> argumenta varia,	-	-	258.
I. <i>Cbria</i> verbalis, in hanc sententiam: In via virtuti nulla est via,	-	-	Ibid.
II. <i>Cbria</i> verbalis. Etiam sine Magistro vitia discuntur,	-	-	261.

Simpliciter, & sine exornatione per	
trimembrem periodum;	158.
Per interrogationem simplicem,	Ibid.
Per interrogationem objurgatoriā,	Ibid.
Per interrogationē, & Apostrophē,	Ibid.
Per Apostrophē,	159.
Per Apostrophē ad peccantes,	Ibid.
Per Apostrophē, & Exclamationē,	Ibid.
Per Apostrophē, & deprecationem ad	
DEUM,	160.
Per Apostrophē, &	
Imprecationem ad DEUM,	Ibid.
Per Communicationem,	161.
Per Exclamationem,	Ibid.
Per Præteritionem vehementiorē,	162.
Per Hypotyposin malorū hujus vitæ,	Ibid.
Per Hypotyposin alterius vitæ,	163.
Per Subjectionem ab Effectis,	Ibid.
Per Subjectionem ab Adjunctis,	164.
Per Subjectionem à Definitione,	Ibid.
Per Prosopœiā,	165.
Per Antit:	Ibid.
Per Antitheses & comparationem,	166.
Per Concessionem,	Ibid.
Per Distributionem,	167.
Per Incre-	
pationem,	Ibid.
Per Dubitationem, & gradationem.	Ibid.

Per Gradationē, & interrogationē, 168.

Per Ironiam, : - - Ibid.

Per Expositionem à simili, - 169.

Per Synonyma à dissimili, - Ibid.

Per Deprecationem. - - 170.

Per Cohortationem, - - Ibid.

Caput IV. Fontes, & exempla quædam
graviorum Amplificationum, 171.

P A R S Q U I N T A.

Aphthonii Progymnasmata, - 183.

Progymnasma I. De Fabula, Ibid.

Caput I. De Narratione generatim
sumpta. - - - 184.

Caput II. De fabulosa Narratione, 191.

Caput III. Exempla Narrationum,
ac præsertim fabularum, - 197.

Agnus & Lupus, Ibid. Eadem stylō or-
natiore, 198. de Corvo & vulpe, 199.

Eadem stylō comptiore, - - 200.

Mus agrestis, & urbanus, - 201.

Eadem Horatianō stylō, - 202.

Ebrius festivè emendatus, - 206.

Eadē narratio stylō paulō venustiore, Ib.

Et stylō magis oratoriō. - 208.

Progymnasma II. De Chria, - 212.

Cap.

- III. Principes nunquā soli peccant, 262.
- IV. *Cbria verbalis*. Voluptas esca maiorum est, - - - 264.
- I. *Cbria mixta*: Omnia mea mecum porto, - - - 266.
- II. *Cbria mixta*: Concordiā parvæ res crescunt, discordiā maximæ dilabuntur. - - - 268.
- III. *Cbria mixta*: Amici diū perdidī, 270.
- IV. *Cbria mixta*: Vox Augusti morientis: Plaudite, - - - 272.
- I. *Cbria activa*: Lingvā nihil pejus, 274.
- II. *Cbria activa*: Lingvā nihil melius, 276.
- Progymnasma III. De sententia, 277.
- Exemplum Sententiæ ab omnibus locis tractatæ*: Adolescens juxta viam suam etiam cum senuerit, non recedet ab ea, - - - 278.
- Progymnasma IV. De Ethopœia. 282.
- Medea de matrandis, quos ex Jafone susceperat, liberis deliberans*, 283.
- Beata Virgo Puerum Jesum Hierosolymis amissum requirit*, - 284.
- Mater occisū in bello filiū deplorat*, 285.
- Diocletianus nomen Christianum delere statuit*,

statuit. Imitatio Senecæ	Aët. I.
Herculis furentis Sc. I.	287.
Roma, post victis ab Augusto Antonium & Cleopatram,	289.
Progymnasma V. De Thesis & Loco Communi,	294.
Caput I. De Thesis,	Ibid.
Caput. II. De Loco Communi,	297.
Progymnasma VI. De destructione, & confirmatione, laude, & vitu- peratione,	301.
Caput I. De destructione, sive resu- tatione, & confirmatione,	Ibid.
Caput II. De laude, & vituperatione,	304.
Caput III. De variis Oratiuncularum formis, & earum tractatione,	306.
Oratio Genethliacæ,	307.
Epithalamium,	Ibid.
Epitaphion,	Ibid.
Nenia,	Ibid.
Eucharistica oratio, sive gratiarum actio,	308.
Paranymphæa,	Ibid.
Dedicatoria,	Ibid.
Monitoria,	309.
	Com-

Commendatitia, - - Ibid.

Consolatoria, 310. Apologia, - Ibid.

Investiva, Objurgatio, Expostulatio,
Exprobratio, Ibid. Isitirion, 311.

Apobatrion, Ibid. Orat. funebr. Ibid.

P A R S S E X T A.

Synopsis, & partitio selectarum
Ciceronis Orationum. - 313.

Caput I. Conspectus Orationum, quæ
maximè pertinent ad genus demon-
strativum, - - - Ibid.

Articulus I. Analysis Orationis pro
Lege Manilia, - - Ibid.

Articulus II. Synopsis Orationis pro
Archia Poëta, - - 316.

Artic. III. Oratio pro M. Marcello, 319.

Articulus IV. Synopsis Philippicæ II.
& Orationis pro domo sua, - 322.

Articulus V. Ordo, & structura Ora-
tionis in Pisinem, - - 325.

Orationum in Verrem, - 326.

S. I. Orationis post reditū ad Quirit, 329.

S. II. Post reditum in Senatu. 332.

S. III. Agrariæ Orat. 333. 335. & 337.

Caput II. Synopsis Orationū aliquot Cice-
ronis

ronis in genere præsertim deliber: 338.

Artic. I. Synopsis Philip: III. IV. V. 339.

Artic. II. Philippicæ VII. & VIII. 345.

Artic. III. Philippicæ IX. & XII. 349.

Artic. IV. Oratio in Catilinā prima, 353.

Oratio in Catilinam secunda, - 356.

Artic. V. Tertia Catilinaria, 357.

Articulus VI. Quarta Catilinaria, 358.

Cap. III. Synopsis aliquot aliarū Ciceronis

Oratio: præsertim in genere judic. 358.

Artic. I. Oratio pro Rege Dejotaro, lb.

Artic. II. Oratio pro Milone, - 362.

Artic. III. Oratio pro P. Quintio, & pro

Sexto Roscio Amerino, - 365.

Artic. IV. Oratio pro Q. Ligario, 373.

Artic. V. Oratio pro Cn. Plancio, 375.

Artic. VI. Oratio pro L. Muræna, 378.

Artic. VII. Oratio pro P. Sylla, 382.

P A R S S E P T I M A.

DE modo scribenda Epistole, 383.

Cap. I. Dotes, & Partes Epist: Ibid.

Caput II. Exempla Epistolarum à Tul-

lio sumpta, - - - 385.

Caput III. Formulæ varii generis

Epistolarum, - - - 396.

FINIS INDICIS.

WSTĘP
GOZBIÓP
MARCINA ZAMOYSKIEG.

2417-K2

2417-K2

